ШКОЛСКИ ЛИСТ.

Број 1. У Сомбору 1. јануара 1880. Год. XII.

„ШКОЛСКИ ЛИСТ“ излази сваког 1. и 15. у месецу. Претплата је за целу годину 3 ф., за 4 месеца 1 ф. Учитељи, који имају малу плату од 300 ф., богослови и приправници добијају лист у пола цене. Дописи и претплата шаљу се: Уреднишитву *„Школског листа“* у Сомбор. За огласе плаћа се први пут од реда 5 нов., други пут 3 нов.

Народна школа и њен задатак.

У данашњем напредном времену постала је народна школа веома важна чињеница у општинском и народном животу. Родитељи и пријатељи човечаства одње се надају срећи и напредку младога нараштаја; државна законодавства доносе о школама законе и старају се, да се школе у добар ред доведу; народи и вероисповеди настоје, да школе у својој власти задрже и да своје школе поставе у подпуно добро стање, па да им државна власт ниучему замерити неможе. У опште се држи, да ће будућност бити онога, чија је сада школа и да будућност свакога народа зависи понајвише од школа, у којима се младеж васпитава.

На као што се за школу заузимају и отимају сви у данашње време више него икада, тако се и стављају велика захтевања на школу, иште се, да се у њој многи и разноврстни послови са успехом врше, да би деца што више знања у школи прибавила и за грађански живот што способнија постала. Том приликом редко се пита: може ли се све то са успехом свршити, што се прописује, да се у школи учи? је ли то све за децу у правом смислу користно и према добу и узрасту њиховом удешено? Хоће ли све то доиста од-

говарати правом задатку народне школе и благостању и напредку потоњих нараштаја ?

Пре десетак година пребациваху многи народној школи, да се у њој много учи из науке вере, а ето сада баш они, који томе противни беху, стављају школи у дужност многе и разновретне задатке, које школа није у стању свршити, а да се неогреши о саму дечију природу, претоваравајући децу разним и тешким наукама и вежбајући само хладни разум дечији пре времена и преко сваке мере.

Има људи, којима није доста што се у обичној народној школи уче основна реална знања, него би желили, да се у њој предају науке као такове, и по успеху у природним наукама, у геометрији, у замршеним рачунским задаћама, у науци о чувању здравља, у земљопису, историји и у туђим језицима пресуђују ваљаност школе и учитеља, а неки би желили, да се још и геологија, теогнозија, астрономија и друге многе науке у народној школи уче.

Покрај таквих захтева није чудо што и учитељи сву бригу полажу око тога, да им ученици у тим великим и омиљеним наукама што већи и сјајнији успех покажу, па бринући се око тога занемарују често и сама она основна знања и вештине, што их школа пре свега деци дати и у којима децу поднуно добро извежбати мора; а притом се и само васпитање дечије под теретом нагомиланих наставних послова често пренебрегава, запоставља и за маловажно држи.

Већ се јако опажа, да се баш у оним земљама, где се народна школа у новије доба многим учењем разновретних наука бави, међу одраслима људма, који из таквих школа изиђоше, опажају знаци незадовољства, чежње за уживањем и превратне мисли и дела, која на пропаст породице и друштва грађанског

служе. Па онда злурадн људи прстом упиру на школу и веле: Ето то је све учинила школа и просвета народна !

Према таким појавима намећу нам се питања: Шта је задатак народне школе? и како треба да врши у садањем времену народна школа свој узвишени задатак.

I.

Главни задатак народне школе је добро васпитање младежи т. ј. сугласно са природом детињом складно и постепено развијање телесних и душевних снага са особитим обзиром на образовање религиозно-моралног карактера.

Образовање религиозно-моралног карактера младежи школске је дакле она узвишена мета, којој треба да тежи и за коју треба да се одушевљава сваки учитељ, старајући се око тога, да се ученици његови тој мети све већма приближују, на да по времену постану у сваком погледу честити и ваљани људи.

Нека дакле сваки учитељ своју пажњу на то највећма обраћа, да ученици његови буду старијима послушни, мирољубиви, сложни у добру, искрени, поштени, вредни и радени, чуварни, пуни љубави к Богу и ближњима својима, поштовачи доброга реда, одани својој породици, свом роду, отачаству и својој вери и цркви, и ревнитељи свега, што је у животу и у друштву добро, поштено, обштекорисно и племенито !

Не састоји се дакле главни задатак школин у учењу, него у васпитању.

Школа је пре свега васпиталиште, па тек онда училиште.

Васпитање је цјел, која се у школи постићи има, а настава је само једно од најважнијих средстава, које се у школи за постигнуће те узвишене цјели

употребљавати мора. То је пред очима имао славни Амос Коменски, кад је назвао школу осве̑ћеним храмом човечаског образовања!

То је пред очима имао отац новије педагогије Песталоције, кад је захтевао, да се у школи све снаге дечије складно и сугласно са природом развијају; да се у њој ум, срце, воља и радена снага младежи брижљиво вежба, а све са обзиром на право опредељење човеково у животу.

Ако икада, то је особито данашњим даном нужно, да се наглашује на све стране, да је васпитање главни задатак школин, а настава да је само средство, којим се тај васпитни задатак најбоље у народној школи постизава.

В.

Образовање женскиња.

Од НИКЕ ГРУЈИЋА.

Данас неможе више нико са челенке свецке руком потребе и нужде написану златну ставку избрисати, која вели: „Само свеопште образовање народа оспособљава га за развитак свој и морални и материјални отношаја, за позив грађански, и даје му преимућство у разним борбама.“ Тим путем креши му се положај, утврђује благостање.

Красна је то а сведневна опомена не само маленим народима, већ и целом човечанству: јер само образован човек узвишује се над страстима. И само их као такав побеђује, пошто је кадар схватити красоту положаја човечијега у свету и уживати племените врлине са одушевљењем и радошћу.

Необразованом човеку врлина је терет.

Но и то ваља имати на уму, да људи несмеју

остати и застати на једном месту; несмеју никад помислити, да су већ до таког ступња узвишености дошли, па да им нетреба даље.

Висина човечанске моралне лепоте недогледна је и увек лепша, дух нам ваља увек да је красњију замишља и за њом тежи, *јер свако застајање је натражњост, падање са моралне висине.*

Наша изрека ваља да је: „Позорно напред!“

Док је светлости и света, биће запуштених поља, биће нужде, да се снаге развијају и оспособљавају за крчевину. На једном се месту људи уздижу, а на другом падају, било усљед природних појава, било усљед људског насиља.

Сваки народ пак има у себи снаге, да се може напредно развити; али га ваља пробудити.

Несрећа је то велика по један народ, кад му тек поједини синови добију свестрано образовање, а он сам остаје у првобитности. А није ни тамо много постигнуто, де се маси народа даде тек само појам о књизи, писму и почетништву у рачуну. Са овим се у магли тек назире сунце.

Образовање целокупног народа састоји се у томе, *да му се животу даде морален темељ*; а *овај се постизава тиме, када се у школи дотле учи, док не добије снагу, да може сам радити и сам себе унапређивати и усавршавати.*

Деца дакле несмеду изаћи пре из школе т. ј. напустити школу, док се ненауче размишљати, да могу у сведневном животу истинити пут наћи, по ком ће се управљати.

Но ми врло добро и то знамо, да школа није кадра све оно учинити, што би требало, па да дођемо до цели.

Нама је познато, да баш оно, што школа мисли најбоље у детету створити, домаћи фактори не само да разоре то, већ баш на зло обрну.

Колико је матера својим несмисленим радом, саветом и одбраном било узрок пропасти дечијој! Колико их је са мажњом и попуштањем начинило бадавацијама и клуподерима!

А то је све отуд, што женске као будуће матере нису спремљене за живот. Оне немају оно образовање, што се иште у данашњем друштву: нису у стању самоопределити себе и издржати борбу.

Каква би разлика била у народу нашем, кад би наше женске биле тако спремне, да су кадре као домаће наставнице пратити сваки школски рад, помоћи свом детету на дому, наштити се, да дете учећи добије ону самосталност, која ће га касније у животу поуздањем пратити.

На ко је томе крив, да женскиње тако стоје?

Ми сами. Грдна је то погрешка целог света, што је пред женскињама била затворена двер од просветна храма.

Нећу дакле погрешити, кад кажем: „Подајмо женскињу онако образовање, какво желимо себи, па ће оне тада саме, кад буду имале децу, знати њино образовање на разумним основима извести.“

Да би се видило, како и шта желимо ми равноправно са женскињама делити, то ћемо у другом чланку цоказати женску, какву је мислимо у свету, у друштву, као девојку, као жену, као матер, као пријатељицу, као патриоткињу, а разуме се ван свега као религиозно-моралну заштитницу своје прадедовске вере.

Природне науке.

О хемисферама мозга. *)

Сваки учитељ природних наука имао је заједно често прилику, да примети, како ученици при гледању већином употребљују лево око. Већ много година занима та појава моју пажњу. Позовем ли ђаке, да гледају на микроскоп, на спектроскоп или дам ли им лупу у руку, увек ће десно око затворити и левим се служити. Така постојана појава не може бити ствар случаја, него мора имати своје узроке. Ја сам их залуд тражио, док ми пре неки дан не дође до руку извод из једног француског журнала, у ком се сличне ствари спомињу, које мало светлости бацају на горњу појаву, ако се и не може рећи, да је потпуно разјашњују.

Кад ко у какву дворану ступи, или кад посматра какав споменик, или кад иде преко басамака, или кад сретне на путу ког другог, то ће он готово увек поћи на десну страну. У француској државној библиотеци налази се увек више људи на десној страни средњег ходника него на левој. Кад се коме очи повежу, скретаће увек десно с' пута. Мала деца напротив нагињу више левој страни. Тек око треће или четврте године заволу и она десну страну. Старци опет окрећу радије на лево. То се исто виђа и код идиота и глупака. Делонеј разјашњује те појаве тим, што узима, да је лева страна мозга већма развијена него десна. Јер као што је познато излазе нерви десне стране тела из леве хемисфере мозга. У левој хемисфери има много више сиве материје и више вијуга него у десној. Разлика ова је у толико јаснија, што је развијенији, што је ученији који индивидуум. По томе би дакле били људи, који десно иду, паметнији и ученији!

У свези с' тим стоји расправа, што ју је недавно Lüys поднео медицинској академији. За њега је асиметрија мозга потпуна. Обе хемисфере да су у неколико самосталне и да у многим приликама раде као независни апарати. Са психолошког гледишта била би непосредна посљедица тога: потпуно удвостручење душевних функција. Што једна хемисфера ради, може да је сасвим различно од оног, што ради друга. Човек може да мисли на левој и на десној страни.

*) Мозак у човека раздељен је уздуж дубоком једном бразд ом у две половине. Те половине зову се хемисфере.

Тврдња о анатомској разлици обих хемисфера збиља постоји. Већ вијуге (особито секундарне) су различне, али што је особито важно, и тежина. Lüys је нашао, да је лева хемисфера здрава човека 5—6 грама тежа него десна, на то потврђују и други научењаци.

Sommiéres је примећавао, да је, кадгод болесник изгуби говор, десна страна тела узета, а кад је лева страна узета, онда то нема никаква уплива на говор. Отуд сљедује, да само повреде леве хемисфере „језик“ узимају. Тај преважни изналазак са свију је страна потврђен. Нарочито је Broca показао, да ни цела лева хемисфера није у власти, да мисли речима изрази, него да то својство иде само једном делу њену и то трећој фронталној (чеоној) вијуги. Међутим су познати и таки случајеви, да функцију повређене леве хемисфере прими десна. Тако је нека жена, којој је трећа фронтална вијуга била повређена, изгубила говор. После неког времена могла је опет да говори. Lüys се код те жене уверио, да јој је десна фронтална вијуга волуминозније развијена била но обично. Левом хемисфером такођер и пишемо. Broca је мереньем термометром нашао, да је за особу, која чита, температура десне хемисфере знатно виша него леве.

Како неисцрпним сретствима располаже човечији мозак види се најбоље при свирању на гласовиру, а уз ту свирку често се још и пева! Свирач мора да мисли код сваке поте, код сваког акорда, па те заплетене душевне операције, којима је цељ, да се руке различито покрећу, бивају одељено у свакој хемисфери, јер десном руком равна лева, левом десна хемисфера. Па те тако различите радње бивају у једно исто доба! То као да заиста сведочи, да су обе хемисфере самосталне.

Али та самосталност има и својих незгода. Ако се обе хемисфере не налазе у равнотежи, онда је човек некако већ тим самим раздељен у две особе. Па зар незнамо таке несретне болеснике, који се осећају као да су двоје? Jaffé нам прича такав један случај. Неки полицајац, који је пре био војак, те је тада много пио, мало по мало полуди. Кад је говорио, говорио је „ми“: ми ћемо ићи, ми ћемо доћи и т. д. На питање, зашто тако говори, казао је, да има још неког код себе. Кад је ручао, говорио је: „Ја сам сит, али онај други није.“ Гдекад се узједаред дизао, да иде, па кад га за узрок питаше, одговорио је: „Ја бих радо остао овде, али други ме сили, да одлазим.“ Јед-

ном се баци на неко дете и хтео је, да га удави, а тврдио је, да то не чини он, него онај други. Шта више покушао је једаред и самоубијство, само да се ослободи од другог!

Изучавање душевних болести потврђује све, што наведосмо. У луда је десна хемисфера тежа. Та разлика у тежини налажена је у 18, 25, 30 и чак 40 грама.

Неброј је случајева, где удвостручење душевних функција може да извести о стању мозга. У последње доба много је занимала философски и медицински свет нека болесна женска, по имену Фелида Н. Она преставља две сасвим различне особе, па то необично стање може код ње да траје читаве сате на и месеце. У ње се душеван живот мења наизменце. Могло би се рећи, да се налазе у истом телу два различита бића; на место једнога долази мало по мало друго. Чиме да се разјасни то чудновато стање и не стоји ли можда у свези са самосталношћу хемисфера? М. П.

Школске вести.

(Српске школе у цивил. Хрватској и Славонији) проглашене су већином нередовним начином, који нам је свима још живо у памети, за комуналне и потчињене су непосредно државним властима. Ипак су српске школе постојале и на даље одељено од других школа и није покушавано, да се исте фактично споје с' другим школама, које постоје у истом месту, у једну школу. Сад је земаљска влада намерна, да пређе и преко тог Рубикона. Она је издала под 16. нов. 1879. наредбу, по којој се од почетка будуће школске године 1880/1 имају све српске школе спојити са другим школама у месту у једну општу пучку школу. Где постоје дакле два локала за школе, у којима су досад деца била раздељена по конфесијама, ту се имају од године разредити по школским разредима. Влада се одсада неће задовољити самим начелним приступом новом школском закону, него ће строго настати око тога, да тај приступ буде фактичан. За нас Србе је најважније оно место у наредби, где влада изрично вели: „Небуде ли дакле која од богоштовних обћина са фактичним спојењем своје у обћу пучку школу задовољна, моћи ће се ПОВРАТИТИ к пријашњој конфесионалној школи.“ — Како је школски савет у своје време код земаљске владе

УНИВ. БИБЛИОТЕК
И. Бр. 10И523

ШКОЛСКИ ЛИСТ

ЗА ГОДИНУ

1880.

ГОДИНА XII.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА
БЕОГРАД

УРЕДИО И ИЗДАО

Никола Ђ. Вукићевић.

СОМБОР,
Штампа Ф. Битерман
1880.

САДРЖАЈ.

Чланци, расправе и извештаји педагошког значаја.

Страна.

Народна школа и њен задатак од В. . . . . 1. 17.
Образовање женскиња од Нике Грујића . . . 4. 34.
Уредба за мировину срп. нар. учитеља и потпору њихових удовица и сирота . . . . . 21. 38. 72. 86.
Најцелисходнији метод за учење писања и читања од В. . 33.
Седница нар. црквн. школског савета од 16 јан. . . . 49.
Мнење управитеља учитељске школе у Сомбору о наставном плану кр. уг. министарства просвете од 29. јуна 1879., поднето школском савету . . . . . 52.
Шта сада са вишим девојачким школама ? . . . 65.
Вежбање слуха и говора од В. . . . . 69. 83. 98.
Кад треба дете да пође у школу од дра Ђ. М. . . . 81.
Седница нар. црквн. школског савета од 23. фебр. . . 97.
Старешине и псовке од * * . . . . . 102.
Више образовање женскиња у Енглеској . . . . 103.
О упливу школе и васпитања на народ од * * . . 113.
О простој и разгранатој реченици од Св. Милетића . . 114.
Међународни педагошки конгрес г. 1880. . . 118. 324. 341.
Дечије игре од Светозара Арсенијевића . . . 121.
Значај српске народне школе од В. . . . . 129. 148.
Највиша задаћа школе по Керу од В. Красића . 131. 151. 166. 184.
Ред у народној школи од П. . . . . 134.
Обртничке школе у Русији . . . . . 135.
Седница нар. црквн. школског савета од 8. и 9. маја . . 145.
О механизму у школ. настави од проф. дра В. Бакића 161. 180. 197. 214. 232.
Фреблова идеја или забавишта по дру J. C. од М. Т. Ф. . 169.
Предлог за нову уредбу о срп. нар. школама . . . 177.
Предлог за нову школску уредбу пред анкетном комисијом 193. 209. 227.
Статистички податци о учитељској школи сомборској за 1879—80 235. 245.
Биће и важност фребловог забавишта од М. Т. Ф. . . 241.
Српска учитељска школа у Карловцу . . . . 244.
Спремајмо синове за учитеље и свештенике! од В. . . 257.
Неколико речи коровођама од Д. Блажека . . . 262.
Закладе уз срп. учит. школу сомборску . . . . 264.
Књиге, које ће се употребљавати г. 1880/1. у учитељској школи у Сомбору . . . . . 264. 286.
Ко треба да предаје науку вере у срп. нар. школама? од В. 273. 289.
Један поглед на данашње народне умотворине наше околине, и како може школа на њих да упливише. Од Св. Арсенијевића 276. 292.
Содница нар. црквн. школског савета од 4. и 5. септ. . 286. 294.

Реченица по науци Стјуарта Миља од Ем. Мк. . . 305.
Из школских уредаба од * * . . . . . 309.
Седница нар. црквн. школског савета од 9. 10. 11. окт. . 320. 328.
Извод из извештаја гл. шк. референта о учитељским школама 321. 337. 355.
Нови добротвор српске народне школе . . . . 353.
Извод из извештаја гл. шк. референта о вишим дев. школама 357. 377.
Зашто се српска омладина не одаје учитељском звању од М . . . . а 372.

Природне науке.

*О хемисферама мозга 7. Биљка и земља 23. Разделење људи у расе 23. Француска академија 24. Електричка светлост 39. Локиер о хемичким елементима 56. О наслетству и расту телесних и душевних особина од * * 74. 87. Човек у предисторијском добу 105. Начело узајмне помоћи 122. Колику топлоту може да поднесе човек? 122. Вештачки дијамант 123. Њутнов закон гравитације 136. Свеза између густине житељства и смртних случајева 137. Бројање житељства 137. Утицај притиска ваздушног на жива створења 154. Дивљи хрватски хмељ 170. Утицај непрекидне сунчане светлости на биље 186. Употреба салицилне киселине 278. Фотофон 313.*

Књижевни прикази.

Од **Н. Ђ. Вукићевића** *: Pedagogija od Basarička 190. 203. Буквар за српске основне школе 282. Читанка за други разред 363. 381.*

Од **М. Петровића**: *Робинзон Крусе 12. Дечија забава у слици и речи 12. Шарени свет за малу децу 12. Народни лечник дра М. Јовановића I. 30. Дечији јади дра Н. Петровића 43. Најважнији проналасци С. В. Поповића 46. Шта природа деци приповеда Г. М. Матића 59. Поступак при настави у десетичним разломцима Св. Милетића 59. Гимнастичне игре Ђ. Глибоњског 79. Zorna obuka Milana Kobali 93. Животи и дела врсних Срба Посниковића 109. Упутство к предавању познавања природе С. Коњевића 109. Скуп земљописних резултата А. Поповића 127. Vezérkönyv a magyar nyelv tanitására 140. Село Злоселица и учитељ Миливоје М. Ђ. Милићевића 141. Српски пчелар Ј. Живановића 142. Народни лечник II. 157. Ustav M. Vukovića 158. Упутство за наставу у рачуну А. Вуковића I. 174. II. 316. Одабране народне песме 174. Употреба руске рачунаљке М. Нешковића 204. Босиле чика Стеве 222. Знаменити Бокељи Т. К. Поповића 222. Збирка рачунских примера Св. Милетића 253. Помоћ у нужди и опасности И. В. Поповића 253. Познаване и неговање човечијег тела Св. Милетића 269. Народни лечник III. 269. Домаће животиње М. Нешковића 301. Систем земљодељске наставе П. Т. Тодоровића 314. Немачки буквар С. В. Поповића 315. Сто прича Л. Поповића 333. Наука о земљодјелству дра Ђ. Радића 333. О школским клупама дра Ј. Кужеља 348.*

Од **С. Арсеновића**: *Писанка С. Чутурила 29.*

У сваком броју: **Школске вести. Разно. Некролог. Промене у школству. Упражњена учитељска места.**

уложио протест баш против начина, којим су школе покомуњене, те захтевао, да се општине још једном упитају, то морамо сматрати ову наредбу високе земаљске владе као обрт у наставној политици, који погледом на садање наше околности радосно поздравити можемо.

(Учитељски испити у сомборској препаранднји.) В. школски савет наредио је из своје седнице од 13. авг. 1879., да се од сад при оспособљењу учитеља имају полагати писмени испити из српског језика и математике и то у затвореној соби под надзором професора. За усмене испите наређено је, да се имају полагати сви предмети, што се предају у сва три разреда, а у практичан испит да се уврсти и рад у основној школи као и црквено и хармонично појање.

(Српско свеучилиште у Београду.) Српска влада је вољна, да предузме припремне послове, те да се што је могуће пре у Београду установи српско свеучилиште. Тога ради управио је министар просвете и црквених дела на сабор архијерејски једно писмо, у ком се излаже, да је не довољна основа и скучени размери, по којима се наша омладина за свећеничке и духовне чинове спрема и образује. Он предлаже за то, да се или садања богословија подигне на факултет и споји с великом школом или да се богословија одвојено од велике школе подигне на духовну академију, у којој би се примали ученици по свршеној гимназији. — Српска влада је такођер намерна, да још ове године у новоослобођеним пределима установи другу богословију.

(Учитељски збор у Београду.) Учитељи и учитељице у Београду основали су ове године учитељски збор, коме је циљ унапређење школства и учитељства. Пошто се др. Војислав Бакић није хтео да прими избора за председника, изабран је за таковог заслужни учитељски ветеран г. Мусулин. Задрузи овој желимо најлепшу срећу и надамо се да ће она већ по важности, коју јој место даје, предњачити целом осталом учитељству у постизавању великих оних задатака, што их има да испуни српска школа. У седници од 11. нов. захвалио се већ г. Мусулин на председништву и на његово је место изабран г. Мијаило Новаковић, учитељ код саборне цркве.

(Гимназија у Сарајеву.) Босанска влада основала је и већ ове године отворила реалну гимназију у Сарајеву. Гимназија ова имаће 4 разреда. Уписало се до 50 ученика. На-

ставни је језик „босански земаљски језик са латинскими писмени.“ (!!) Завод овај пуно ће светковати, јер осим 2 месеца великих школских празника светковаће он још и „петак (у наредби на првом месту), недеље и остале свеце“ ваљда свију вероисповеди. Исто је тако устројена у Сарајеву нова школа, да се младеж у њој учи „читати и писати земаљско-босанским језиком.“ За учитеље ове последње школе постављени су г. Љубоје Длустуш, учитељ на Сушаку (пре у Руми) и г. Марко Гривић, равнајући учитељ у Новомграду.

(Српска препарандија у Карловцу,) која на жалост под братском нам хрватском владом има са многим невољама да се бори, имала је лањске школске године 25 ученика и ученица и то у I. разреду 8 м. 2 ж., у II. 4 м. 2 ж., у III. 5 м. 4 ж. Ове године уписано је у карловачку препарандију свега 21 ученик и ученица.

(У српску препарандију у Сомбору) уписало се ове школске године свега 95 ученика и ученица и то: у I. разред 18 м. 22 ж., у II. 13 м. 16 ж., у III. 13 м. 13 ж. Неколицина је одбијена због недовољне спреме.

(У кр. препарандије у Загребу) уписало се ове школске године и то у мушко одељење 73 ученика (у I. разреду 20), а у женско одељење 75 ученица (у I. разред 40.)

(Бугарска). Из Бугарске се упиташе код равнатељства ц. кр. женске препарандије у Прагу, да ли могу примити у 1. разред 20 Бугаркиња и уједно моле, да их настане код бољих породица. Равнатељство обећа све што је могуће да ће учинити, па ће морати за први разред отворити паралелку. (Napredak.)

(Школа за раденице) отворена је 3. дец. у Београду. Основало ју је тамошње женско друштво, које издаје лист „Домаћицу.“ Учиће се за сад: шивење руком и на машини, кројење рубља и хаљина, плетење на машини, читање, писање и рачунање. У школу ову примљено је за сад 20 ученица, и то сиромашне бадава, а остале плаћају 20 динара месечно.

(Градска шиваћа школа у Загребу.) Како „Napredak“ јавља отворена је ова школа 4. нов. кр. школ. надзорником. Исти је истакао у свом говору велику важност шиваће школе, у којој се девојкама пружа најбоља прилика, да себи прибаве потребно знање у ручном послу и истакну особи-

то вредност рада. Поменутом школом управља равнатељство више девојачке школе, а учитељицом је гђца Драгиња Савићева.

(Познати историограф) др. Константин Јиричек именован је у кнежевини Бугарској за секретара у министарству просвете и налази се сада већ у Софоји.

Књижевни прикази

1. Робинзон Крусе. Са четири велике бојадисане слике и сликом на корицама. Штампарија браће Јовановића у Панчеву. Са четир велика листа текста. Цена 70 н.

2. Чика Стевине књиге. Свеска прва. Бадњак. Дарак доброј деци са 14 слика. Тврде корице са сликама. Цена 25 н. У Н. Саду, издање штампарије А. Пајевића. 1880 8° с. 62.

3. Дечија забава у слици и речи. Панчево. Наклада браће Јовановића. 8 листова са сликама и толико листова текста. Тврде корице са сликом. Цена 20 н.

4. Шарени свет за малу децу. Панчево. Наклада браће Јовановића. 4 листа са сликама и толико листи текста. На корицама напред и натраг слика. Цена 10 н.

Ево одмах четири књижице са илустрацијама (оне, што их издадоше браћа Јовановићи, све су колориране), које су се зацело нашле већ на многом божитњем столу и које ће извесно и одсада заузимати прво место међу светковинским даровима доброј српској деци. Та то је пасија бити сад дете, кад се ето наши вредни издаваоци књица старају и за ситне потребе наших малих наследоваоца. Честитамо и браћи Јовановићима и г. Пајевићу на замисли, да таке књиге издаду: беше томе већ крајње време, јер колико новаца оде само од нас годишње на немачке „билдербихле," којих текст не вреди ништа за нашу децу. Тога сад више бити неће, јер по красној изради слика могу се ове наше књижице са сваком страном мерити, све кад неби српски текст гарантовао, да ће бити слободне од сваке несрпске конкуренције. Прва два дела више су за зрелију (школску) децу, последња два забавиће и саме малиће.

Робинзон Крусе је за младост књига над књигама. Деци свију културних народа он је био и биће најмилија књига. Српска деца добијају сад поново ту књигу у изводу од једног познатог књижевника (само би желели тачнију интерпункцију). Уверени смо, да ће свако српско дете, које ову књигу

добије сто пута је прочитати, а ко ће избројати, колико ће се пута дечије очи, које тако јако теже за новим, задржати на красним великим илустрацијама, каквих код нас још никад досад не беше. Уједно би овом приликом обратили пажњу наших накладника на путописну литературу за омладину, која код нас није тако рећи нимало заступљена, а која непоквареној младости улива највише интереса. Педагошка вредност таквих књига опште је припозната. Забава, морална и материјална поука састају се у тим књигама, да их ставе на чело свима књигама за младеж.

Чика Стева је познат пријатељ дечији. Његов „бадњак“ има праву литерарну вредност. „Иде коло наоколо“ дивна је приповетчица, која ће много поштено срце тронути. „Мој орао“ је лепа прича, пуна корисна садржаја, а то исто вреди и за „Кртину“: њом се истиче велика економска вредност ове по незнању толико гоњене животињице. Препоруку ових књижица не можемо ничим бољим да завршимо, него кад кажемо, да се и у „бадњаку,“ и у „дечијој забави“ и у „шареном свету“ налазе песмице чике Јове Змаја. Он нема своје деце, да их дарива бисером; али зато он воле сву добру српску децу, која ће радосно похитати, да их дарива најдивнијим бисером узвишене душе његове.

М. Петровић.

Разно.

(Листови у Сомбору.) Почетком ове године покреће познати књижевник и практични лечник у Сомбору др. Милан Јовановић Батут нов лист „Здравље.“ Исти ће расправљати здравствена питања популарним начином. Како је овакав лист нашем народу преко нуждан, то му желимо најлепшу будућност. Име уредниково јамчи, да ће лист бити уређиван како треба. Цена му је 4 фор. на годину, а излазиће 2 пут месечно. — У исто доба почиње у Сомбору да излази и „Родољуб,“ лист за народну просвету, привреду и забаву. Њега основаше неколико сомборских родољуба, а уредник му је г. Петар Деспотовић, бивши професор пакрачке препарандије. Програм му је попут бившег „Гласа народа.“ Како је сам г. уредник признат књижевник, ком су списи већ више пута „Матицом“ награђивани, а уз њега ће радити још и „пријатељи, који су стекли у књижевности српској лепа гласа,“ то је жеље-

ти, да се и овај лист што већма распространи. Излази недељно 1 пут, а цена му је 4 ф. на годину. — „Голуб,“ лист за српску младеж, што га издаје књижара Мил. Каракашевића у Сомбору а уређује г. учитељ Јован Благојевић, има за собом већ годину дана живота и за то је време стекао многобројне пријатеље у колу српске младежи. Тако добар лист треба још и већма да се рашири, особито кад се узме, да годишње стаје само 60 н. „Голуб“ излази једанпут у месецу, а претплата се шаље горњој књижари.

(Закладa за одевање сироте школске деце у Сомбору.) Закладу ову основаше намесник сомборски преч. г. Димитрије Поповић и пок. многозаслужни градоначелник сомборски Антоније Коњевић, а рукује њом сомборска црквена општина. Заклада та донела је ове године 137 ф. интереса и тим је набављена обућа за 36 мушке и 24 женске деце. Пред божитње празнике разделио је г. управитељ школски ту обућу сиротој деци и опоменуо их је том приликом, да се пашту, да напредовањем у школи посведоче своју благодарност оним врлим родољубима, који су се састарали за њихову одећу.

(Српске школе у Босни.) Како тешке дане живи српска школа у Босни, види се из овог догађаја у Доњој Тузли. Још за турске владе подигла је тамошња српска општина своју школу и ставила је на њу натпис: „Српско народно училиште 1873.“ Садања влада позвала је сад српску општину, да тај натпис скине, а кад ова није хтела то да уради, дала га је сама власт по жандарима остругати. Општини је дата дозвола, да уместо остругана натписа може ставити: „Грчко источна босанска учиона“ или „Православна босанска учиона.“ Није нам даље познато, како се честита тузланска општина том позиву одазвала.

(Плата крајишких учитеља) биће повишена, као што је заповедајући генерал барун Филиповић обећао једној крајишкој депутацији, чим се на пролеће види, да ће година бити добра. Крајишки учитељи имају дакле сад пуно узрока, да се Богу моле за благословено лето.

Некролог.

Тек што се школска година отпочела, а приправнички завод у Сомбору има већ да забележи два смртна случаја. Један од најпримернијих ученика препарандије Стојан Мага-

рашевић рани се код своје куће у Мирковцима несретно из пушке баш пред намишљени полазак у Сомбор и премину усљед добивене ране 3. септ. у Винковцима. Исто тако несретан је и други случај. Приправник I. разр. Михаило Ђурковић из Т. Кањиже умре напрасно ноћу између 31. окт. и 1. нов. од хипертрофије срца. И Михаило је био вредан ученик и опште љубљен од својих учитеља и садругова. Другови га лепо испратише, а један од њих изговорио му је на гробу опроштајну беседу.

Промене у школству.

(Молимо гг. учитеље, да нас извешћују о свима променама, које се тичу учитељства.)

— Г. Лука Зоре, познати књижевник и оснивач дубровачког часописа „Словинца," до сада професор дубровачке гимназије, постављен је за школског референта за Босну и Херцеговину и отишао је већ у Сарајево. Г. Зоре познат је особито са свог посредовања између Срба и Хрвата, те нико не држи ваљда опреке, које између та два братска племена владају, за убитачније него он. Из тог узрока поздрављамо именовање г. Зора и надамо се, да ће рад његов бити благодетан за развитак школа наших у Босни.

— Од приправница, које су лане положиле учитељски испит, изабрана је гђца Рахила Поповића за учитељицу у Мостару, а гђца Марија Шијакова за учитељицу у Батањици.

— Од приправника, који су лане положили учитељски испит, изабрани су г. Василије Црквењаков за учитеља у Тарашу, г. Павао Коњевић за учитеља у Чуругу, г. Никола Тајшановић за учитеља у Јабуци, г. Петар Топаловић за салашког учитеља у Ранчеву (Сомбор). г. Јован Јанић постављен је за привременог учитеља у милчићко-обзирској школи (сомборски салаши). Даље је изабран г. Лазар Илијевић за учитеља у Чакову, г. Душан Стакић за учитеља у Карлову, а г. Ђорђе Дерикладић за учитеља у Шиклошу. Од преклањских приправника изабран је г. Јован Максимовић за учитеља у Беодри, а г. Ђорђе Бугарски за учитеља у Сенти.

—Гђца Софија Јекића изабрана је за учитељицу у С.Петру.

Упражњена учитељска места.

— Тражи се учитељ и учитељица у Карлову у протопо-

пијату Вел. Кикиндском. Плата је учитељу 500 ф. и слободан стан, учитељици 350 ф. и слободан стан. Рок до 18. јан. Молбенице се шаљу местном шк. одбору.

— Тражи се учитељица у Сарајеву. Плата је 600 ф. уз слободан стан и неограничен огрев.

— Тражи се учитељица у Ст. Паланци. Плата 450 ф. Рок 4 нед. Молбенице се шаљу шк. одбору.

Јавна кореспонденција.

Г. К. Т. Андријашевом, ђаку уч. шк. IV. год. у Београд. Врло нас весели, да се и београдски приправници радују излажењу нашег листа. И треба да је међу нама јединство духа! Обаљена цена важи за све приправнике и приправнице.

Бројем овим почиње „Школски лист“ наново да излази. Молимо, да се претплата што скорије пошље, јер се лист неће ником шиљати на вересију. Услови претплате могу се видети на челу листа. Ко први број прими, а не мисли лист држати, нека нам га изволи одмах у истом преплету вратити.

Ми ћемо се са наше стране старати, да лист што потпуније одговори свом позиву. Свој господи, који нам са различитих страна писаше и излажење листа поздравише, исказујемо овде нашу најтоплију благодарност и молимо их, да нам и на даље задрже своје пријатељство и потпору.

Већ сада можемо јавити нашим читаоцима, да смо задобили за наш лист Дра НИКОЛУ МАКСИМОВИЋА, посланика на српском и угарском сабору, који ће заступати политично-правну страну школа наших. Исто тако обећао нам је своју сарадњу врсни српски педагог Др. ВОЈИСЛАВ БАКИЋ, професор препарандије у Београду. О раду школског савета доносићемо увек потпун извештај.

УРЕДНИШТВО.

Издаје и уређује: НИКОЛА Ђ. ВУКИЋЕВИЋ.

Штампа Ф. Битерман.

ШКОЛСКИ ЛИСТ.

Број 2. У Сомбору 15. јануара 1880. Год. XII.

„ШКОЛСКИ ЛИСТ“ излази сваког 1. и 15. у месецу. Претплата је за целу годину 3 ф., за 4 месеца 1 ф. а за Србију 8 динара годишње. Учитељи, који имају мању плату од 300 ф., богослови и приправници добијају лист у пола цене. Дописи и претплата шаљу се: Уредништву *„Школског листа“* у Сомбор.

За огласе плаћа се први пут од реда 5 нов., други пут 3 нов.

Народна школа и њен задатак.

II.

Да би могла народна школа свој васпитни задатак како ваља решити, нужно је, да она у пријатељској свези и заједници стоји са свима оним чиниоцима, који упливишу на васпитање поверене јој младежи.

Родитељи су први и природни васпитаоци дечији; њиховим поверењем постале су народне школе; они су из своје општинске заједнице подигли и основали школу; они шаљу децу у школу уступајући учитељу саучествовање у васпитању и образовању своје деце и поверавајући му тим своје најдрагоценије благо.

Дете није самохрано, није као дрво без корена; оно припада својим родитељима, а с њима свом народу, својој цркви и оној грађанској задрузи, којој припадају његови родитељи.

С тога се и школа у свом васпитном раду мора обзирати на конкретне одношаје, у којима се деца школска налазе и мора свој рад управљати према оправданим захтевима и потребама дечијих родитеља, цркве, народности и државе, којој деца с правом припадају.

Из овога се види, да школа свој васпитни рад не сме одправљати самостално, него у најтешњој све-

зи и заједници са скупом дечијих родитеља т. ј. са општином, са црквом и са народом и по опуномоћењу ових, а под највишим надзором државне власти,—и да се школа има у своме раду обзирати на захтеве и потребе родитеља и народности, вере и државе, али ти захтеви имају бити разумни, педагошки оправдани и међу собом сугласни, а на право благо дечије управљени.

Не сме нико захтевати, да се у школи ради штогод, што иде у супрот здрављу и развитку дечијем, или чиме се вређа породична, народна и црквена свест дечија. Него се сви интереси ових важних чињеница имају у склад довести са дечијом природом и са начелима разумне педагогије, тако да школа васпитавајући децу природи сходно, тим самим васпита их у духу њихове народности и вере и спрема их да буду ваљани и вредни грађани и честити и поштени људи.

Из овога следује, да је само она народна школа подпуно добра, која васпитава децу по сталним педагошким начелима, у свези са осталим природним и друштвеним чиниоцима васпитања дечијег, а према потреби и захтевима народности, цркве и државе, којој деца припадају.

Васпитна средства, која народној школи на расположењу стоје, јесу : настава, школски запт, учитељев ауторитет и добар дух, који у школи влада.

Ми ћемо се овом приликом само првог и најважнијег васпитног средства дотакнути, а то је настава.

Свака добра настава упливише на умни развитак дечији задржавајући пажљивост њихову на учевном предмету и вежбајући им памтење и разум. Али од васпитне наставе иште се, да она служи и за облагорођене срца и душе и за управљање воље детиње на

добро. У народној школи дакле има се посредством наставе мишлење, чувствовање, воља и радена снага дечија складно и заједнички вежбати и усавршавати.

Сви наставни предмети имају узвишеној васпитној цјели служити, и у томе им се састоји права важност њихова. Они наставни предмети, који стављају деци пред очи примере и узоре нравних врлина, морају се као први и најважнији особито неговати и има се на њи највећа брига обраћати. Такови су предмети: поука у вери и у благонравности са сликама из живота светих и добродетељних људи, на које се деца угледати имају; матерњи језик, тај драги посилац мисли, чувствовања и тежња наших и у њему лепо читање одабраних предмета, певање и појање уз најодабраније слике из познавања света и друштва човечијега и из повеснице народне и отачаственe, даље басне, приповедке и приче, у којима се очигледно представљају нравне идеје. Ово су предмети, који непосредно упливишу на нравно васпитање дечије.

Њима придружити ваља и остале предмете, који непосредно упливишу на образовање разума, а тек посредством овога на васпитање срца и душе. Такови су: рачун с геометријом и природне науке. И њи ваља темељно и развијајућим начином у народној школи учити, а притом се старати, да се и телесна снага дечија посредством гимнастике и ручног рада крепи и снажи, те да се тако дете из младости привикне господарити над собом и над својим склоностима и тим самим да се свестрано и у сваком обзиру добро васпита.

Са обзиром на све, што је досада споменуто, иште се од наставе у народној школи ово :

1. Нека је настава очигледна, сугласна са природом дечијом и прилагођена пријемљивости духа дечијега и степену њиховога развитка; нека пред очима

има не само умно образовање, него и васпитање срца и душе и нека даје добар правац дечијој вољи.

2. Нека се у народној школи матерњи језик дечији брижљиво негује; нека га деца науче правилно и лепо говорити и на њему мисли своје лепо и уљудно изражавати: нека се науче лепо и правилно писати и правилно, разумљиво и лепо читати, а вежбајући се у читању и писању нека се упознају деца са одабраним приповедкама, песмама, причама и језгровитим мудрим саветима, па нека им то, што науче, за правило живота служи. — Уз овако учење језика нека се придружи у старијим разредима и разумна настава у граматици, у колико је то за правилно познавање и употребљење језика нужно.

3. Настава у вери има се као поглавито средство за буђење религиозног и нравног чувствовања и нравне свести дечије брижљиво предавати и има се деци црквени живот и црквени обреди омилити упознавањем и саучествовањем у овима, а особито добрим примерима учитеља и свештеника и благочинним и естетичним одправљањем богослужења. Ради саучествовања при богослужењу имају се деца научити правилно читати и лепо појати црквене песме, а то, што читају и поју, ваља им као светињу представљати и омилити, па у колико је могуће и разумљивим учинити.

4. Рачун и геометрија нека се особито уче очигледно, темељно и постепено, а све развијајућим начином. Ту је особито нужно, да учитељ само упућује, а деца да собственим расуђењем задатке решавају. Задатци нека су прости и за потребу у животу удешени.

5. Основи реалних знања имају се уз очигледну наставу и уз учење матерњег језика предавати. Исто тако и поука о чувању здравља, о правима и дужностима грађана има се у разговору у даним при-

ликама и уз згодне предмете за читање давати, али се нипошто несме изискивати, да деца у обичној народној школи ове предмете на изуст уче и да се с њима много муче.

6. Најодабраније приповедке из црквене, народне и отачаствене, а у вишим народним школама и из светске повеснице у виду животописа добродетељних људи или у карактерним сликама имају се уз наставу у вери и у матерњем језику ради угледања и подражавања деци приповедати. — Уз матерњи језик уче се образци чисте и здраве народне појезије, а уз науку вере уче се духовне песме, — а ово учење, као и вештина у појању и певању нека служи за облагорођење срца дечијега.

7. Ручни рад ваљало би да се и мушкој деци учити даје као средство за вежбање и развијање радене снаге и за привикивање вредноћи, самопрегоревању и господарењу над собом.

8. За све предмете, што се у народној школи предају, учитељ треба да је подједнако заузет и да их са одушевљењем, подпуним знањем, најцелисходнијим начином и постојаном вољом предаје и да се непрестано стара, да их деци омили и да их за вољно учење задобије.

Само таква настава у народној школи може служити правој и главној цјели, ради које народна школа постоји, а то је, као што рекосмо: природи сходно и складно васпитање младежи, да од ње постану ваљано образовани, религиозно-морални и у сваком обзиру ваљани и честити људи. В.

Уредба

за мировину срп. нар. учитеља и потпору њихових удовица и сирота. *)

§. 1. Да се сви на вероисповедним школама у опсегу карловачке митрополије стално намештени учитељи и учитељи-

*) О уредби овој имаће да реши сабор у својој идућој сесији. Стручна мнења о истој радо ће Ш. Л. примати.

це обезбеде за своју старост, као и за случај таке немоћи, која би им пречила даље вршење своје дужности, и да се њихове удовице и сироте сачувају од крајне сиротиње, оснива се мировински фонд, из којег ће поменути имати своје мировине и потпоре.

§. 2. Редовна мировина стално намештених учитеља и учитељица износи 300 фор. а. вр. на годину, ако служе на нижој, а 400 фор. а. вр. на годину, ако служе на вишој народној или грађанској школи.

§. 3. Потпуну мировину вуку само они, који су 40 година службе одслужили. Године службе преко 40 год. не узимљу се у рачун.

§. 4. Учитељи и учитељице, који без своје кривице било због болести или друкче постану пре 40 година службе неспособни за вршење учитељске дужности добиће само одређени део ове мировине и то :

Ко само 10 година одслужи, добијаће само 40% од годишње мировине ;

Ко одслужи више од 10 год. добијаће за сваку даљу годину по 2% више, и по томе ко наврши 11 година службе вући ће 42% ко наврши 12 година вући ће 44% и тако даље;

Ко не наврши ни 5 год. службе, исплаћује се једанпут за свагда са 50% од означене годишње мировине, и тим је за навек измирен;

Ко одслужи више од 5, а не наврши 10 година службе биће на два пута са 50% од означене годишње мировине исплаћен и тим за навек измирен.

§. 5. Учитељи и учитељице, које од дана, кад ова уредба у живот ступи буду прешли 55 год. живота, добијаће само 100 фор. а. вр. годишње мировине без икојих даљих повишица; а они који тада не буду још имали пуних 55 година живота примаће после 40 година службе 250 фор. а. вр. годишње мировине, и то овако : после 10 година службе од дана кад ова уредба у живот ступи, добиће 40% и за сваку више годину по 20% више, до 250 ф. а. вр.

§. 6. Учитељи и учитељице, ако нису прешли 55. год. живота, могу имати преко одређених 300 или 400 фор. а. вр. још за 100, 200, 300 и 400 фор. а. вр. већу мировину под доле у §. 30. означеним условима.

§. 7. Године службе рачуне се од оног дана, кад се ко за учитеља постави и службу наступи. (Свршиће се.)

Природне науке.

Биљка и земља.

Биљка је у главном зависна од земље, на којој расте, нити има чега у њеном телу, што није примила из земље или ваздуха. Најфинији хавански дуван изметне се за кратко време, кад се пренесе на острво Јаву; најплеменитија лоза даће под иначе једнаким околностима само тада племенито вино, ако је земља за њу згодна. Славни *Либиг,* је опажао, да је довољно било, да се дрво, које је носило горак бадем, пресади на друго место, па да понесе сладак плод. У кромпирима, који клијају у подруму, (где нема дакле земље, да им даје анорганске базе,) налази се нека отровна материја, соланин, од које ни најмања трага нема у кромпиру, који је растао у пољу.

Разделење људи у расе.

По школским књигама највећма је уобичајено Блуменбахово разделење у пет раса. Разделење то оснива се већином на случајним особинама и не може да издржи иоле строжију критику. *Фридрих Милер,* један од најславнијих етнолога, први је поставио *косу* као најважнији критеријум за расу и на основу том разделио је он све људе на земљи (преко 2500 народа нађоше већ у његовом систему места). *Хекел* је примио то милерово разделење и даље га је утврдио и развио. Како се и *Пешел* у главном за њега изјавио, може се рећи, да је данас опште примљено и припознато.

По својству косе деле се људи најпре у два велика разделења.

У прво разделење спадају *свилокоси,* којима је коса тракасто спљоштена, где је дакле просек косе дугуљаст; делимо их даље у чуперокосе, код којих коса одељена у чуперке расте и у рунокосе, код којих коса покрива равномерно сву кожу на глави. Све свилокосе расе састављене су из племена, која су физички најмање развијена. Милер броји четири тавове расе: Хотентоти (и Бушмани), Папуа или аустралски Негри, афрички Негри и Кафри.

У друго велико разделење човечијег рода спадају *мекокоси,* који се по начину, како коса виси, даље деле у пругокосе и кудрокосе: у првих је свију коса црна, у других од чести црна, од чести плава; други имају и браду, која је код свију осталих одељења развијена слабо или нимало.

У пругокосе спадају ове расе: Аустралци, пражитељи аустралског континента, Тасманије (већ их нестало) и околних малих острва; Хиперборејци (рушевине једне расе, која је некад била распрострањена преко целе сев. Азије, сад ограничена на Камчатку, Куриле и мали део суседног копна, те у вези с' Алеутима и Инуитплеменима поларне сев. Америке); Американци, поред све разноврсности народа, који амо спадају, једна раса, али изолована од свију других људских племена; Малајци (приморци полуострва Малаке, владајуће племе на Мадагаскару, житељи Филипина и Сунда-острва, Полинезци и Меланезци, који су произашли из смесе с' Папуама); и најпосле Монголи, житељи средње Азије, којих се урало-алтајска грана далеко у Европу протегнула.

Главна маса кудрокосих припада оној раси, коју Милер „средиземном“ зове; то су најлепши људи. Поред ње стоје Дравиди, предаријски житељи предње Индије и Цејлона, где су се у планинама у унутрашњости одржали до данас чисти.

Француска академија.

Нема важнијега завода за природне науке, него што је француска академија. Њена цељ није само, да остави испитивање природе појединим научењацима, који би сами себи, можда на свој рачун материјал набављали; не, него паришка академија, богата не само по основном имању, што га је добила од владе, него и по многобројним опорукама француских милијонара, издаје годишње на путовање и научне цељи знамените суме даровитим и осведоченим снагама. За литерарну научну продукцију најважније су награде, што их расписује академија сваке године и које подједнако обухватају све гране природних наука. Да споменемо овде: за зоологију и анатомију награду Торову и Савињову, за ботанику награду Меликокову, Демаздерову и две Бординове, за зоологију или геологију награду Кивјеову, за експерименталну физиологију награду Монтионову. Како те награде превазилазе често 3000 франака, то је увек доста њих, који се натичу. Ипак има једна награда паришке академије, која од како је основана још ником није подељена и коју ће тешко скоро ко и добити. То је награда Бреанова од 100,000 франака, коју ће примити онај испитивалац, који изнађе узрок колере! *)

Osvēta: Др. Фр. Вејдовски.

---

*) За ту награду натицао се недавно познати професор *Густав Јегер* у Штутгарту, који се хвали, да је изнашао душу. Али академија не досуди ни њему награду.

Школске вести.

(Школе у Црној Гори.) Усљед лањске неродице, која је приморала кнежевску владу, да обрати главну бригу на то, како би народ спасла од глади, осташе за ову годину затворене многе школе, тако да их сада тек 20 раде. Главни надзорник свију школа је г. Стево Чутурило, један од највреднијих наших педагога. Познатом својом енергијом настоји он, да се што већма унапреде црногорске школе и да заузму достојно место међу њиховим старијим сестрама у српском народу.

(Виша девојачка школа у Сомбору.) У 1. разред примљено је 15 ученица, од којих 1 са стране; у 2. разред прешло је 8 ученица, од којих 1 са стране; а у 3. разред 5 ученица, од којих 2 са стране. Свега 28 ученица. Четврти разред, ма да беше ове године отворен, није добио ни једне ученице, јер све ученице, које су лане 3. разред више девој. школе свршиле, по пријемном испиту, а по дозволи школ. савета, примљене су у приправничку школу. (Н. Г.)

(Виша девојачка школа у крајини.) Личко-оточко окружно школ. веће је закључило, да се у Госпићу подигне виша девојачка школа и поднело је свој закључак ц. к. главном заповедништву на потврду.

(Српске школе у војничкој крајини.) Новембра месеца прошле године била је у Петриња окружна седница, у којој је г. Вурдеља, заступник глинског среза, поднео предлог, да се представком генерална команда умоли, да се приправници са српске карловачке препарандије примају и намештају са целом платом за учитеље на „пучким“ школама. Тим би се многа места, која заузимају данас ислужени каплари, попунила стручним снагама. Католички свећеник Лебер потпомагао је са гледишта равноправности својски овај предлог и тако га окружна скупштина погледом на напредак школа једногласно усвоји. — Окружна ц. кр. власт поднела је овај предлог окружног већа генералној команди, од које је, као што нам се јавља из горње крајине, неповољна одлука стигла. Генер. команда не може предлог да потврди, јер горњо-карловачка препарандија није јаван завод. Ипак је та препарандија у живот ступила на основу највише санкције, а нама, који уређење карловачке препарандије познајемо, слободно је рећи, да јој је највиша цељ, да ваљане учитеље и учитељице за народне школе спрема. У то име подносио је и подноси сиромашни српски народ за тај завод вели-

ке жртве. У свакој другој земљи обасипали би такав завод похвалама, а наша хрватска браћа не могу доста да га прогоне. Међутим ће „Obzor“ и даље трубити, да генерална команда пријатељи са српским елементом. Само ми Срби слабо што од тог примећујемо !

(Школе у Сентомашу.) У последњој главној црк. шк. скупштини прочитао је г. управитељ месних школа школски извештај за прошлу годину, што га је овдашњи школски одбор поднео, и то тако опширно, како до сад још никад. По том извештају видело се, да је прошле године било ученика, који посведневно школу походише, свега 511, од тих мушких 301, женских 210. Од обавезних непоходише школу њих 151 (мушких 40, женских 109.) Узрок је томе, што се овде налазе многи салаши, на којима сиротиња служи, па због тога немогу им деца да иду у школу. Има такође и мањих поседника, који немају куће у месту, него живе на салашу, те и њина деца остају без духовне ране. Овом злу могло би се само тако доскочити, ако би се по салашима наместио амбулантан учитељ, који би имао 3—4 одређена места, на којима би се подуже задржавао, а на та би места опет морали или родитељи или од општине најмљени кочијаши децу односити, јер су овдашњи салаши врло раштркани. — Школски одбор посебно је напоменуо успехе, међу којима беше разних оцена, па и најбољих, али мени није намера, да овим изнашам поједине оцене, те да кога хвалим или кудим, но за то спомену то, што сам рад, да се јавно чује, да би чланови школског одбора требали што чешће школе да похађају. Тада би се уверио одбор не само о уредности учитеља, који би онда морали боље пазити на своју дужност, него и о начину предавања, о пажњи на школски запт, што ни једно није споменуто у наведеном извештају, па би се изближе упознао у нечем и са даровима дечијим, те по свему споменутом могао би тек савршено тачан извештај поднети. Желети би било а и надамо се, да ћемо у будуће не само г. управитеља, но и штоване чланове школског одбора што чешће у нашим школама видјати ! Као лепу појаву имам вам јавити, да овде школска деца уредно походе школу, чему је допринело то, да се сваког месеца од дотичних власти изискује извештај о похађању школе, политичким пак властима, под најстрожијом личном одговорношћу наложено је, да строго пазе, да сва деца прилежно походе школу. *Н.* (Молимо г. дописника, да и у будуће Ш. Л. посећује, а желили би сличних извештаја и из других места. У.)

(Надзор основних школа у Угарској.) Тврди се, да се министар просвете решио, да инспекторима основних школа као помоћнике у сваком срезу дода неколико директора средњих завода. Ради тога се учитељство у Угарској јако узрујало.

(Нов закон за средње школе у Угарској) већ је готов, али га министар још не подноси сабору, јер хоће да причека резултат агитације међу протестантима, која иде на то, да се гимназијални течај као у Немачкој рашири на 9 година (6 разреда гимназије и 3 лицеј).

(Друштво уметности у Загребу) приредило је од 15. дец. до 6. јан. изложбу, у којој су међу осталим били изложени разни женски ручни послови загребачке кр. препарандије и самостана милосрдних сестара. „Napredak“ јавља, да су ти послови стекли опште признање, па да би и друге учитељице женског ручног рада упозорио на јаван и компетентан суд, саопштава, што је о том писано у „Vienac“ и „Obzoru.“ Први каже: „У ова два завода завладао је у новије време коректан здрав правац, неукус је изагнан, а стил и лепота у свачем се огледа. Нема ту више везених ловаца и јелена, као што ни техника накрстице није више искључиво господујућа.“ А други пише: „У ова два завода опажа се у новије време на том пољу изванредан напредак. Место неукусних натуралистичких радња, што су се негда изводиле по неваљалим узорцима налазимо ту све ствари у стилу, који одговара нарави везива и сврси урешеног предмета, лепо преплетене црте у орнаменте а изведене у различитим техникама, уместо до недавно искључиво употребљаване покрстице (Kreuzstich). Радње већим су делом рађене не по страним узорцима, већ или по узорцима народним или по изворним нацртима. Речју везиво, које нам се указује на изложби, у сваком је погледу радња ваљана и узорна. Уједно се спомиње похвално настојање свеучилишног професора дра Кршњавога, који је честим предавањем и непрестаним саветовањем и упућивањем знатно к тому допринео, да је на та два завода завладао овакав здрав, ваљан смер.“

(Награде за лепо читање.) Ради унапређења лепог разумног читања расписало је министарство просвете у Француској награде за год. 1880. На конкурзу том учествоваће школе свију департмана. Сваки департма имаће свој конкурз. Учитељи ће имати да доведу 8% свију ученика, који у јулу 1880. навршују 13 година. Дотични ученици прочитаће јасно из своје обичне читанке један комад у прози, ког ће суд за делење на-

граде изабрати. Не ће се гледати само на течно читање и добар нагласак, него и на разумевање текста; зато ће се стављати питања о значењу речи и смислу појединих реченица; такођер ће се захтевати, да се укратко приповеди оно, што је читано. Награду ће добити, који се најбоље покажу. Суд се састоји из председника и чланова школског изасланства под председништвом школског надзорника.

(О уређењу главног просветног савета) поднела је српска влада предлог закона скупштини, која сад већа у Нишу. Главни просветни савет стојао би уз министра просвете и имао би одсудну реч да каже о свему, што се школа тиче. Сва радња те анкетне комисије обнародовала би се у званичном журналу министарства просвете. Просветни савет не ће решавати само о унутрашњим стварима школским, него и о администрацији, те би био и највиша дисциплинарна власт за школе. Ако две трећине савета реше нешто, онда има то министар да изврши, иначе му служи само за информацију. Просветни савет раздељује се у сталнн одбор за административне и дисциплинарне послове средњих и основних школа и у књижевни одбор за научно-књижевне и педагошко-школске послове. Главни просветни савет састаје се најмање три пут преко године, стални одбор сваке недеље, а књижевни сваког месеца по потреби и више пута. Састанци главног просветног савета и књижевног одбора свагда су јавни осем ванредних случаја. Председник савета је министар, редовних чланова биће најмање 8 а највише 12, ванредних не може бити мање од 6 ни више од 10. Редовне чланове поставља кнез на две, а ванредне министар на 1 годину. Редовни чланови могу бити професори виших и средњих школа, а ванредни могу бити поред професора и три одлична учитеља основних школа. Начелници и секретари министарства и уредник званичног журнала по закону су редовни чланови просветног савета. Најпосле има савет још и почасних чланова. Њих може бити највише 30. Они могу бити из свију редова народа, а поставља их кнез као признање за особите заслуге, које су стекли на просветном пољу. Редовни и ванредни чланови савета имају годишњу награду, а осем тога добија још сваки члан нарочиту награду за своје научне и књижевно-школске расправе. По предлогу министровом требао би овај закон да ступи у живот на св. Саву.

Књижевни прикази

5. *Писанка,* састављо Стево Чутурило у 5 свезака. Накладом књижаре и завода учила А. Пихлерове удовице и сина у Бечу 1880. г. С насловном сликом светле породице кнеза црногорског. 100 ком. стају 3 ф. 50 н. а. вр.

Познато је, да лепо писање развија у деци укус за лепе облике и да је у животу свакоме сталежу потребно. С тога и народној школи је у задатку, да поред других предмета и вештину лепог и правилног писања присвоји и усаврши. Истина, да народна школа није позвана да образује калиграфе, но само да се деца у њој извежбају у разговетном, простом, течном и лепом рукопису. Све ово да се постићи дугим смотреним вежбањем; осим овог нуждан је за успешно напредовање ван учитељеве вештине и добар прибор за писање свакоме ученику, а то је: перо и пропис. Пропис или писанка треба да је од фине, глатке хартије, јер дете лакше и боље на истој пише. Ми досада за вежбање у краснопису не имадосмо удесне прописе.

Многоуважени књижевник и надзорник школа црногорских г. Стево Чутурило саставио је писанке за краснопис у 5 свезака, које преднаведеним условима потпуно одговарају. Прве три свезке су намењене за вежбање у писању малих писмена и свезивање писмена са писменом у речи, а последње две за велика писмена и бројеве. Пре овог пред сваким појединим писменом предходи предвежбање у потезовима, из којих се дотично писме састоји. Свака писанка се састоји из 8 листова. Први ред сваке стране је литографиран т. ј. исписано је врло разговетно, просто, не накићено, као прегледалица за ученика, а остали су редови чисто излењирани као обични прописи и намењени су за вежбање у написивању горњих писмена, речи и потезова. Писмена су подељена по сродности облика и на свакој страни су повучене линије по преко, да би деца извежбала се у размеру и полагању писмена мало косо на десно.

Приказујући ове писанке браћи учитељима у целом Српству, топло их препоручујем за опробање у школи својој, па ће увидети практичну вредност истих и одомаћити их у својој школи. А г. Чутурилу примећујем, да у идућем издању — ако би се у Аустро-Угарској и у Србији увело — подејствује код накладне књижаре, да се насловна слика измене за нас, па или без слике или с другом замене; а мале погрешке као писме ѣ да се исправи и напише по облику штампаног српског место не-

мачког, у *ж* средњи потез да је исто тако дугачак као и остали, а мало писме *з* да се пише између две главне линије а не између три. — Са овим писанкама постигнуће се једнообразност писања у свим школама, које је главни услов за напредовање у писању.

Стеван Арсеновић,
уч. IV. р. и уч. црт. и краснописа у учит. школи сомб.

6. *Народни лечник.* Поука о животу и здрављу пише Др. Милан Јовановић. Књига I. У Новом Саду. Издање штампарије А. Пајевића 1880. С. 66.

Ово је прва од тромесечних свезака, што ће их под горњим насловом издати ове године вредна штампарија г. Пајевића. Циљ је г. писцу, да помогне нашој породици очувати подмладак, а у одраслих утврдити и одржати здравље. Књижице његове обухватаће све, што се односи на живот и здравље човека од његова зачећа па до свршетка његова. А како је прва нега детињства већином у рукама материнским, то је у распореду градива и начину писања наш женски свет имао у виду и гледао је, да не прекрочи међу њихова схатања.“ По првој овесци судимо, да ће ово литерарно подузеће бити за наш народ веома корисно, а кад више свезака изађу, проговорићемо о њима опширније. Све 4 књиге, које ће изаћи ове године, стају само 1 ф., а претплата се шаље штампарији г. Пајевића.

Разно

(Добротвори школе.) Прeч. г. Ђ. Бранковић, прота сомборски и саборски посланик позвао је циркуларом све општине свог протопопијата, да се претплате на „Ш. Л.“ Г. Стеван Арсеновић, учитељ цртања у препарандији, скупио је у Сомбору 20, г. Јован Настић, учитељ у Сентомашу 21, а гђа Луиза Поповића, учитељица у Вуковару 7 претплатника. Први је поклонио 1 примерак листа, којим би имао право да располаже, г. Митрићу, учитељу у Беловару, исто тако г. Ђ. Николић, трговац у Ковину српској школи у Острову. Познати родољуб и велепоседник г. Г. Дунђерски из Сентомаша претплатио је лист за г. *Д. Радића,* учитеља у Медини (у толнанској жупанији), г. Ђ. Карановић, трговац у Суботици за г. Н. Кондића, учитеља у Брчком, а г. Александар Коњовић, народни учитељ у Брестовцу толико се обрадовао, кад је примио 1. број нашег листа, да је послао претплату, да се даје лист једном од сиромашнијих учитеља на дар и пропратио је тај племенити чин писмом,

које нас пуни праведним поносом, што имамо тако врсна учитеља. Примерак тај добија приправник П. Коњовић. Механџија из Остружнице у Србији, г. Љубомир Михајловић послао је претплату, да се лист шаље школи обреновачкој, у којој је овај честити Србин научио да чита и пише. Тако признање служи на част учитељу г. Љубе, а обрадоваће све учитеље. Свима именованим родољубима изричемо најтоплију захвалност!

(Садорски оддор) сазват је за 16. јануар у Ср. Карловце. Кад се његове седнице сврше, састаће се, како се надамо, и школски савет.

(Краљ међу учитељима.) При отварању друге данске учитељске скупштине био је сам краљ присутан. Пошто један учитељ отвори скупштину, узе Њ. Величанство реч, да увери учитеље, како живо учествује у њиховом раду. Учитеље свију народа мора обрадовати ова лепа појава!

(Слава такој жени!) Професор Вормлеј, учитељ на једној медицинској школи у Колумбусу у Америци, а сад позват за професора државног свеучилишта у Пенсилванији, написао је дело „Микроскоп у хемији„ које са обе стране атлантичког океана важи као ауторитет. Кад је требало то дело штампати, износио је прорачун за резање минуциозних слика тако много, да ни један књижар није смео да се подухвати, да дело изда. Кад је то видела госпођа Вормлејева, оде она неком челикорезцу и почне сама да учи да реже; радила је неуморним трудом, док није посао научила и од њене руке су оне нежне црте, које гледаоцу у делу износе микроскопске појаве. Слава такој жени!

Некролог.

13. дец. 1879. преставио се у Прагу у 61. години живота знаменити чешки педагог *Франтишек Ржезач.* У доба најкруђег апсолутизма и германизма Баховог подигао је он народну заставу на чешкој школи и држао ју је узтрајно и обазриво, прикупљајући око себе чешко учитељство. Уређивао је неко време листове „Школу и живот“ и „Народну школу.“ Слава имену његову! — 15. дец. прошле год. преминуо је у Карловцима тамошњи прота *А. Поповић.* Покојник је био за младости катихета у старијим разредима карловачке гимназије и један од најбољих зналаца нашег црквеног појања, тако да је пок. Корнелије Станковић њега слушајући црквено појање у ноте

ставио. Он је завештао 2000 ф. гимназији, 1000 ф. вероисповедним школама, 500 ф. на оснивање јавних књижница, 500 ф. на сироту децу, а 300 ф. на оснивање гимнастичког друштва. Још за живота учинио је покојник знаменит легат карловачкој гимназији. Име овог ретког народног добротвора остаће вечно!

Промене у школству.

(Молимо гг. учитеље, да нас извешћују о свима променама, које се тичу учитељства.)

— Земаљска влада у тројединој краљевини именовала је учитеља у Паланци г. Константина Јанковића учитељем у Шиду, г. Васу Продановића првр. учитељем у Грубишномпољу, намј. учитеља у Суботишту г. Михаила Пејновића привр. учитељем у истом месту, учитеља у Кетфељу г. Милана Јовановића привр. учитељем у Даљу, г. Јована Боту привр. учитељем у Подгорцима, намј. учитеља у Пачетину г. Јована Хорвата привр. учитељем у истом месту, намј. учитеља у Путинцима г. Кузмана Пушића привр. учитељем у Малим Радинцима и г. Уроша Мађаревића привр. учитељем у Нештину.

— Г. Јован Петровић изабран је за учитеља у Тузли, а гг. Јован Татовић и Никола Кондић за учитеље у Брчком.

Упражњена учитељска места.

— Тражи се учитељ у Суботици код Вршца. Плата је 130 ф., 4 ланца ораће земље, 12 кибли жита, 12 кукуруза, 4 хвата дрва и слободан стан. Рок до краја јануара. Молбенице се шаљу В. Мартиновићу пароху.

— Тражи се учитељ у Загајици. Плата 300 ф., писарине 6 ф., 3 хвата дрва и слободан стан. Рок до 15 фебр. Молбенице се шаљу управном одбору тамишке жупаније.

— Тражи се учитељ у Великом Гају. Плата 200 ф., 24 мер. жита, 24 мер. кукуруза, 3 хвата дрва, 4 ланца ораће земље, слободан стан и слама за огрев. Рок до краја јануара. Молбенице се шаљу месном одбору.

Издаје и уређује: НИКОЛА Ђ. ВУКИЋЕВИЋ.

Штампа Ф. Битерман.

ШКОЛСКИ ЛИСТ.

Број 4. У Сомбору 15. фебруара 1880. Год. XII.

„ШКОЛСКИ ЛИСТ“ излази сваког 1. и 15. у месецу. Претплата је за целу годину 3 ф., за 4 месеца 1 ф. а за Србију 8 динара годишње. Учитељи, који имају мању плату од 300 ф., богослови и приправници добијају лист у пола цене. Дописи и претплата шаљу се: Уреднишшву „*Школског листа*“ у Сомбор.

†

СТЕВАН БРАНОВАЧКИ

подпредседник српског народно-црквеног сабора и саборског одбора, председник „Матице српске“ и српске црквене општине новосадске кр. саветник и т. д.

преминуо 8. јан. 1880. у 76. години живота.

Стеван Брановачки био је један од првих, најважнијих и најревноснијих раденика на црквено-просветном пољу нашем. Сву своју снагу посветио је овоме раду. У организационим, аутономним пословима учествовао је у првом реду—а аутономној управи нашој био је управо душа. Вредан и истрајан као ни један, оставља за собом празнину, која се неда испунити. Као домољуб познат у целој отачбини нашој, а као родољуб опште љубљен и поштован од целога народа српског, заслужује да га уздинемо као пример и да на гробу му рекнемо:

ВЕЧНА ТИ УСПОМЕНА У СРПСКОМ НАРОДУ!

Седница

НАРОДНО-ЦРКВЕНОГ ШКОЛСКОГ САВЕТА,

ДРЖАНА 16. ЈАН. О. Г. У КАРЛОВЦИМА.

Српски народно-црквени школски савет имао је седницу 16. јануара о. г. под председништвом преузвишеног г. администратора Анђелића а у присуству гл. шк. референта др. Натошевића и чланова др. Н. Ма-

ксимовића, Ј. Бороте, Ст. Лазића и Т. Димића, у којој су расправљани ови предмети:

Допис Њ. Св. патријарха Ивачковића, којим јавља, да је решен од управе архиепископије карловачке и митрополије српске, а за администратора да је именован епископ бачки Герман Анђелић узет је на знање. Прочитан је закључак срп. нар. црквен. сабора од 27. октобра 1879. бр. 639, којим се школски савет упућује, да расправу о српским народним школама у хрватско-славонској крајини на основу §. 111. III. кр. рескрипта од 10. августа 1868. спроведе, а у погледу школа у бившој банатској и бачкој војеној крајини изврши свој закључак од 6. јула 1878. У свези са овим закључком прочитан је телеграм бар. Филиповића достављен Њег. Светости патријарху за време трајања прошлога сабора, у ком се јавља, да нема више нужде, да се изашљу помешане комисије ради констатовања вероисповедних и општинских школа, пошто су међувремено све граничарске школе — осим 11 српских вероисповедних школа — већ организоване у смислу граничарских школских уредаба од 8. јуна 1871. После дужег саветовања решено је, да се школски савет обрати представком ц. кр. генералној команди у Загребу, у којој ће изјавити, да пристаје на врховни државни надзор у школама онако, како је предложио бар. Молинари у својим одписима од 10. дец. 1873. и 22. јануара 1874., те по томе имала би генерална команда уредбу за срп. нар. школе од г. 1872. обнародовати, што до сада још учињено није а после обнародовања имале би се изаслати помешане комисије, које ће одлучити чисто српске школе од општинских школа. У погледу школа у бившој угарској граници журиће се епарх. школски одбори бачки и вршачки, да изврше горе поменути закључак школског савета, односно да изашљу окружног протопресвитера и епарх. шк. референта, који ће на лицу места скупити све нужне податке ради рекла-

мације српских школа на темељу §. 3. уредбе од 16. октобра 1877. и уједно испитати природу извора, из којих је српска народна школа у једној или другој општини основана или издржавана, те да у том случају ако је и у колико је школа основана и издржавана црквено-општинским имањем или у колико је један део црквено-општинског имања у опште употребљаван на српску школу, имање то као својину црквене општине заступити, односно општину упутити, да то имање — у колико је комунални месни школски одбор руковање његово преузео — приватно — правним путем рекламује и повери заступство своје у тој ствари епарх. фискалу. — Молбе општине иланчанске и јаковачке сабору упућене, а од овога школском савету уступљене, да им се школе сада комуналне поврате у вероисповедне, као што су и биле, решиће се у своје време, кад се разбистри питање о граничарским школама. — Пријава епарх. школ. одбора горњокарловачког, како су у хрватским школама изложена српска деца погрдама и од самих учитеља и како се хрватска младеж подстиче на то и штампом, уступа се дотичном епарх. одбору, да потражи лека код земаљских власти. — Предлог посланика Петра Томића, да се са крњачке школе, коју походе само српска деца, одстрани садањи учитељ римљанин и постави учитељ правосл. вере уступа се епарх. одбору, да лека потражи код војеног заповедништва у Загребу. — Нацрт уредбе за српске вероисповедне нар. школе израђен од учитеља панчевачких служиће као материјал анкетној комисији. — Прочитан је закључак срп. нар. црквен. сабора од 4. октобра 1879. бр. 226, којим се школски савет упућује, да уз преслушање стручњака и на основу законито ујамчене аутономије и слободе наставе изради предлог за уредбу о уређењу српских вероисповедних школа од најнижег до највишег степена за опсег целе митрополије и да га идућем састанку саборском на расправу поднесе. У из-

вршењу овога закључка, усвојио је школски савет овај начин поступања: гл. шк. референат израдиће основу ове уредбе, која ће се најпре у првој идућој седници школ. савета расправити и за тим као подлога расправи поднети анкетној комисији. Чланови овој комисији именоваће се у пролетњој седници школ. савета. — Прочитан је закључак сабора о оснивању једног средњег завода за Хрватску и Славонију. Путем епарх. власти упитаће се црквене општине у Глини, Корјеници и Пакрацу какав завод желе и шта нуде. — Одлука сабора, да се карловачкој гимназији са јавношћу даде потпуна самосталност надзора и да сама собом изашиље повереника на испите зрелости издаје се патронату исте гимназије на извештај. — Управа срп. учитељске школе у Сомбору пријављује, да кикиндска и падејска општина, које су писмено завештале давати учитељској школи овој, она 50 ф. ова 16 ф. 40 н. годишње на набавку учила и које су ово до 1866. године уредно давале а од то доба никако недају, те се сад нагомилао дуг кикиндски на 700 ф. а падејски на 213 ф. 20 нов. Упућује се управа, да сама собом тражи своје право. —Васи Црквењаковићу учитељу у Тарашу издаје се учитељски декрет. Од сада ће се уручивати овакови декрети поред реверса. — Михајло Ђурић, матурант на реалци у Раковцу моли, да се постави за суплента на препарандији горњокарловачкој. Ова молба није уважена, пошто је већ постарано о томе. — Расписује се стечај на једну стипендију, коју је уживао ученик Грујић. — На допис Н. Ђ. Вукићевића, уредника „Школскога листа“ у Сомбору, позваће се све општине, да се предплате на овај лист.

Мнење управитеља учитељске школе у Сомбору о наставном плану кр. уг. министарства просвете од 29. јуна 1879., поднето школском савету.

(Вис. кр. уг. министарство просвете послало је наставни план

од 29. ј. 1879. епарх. шк. одбору бачком, који је исти спровео шк. савету ради упутства уз мнење, да се тај план у неколико противи нашим школским уредбама од г. 1878. Усљед тога позове школски савет президијално управитеља учитељске школе у Сомбору, да поднесе о том наставном плану своје мнење. Исто гласи :)

Пре свега опазивши и овом приликом, да високо министарство у погледу и на најважније школске послове непосредно са нашим епархијским школским властима дописује, чиме се највиша наша школска власт у велику неприлику поставља, а најважније школске ствари без њенога се знања свршују или се у најбољем случају извршење њихово по читаве године одуговлачи, те се тим месни школски одбори и учитељи у велику неприлику према државним школским надзорницима стављају; слободан сам предложити: да се од стране школског савета високом министарству поново до знања стави, да српско-народни школски савет у Карловцима, као највиша школска власт српских народних вероисповедних школа у Угарској, на основу превишње кр. уредбе од г. 1872. постоји и уједно да се умоли исто в. министарство, да ради одржања реда, све своје наредбе и уредбе тичуће се православних српских вероисповедних школа непосредно народном школском савету у Карловцима достављати изволи, јер епарх. школске власти само од овог школског савета могу наредбе примати и примљене без затезања извршивати морају. Као што би и ова висока министарска наредба од 29. јуна 1879. јамачно пре почетка текуће школ. године у живот ступила била, да је у своје време непосредно школском савету достављена.

Прелазећи на саму ствар т. ј. на наставни план за немађарске школе у Угарској, који је високо кр. министарство у смислу 38. законског чланка од 1868. год. и 18. законског чланка од 1879. год. под горњим бројем и датумом издало, — ја неделим мнење епарх. школског одбора бачког, да се исти наставни план у опреци налази са наредбом високог школског савета од 6. јула 1878. бр.

34., него га сматрам као попуњење истога плана на основу доцније донесеног државног законског чланка 18. од год. 1879., према коме се на сваки начин има удесити нови наставни план за наше народне школе у Угарској, што га школски савет по предходном вјећању и закључку у идућој својој седници сачинити и издати има.

Но пошто се овај нови наставни план заједно са припадајућим распоредима часова неможе на брзу руку израдити, и тек би у почетку следеће шк. године у живот ступити могао, а државни надзорници школски, — као што ми је из искуства познато, — обилазећи наше школе по добивеном упутству изискују, да се очигледна настава и мађарски језик по смислу министарске наредбе од 29. јуна пр. г. учи и предаје, чудећи се што учитељи наши преко својих власти ту наредбу добили нису и што по њој нису у стању поступати; с тога у интересу опстанка наших школа и за избећи свако закашњење, које би школама нашим веома шкодити могло, слободан сам најпонизније предложити, да изволи високи школски савет или президијално или из прве своје седнице издати привремено упутство епархијским школским властима: бачкој, будимској, темишварској и вршачкој, да се, по смислу горе споменуте високе министарске наредбе, у свима вероисповедним школама нашим уз брижљиво учење матерњег језика има и мађарски језик, почевши од другог разреда, у свима старијим разредима учити. Особито пак да се учитељима упутство даде, да очигледну наставу са вежбањем у мишлењу и говору на матерњем језику у 4 седмична часа од сада не само са ученицима I. и II. него, — по изричном захтеву горње наредбе, — и са ученицима III. и IV. разреда брижљиво предузимају, вежбајући при том децу не само у правилном говору на матерњем језику, него учећи их да имена ствари, што им се показују, знају и на мађарском језику казати, а за тим да изведене

очигледном наставом реченице о каквоћи, радњама, градиву и употребљењу посматраних ствари у потпуним реченицама и на мађарском језику изговарати, разумети и на сходна учитељева питања на истом језику одговарати знају. За овако учење служе, уз досадање упутство за вежбање у говору и разумевању, и уз „*Útmutatás a magyar nyelv tanitására.* I. (Панчево, код браће Јовановића.)“ још и књиге, које је високо кр. министарство о. г. у кр. свеучилишној штампарији у Будим-Пешти штампати дало под насловом: »Vezér és kézi könyvek a magyar nyelv tanitására a szerb ajku növendékek számára. Budapesten, m. kir. egyetemi nyomdában. 1880.« Ове дакле књиге ваљало би наложити сваком учитељу да их непосредно, прву код браће Јовановића у Панчеву, а остале код одправништва кр. свеучилишне штампарије у Будим-Пешти за себе набаве и да се по њима при предавању мађарског језика владају.

Даље имало би се једним путем наредити, да се уз вежбање у мађарском говору по могућству већ у другом разреду народних школа започне учење писања и читања мађарског, које се у трећем разреду има потпуно довршити, при чему за употребљење ваљало би поново препоручити мађарски буквар од Стевана Коњовића или онај од Јована Поповића, као и упутство за предавање мађарског језика од Јована Поповића (Панчево 1880.) За четврти разред народних школа ради вежбања у читању, писању, разумевању и говору мађарском, држим да је врло целисходна књига под насловом: „Мађарска граматика и читанка за IV. разред народни школа од Стевана Коњовића сомборског учитеља (У Сомбору издање књижаре Каракашевића, цена 30 н.), коју ваљану књигу ваљало би такође одмах горе наведеним путем препоручити свим нашим школским властима и школама као школску књигу.

Природне науке.

Локиер о хемичким елементима.

Славни астроном *Локиер*, ког је популарну астрономију превео код нас *Др. Ђорђе Натошевић*, дошао је посматрањем спектрума различитих звезда до тог закључка, да садањи наши хемички елементи (или бар неки од њих) нису проста, него сложена тела. Узрок, што до тог резултата не дођосмо у нашим лабораторијама, сматра он у том, што не располажемо тако високим температурама, какве су нужне, да се та тела даље разлуче и каква још влада на неким звездама. *Локиер* каже, да што је топлија која звезда, у толико јој је простији спектрум. На веома светлим звездама види се само водик у грдној множини и магнезијум, ког је атомска тежина мања него велике већине осталих метала. Металички елементи јављају се на звездама редом по њиховој атомској тежини. Тако се на хладнијим звездама као што је наше сунце виде на једнима само водик, магнезијум, натријум: на другима придоће још и калцијум, на трећима и гвожђе и т. д. али нема никаквих металојида. На још хладнијим звездама сви су металички елементи сједињени, те се у спектруму не виде више њихове пруге, него само пруге од металојида и једињења. Што је старија која звезда, у толико више ишчезава са ње слободан водик; на земљи на пример нема нигде више слободна водика.

Локиер изводи отуд, што на сунцу нема металојида, да су металојиди сложена тела, које сунчана жега може да разлучи.

Школске вести.

(У Панчеву) се догодио један немио случај, који жалосну сенку баца на нашу автономију и на оне, који би били у првој линији позвани, да је чувају. Три ученице тамошње више женске школе умрле су од божића до пре неки дан (26. јан.) од дифтеритичне вратобоље. На то закључи учитељска колегија тог завода, да се има школа затворити на 14 дана. Закључак тај дође пред патронат, који га на основу мнења др-а Л. Ненадовића не одобри, него нареди да се школа има и даље држати. Овај патронатски закључак није годио учитељској колегији. Прописани пут беше призив на школски савет, али уместо тога позове управитељ више женске школе магистрат, да он затвори

школу, што је овај разуме се драговољно урадио. Како нам се јавља, закључио је патронат, да од школског савета иште истрагу против управе.

(Противу школскога закона у Аустрији), који је одузео школама верозаконски значај, поднели су епископи римске цркве у Чешкој министарству просвете у Бечу меморандум, у ком захтевају, да се вероисповедне школе опет успостанове. У њему се особито наглашује, да школе не показују правог напредка, одкако су се оделиле од цркве и постале безверске. Ако се не поправи стање народних школа у том погледу, биће чешки епископат принуђен, да одкаже свако саучествовање при извађању школског закона; он ће морати да забрани подручном свећенству учествовање у школским одборима, а своје ће верне пажљивима учинити на свету дужност хришћанског васпитања деце и опоменуће их, да се чувају заразе, која их може снаћи у безверским школама. — У свези с'тим стоји предлог посланика кнеза А. Лихтенштајна, што га је поднео царевинском већу у Бечу. Исти захтева, да се постојећи школски закони подвргну темељитој ревизији и да се нарочито обзир узме на верозаконске и народносне потребе становништва.

(Из Ст. Паланке.) Откад се пре неколко месеци збише промене у чланству школскога одбора и управи школској може Паланка казати, да је за њу настало срећније и напредније доба живота; јер ти нови чланови одмах по својој успостави постараше се, да јадно стање наших школа поправе. У Паланци постоје 1 женска и 3 мушке школе са 600 деце. Над мушком су 3 учитеља, од којих учитељ I. р. више од 40 год. учитељује са 140—50 деце, други у II. р. пак једва је кад имао нешто више деце од 30, а трећи је богме у III. и IV. разреду и са 10—12 деце задовољан био, дочим је учитељица сама са 140—50 деце у 4 разреда радила, а остала деца седеше дома. Из овога се види, да учитељ I. р. с једне стране због старог начина учења неје могао напредак и успех нигда показати! јер свако је дете морало бар 2—3 а мало неуредније и по више година чамити, чекајући на способност за прелаз у старији разред. Крај ваког стања може се замислити, колико је муке и труда стало учитељицу, која је једина са 4 разреда руковала, особито ако је хтела и желела, да покаже већи напредак и успех! Школски одбор, у ком су прваци Никола Стојаковић, управитељ школа, и Марко Марцикић, у споразуму са учитељским збором, паралелиса I. р. са оделом А и Б; и то у одео А

дође старија половина деце, која су од чести нешто по старом начину читала, а у одео Б почетници, дочим учитељу II. р. придодаше ону неколицину деце III. и IV. р. тако, да ће идуће школске године одавде и V. р. понићи, а из I. р. очекивати је сад бар што већи број за II. р. оспособљене деце. Што се пак женске школе тиче, и ову неје вредни одбор из вида изгубио, већ је, при првој посети школа и добивеном отуд уверењу о прекомерном броју деце, сместа учитељички стечај расписао. И тако,—како је у изгледу, да ћемо од јесени још једну мушку снагу прибавити—моћићемо лако доћи до ваљање мушке шесто и женске четвороразредне школе уз незнатан број школу непосећујуће деце. Крај овога имамо и повторну школу, која се из дана у дан,—ван среде као дана трга—од 11—12, а недељом и празником од 2—4 редовно држи. Глобарине, побране од неуредног похађања неколицине, утичу у школски фонд. Приметити је, да женске деце у овој школи више има. Најзад ми је поменути, јер је доиста сваке хвале вредно, да поменута врсна браћа придржавајући се строго „уредбе школске“ не заборавише на школски фонд од неколико година постојећи. До јесенас био је обичај овде, да—готово рећи ма ко умро — потргну цео, а почесто и два разреда на погреб, не обзирући се на школско време а још мање на спољашње прилике времена,— и крај свег тога школа отуд никакву корист брала неје. Школски одбор видећи, да је ово непрактично, закључи: да дотични, који за погреб 9 ђака узиште, има платити 50 н. шк. фонду, а за цео разред 2 ф., и тако је наш фонд дочекао, да је ваљаним руковањем до близу 1000 ф. нарастао, из ког се сиротој деци нужна одећа као и учевна средства за школе и децу набављају. Ово су у овом кратком времену све зрели плодови наших првака и свесног шк. одбора, односно њиховог заузимања и труда око забатаљеног сирочета нашег —школе. И дао би Бог, да наши независни и енергични борци за просвету, бар ако не дуже а оно још 10—15 година овако устрају, — е би се онда запитати могли, у чијим рукама ваља да је управа школа и шта све може независност, интелигенција и енергичност учинити. Слава им, ваки се хиљадили!!

(*Заједница чешких учительских друштава*) држала је своју прву скупштину 2. фебр. у Прагу. Беше до 200 учесника, који представљаху 23 друштва. За председника је изабран Машек. Скупштина је закључила, да се ове јесени сазове општа чешка учитељска скупштина.

Књижевни прикази.

9. *Шта природа деци приповеда* с чешког превео Гаја М. Матић. (Издање књижаре В. Валожића.) С колорираним корицама. Београд. Цена 1 динар.

Књижицу ову препоручујемо за даривање ученицима основних школа у старијим разредима. У њој се налази више приповедака, у којима се описује живот неких биљака и животиња; уз то се на више места обзире на пољоделство, а причом о месецу раширује се познавање природе и изван земље. Излагање је сасвим примењено деци. Сваки педагог, који озбиљно мисли о свом позиву, настоји, да буди религиозно чуство свуд, где је томе место. И г. Матић је на то пазио. Али начин, којим то чини, сувише је застарео. У причи „Пред шибом зовиним“ држи н. пр. једна зеба читав курз из ботанике и зоологије. Инак морамо ободрити г. писца, да и даље настави популаризовање природних наука. У њега је врло лепа воља, а напредује сваким даном све више. Ово му је делце н. пр. у сваком погледу далеко измакло пред његову „Читанку за пољопривреднике,“ ма да и овде има још доста излишних страних речи (гимпл, штиглиц и др.)*)

10. *Поступак при настави у десетичним разломцима* за основне школе написао Светозар Милетић, земун. учитељ. Панчево, 1879. Наклада књижаре браће Јовановића. 8°. с. 61. Цена 40 нов.

Г. Милетић, који је написао ово дело, спада међу наше највредније учитеље на књижевном пољу. Досад је већ написао „Наставу у српском језику,“ „Практичан поступак при настави у рачуну у првом разреду народних школа,“ исто тако „Практичан поступак при настави у рачуну за други разред основне школе,“ даље „Поступак при настави у обичним разломцима за 4. разред основних школа,“ па сад нам ево даде и поступак за децималне разломке, који је намењен петом разреду народних школа. Ко је прогледао споменута дела, могао је одмах видети, да има с' писцем посла, који је потпуно познат с' предметом, о ком пише и који је свестрано размишљао о стварима, о којима је рад да нас поучи. И у овом делу изложио нам је н. пр. дељење целог броја са децималним разломком и дељење децималног разломка са децималним разломком тако лепо и лако, да се управо поносити можемо, што тако ваљана члана имамо у нашем учитељству.

---

*) Бодрење ово постаде међутим на жалост безпредметно. *Гаја М. Матић* преминуо је 13. Јан. у Београду у својој 29. години. Мало је људи његових година, који оставише иза себе тако обилан рад као пок. Гаја. Смрт његова губитак је за нашу књижевност.

Друго је дакако питање, да ли је овај поступак као и његови предходници поникао из праве потребе. За ученике такове књиге већ по самој нарави ствари нису, а учитељима нису нужне, јер сумњамо да има учитеља, којима би требало per longum et latum износити сва питања и одговоре, који се сами од себе намећу при практичном раду и који могу и друкчији бити, па да буду ипак добри. Догматизам и у овим стварима до у ситнице терати не би никакве цељи имало, а неби било ни могуће. И најкраснији предмет изгуби интерес таким дугим трактирањем. Данас и сами стручни листови доносе врло ретко таке ситничарске методичне израде, а нама ево даје г. Милетић (зацело у похвалној ревности) цео низ поступака само за један предмет и то за један само сразмерно мален део тог предмета. Учитељ треба да има здраве методичке назоре уопште, а те добије колико је за почетак нужно у учитељској школи; примењивање тих назора у школској практици ствар је индивидуална и мења се временом и код једног истог учитеља. Овим нећемо да побијамо несумњену важност угледних предавања, која су код свију напредних народа уобичајена; она служе усавршавању у учитељској вештини и јаком су побудом за што ваљанији и потпунији рад. Како је код нас мало прилике за така предавања, то их у неку руку замењују књиге г. Милетића и ми их с' тога као зрело израђена дела препоручујемо особито млађим учитељима. Уједно да упозоримо г. писца на неке непотпуности. На с. 3. одмах у почетку вели, да се разломак пише са две бројке (цифре), а треба да је речено: са два броја, јер у броју може бити и више цифара, те се тако може и бројитељ и именитељ састојати из више бројака. У дефиницији децималног разломка (с. 9.) сасвим би изоставили, да „се све на десет једнаких делова деле," јер у тој форми неће то никоме разјаснити, шта је децималан разломак. Исто тако цео одељак о уметању ништица пред децималне бројке није нимало нуждан, а може веома да забуни, јер је стављен на место, које му не иде. Готово увек казује се, да јединице стоје на „најмањем" месту (уместо најнижем). У истом смислу говори се и о „највећем" (место највишем) месту. На с. 39. иште се од ученика да множи 3·25 са 16 без обзира на децималну тачку. Кад је исти свршио, пита га учитељ: „Да ли си ти заиста множио 325 ?" а ученик треба по поступку да одговори: „Несам." Али је он бо'ме заиста множио 325, кад се није обзирао на децималну тачку. На с. 44. у правилу за дељење децималних разломака са целим бројем није обзир узет на околност, кад децималан разломак стоји сам без целог броја пред њим. У задаћи на истој страни: „Кад 1 Хл. вина

вреди 17 фр., пошто ће бити 0·5 Хл. ?“ налазимо ова питања: „Хоће ли 0.5 Хл. вредити више или мање?“ Ученик одговара: „Мање.“ „Колико пута мање?“ „Пет пута мање.“ Овај одговор ученика не стоји. Даље пита још учитељ: „Каквим ћеш ти то рачуном израдити?“ а ученик одговара: „Множењем,“ али ја уверавам г. Милетића да ће ту ученик, ако је иоле добар, одговорити: „дељењем.“ Тако не удесна и сувише извештачена питања могу да покваре целу ствар. Множење целог броја са децималним разломком може без по муке да се изведе простим мењањем фактора.

М. Петровић.

Разно.

(Саборски одбор) држао је своје седнице од 16. до 24. јан. Најважнији му посао беше, да подели појединим својим члановима предмете ради припреме за идући саборски састанак, који ће бити између ускрса и духова. Од школских ствари предат је др-у Н. Максимовићу предлог о урачунању досадањег службовања А. Варађанина и Ђ. Глибоњског; Каменку Јовановићу статут о мировинском фонду за професоре и чиновнике и предлог о међусобној свези српских црквених општина ради осигурања црквено-школских здања против пожара. Предлог за уредбу о мировинском фонду за срп. нар. учитеље поднеће се сабору онако, како га је израдио школски савет, пошто ће се пре тога ремонстровати противу министарске наредбе, којом се сабору ускраћује право оснивања пензионог фонда. Одлука сабора о квинквеналима професора саопштава се патронатима новос. и карлов. гимназије ради исплате у сабор. буџет у то име стављене укупне своте од 1668 ф. 28 нов. Извештај школског савета о зидању карловачке гимназије предат је др-у Ј. Суботићу.

(Г. Стево Чутурило), главни надзорник црногорских школа почаствован је, како јавља Г. Ц., о св. Сави орденом крста и медаље за заслуге, које је показао на пољу школе и наставе у Црној-Гори. Отликовање ово од стране Њ. Височанства обрадоваће све пријатеље српске школе!

(*Како се из хрватских школских књига даје српска историја научити?*) „Slike iz hrvatske i slovienske poviesti za gradjanske i više djevojačke učione od Petra Tomića, Zagreb 1879,“ стр. 118 стоји овако: Проти Дечанскому дигне се његов брат Константин, но буде у битци убијен. *На то букне рат са бугарским краљем*

Михајлом јер је сестру његову Неду Стјепан Дечански био протјерао“ У истој књизи на стр. 117: „*Стјепан* (т. ј. Немањин син) *добије од Паше Хонорија трећега краљевску круну и буде окрунѣен г. 1217 и прозван: првовјенчани*“ — У хрватској повјесници за средње школе, (? Ткалчевић) стр. 135: „Када наиме по смрти Милутина Уроша (1321) завлада свладавши своје супарнике Стјепан Дечански, покори си ön Бугарску (1330), Македонију и Албанију, *па се прозва царем.*“ У истој књизи на стр. 222: „Србија стојала је уз источну цркву, *но концем XII столећа за владе Стјепана првовјенчаног (1195—1228) настојањем св. Саве приклонула уз Рим, и од римске столице добила своју метрополију.* У Србији до душе владао је источни обред и живот источне цркве, али њезини владари стојали су ипак тада уз римску столицу и *то до краља Милутина*, који оженивши се са Симонидом кћерју бизантискога цара Андроника приста опет уз цариградску цркву. *Његову сину и наследнику Стјепану Душану и т. д.*“ (П. Р.)

(*У Београду*) је прослављен св. Сава уз необично учешће публике у свима просветним заводима.

(*У Вуковару*) је на дан св. Саве говорио беседу тамошњи учитељ г. Петар Кућанчанин. Ограничен простор нашег листа не дозвољава, да је донесемо у целости.

(*Из Кнеза*) смо добили допис, у ком се особито хвали ревност тамошњег учитеља г. Т. Добриног. Исти је на св. Саву држао у школи говор, који се свима допао. Том приликом декламовало је и више деце на опште задовољство.

(*У Махали*) код Темишвара скупљено је приликом светосавске светковине 118 ф. 30 н. на верозаконски школски фонд. У корист истога фонда давана је 19. јан. беседа, која је 205 ф. чиста прихода донела. „Н. Г.“

(„*Сељак*“). Изишао је 1. број „Сељака,“ илустрованог листа за целокупну пољску привреду и кућевне потребе. Радујемо се, што се опет покренуо овај користан лист. Садржај 1. броја је одабран, а доноси четири слике, од којих је једна красно бојадисана. Уредник листу је познати наш економски књижевник проф. др. Ђорђе Радић, који га је још г. 1861. покренуо у Новом Саду. „Сељак“ излази сваког 10. и 25. на читавом табаку. Годишња претплата за Аустро-Угарску износи 4 ф., а шаље се књижари браће Јовановића у Панчево. Уредништво се налази у Пожаревцу.

(*Књижевне вести.*) Познати наш књижевник М. Ђ. Милићевић позива на претплату на књигу: „Село Злоселица и учи-

тељ Миливоје.“ Цена је 1 ф. а шаље се писцу у Београд. — И ове године изаћи ће „Словенски алманах“ у Бечу. Циљ му је, „да упозна своје читаоце с обликом и духом језика и с особинама свију појединих словенских племена.“ Уредници српског дела су Тодор Стефановић Виловски и Паја Ј. Марковић. Цена је за претплатнике 1 ф. 20 н. — Накладом књижара В. Валожића у Београду изашло је дело: Хасан-ага, историјска приповетка написао Милорад П. Шапчанин. Цена 2 динара.

(*Заклада пок. архимандрита Стевана Михајловића*) износи 150 фор. По жељи њеног родољубивог оснивача добијају од камате једна школа у горњокарловачкој и две у будимској дијецези Ш. Л. на дар. У то име шаље се лист српским школама у Јасеновцу, у Дарди и у Мађар-Бојн.

(*Лудвиг Хајналд*) кардинал и калочки архиепископ дао је као ердељски владика 200,000 ф. на цркве, 135,000 ф. на школе и 115,000 ф. на сиротињу. Као калочки архиепископ дао је музеуму на ботаничку збирку 10,000 ф., на женске манастирске школе у Бајн, Суботици, Бачу, Новом Саду и Сомбору 180,000 ф., на калочке основне школе 60,000 ф., на калочку звездарну 30,000 ф., на сечињску школу 10,000 ф., на пензиони учитељски фонд своје дијецезе, који је он сам створио 35,000 ф. За спомен своје покојне матере установио је у Сечињу (неоградска жуп.) као месту свог рођења сиротиште и кућу за немоћне и дао је на то 78,000 ф.; у Калочи је основао сиротиште и болницу и потрошио је на те заводе 93,000 ф. У опште је жртвовао на просветне и добротворне циљи већ више од подруг милиона! (В.)

(*Школски савет*) подарио је два на горњокарловачкој препарандији упражњена штипендијска места по 80 ф. из срп. нар. фондова за тек. школску годину Ђ. Крајиновићу и К. Драгосавцу, родом из горњокарловачке дијецезе, који довршују приправничке науке у препарандији у Сомбору.

(*Платонеумски одбор*) држао је 8. фебр. седницу. У истој су на четир упражњена штипендијска места по 50 ф. год. изабрани: приправници Милош Бандић из Кикинде, Петар Марковић из Купинова, Петар Коњовић из Сомбора и приправница Емилија Јовановића из Н. Села.

(*Руска влада*) је наредила, да се од другог овогодишњег полећа има подвостручити школарина у свима државним школама и да се од плаћања исте не може ослободити ни један ђак. На свеучилиштима у Петрограду, Варшави, Кијеву и Харкову школарина је утростручена.

(На школе у Бечу) прелиминовано је за г. 1880. свега 2,406,920 ф.

Промене у школству.

—Као што „С. Зора“ јавља, дао је проф. Лука Зоре оставку на звању главног школског надзорника за Босну и Херцеговину и примио је опет уредништво „Словинца.“

— Гђца Јелена Јанковића, пре учитељица у Шашинци, изабрана је за учитељицу у Паланци. Од горњокарловачких приправника и приправница изабрани су: г. Михаило Орловић за учитеља у Власеници, гђца Милева Покрајчева за учитељицу III. и IV., а гђца Милица Тодоровићева за учитељицу I. и II. разр. у Сарајеву, г. Раде Калембер за учитеља у Травнику, г. Ђорђе Свитлић за учитеља у Приједору, г. Петар Кућанчанин за учитеља у Вуковару, г. Никола Ножинић за учитеља у Дубици, гђца Маца Гредељева за учитељицу у Доњој Тузли и гђца Зорка Ненадовићева за учитељицу у Брчком. Г. Павао Красић именован је за учитеља у Белој Палаци у Старој Србији.

Упражњена учитељска места.

— Тражи се учитељ у Иванди. Плата је 110 ф., 36 кибли жита и 12 кукуруза, 5 ф. паушала, 50 н. од сваког погреба, 4 ланца ораће земље, слободан стан и огрев. Молбенице се шаљу месном школском одбору.

Од 3. броја имамо само још неколико примерака, а од 2. ни једног више. Нови претплатници добијаће у накнаду за та два броја „Основе хемије у кратком изводу“ од проф. М. Петровића, које се дело иначе за 30 н. може добити у администрацији овог листа. Постараћемо се, да бројева, који одсад долазе, буде увек доста.

Издаје и уређује: НИКОЛА Ђ. ВУКИЋЕВИЋ.

Штампа Ф. Битерман.

ШКОЛСКИ ЛИСТ.

Број 5. У Сомбору 1. марта 1880. Год. XII.

„ШКОЛСКИ ЛИСТ“ излази сваког 1. и 15. у месецу. Претплата је за целу годину 3 ф., за 4 месеца 1 ф. а за Србију 8 динара годишње. Учитељи, који имају малу плату од 300 ф., богослови и приправници добијају лист у пола цене. Дописи и претплата шаљу се: Уредништу „*Школског листа*“ у Сомбор.

ШТА САДА СА ВИШИМ ДЕВОЈАЧКИМ ШКОЛАМА ? *)

(Одломак из извештаја о истима.)

Да би школе ове још боље напредовале, нужно је, да се постојећи уз ове школе патронати, особито одбори госпођа отсада још више за њих заузимљу. Врло је похвално досадање заузимање, којим је набављено толико учила школи и сиромашној деци књига и обуће и материјала за ручне радове; али се може још сила више радити, а да мало више стаје трошка и труда или ни мало, а то је следујуће:

Да одбори госпођа ове школе још чешће полазе и да увек прегледе књижице, у које свака ученица по прописаним рубрикама уписује сваки рад, кад који започне и сврши, па том приликом да вредне радилице похвали, а споре пожури, и да неда ни оним ни овима (шлајдеровати) којекако радити, него све што раде, да је (солидно) ваљано. Том приликом да прегледе и штедионичке књижице или пописе, па да похвале штедњу и штедише и да све задану на штедњу; а управе од ових школа да о божићу и о ускрсу, као и у дане, док се испити држе, нареде у једној од школских со-

*) Наши пошт. читаоци поздравиће као и ми радосно изврсну снагу, која овим чланком почиње да наставља свој рад у Ш. Л. и којој српска школа има тако много да захвали. У.

ба изложбу од ручних радова заједно са штедионички пописи, па да позову грађанство на прегледање, да се тим веште и трудољубиве радилице похвале и разгласе, а невеште тим пооштре, да се и оне отимљу за онима.

Како сада у ове школе долази све више ученица са стране, то је нужно, да се одбори госпођа заузму, да нађу довољно добрих и примерних породица, које би вољне биле, страну децу примити на стан за умерену цену, па да се те куће знају, како би родитељи могли с мирном душом ову своју милу децу предати и оставити; али те куће и породице да су таке, где ће ова деца и добар пример породичког живота гледати, и уједно практично се учити кућарству, мешњи, кувању, пециву, куповању и спремању и оставци смокова за зиму, прању и чувању рубља и аљина, гајењу стоке и живине, млекарству и свему оном што је потребно знати за боље држање куће, соба и кујне, коморе, подрума, тавана, дворца и врта, за гајење поврћа и воћа и остала, којим се знањима и радом у образованих народа данас поносе госпође из највиших породица, а не бече се на те радове, као неке наше, које тим само своје незнање издају.

Тако ће љубавно старање и заузимање тих наших женских одбора наћи још и више сретстава и начина, да се успех рада ове школе још боље унапреди.

Али је још много важније старање ових одбора за ову децу после свршене ове школе, а ту би требало следујуће :

Да се одбор госпођа постара, да се уз ове школе што пре отворе школице за малу децу по обрасцу немачких малодечијих школица и вртова рад практике ваљаним ученицама овим. — Могу се за ове ученице устројити предавања из педагогије и методике с практичном учитељском радњом за учитељичке помоћнице. — Могу се за ове ученице устројити течајеви од дру-

гих језика, особито старих класичких за оне ученице, које би хтеле да се одваже на науке апотекарске и медицинарске, те да им се помогне, да би могле с допуном испита за нижу гимназију прећи као редовне ученице у апотекарску школу, разуме се са апотекарском практиком, или као редовне ученице на вишу гимназију за науке медицинарске. Овамо спада и старање за стипендије истим ученицама ради даљег изучавања. — Исто тако може да се устрои за ове ученице течај трговачки, да би се по свршеној школи оној могле изучити у знањима трговачкима, те и у трговачким радњама хлеба наћи.

Још пре но то ваљало би да се отворе уз ову вишу девојачку школу индустријске школице женске, и то: да се одбор госпођа постара, да се отвори школица за крој и шав рубља, као и дечијега и женског одела и обуће, и то за шав на машини; па да тога ради нађе и погоди вештака ил вештакињу, која би се обвезала, да научи ову децу том крају и шву; а одбор госпођа да нађе довољно шиваћака машина са отплатом на рате, и да тој трговини стоји добар за ове шваће, док машину не исплате; уједно да нађе и довољно материјала за крој и шав, и наручбина.

Тако би се могла отворити и школица цветарска, где би ученице, ако би их се нашло могле учити да праве куповно цвеће, — или школица за плетиво од сламе шешира и оних других небројних сламних ствари, — или школица за књиговез, особито за прављење оних различних ствари од круте артије, и да се нађу и погоде вештаци или вештакиње, да и наше овом науче. Тако се могу ученице ове изучити и словослагању, кад би се одбор госпођа заузео и с књигопечатњама повољније услове уговорио. Тако би се могле ове ученице под љубавним надзором и заузимањем госпођа лакше и боље научити радњи и вештини машамодској, фризерској, гомбарској, сајџијској, кујунџијској, лакшој тапецирској, и многој другој. Тако би се могле неке

изучити за фотографискиње, дрворезачице, сликарице, телеграфискиње и много друго.

Неке од ових радња и вештина, особито оне радње, за које не треба ни много алата за рад, ни много времена, док се науче, могле би се још у школи овој узгредно научити, само би ваљало дотичне вештаке и учитеље с тим условом погодити, да ученице пред одређеном комисијом покажу довољан успех, а другче да их имају све дотле учити, док оно не науче. Одбор госпоја могао би се постарати, да нађе добротвора, који би којега од поменутих учитеља хтели да плате, ма само за једно коло ученица, или да скупи стипендију, да се може која талентирана ученица изаслати горе, да оно научи и спремљена за учитељицу да дође.

Одбор госпоја треба да се заузме и за друге женскиње, особито сироте у месту и у околини, које су за ове радње згодне, па да их приволева и потпомаже да науче, и да све можно ради, и учење ових индустријских радњи постиче, док се не би наше и саме почеле за овим учењем и радњама отимати.

Најпосле одбор госпоја имао би да се постара, да се отвори и писарница и продавница за претпомену̂те изводе, где би могла свака, која шта израђено има донети и продати, ил оставити да се прода, а добити саразмеран предујам за ону рукотворину, и где би могао сваки, ко тих рукотворина треба или готових наћи, или наручити.

Само тако ће се и код нас све више ове женске ручне радње радити и тражити, те многа, која данас пропада од сиротиње, јер не зна рада, а нема прилике да научи, или га зна, ал нико за њу не зна ни за њезину вештину, проживеће и помоћи ће се, и биће на корист друштву, а да и не спомињем оне друге велике моралне користи, ни онај још већи материјални напредак отуда, који ће још боље унапредити све лепши развитак ове нај-

практичније од свију школа, а на вечита благосиљање тога одбора госпођа.

Осим тога имали би се на овим школама удесити још и нека ванредна предавања, н. пр. о неговању болесника, о васпитању деце, и појединa предавања из дијететике за женскиње, особито о чувању деце оном одмах иза рођаја, у чему се код нас највише греши и у чему је главан узрок нестајању народа; појединa предавања о чувању и владању у овој ил оној редњи и помору и предавања о вегетаријанству, и предавања о понекој струци кућарства, у којој се највише греши, ил у којој би могло најбоље користи да буде. Најпосле ваљало би што пре да се покрене и лист за наше домаћице, који би могли да уређују учитељи и учитељице ових школа, и да се почне издавати и библиотека за женскиње, од корисних и лепих знања, што унапређују куће оних, који их читају, библиотеке, како их данас у свих образованих народа има.

ВЕЖБАЊЕ СЛУХА И ГОВОРА.

(Као припрема за читање.)

Пре него што деца почну учити писати и читати, нужно је, да се вежбају у говору о стварима, што их виде и познају, и да се у свези са тим разговором мало по мало привикну распознавати речи и у њима слогове, на слогове растварати у гласове и ове опет у слогове и у речи спајати. То бива овако :

I.

Првих дана кад деца у школу дођу учитељ се разговара с' њима о предметима из околине њихове што их деца већ добро познају. На своја питања захтева учитељ, да ученици у подпуним реченицама одговарају. На згодним и лаким реченицама покаже учитељ, да се речи састоје или из једног или из више слогова и да се за сваки слог морају уста отворити. Пошто учитељ

то деци покаже, нужно је, да ученике добро извежба у растављању речи на слогове, употребљујући за тај посао најпре најлакше речи, а то су оне од два слога у којих се слогови само из једног или из два гласа састоје, као *о-ко, у-хо, је-ло, че-ло, со-ба, ру-жа, ро-да* и т. д.

Кад се деца увере, да се речи састоје из слогова, и кад већ науче лакше речи растављати на слогове, онда им покаже учитељ, да се слог састоји или из једног гласа или из више гласова, који се растворити могу. Ово се показује најпре на таким двосложним речима, у којих је предњи слог од једног гласа, а само стражњи слог од два гласа. На тај начин науче деца распознавати самогласе: *а, е, и, о, у*. Оваком вежбању за исходну тачку послужити могу или саме ствари, којих се имена почињу са дотичним самогласом или оне слике, што су у почетку новог буквара новосадког нацртане, као: *око, ухо, игла, евенка, ашов* и т. д. или и друге познате ствари као: *и-ко-на, у-ста, о-рах, а-ван, а-да;* као и имена: *а-на, а-ца, у-рош, и-ли-ја* и т. д. У првој лекцији учитељ покаже своје око, и пита: Децо! шта је ово? (То је око). Шта ми радимо оком? (Оком видимо) Нађите и у буквару око! (Деца нађу и покажу) Шта је то у буквару нацртано? (Око). Учитељ даље пита: Колико пута отворим ја уста, кад кажем реч око? (Двапут) Шта кажем први пут? (О) Шта кажем други пут? (ко) Које је ту први слог? (О) Други слог? (ко) Реците још једанпут први слог! (О) Отегните га! (Деца то учине). Учитељ придода: „*Тај први слог је један глас, који се даје за себе изговорити, то је један самоглас!*“ Нека сваки појединце тај глас (о) изговори. Тај глас неда се више раставити. Запамтите га добро!—Који је други слог у речи око? (Ко) Тај слог (ко) могу ја раставити овако: к'о. Слог „ко“ састоји се из два гласа; први глас „к“ чује се тек мало, а други глас „о“ чује се сасвим добро! —

Спојте та два гласа уједно (ко.) Раставите их! (к'о). Саставите их опет (ко). Саставите сва три гласа (о'к'о) — (око) и т. д.

Којим се гласом почиње реч „око„? (о)? А којим се гласом свршује реч „око“? (о). Ми смо дакле сад научили познати први глас у речи око, а које је први глас у речи очи? (О) Шта имамо ми над очима? (О-бр-ве) Које је ту први глас? (О) Погодите још коју реч која се почиње са „о.“ Деца то учине. (О-тац, о-рах, о-ра-о, о-гле-да-ло, и т. д.)

Овде је главни посао да се из речи распознају слогови, а у слоговима да се разпознају самогласи. Ако се у другом слогу налази тај исти самоглас, учитељ раствори и тај слог на гласове и даде деци распознати и тамо тај самоглас, али никако незахтева још сада да ученици сложене слогове на гласове сами растварају, бар не с почетка, док све самогласе деца неразпознају.

На овај исти начин учи учитељ децу познати гласове *у, е, и, а.* За глас (у) покаже учитељ своје ухо и пита: шта је ово? (Ухо) Нашто је ухо? (Да њиме чујемо) Шта ухом радимо? (Ухом чујемо) На колико пута изговорим ја ту реч ухо? (На двапут) Колико слогова има у речи „ухо“? (Два) Изговорите први слог за себе (у). Тај слог „у“ за себе је један глас. — Глас „у“ може се за себе изговорити, отегнути; то је један самоглас. Како се зове материн брат? (Уја) Колико ту има слогова? (Два) Које је први слог? (У) Други? (ја). Које је први глас у речи „у-ја“? (у). Шта сам ја вама? (Учитељ) Које је први слог? (У) Други? (чи) Трећи? (тељ). Са којим се гласом почиње реч: „учитељ“? (у).

Погодите још коју реч која се почиње гласом „у“! („У-ста, У-рош,“ у-ље, у-гљен) и т. д.

За глас *е* покаже учитељ у школи клин на дуварy и пита како се зове гвозден клин другчије? (Ек-

сер) У буквару имате евенку, које је први глас? (Е). Како је било име првој жени (Е-ва). — Које је први глас у речи Ева? (е). – и т. д.

За глас *и* изнесе учитељ иглу и пита: шта је ово? (Игла) Нађите у буквару иглу? (Деца то учине) На колико пута изговорим ја реч и-гла? (На двапут) Колико има дакле у тој речи слогова? (Два) Које је први слог? (И) Које је други елог? (гла). Кажите први слог још једанпут? (и). То је један глас за себе, глас „*и.*“ Отегните га! — „И“ је дакле самоглас. — Учитељ покаже руком икону, и пита: Шта је то? (икона). Реч „и-ко-на“ раставите на слогове? Кажите само први слог? (и). То је глас за себе, самоглас „*и.*“ Изговорите га сви, отегните га! — То је самоглас „*И.*“ Погодите још коју реч што се почиње гласом „*и.*“ — *(и-вер, и-гра, и-ли-ја, и-кра, и-ње, и-бри-шим* и. т. д. —

За глас „*а*“ покаже „*ашов,*“ и пита шта је то?—Реч „*ашов*“ раставите на слогове? — Реците први слог (*а*).— То је глас један за себе! Изговорите га сви, отегните! И то је један самоглас.—Погодите име женско, што се почиње са гласом „*а*“ *(а-на)* — Које је први слог? Који је ту глас *(а)*. Које је други слог? *(на)*. Слог „*на*“ раставићу ја на гласове овако: *н' а*. Који се глас чује на свршетку? *(а)*. и т. д. В.

У Р Е Д Б А

за мировину срп. нар. учитеља и потпору њихових удовица и сирота.

§. 19. Право на потпору ову губи удовица.

а) ако је суд растави од мужа с њене кривице, ако ли с његове кривице, не губи права овог;

б) ако муж изгуби право на мировину, губи и ова на потпору.

в) ако сама учини злочин или преступ, те с тога буде од државни власти осуђена.

§. 20. Редовна потпора учитељским сирочадима, ако немају ни оца ни матере износи 50 ф. а. вр. на годину сваком сирочету, ако је само отац био учитељ или само мати; а 75 ф. сваком сирочету, ако су обоје и отац и мати свако у учитељској служби били.

§. 21. Потпору ову добиће ова сирочад:
ако се мати преуда, те тим изгуби право на своју потпору;
ако се мати и судски и са своје кривице растави од мужа;
и ако мати са своје кривице изгуби право на своју потпору.

§. 22. Ако је сирочадима мати жива, и ако вуче учитељско-удовичку потпору, онда за 1 дете не добива потпоре, а за свако даље прима потпоре по 25 фор. а. вр. на годину.

§. 23. Ако је мати учитељица била, па вуче учитељску мировину то прима осим своје мировине за свако по смрти оца учитеља заостављe дете по 20 ф. а. вр. на годину.

§. 24. Право на ову потпору имају само она учитељска сирочад, која су рођена пре стављења у мир својих родитеља, и то: ако она страна родитеља, по којој потпору имају, има најмање 10 година ове службе.

§. 25. Потпору ову добиће ова сирочад само ако још немају 16 година живота.

Ако се које од женске сирочади пре 16-те године уда, то му удајом престаје право на ову потпору.

§. 26. Сирочад иза оних учитеља или учитељица, којих родитељ нема пуних 10 година учитељске службе може добити потпору ову, само ако се докаже крајња сиротиња.

§. 27 Сирочад губе ову потпору: а) чим добију стипендију или коју другу већу потпору, којом им је опстанак осигуран; но, ако би ову другу потпору изгубили пре навршене 16-те године, то се враћају у право првобитне потпоре из оног фонда; б) ако се које од сирочади ове с неваљала владања, преступа или злочина судски осуди; в) и она сирочад изгубе право на ову потпору, што остају иза оних учитеља и учитељица, који својевољно иступе из учитељства и тим изгубе право на мировину.

§. 28. Све мировине и потпоре издају се у тримесечним ратама, и то по истечењу рока.

§. 29. Мировински фонд овај постаје; а) од уплата учитељскнх; б) од уплата општинских; в) од других на ту цељ завештаних поклона, улога и прилога; г) од старог учитељског фонда; д) од фонда за учитељске удовице и сироте код сомборске црквене општине; ђ) од оне припомоћи, коју ће српски народни фондови додавати; е) од камата на све горе наведене капитале.

§. 30. Уплате учитељске ово су: а.) Сваки учитељ и учитељица уплаћује одмах чим учитељску службу прими, а још им није 55 година живота, уписнине 5% једаред за свагда, и

по томе сваке године до навршене 65. год. 2 °|₀ на 300 фр. а 3 °|₀ на 400 фор. авр. годишње мировине. Исто тако има да уплати и сваки до сад стално служећи учитељ и учитељица, ако им још није 55 год.; ако ли је прошло 55 год. имаће да плате уписнине 20 °|₀, а по томе сваке године 8 % од мировине до навршене 65 год.; а за већу мировину је уписнина 50 % и 10 % годишњи улози; б.) Сваки од поменутих учитеља и учитељица који хоће већу од редовне мировине, уплаћује прве године 25 % а по томе сваке године 10 % од означене веће мировине, али ако не би једне године уплатио, губи право на све уплате донде, и не може на ову повишицу вући мировине пре навршених 10 година улога, а по томе добиће 40 % вишка, и за сваку више годину по 2 % више тог вишка. Сваки учитељ и учитељица, ако пређе службом са основне ниже на вишу школу и тим на вишу пензију, уплаћује једаред за свалда 50 % од диференције у плати, и по томе даље улоге по тој већој пензији; в.) Сваки од поменутих учитеља има да уплати, кад ступи у мировину, а има жену ил децу, једаред за свагда 2 % од своје годишње мировине за њихову потпору.

§. 31. Уплате општинске или патронатске ово су: а.) Свака православна школска општина или патрон школски уплаћује једном за увек 10 фор. авр. чим који од њихових учитеља ил учитељица наступи мировину ил умре, а остави за собом удовицу или децу с правом на потпору; б.) ~~Свака~~ та поменута општина или патрон уплаћује у овај фонд сваке године на мировину сваког свог учитеља и учитељице и на потпору њихових удовица и сирочади по 12 фор. а. вр. па и за оно време, ако би које од ових места упражњено било.

§. 32. Од ових улога ослобођавају се оне школске општине или патрони, који се обвежу својим учитељима и учитељицама давати мировину оволику, колика им се овом уредбом осигурава, а не буду у то име од учитеља одбијали веће годишње своте, него што се овом уредбом ишту, и уз то урачуне својим учитељима и оне године од службе, што су на другом месту одслужили. (Свршиће се.)

ПРИРОДНЕ НАУКЕ.

О наслетству и расту телесних и душевних особина.

О наслетству овом има данас скупљено толико података и доказа, да више о томе нема сумње, ма да неки научењаци неће о томе ни да чују.

За наслетство телесних особина навешћу прво онај наш обичај, кад видимо дете од позната оца ил матере, одмах тражимо на детету очине и материне црте, па пошто је наличност правило, а неналичиост изузетак, то се свако чисто преварен нађе, кад оне сличности не нађе.

Има примера да дете не изађе налик ни на оца ни на матер, него на деда и на бабу, а кашто чак на прадеда и на прабабу, дакле наследи преко оца и матере, или чак преко деда и бабе, особине од својих старијих, које у оцу и матери, и чак у деди и баби претајане беху. То је још боља свсдочба за поменуто наслетство.

Оваки примера о наслетству особина дедовских има и у домаће стоке, и најлепши је онај пример, што га наводи сл. Дарвин о оном разглашеном бику, од којег сва женска телад врло се отликоваху мноштвом и изврсношћу млека, а то бејаше хваљена особина његове матере. Дакле може наслетсво женских особина и врлина да се пренесе преко мушке особе.

Највише и најлепших примера о наслетству телесних особина покупио је сл. Дарвин и примећава, да, ко би се још о том сумњао, врло би се осрамотио пред свима онима, који се баве извођењем особите врсте од стоке. Та наследност је узрок, што н. пр. Арапи и други вешти коњари воде родослове о својим најбољим коњима. Са те наследности излажу се онако велике награде при подизању бољих врсти, којих награда нити би било, нити би требало, кад се не би ова ил она племенита особина баш путем наслетства извести дала.

У ове доказе спада и онај појав, што прваци у свих народа, који се од простог порекла и од сиромашких кућа подигну и до највиших звања и титула дођу, и хоће богатом женитбом да породице оснују, па траже и узимљу богате јединице, никада не оснују породице, него се на њима породице угасе. За пример наводе се породице оних енглеских лордова, који од правника лордовима посташе, и ожене се тако званим наследницама, а то беху последње преоставше ћери од великашких и богаташких породица, које цело богатство наследише. У породицама тих наследница морало је дакле рађање већ пре њих слабо бити, другче не би остале јединице, нити би остале наследнице. А како деца од правника поставших лордова мора да живе лордовски, а нема сермије, то морају ил оцеви ил они да вребају оне наследнице од сермија, да се њима ожене и обогате.

То је довољно доказа о наслетству телесних особина, а

сада да видимо и примере о наслетству душевних особина, о којима неки научењаци неће ни да чују.

Овде ћу прво да приметим, како се сваки дан чује и говори, како ово ил оно дете има н. пр. очи суште очине ил материне, а не гледа се на боју од очију. Па шта значи то? Очи су истина телесно наслетство, ал кад се не гледа на боју ил на облик очију, онда очи у детета не могу бити очи материне, него онај поглед, душа она што гледа из ока, оно је отац ил мати; а то није својство телесно, него је душевно.

(Наставиће се.)

ШКОЛСКЕ ВЕСТИ.

(*Извештај кр. угар. министра просвете о школама за 1877|8. годину.*) Кр. уг. министар просвете издао је врло обширан извештај о школама у Угарској за 1877|8 школску годину. Из тога се извештаја види, да је поменуте године било у Угарској у 12,857 општина 15,675 народних школа. Од ових су само 172 школе државне, 1555 комуналне, а више од 13.000 има вероисповедних школа. Међу комуналне школе урачуњене су скоро све наше српске и романске школе у развојаченој угарској граници, те по томе се у нашим крајевима највише у гомили налази комуналних школа. — Број школа порастао је те године са 189, али то је према потреби све мало, јер има још 1718 општина сеоских, које немају своје засебне школе, него су удружене са суседним селима те шаљу децу из више села у једну заједничку школу, а у 267 општина нема баш никаквих школа, нити деца из тих општина што уче. Од јеврејских такозваних буџак-школа затворено је 161, понајвише у Ужањској жупанији. — Од све за школу обавезне деце ишло је у школу 77·9%, а пре 10 година једва је ишло 48% деце у школу. У овом дакле погледу учињен је знатан корак у напред. Најслабије се полази школа у мароштордањској, солночко-дубокој и у мармарошкој жупанији. Виших народних школа било је 62, и у овима 244 учитеља, а 3253 ученика. Плата учитеља у вишим народним школама просечно износи 488½ форинти. Грађанских школа било је 75, а у њима 7148 ученика и 519 учитеља, којих је просечна плата 664 ф. Држава је подпомагала 555 комуналних школа са 199,108 ф. годишње. У све народне школе у Угарској ишло је 1.627,919 деце, међу којима је било 785,718 мађарске деце. — Настава је била у 7171 школи на мађарском језику и по томе у 147 школа више се учило

мађарски него пређашње године. Такође се број романских школа ове године знатно умножио, и опажа се, да Романи све више децу своју у школу шаљу. Народних учитеља било је 21,190. Од ових 16,451 оспособљени су за учитељско звање, а остали нису. Укупна плата свију народних учитеља износи 7.415,883 ф., дакле са 271,708 ф. је за ову годину плата учитељска порасла. Просечна плата учитеља у основним школама износи 331 ф. 05 н., а помоћних учитеља 212 ф. 05 н. На учила издато је поменуте године 101,334 ф. а на припомоћ сиромашних ученика само 76,108 ф. Даље се каже у том извештају да су грчко католичке (унијатске) и грчко источне (т. ј. православне) народне школе најрђавије и да оне највише реформе требају, да се између њих ни једна једина неналази, за коју се може рећи да је ваљана, да се њоме добро управља и да се у њој све предаје, што је законом прописано. Особито се наглашује, да се у многим школама слабо учи мађарски језик. Тако се вели, да у бихарској жупанији има још 232 школе, у којима се неучи мађарски, у острогонској има их 5, у гемерској 32, у клужкој 217, у новоградској 101, у сатмарској 150, у силађској (у Ердељу) 180, у заладској 14, у торонталској 224, а у другим нторно народносним жупанијама стоје ствари још много горе. Шта више каже се, да има и у самој престолници краљевине две српске школе, у којима деца неуче мађарски. (Нама се чини, да баш пештанска и будимска деца боље знају мађарски него свој матерњи језик, који понајвише тек на дому и у тој својој малој школи научити могу!) Учитељских школа има у Угарској 68. Између ових је 16 државних мушких, 6 државних женских. Професора у учитељским школама било је 613, а питомаца и питомица укупно 4322, дакле са 331 више него прошле године. Оспособљено је за учитељство те године 900 мушких и 360 женских. Дакле свега 190 више него пређашње године. Држава је потрошила на 21 учитељску школу 519.000 ф. и тако издржавање сваке поједине учитељске школе стаје просеком 24.714 ф. сваки мушки приправник стаје државу годишње 242 ф., а приправница 250 ф. Дадиљишта (kisdedóvó intézet) било је 238 и у њима 23.251 дете а 214 испитаних и 183 неиспитаних васпитатеља и васпитатељица (забавиља.) На дадиљишта је у. трошено 198.236 ф. а на две приправничке школе за забавитеље и забавиље 13.500 ф. — У државни учитељски фонд за мировину ступило је 9909 учитеља. Главница тога фонда износи 760.459 ф. 76 н. а умножена је поменуте године са 41.795 ф. Неуплаћених рестанција има више од једног милиона ф. При-

помоћ је давана једном старом учитељу и 8 учитељских удовицама. Мировину примају 73 удовице, а подпору уживају 149 учитељских сирочади; коначну одправнину добиће те године 10 учитеља и удовица.

(Од г. Н. у С. Т.) добили смо одзив на један чланак г. Бл. у „Родољубу," у ком се не одобрава, да школски савет бира чланове анкетне комисије за уређење школа, него се предлаже, да се сазову срески учит. зборови, да исти изрекну мњење о уређењу школе, па да се онда изабере у њима референт, који би имао бити члан анкетне шк. комисије и заступати мнење збора. На то вели г. Н: Са тим предлогом не слажем се никако, ако и јесам и сам учитељ и ако би желио као и колега дописник што више слободног кретања учитељима у кругу своје радње, јер сам се до сад више пута уверио, да тај начин у нас још за сад неби био практичан, њим би се потрошио многи новац и време а ствар би понајвише противно испала оном, што жели и родољуб дописник и као што би требало да буде.— Но ако није већ одређен број чланова за комисију или ако је одређен а могао би се још променути, било би најцелисходније и најкорисније, да се исти прошири на што већи, а да се узме сходан размер за све пределе, ти чланови нека се скупе о ускршњим феријама у одређеном месту и нек склопе предлог сабору о уређењу школа. Овако држим, да би најбоље било по саму ствар.

(Из Панчева) нам поново пишу о привременом затварању више женске школе. Не беше као што ми јависмо две патронатске седнице у тој ствари него три. Прву је сазвао сам г. управитељ више ж. школе, али још пре но што ће се иста састати позвао је вар. физика, да дође у школу. *Вар. физик предложио је после те посете магистрату, да се има та школа затворити.* То даје целој ствари сасвим други вид и отпада сав одијум са управе и колегије. Нама је особита радост, што можемо тако да исправимо вест у 4. бр. Ш. Л. Али онда не разумемо, зашто патронат да иште истрагу против управе?

(Промена у министарству просвете у Аустрији). Министар *Стремајер* дао је оставку на министарству просвете, која је уважена. На његово је место дошао досадањи намесник Доње Аустрије барон *Конрад* од Ајбезфелда. Исти обећава, да ће управљати у духу свог предходника.

(Поднесак чешког епископата), који смо поменули у прошлом броју, постао је предмет једне интерпелације у државном већу у Бечу. Председник министарства *Тафе* одговорио је на исту,

да ће влада бдити над тачним вршењем закона, али да ће јој главна брига бити, да појединa наређења новог школског закона, која су се показала као нецелисходна, бољима и праведнијима замене путем административним или законодавним. Влада купи материјал за те измене и као такав примила је и поднесак чешких епископа.

(Министар просвете у Угарској) позвао је школске надзорнике, да се заузму за оснивање библиотека за народ и омладину и да изнесу ту ствар на саветовање у учитељским задругама. Мнење учитељских задруга о начину, како да се оснују те библиотеке, имају надзорници поднети министру.

(Заједница чешких учитељских друштава) закључила је на свом првом састанку 2. фебр. осим сазива учитељске скупштине још и то, да се све припреме учине, како би се што пре могла приредити у Прагу *међународна изложба школска*, а тако исто да се отвори у том месту *стална изложба.*

(Друштво за помагање и васпитање сиротне и напуштене деце) образовало се у Београду под покровитељством Њ. В. књегиње Наталије. За председника том друштву изабран је Никола Крсмановић.

(О неговању језика по средњим заводима) држао је 20. јан. Јан *Лепар* предавање у седници ширега одбора „Матице чешке.“ Поглавито је управио пажњу на сувишно категорисање и безкрајно цепање и дељење правила, којим се наиме у синтакси тај предмет без нужде отежава. Најбоље би било придржавање индуктивне методе, по којој се правила изводе из примера, а не обратно.

КЊИЖЕВНИ ПРИКАЗИ.

11. Књиге за школу и народ. Свеска девета. *Гимнастичне игре за сриске народне школе.* Први део просте и редне игре, игре са испомоћи и сметњама и слободне игре у пољу и на игралишту. По најновијим немачким изворима написао Ђорђе Глибоњски учитељ на срп. виш. дев. школи у Н. Саду. Са 93 слике. Нови Сад, издање штампарије А. Пајевића 1880. 8° с. XVII и 180. Цена 1 ф.

Дело ово одредио је школски савет за ручну књигу учитеља основних и виших народних школа, а по оцени књижевног оделења награђено је од „Матице Српске.“ Доста је, да то наведемо, па да сва гг. учитељи набаве ову веома корисну књигу. Сви педагози без разлике признају велику важност гимнастике и то би била права „препотопска“ школа, у којој неби овај пред-

мет заузимао једно од најпрвих места. Добро би било, да сви меродавни кругови приме к' срцу, што г. писац у предговору о том говори. Право примећује за оне васпитаче, који занемарују гимнастику, „да они децу — будући народ — једнострано а не и душу и тело хармонички образују, те тиме народу своме велику штету наносе.“ Г. писац наводи изрично код игара, које нису за женску децу; у свима осталим треба и женске да се вежбају, јер за њих (које обично више седе него мушки) гимнастика је још нужнија него за мушке. Жалосно је, да се за овако важну књигу јавио само мален број претплатника, али уздамо се, да ће се то сад поправити. Г. писац обећава нам и другу књигу о гимнастици, у којој ће бити игре на справама.

РАЗНО.

(Стеван Брановачки) умро је 8. фебр., а не 8. јан. као што је у 4. броју јављено.

(За чешке школе у Прагу) стављено је за г. 1880. у прелиминар 317,090 ф. Како је то лен знак и за свест и за материјално благостање прашкога становништва види се најбоље, кад се сравни та сума са 62,244 ф. 99 н., који су стављени у прелиминар народних фондова за г. 1880. за *свеукупне просветне потребе* Срба на овој страни. (Још већма се види наше слабо старање за просвету, кад сравнимо прелиминирану суму са сумом од 86,422 ф., што их троши бечка општина само за наставу у гимнастици.) — Напредовање Чеха мора нас у толико више радовати, што су они све што су стекли само необичном узтрајношћу постигли, јер Немци им увек стављају свакојаке сметње. Тако живе у прашком предграђу Смихову 18,500 Чеха и 2500 Немаца; ипак постоји тамо немачка реална гимназија, а општина је већ три пут захтевала, да се тамо подигне и једна чешка средња школа, али је сва три пута њена молба одбијена од намесништва.

УПРАЖЊЕНА УЧИТЕЉСКА МЕСТА.

— Тражи се учитељ у Батти. Плата је 1 ф. 20 н. од пара (има их до сто), 7 Хл. жита, 5 Хл. јечма, 5 јутара земље, 23 ф. за огрев, 10 акова кључка, од венчања и вел. укопа по 1 ф., од малог погреба и парастоса по 50 н., као перовођа црквене општине 5 ф. и слободан стан. Рок до благовести. Молбенице се шаљу г. Ђ. Јанковићу, пароху у Батту п. п. Érd, Fehérmegye.

— Тражи се учитељ у Гају. Плата 300 ф., 5 ф. писарине, 6 хв. дрва, слободан стан и врт. Рок до 15. марта. Молбенице (мађарски писане) шаљу се управном одбору тамишке жупаније.

Издаје и уређује: НИКОЛА Ђ. ВУКИЋЕВИЋ.

Штампа Ф Битерман.

ШКОЛСКИ ЛИСТ.

Број 6. У Сомбору 15. марта 1880. Год. XII.

„ШКОЛСКИ ЛИСТ“ излази сваког 1. и 15. у месецу. Претплата је за целу годину 3 ф., за 4 месеца 1 ф. а за Србију 8 динара годишње. Учитељи, који имају мању плату од 300 ф., богослови и приправници добијају лист у пола цене. Дописи и претплата шаљу се: Уредништу „*Школског листа*“ у Сомбор.

КАД ТРЕБА ДЕТЕ ДА ПОЂЕ У ШКОЛУ?

Од др-а Ђ. М.

Полазење школе код нас је обавезно: прво је питање, што нам се овде намеће: у ком добу ваља почети шиљати децу у школу? у којој су години живота душевне силе тако развијене, да деца могу школу с' успехом да полазе? У опште се држи, да на ово питање имају да одговоре само лечници и да су само они позвани, да га коначно реше. Али имају ли медицинске науке каквог објективног становишта, по ком би ово питање решити могли? Какве су то природне појаве, по којима би лечник могао да изрекне своју дијагнозу, да дете у овој или оној години може са школском наставом да отпочне?

Неки автори мерили су обим груди и лубање, сравњивали су добивене резултате са дужином и тежином тела, други су изучавали развијање мозга и мерили су тежину му у различитом добу, у нади, да ће се овим испитивањем наћи телесна појава, која би обележавала стадијум, у ком је дете толико развијено, да може да почне са озбиљнијом наставом. Но све ово било је бадава, резултати трудних мерења нису никаква наслона дали. За решење нашег питања нема никаквог соматичког знака нити чина, никакве појаве, која би допустила, да се на основу исте постави једанпут за свагда необоримо правило.

Живот дечији није само проста вегетација, оно не расте тек тако као каква биљка. Зарана почне дете да проговара, у говору напредује брзо, а тим наравно изучава предмете да разпознаје, добива појмове о свему, што око себе види и што се око њега збива, уједно запамти множину речи, добија све јаче самознање о себи и својој околини. Све је ово душеван рад, који је повода дао неком „медицинарском педагогу,“ да се изјасни: „да школа за дете почиње управо од онога маха, кад се одбије од мајчиних прсију.“

Ни у душевном развитку нема дакле ни скока ни момента, који би маркисао доба, у ком треба дете да пође у школу, и тако смо упућени на емпиричко поље.

Али овде ваља да признамо, да лечници нису компетентнији од педагога, да реше ово питање. Педагози оснивајући се на своје искуство утврдили су, да је дете по навршеној шестој години за школску наставу способно, и медицинске науке немогу против овога ништа да наведу. Разуме се дакако, ако је дете иначе телесно и душевно потпуно здраво.

У обичном се животу често деца раније почну да настављају, а то им слободу ограничава, мозак им се сухопарним, неразумљивим стварма терети, па није ни чудо, ако су така деца расејана, према настави равнодушна. Овако ђаче у најбољем случају полази школу без успеха. Обично ће ту телесни и душевни развитак да застане, деца ће да изгубе ону чаробну веселу нарав, оно радовање, што им нежне груди подгрејава и у место веселог детета постаће свезналци, стармали, кукавци, који дивни „дечији свет“ не уму више да уживају. Ово су пак оминозни симптоми, који свагда показују, да се у таком детету одгаја пакостан, притворан и завидљив човек, који ће у животу суровом практичком материјализму да служи.

Неки су још и различите болести наводили, које из прерране школске наставе постају. Ово су сигурно у заносу претеривања чинили, јер у моменту хладнокрвног расуђивања није могуће овако што тврдити, што нема никаквог научног основа. Неможе се доказати ни за једну болест, да се из прерране школске посете породила, била она акутна или хронична.

Сувише рано настављање врши се чешће у приватним, породичним круговима, него у јавној школи. Ако се ово чини више у виду игре, на лак начин, који не терети, онда се може допустити, пошто никакве шкодљиве посљедице не може да има. Често се ове прерране поуке лаћају само тога ради, да дете одмах у виши разред ступи, но учитељ има не само право, већ и дужност, да свако млађе дете, које дакле није навршило барем шесту годину, одбије, оно, које је шесту годину навршило, у први — најнижи разред — да прими, по навршеној седмој у други и т. д. Јавна школа не треба да буде више место игре, у њој се почиње већ у позитивном знању да наставља, у њој се разум негује и предуготовљава за вишу науку или за обичан живот.

Исто се то може рећи и за све оне заводе, који млађу децу од 2. до 5. године за школу предуготовљавају. У ова-

кове заводе шиљу се већином деца, која код куће немају довољног надзора, било што су или родитељи у свом позиву иљ' занату цео дан ван куће или баш код куће заузети, те не могу на децу да пазе. Овакови заводи примају дакле надзор и пажњу над децом, занимају их пријатним играма, које дух облагорођавају, тело сходно вежбају и децу на рад привикавају, па с тога треба да имају довољно и простора, велику башту и просторано песком посуто место за игру и т. д. Против овако уређених завода не може се ништа рећи, и ако још под довољним санитетским надзором стоје, могу се слободно препоручити. Али ово је на жалост ретко; понајвише се тамо надмећу, да деца што науче, да родитељи успех виде и тако децу терете не појмљивим стварима, које могу горе наведене посљедице да имају. Оваки заводи дакле, који имају читав наставни план, у којима се редовно учи читање, писање, рачун, веронаука и т. д. или што је исто тако зло какав стран језик (мађарски, немачки и др.) нису ни од какве користи, него баш од штете, те родитељи треба да их се клоне. Особито би у овом последњем погледу и са нашег — лечничког — гледишта нагласили, да прва стварна настава мора бити у језику, који је дете научило од своје мајке. Матерњи језик једини је кадар, да дете уведе *како треба* у свет познања.

ВЕЖБАЊЕ СЛУХА И ГОВОРА.

(Као припрема за читање.)

II.

Пошто учитељ децу упозна са свима самогласима прелази се на познавање сугласа, и то најпре оних, који имају нешто јасног гласа. По реду нашег буквара на првом месту је познавање сугласа *р*. То бива овако: учитељ покаже своју руку и пита децу: шта је ово? (рука) Колико има слогова у речи „рука“? (Два) Које је први слог? (Ру) Ја ћу га растворити на гласове овако: р' у. Које је први глас? (р) Други? (у) Спојте! (ру) Растворите! (р-у) Које је први глас? (р) Други! (у) Који се боље чује? (у). Погледајте у књигу, шта је на првом листу оздо нацртано? (ружа) Раставите реч „ружа“ на слогове! (ру-жа). Први слог „ру“ ја ћу растворити на гласове, ево овако:

р' у. — Саставите сада ви гласове р' у' у слог! (ру). Растворите их на гласове! (р' у). Саставите их опет! (ру). Метите први глас напред, а други натраг (ур). Погодите још коју реч која се почиње са *р* (руно, ри-ба, ре-ка). Које је ту први глас? (р') и т. д. Погодите још коју реч, што се почиње са р',—(рода, руда, рада, река, реља, репа, рипида.) У књизи имате још једну слику, које се име свршује са гласом *р* (жир) Ја ћу реч ту раставити на гласове ево овако: ж' и' р. Шта сте чули после „жи„ (-р). — То је дакле један глас „р.“ — За глас *з* учитељ покаже руком на зид, и пита: шта је ово? (зид). Колико ту има слогова? (Један) Колико слогова има у речи: зи-до-ви. „Који је први слог? (зи). Слог зи раставити се може на гласове ево овако: „з' и.“ Дед и ви раставите слог „зи“ на гласове? (з' и'). Саставите гласове „з' и“ у слог (зи). Које је први глас у слогу „зи“? (з'); које је други глас? (и). Које је самоглас у слогу „зи“? (и). Шта се испред „и“ чује (з'). Ставите самоглас „и“ пред з' (из.)

Слика „змија“ ни је згодно овде узета, него би ваљало у место ње да је „зо-ва.“—а речи, из којих се први слогови на гласове овде растварати могу, најзгодније су: *зи-да-ри, зи-ма, зу-би, за-гра-да, зе-ље, зо-ља.* Пошто се код сваке ове речи предузме сав онај посао, што и код гласа „р“ и деца познаду глас з', тек онда се може узети и реч змија, злато и т. д. али ове ће само учитељ растављати на гласове, а за децу је то у почетку врло тешко. Напоследку показавши слику „кукуруз,“ и упутивши децу да расставе ту реч на слогове, учитељ ће последњи слог растворити на гласове (р' у' з) и пажљивима учинити децу на глас, који долази иза гласа „у“ а то је глас „з.“ Приметити ваља, да код првих пет сугласа свагда учитељ најпре сам раствара први слог на гласове, па онда захтева од ученика да и они тај слог растварају на гласове и састављају гласове у слог, а код осталих сугласа за-

хтева одмах да деца сама растављају задати слог на гласове а ове опет да спајају у слог.

У којој се речи изван првог слога налазе таки гласови, које су деца већ дотле учила познати, ту се захтева да и те слогове деца на гласове растварају. Тако ће мало по мало у стању бити деца све лакше речи на гласове растварати, и растављене гласове у слогове и у речи спајати.

У почетку узимају се за растварање речи од два или више слогова, и то такове, у којима се само по један суглас налази; тек доцније, кад се деца већ у растварању најпростијих слогова на гласове извежбају, могу се мало по мало за растварање употребити једносложне речи од више гласова, у којима има више сугласника, али такових, које деца већ познају, а такође и вишесложне речи, у којима се у појединим слоговима по два сугласа налазе.

За распознавање гласа „*ж*“ узима се *жаба, жи-то, же-га, жу-ље-ви*,—затим *ауж, нож, раж*,—*ру-жа; ружо*, и т. д. За глас „*л*“ најзгодније су речи: *ла-ла, ле-ла, лу-ла*, које се целе већ овде растворити могу на гласове, а тек затим нека дођу речи: *ли-шће, ли-стови, ла-ста, ле-то, ло-тре*, и на последку карамфил и т. д.

За глас „*г*“ најсгодније су речи за растварање: *гу-сле*,—*гу-ња, го-ра, го-сти, го-са, гуска, го, ги-га, ги-ца, га-ја, ги-ба-ница, ге-ге, гар, гу-ша, но-га* — а речи *плуг, друг, рог*, само учитељ раствара на гласове и пажљивима чини децу на последњи глас, што иза самогласа долази.

За распознавање гласа „*в*“ уз „*венац*“ најсгодније су речи; *во, ва-тра, во-да, ви-но, ве-ра, ве-ља, ву-ко, ву-ци, ве-вери-ца; о-ло-во, со-чи-во, му-ва, тра-ва, са-ва*; а затим *кров, шав, сав, лов, ва-лов*.

За разпознавање гласа „*б*“ најзгодније су речи: *бу-ре, ба-ба, бе-ба, бо-ца, бо-ро-ви, ри-ба, ба-чва, бо-жић*,

со-ба, не-бо, та-ра-ба, тор-ба; затим: *зум-бул, зу-бун, — бра-ва, ре-бро.* — Напоследку *го-луб, по-руб, роб.*

За познавање гласа „*д*“ уместо „*дрво*“ ваља узети за растварање најпре речи: *дуд, ду-до-ви, дед, де-да, да-да, до-да, де-те, ди-ња, Да-ни-ца, дан, Ду-шан, Дра-га, дру-га, ру-да, рода,* па тек онда се може употребити реч: *др-во* и напоследку *лед, мед, ред, род, луд, лад,* које ће речи мало по мало и деца моћи сама већ растављати. Напротив „*грозд*“ је врло тешка реч за растварање на гласове, особито овде у почетку.

За разпознавање гласа „*м*“ узети ваља први слог од речи *ма-чка, ма-че, ми-ше-ви, мо-љац,* и речи *ма-ра, ме-ра, му-ва, мо-ба, ми-ла, ма-ма, ми-ма, ма-ра-ма,* а у речима *ја-рам, чам, јечам, сом, дом, дим,* изнаћи ваља тај глас на свршетку.

Глас „*н*“ упознати ваља у првом, односно последњем слогу од речи: *но-га, но-же-ви, ни-ка, не-га, се-но, сеја, ју-не, ла-не, ра-на,* затим у речима *нож, нос, низ, нуз, дан, сан, та-ван, ја-блан.*

За разпознавање гласа „*л*“ згодна су прва два слога од речи *лу-ла-чка* затим први слог у речи: *лага,* и речи: *по-ље, у-ље, зе-ље, би-ље, бо-ља, со-ља, љуљ, мал, че-шаљ, ва-тра, краљ, чкаљ, хмељ.*

За глас „*њ*“ употребити ваља први слог у речи *њу-шка, њива, књи-га,* и последњи у речима *гу-ња, му-ња, стру-ња, иње, јаг-ње, сте-ње, ка-ме-ње, ле-ње,* као и речи: *коњ, иам, гањ, о-гањ, ти-гањ, ра-жањ.*

Глас „*ћ*“ изнаћи ваља у првом слогу од речи *ћерам* и у речима *ћура, ћурћево, ћураћ, ћока, ћаци, ћак, ћаче, ћон, ћерћев, ћу-бре.* — Затим на крају речи у речима *туђ, смуђ.* *В.*

УРЕДБА

за мировину срп. нар. учитеља и потпору њихових удовица и сирота.

(Свршетак.)

§. 33. Ако која општина даје својим учитељима већу мировину, то је не може због ове уредбе смањити.

§. 34. Све горе означене учитељске уплате имају се од учитељске плате у дотичној каси, из које се ови плаћају, задржати, па заједно с уплатама општинским или патронским управи срп. нар. фондова свако по године шиљати.

§. 35. Све гореозначене уплате учитеља и учитељица или неиздате рате од мировина и потпора остају по смрти дотичних својином овога фонда, и нико други нема права на то.

§. 36. Стари учитељски пензиони фонд, који је пренешен из Пеште у Карловце и којим сад рукује управа срп. нар. фондова има се одмах по наступљењу ове уредбе у живот пренети у овај фонд. Исто тако има се овамо пренети и фонд за учитељске удовице и сироте, којим сад рукује правосл. сомборска општина. Тако се имају овамо пренети и сви поклони и оставине на учитељске пензије, што код појединих општина стоје, ако неће општине те да својим учитељима саме осигурају мировину већу од ове уредбом осигуране.

§. 37. Припомоћ, што ће се по одлуци сабора овом фонду ако устреба давати из српских народних фондова, неће смети више износити него прве три године по 2000 фор. а. вр. за даље 3 године по 3000 фор. а вр. а за све даље године највише по 4000 фор. а. вр.

§. 38. Фондом овим руковаће управа српских народних фондова под истим условима и одговорности као и с другим народним фондовима, и даваће сваке године јаван извештај о стању његовом заједно с именима оних који од и кад и колику мировину или потпору вуку.

§. 39. Учитељима који сад примају мировину из других фондова или каса, дужни су исти фондови и касе и у будуће ту мировину давати.

§. 40. Уредба ова ступа у живот чим добије потврду од народног сабора.

ПРИРОДНЕ НАУКЕ.

О наслетству и расту телесних и душевних особина.

(Свршетак.)

Има научењака, који су саставили листине да би дошли до извесних резултата о наслетсву душевних особина. Међу тима је један од најглавнијих Енглез Галтон, који је саставио статистичке листине од енглеских и других државника од године 1660. па до год. 1870. и ево из њих да нешто наведемо, наравно без тврђења, да је то све неоспориво, јер кад узмемо два

детета с једнаким склоностима и дарима, али једно се роди у сиротињи и на селу, а друго у богатству и у вароши, то су тако неједнаки изгледи, да обоје дође до чувености, да не може бити јаче пошто у оног очино и материно упућивање и боље васпитање и учење од малена и згодније околности особито у вароши са школама развитак оних душевних дарова несразмерно олакша, а у онога што се роди у сиротињи и на селу несразмерно отежа.

У оним листинама наведене су моралне особине од неких владалачких породица, по којима се види, како на пр. бурбонска породица није више за владу данашњом државом, јер су оне особине само за владаре прошлога века биле; и наводи се љубав к наукама и вештинама у Вителсбаха, баварске краљевске породице; и наводи се за Хохенцолере, пруску владарску породицу, који створише Пруску великом и славном, јер у тој породици изађе за кратко време више славних владалаца и организатора него осим руске у којој владалачкој породици, на којој се особито хвали онај највећи владалачки дар, умети увек правог човека ставити на право место.

Еда ли ова наслетства више иду по оцу, ил више по матери, о томе су мнења различна. Небројне примере може сваки видети, како синови изађу на матер, а ћери на оца, не само телесно, него и душевно, и како праве унуке оцу роде ћери, а прави унуци матери од синова изађу: ал исто толико примера има и противно. Арапи при извођењу племенитих коња полажу већу важност на мушку страну. Галтон доказује својим листинама да изузевши висину тела, која иде по матери, остало наслетство у 100 пута прелази 70 пута по оцу, а само 30 пута по матери. За узрок томе наводи, да се даровите жене ређе удају, јер својим умним надмоћијем и превиде мушки те женске и неудесне су овима за жене, и другче остају без порода. Па онда, многа даровита жена, живећи скровито у својем домаћем кругу не изађе на глас, па и стога је онако мало % од наслетства по матери.

Врло је знаменит и онај навод Галтонов, да за то остаје попова много удоваца, што женећи се траже најсмерније девојке, а за ове зна се, да су и најслабуњивије, ако нису већ и очевидно болешљиве, јер прекомерна смерност никада није знак потпунога здравља.

У осталом највећи таленти стоје како пореклом тако и потомством обично самци, тако, да је чисто изашао страх бити син великог талента. За ово се зна још од прастарих времена

по оној речи: Heroum filii noxae, amentes Hippocratis. Шекспир, Милтон, Молијер, Русо, Данте, Макијавел, Шилер, Гете, нити имаху чувених родитеља ни чувених синова. Ових примера има пуно. О талентима само то стоји, да не беху деца од глупих родитеља. А што нема сваки сл. муж и сина славна, као оно Давид Соломона и Филип Александра и Немања Саву, узрок је и то, што не изађу деца сва на оца, него осим матере чак на деда, цар Душан на Милутина, и има те изађе чак на прадеда. Најпосле не може ни бити много примера од ових атавизама, јер ту треба многе прилике да се стеку. Сви примери из наше историје још нису покупљени, а примери из туђе историје неће занимати, зато ћу само имена навести, па ко хоће може животописе читати у сваком већем конверзационом лексикону. Тако су на пример астрономи Касини и Хершлови, хемичари Сосири, сликари Холбајни, музичари Бах-ови, државници Пит-ови, инџењери Бринел-и и други.

Толико о наслетствима појединих људи а тако иде и наслетство народа и целога рода људског, и тим раст телесних и душевних особина. Сваки мора признати, да свако потоње колено људско наслеђује сва знања и вештине од предака; а што неки не признаје, да и особе (индивидуе) наслеђују све веће умне моћи и веле: како се неда тело човека извући, истећи, да буде за аршин дуже, тако ни душа и ум: то је врло погрешно и ми на супрот велимо: као год што се да извести и велики сој пасмина у стоке, тако се да извести и велики сој ил род у људи; нека се само највиши момци жене највишим девојкама, па ми смо уверени, да би овим већ за неколико колена средња висина у људи знатно већа изашла, него што је данас. А што је можно у погледу особина телесних, исто је то можно и у погледу особина душевних. Истина ми верујемо, да су на почетку била сва племена људска једнако одарена, а што се данас не могу ни из далека мерити знањима и наукама дивљачка и црњачка деца с децом белих и образованих народа, то до других околности стоји; али кад би се кроз више колена све најбистроумнији црнци женили све најбистроумнијим црницама, и од њихове деце женили се и удавали само најбистроумнији, а другима не дало, да народа множе, то смо уверени, да би се умност у њих за кратко време јако дигла. А тај се процес свршује по целом свету сам од себе. Свуда има онај, који је умом и науком претежнији много више изгледа, да пре оснује породицу, него тупи и глупи, те тако се у тишини само од себе

истребљују глупци и нестаје их, а множе се паметнији, који све већма поткопавају, свађују и осиромашују глупце.

Из тога се види, да доиста расте снага умна у целом људству. Хоће ли и наша српска породица бити од оних умнијих, која ће се умети одржати и напред ићи, или ће бити од оних глупих, која ће подлећи, то ће од нас зависити, колико будемо то на уму имали.

Но како све на овом свету има своје границе, то ће и та умност људска расти док не дође до висине, преко које неће моћи даље; ал где је та висина, ко ће то да зна, коли би могао већ сада да одреди колико ли ће бити, када ли ће доћи, да буду сви једно, да не буде више Јеврејина ни Грка, нит роба ни господара, и што даље вели св. апостол о нашљетству духовном (Галатима 3 и Коринћанима 12,) ко ли ће то да зна, када тек сада отварамо очи, да погледамо у висину.

Шта учитељи из овога за своју струку црпсти имају, није нужно наводити.

* *

ШКОЛСКЕ ВЕСТИ.

(Школе у Шајкашкој.) Априла месеца 1878. г. кр. школски подинспектор жупаније бачке и солгабирови шајкашки са „школским штатутом за бив. угарску војену границу од 1877.“ покомуналише све школе у Шајкашкој осим једне у Госпођинци, коју је срп. православна црквена општина 1872. год. отворила, здање школско за своје новце купила и која и сада учитеља из својих прихода плаћа. Дотле беше у Шајкашкој у 14 општина 20 школа са 25 учитеља, и то: У Тителу 2, у Локу 1, у Вилову 1, у Гардиновци 1, у Долњем-Ковилу 1, у Кању 2, у Госпођинци 3, у Надаљу 2, у Чуругу 3, у Жабљу 2, у Ђурђеву 2, у Сентивану 2, у Мошорину 2. Ако је игде по „Уредби школској од 1872.“ по протопопијатима срески учитељски збор устројен био, то је у Шајкашком протопопијату не само по имену, него и стварно постојао, редовно се састајао и по могућству делао. Сада, одкако су у Шајкашкој бивше вероисповедне српске школе у комуналне претворене, порастао је број школа односно учитеља овако: у Жабљу 1 женска школа, у Чуругу 2 предградске и у Ђурђеву 1 женска школа. Учитеља са комуналним декретом има сада 7, и то у Гардиновци, Локу, Надаљу и Жабљу по 1, а у Ђурђеву и Чуругу по 2. Од 25 учитеља у Шајкашкој њих 17 свршило је приправн. школу у Сомбору, остали су приправници бивше панчевачке препарандије и 1 митровачке, али и ови су по „Уред-

би за срп. нар. школе 1872.“ год. 1874. у Сомборској учитељској школи положили испит о учитељској способности. Може се рећи, да у Шајкашкој број школа, односно учитеља сасвим одговара броју деце за школу способне, тешко да је напредније и у самој престоници Будим-Пешти. Док ово писасмо, дознасмо, да је наредба од кр. угар. министра просвете преко шк. надзорништва на школске месне одборе и учитеље приспела, по којој морају и на даље сви комунални учитељи школску децу у цркву водити, дужност певца у цркви вршити, ученике појању црквеном и читању апостола учити. Ова је наредба решење на питања неких учитеља и тужбе неких свештеника о том, ко да катихисис и црквенословенски језик предаје. По себи се разуме, да се општине радују овом тако рећи устуку од комуналног штатута, који вели, да се дотичне црквене власти и општине имају саме за веронауку старати, а учитељима свима неможе опет бити све једно, јер су све црквене општине у Тителском срезу учитељима за појање по 60 ф. годишње одредиле а неке и у Жабаљском срезу. (Надамо се од увиђавности наших црквено-школских општина у Шајкашкој, да ће и на даље оставити тај доплатак од 60 ф. својим учитељима. У.)

(Сриске основне школе у Панчеву) такођер су усљед штатута за бив. уг. војену границу покомуналъене. Само 3. и 4. р. средњоварошке женске школе осташе вероисповедни; исти се издржавају из благајнице црквене општине. Школе се ове раздељују у средњо-, горњо- и доњоварошке. Свака има свог засебног управљајућег учитеља, а она два вероисповедна разреда стоје под управом више женске школе. Средња- и горњоварошка школа имају по 4 разреда, а доњоварошка 3; у средњоварошкој школи сваки је разред за себе како за мушку тако и за женску децу, у горњо- и доњоварошкој школи деца су помешана, а 3. и 4. разр. у првој као и 2. и 3. удругој спојени су уједно. Средњоварошку школу полазе ове године 193 м. и 177 ж. деце, горњоварошку 89 м. и 87 ж. деце, а доњоварошку 33 м. и 42 ж. деце. Свега дакле полази школу 621 дете (315 м. и 306 ж.) Сву ту децу уче 12 учитеља и 1 учитељица (од учитеља су два вероисповедна, а од комуналних 3 управљајућа). Како број ученика одн. ученица у 7 разреда износи 50 и преко 50 (у спојеном 3. и 4. горњоварошком чак 73), а у 3 близу 50, то је јасно, да је број учитељских снага за толику децу недовољан.

(Из Сарајева) смо добили допис, у ком се описује жа-

лосно стање тамошњих српских школа. Школски одбор неће да набави ни најнужније ствари за школу, нема никаквих учила, никакве књижнице, па ни икона светитеља не краси школе у Сарајеву. У школама се не учи ни српска повесница. Па и сами персонални одношаји учитеља одн. учитељица нису какви треба да су. Како су Сарајлије по њиховој љубави према просвети познати у целом српском народу, то се уздржавамо од репродукције целога дописа (који нам је дошао од уважене особе), а очекујемо од свести сарајевских Срба, да ће настојати, да се споменуте мâне што скорије уклоне.

(Школе у хрв. слав. крајини.) Закон од 10. фебр. 1880. о некојим променама крајишког школског закона добио је превишњу потврду. По истом припада право наименовања учитеља у комуналним школама по градовима и селима, њихово премештање и умировлење као и отпуст из службе главном заповедништву у Загребу. Учитељи се именују на основу предлога градског или месног школског вêћа, које се има и у случајевима премештања, умировлења и одпуштања саслушати. Пет процената свију учитеља и учитељица у хрв. слав. крајини добијају плату од 500 ф., 15% добијају 450 ф., 20% добијају 400 ф. а остали 350 ф. Подучитељи и помоћни учитељи добијају 60% најмање плате. Ако нема стана у нарави, добија учитељ 100 ф., подучитељ и помоћни учитељ 60 ф. станарине. Петогодишњи доплатци повишују се по новој плати. Равнајући учитељ или учитељица добијају на четворо-разредним школама функционални доплатак од 100 ф., на троразредним од 50 ф. на годину. Сав трошак на школске потребе подмирује се за све сеоске општине заједничким школским наметом од 20% ординарија и изванредног приреза изравних пореза, а за градове као и досад из прихода градских општина. Овај закон ступа у крепост 1. јан. 1881.

(У женском учитељишту у Дубровнику) беше два наставна језика: српски (хрватски) и талијански. Тај утраквизам укинут је, како се „Hrv. učitelju“ јавља, министарском наредбом од јан. о. г. у корист српског језика.

(Школски музеум) основаће се о трошку владе у Брислу у Белгији. Састојаће се из два оделења: у првом ће изложити влада домаће предмете и ствари, које јој пошљу друге владе. У другом оделењу биће смештени предмети приватних учесника и појединих завода.

(Школски одбор у Ђурђеву) изабрао је тамошњег учитеља г- J. Ајдуковића за управитеља месних школа. („Родољуб.“

КЊИЖЕВНИ ПРИКАЗИ.

12. *Zorna obuka.* Priredio *Milan Kobali,* učitelj kr. mužke vježbaonice u Zagrebu i pravi član hrv. pedagogijsko-književnoga sbora. Zagreb. Naklada hrv. pedagogijsko-književnoga sbora 1879. 8° 237. Цена 1 ф. 40 н.

Ово дело је шеста књига књижнице за учитеље, што је издаје хрватски педагогијско-књижевни збор у Загребу. Из скромнога почетка развило се ово друштво неуморном ревности неколицине његових чланова и моћном потпором обеју земаљских влада у припознат педагошки центрум, који данас распростире по целој земљи свој благодетни рад с' најлепшим успехом. Исто друштво издаје ваљано уређивани педагошки часопис „Napredak," који 3 пута на месец излази. Да празнине у педагошкој литератури испуни, латило се оно још издавања књижнице за учитеље и књижнице за младеж. Осим дела, које приказујемо и којег наслов значи исто што у српском очигледна настава, изађоше од књижнице за учитеље још и ове важније књиге: Коменскога дидактика, „заблуде узгоја" од Мијата Стојановића, „Кратко искуствено душесловје" (изашло већ и у 2. издању) од Басаричка, „Школска дијететика" од Кленке-а, и „Штатистика народнога школства у Далмацији, Хрватској и Славонији," а баш сада се штампа педагогија од Басаричка.

Што рекосмо о г. Милетићу (бр. 4.) као српском учитељу, то у пуној мери вреди и за г. Кобали-ја као хрватског учитеља. Он је управо урес загребачког учитељства. Рецензент је имао пре неколико година прилике, да присуствује раду г. Кобали-ја у његовој школи и мора исповедити, да је изнео из ње најлепши утисак. Цео рад његов зрцали се у овој књизи, што нам је пружа, па ако и овде не одобравамо превелику опширност, то ипак разноврстност предмета чини, да задржи до краја заслужени интерес за практичког учитеља. Да ли очигледна настава треба да буде самосталан предмет, о том су мнења међу педагозима подељена. Од новијих немачких педагога противни су томе Грефе, Вурст, Дистервег, па и Кер, који вели, да сва настава треба да буде очигледна, те не треба засебне очигледне наставе. Али не мање познати педагози као што су Рихтер и Дитес одлучно су за очигледну наставу као самосталан предмет. Уз последње пристаје и г. Кобали. Пишући своју књигу за школу, држао се он строго реда, који је означен новом хрватском „почетницом" и „букваром" за комуналне српске школе у Тројединци. Уз поједина вежбања додао је пуно опомена, пра-

вила, пословица, загонетака и приповедака, да учитељ по својој вољи избере од њих оне, које му се највећма допадају. За сва вежбања изабрао је као што је најнаравније за очигледну наставу форму диалога.

Што би имали овом делу да замеримо, то није управо мана самог г. Кобали-ја, него већине хрватских, и међу тима наиме школских писаца. Мислимо ту необуздану тежњу, да се за сваку страну реч и у нашем језику постави израз. Тада цвета ковање речи, већином без обзира на дух нашег језика, просто на немачку. Жао нам је, да се г. Кобали, који иначе има пуно лепих народних имена, није знао у том погледу да умери. Он учи децу, шта је „скорупњак, кавенка, чајник“ и т. д., каже да се онај ормар, у који се спремају златне и сребрне ствари, зове „драгуљник.“ Не верујемо да ће наћи основа у народу и за израз „hljebac kruha.“ Канарина му је „kanarinac,“ јамачно што се у немачком каже „der Kanarienvogel“ али није мислио, да је у нас птица женскога рода. Има и опште примљених наших израза, за које г. писац поставља друге, као што н. пр. по њему човек има „чељусти.“ То је најзгоднији и најсигурнији пут, да се исквари наш лепи језик, јер деца ће примити те изразе и поћеће многе од њих и у живог. Особито учитељи, који су иначе ваљани, могу на том пољу силна квара да учине, њихов уплив на децу је неограничен, као што нам је баш за г. Кобали-ја познато, да деца највећом љубави око њега лебде. Зато нека је учитељима увек на уму, да треба да чувају језик од накарада и израза, сасвим противних организму нашег језика!*) Многи, који то чине, позивају се до душе на мнимо сиромаштво нашег језика у техничким изразима. Све кад би тако било, и онда не би смели језик да ружимо речима, које се одмах издају, да нису наше. То је исто као и сирота жена која хоће да се такмичи са богатим другама, па се натовари фаличним накитом; многом ће то импоновати, али зналац ће је предусрести само подсмехом!

Налази се и неколико места, која би требало изменути у другом издању. Тако не стоји, да кукци немају крви, јер бео сок, који се спомиње, није ништа друго него крв. Злато и сребро није по себи тврдо; њихова је мекост баш главан узрок, да се легирају. Није ни „осао“ одређен добро, кад се каже, да је то сасвим тврдо жељезо. Сам г. Кобали побија то одмах, кад

*) Таке изразе, што их г. рецензенат праведно осуђује, прихватише на жалост већ и многи наши учитељи, особито у Срему. Приликом претплаћивања на лист имали смо доста прилике, да се о том уверимо. У.

вели, да су и пера од „ocali.“ Али прелазећ' таке ситнице мора се рећи, да је цело дело великом помњом израђено и да издаје извеђбаног методичара.

Г. Кобали написао је управо само други, практички део, а теоријски део написали су гг. Стјепан Басаричек и Људевит Модец, равнатељ кр. препарандија у Загребу. Од првог је „Pojam i postanak zora,“ и „Pojam i svrha zorne obuke“ (с. 9—18), а од другог „Poviest zorne obuke“ и „Metodika zorne obuke“ (с. 18—43). Велеуваженом г. Модецу приметили би, да српска литература има и осим чланка Милорада Шапчанина, којег он спомиње, још више других дела о очигледној настави. Овде ћемо само да наведемо „Упутство за буквар“ од др-а Натошевића (у Бечу); цела прва половина тог дела посвећена је очигледној настави. Даље је и Н. Ђ. Вукићевић написао „Упутство за предавање буквара у свези с' очигледном наставом“ (у Београду). А и од С. В. Поповића има „Упутство за вежбање у мишљењу и говору“ (у Будиму). М. Петровић.

РАЗНО.

(Илија Коларац,) неумрли добротвор српскога народа, оставио је тестаментално преко 60,000 дуката на оснивање српског свеучилишта и на помагање књижевности српске. Ко је познавао диван патриотизам покојника знаће да му је била последња утеха у задовољству, што је могао свом народу да учини толико добра. Али рођаци подигоше против тог тестамента парницу и суд вароши Београда поништио је 11. фебр. последњу вољу великог народног добротвора. Ствар ова долази још пред два суда и може се мислити, с' каквом зебњом ишчекује српски народ њихове одлуке.

(Против псовања.) Земаљска влада у Хрватској издала је ову наредбу: „Опажа се, да од неког времена не само људи одрасли него и сама деца на јавним местима безобзирно често уз најиндиферентнији говор изричу најгрдније клетве, кунећ' Бога, свеца, гроб, крст и т. д. Све власти имају свету дужност, да свима могућим сретствима настоје о том, да се искорењује тај обичај, који свакога разумна човека ружи, а и сав народ срамоти. С тога се позивају сва поглаварства и учитељи народних школа, да на тај појав особито пазе, младеж школску о ругоби онакових клетава сваком приликом подуче и сваки случај, на који би или сами наишли, или би им се од других пријавио, највећом строгошћу казне.“ — Наредбу ову поздравиће радосно сви добри људи.

(Њег. Високопреосвећенство госп. епископ вршачки Емилијан Кенгелац) претплатио се на 3 прим. Ш. Л., од којих 2 за учитеље у Краљевцу и Крушчици.

(У Бечкереку) су приликом обнове црквено-школске општине изабрани у исту сви месни учитељи.

НЕКРОЛОГ.

8. фебр. преминуо је у Петрограду у 68. год. живота *Исмаил Иванович Срезњевски,* професор на петроградском свеучилишту. Исти је спадао међу најбоље руске научењаке и важио је као ауторитет на пољу историјско-филолошком. Био је велики пријатељ славенске узајмности.—Из Вршца добисмо тужну вест, да се 3. марта у вечност преселио честити тамошњи умировљени учитељ *Симеон Бакић.* Покојник је рођен у Бечеју 1817. г. и свршио је са отличним успехом српску учитељску школу у Сомбору 183⅚. Као учитељ служио је једнако у Вршцу и после четрдесетогодишње службе стављен је у заслужени мир. Он се свагда отликовао као један од најревноснијих и најваљанијих учитеља, као слављени црквени појац, као изврстан зналац црквенога обреда, као ревностан скупитељ претплатника на све српске књиге и листове, као побожан Христијанин, веран супруг, чедољубиви отац, добар пријатељ и поштен човек. Роду српском васпитао је он и оставио после себе три одрасна сина, сва три испитана учитеља, од којих је најстарији сада свештеник и катихета у Белој Цркви, средњи учитељ у Пешти, а најмлађи професор учитељске школе у Карловцу. У Вршцу сав средовечни и млађи нараштај поштује покојника као свог учитеља. Вечна нека је успомена врсном старини учитељу међу учитељима и у народу српском. На њега нека се угледа млађи нараштај српских народних учитеља! — Српски учитељски збор у С. Бечеју јавља, да се 29. фебр. у вечност преселио најстарији тамошњи учитељ *Ђорђе Петровић.* Покојник је био родом из Сегедина, где је свршио гимназију и философију, а за тим у Сомбору 1843. и 1844. с' врло добрим успехом педагогошке науке и од тог доба служио је као ваљан учитељ народу свом тачно, верно и савесно пуних 36 година. Преставио се у 58. години живота. Нека му је вечна успомена. — 2. марта преставила се у 16. години живота код своје куће у Сомбору *Јелена Сремчевића,* најревноснија ученица III. разреда приправничког завода.

УПРАЖЊЕНА УЧИТЕЉСКА МЕСТА.

— Тражи се учитељ у Збегу, предграђу сент-андрејском. Плата је 300 ф., 4 хв. дрва, 2 ланца земље и слободан стан. Рок до 1. маја. Молбенице се шаљу школском одбору српско-православне општине у Сент-Андреју.

— Тражи се учитељ у Рудни. Плата је 320 ф., 25 ф. као перовођа црквене општине, од погреба 50 н., 4½ ланца земље, слободан стан и сламе колико треба. Компетовати могу само они, који су у Сомбору препарандију свршили. Буде ли учитељ добар, повисиће му се плата. Рок до благовести. Молбенице се шаљу барону Феодору Николићу, председнику црквене школске општине у Рудну.

Издаје и уређује: НИКОЛА Ђ. ВУКИЋЕВИЋ.

Штампа Ф Битерман.

ШКОЛСКИ ЛИСТ.

Број 7. У Сомбору 1. априла 1880. Год. XII.

„ШКОЛСКИ ЛИСТ“ излази сваког 1. и 15. у месецу. Претплата је за целу годину 3 ф., за 4 месеца 1 ф. а за Србију 8 динара годишње. Учитељи, који имају малу плату од 300 ф., богослови и приправници добијају лист у пола цене. Дописи и претплата шаљу се: Уреднишшву „*Школског листа*“ у Сомбор.

СЕДНИЦА НАР. ЦРКВ. ШКОЛСКОГ САВЕТА, ДРЖАНА 23. ФЕБР. О. Г. У КАРЛОВЦИМА.

Седници овој председавао је преузв. г. администратор Анђелић, а присуствоваху гл. шк. референат др. Ђ. Натошевић и чланови: Ј. Борота, Ст. Лазић и Т. Димић.

В. кр. уг. министарство богочасти и јавне наставе шаље рекурс учитеља новосадских против решења Ш. С. у погледу њихових плата и неких накнада с' тим, да се покуша поравнање и да се о резултату поднесе извештај. — Исто вис. министарство шаље 1 примерак новог листа Nőnevelés, да се препоручи вишим жен. школама и препарандији. — Бивши народни питомци Ђура Тодоровић, Јован Поповић, др. Војислав Бакић и други решавају се по предлогу поднесеном од Ш. С. и саборског одбора саборски од своје реверзалне обвезе. — Издати су декрети овим учитељима и учитељицама: Мити Пејићу за Госпођинце, Михајилу Дејановићу за Мохол, Емилији Јанковића за Нови Сад, Душану Пстровићу за Санаде, Милићу Живићу за С. Чанад, Ђорђу Поповићу за Јозефово, Симеону Моцићу за Крстур, Софији Јекића за С. Петер и Душану Кнежевићу за Кетфељ. — Узет је на знање протокол епарх. шк. одбора у С. Андреји и од управе горњо-карловачке препарандије извештај о успеху за први течај. Подељене су две упражњене народне штипендије на истој препарандији Драгутину Јанковићу и Мирону Кућанчанину. — Препоручује се књига „Ђимнастичне игре“ од Ђ. Глибоњског за помоћну књигу учитељима основ. и виших жен. школа и за школску књигу приправницима.

ВЕЖБАЊЕ СЛУХА И ГОВОРА.

(Као припрема за читање.)

III.

Пошто ученици науче познати оне јасније сугласе, предузимају се остали по реду у буквару назначеном, као: с, ц, ш, ч, ф, т, к, ћ, х, п, ј, џ. Код ових сугласа особито се има пазити да се науче деца распознавати дотичне гласове не само у почетку него још више на свршетку речи.

Поступак је при учењу овај: 1. Учитељ покаже деци ствар, које се име почиње са дотичним гласом и пошто из разговора дозна, да деца ту ствар познају, упути их да нађу у буквару њену слику. 2. Учитељ даде, да једно дете ту реч на слогове растави и да каже које је први слог. 3. Једно прозвано дете има тај први слог растворити на гласове, а за тим одмах друго опет дете има исте гласове спојити у слог. Ово се чини у више пута једно за другим тако, да се најпре прозивају бистрија деца, па онда и слабија да слогове растварају на гласове, и гласове спајају у слогове. 4. Поново се пита, које је први и које је други глас и опет се растављени гласови у слог спајају; за тим се пита које је самоглас, а које је суглас, и још се захтева да деца покушају спојити самоглас са дотичним новим сугласом тако да самоглас буде напред а суглас да се њему придодаје. Овако се поступа са више речи, које се почињу са дотичним гласом, при чему се пази на то, да се при растварању употребљују таке речи, у којих се први слог састоји из спајања дотичног сугласа са самогласима а, е, и, о, у. 5. Пошто се деца добро извежбају у растварању најпростијих слогова, што се само из два гласа састоје, предузимају се за растварање и једносложне речи, у којима се налази по два позната сугласа, као и оне речи, у којих се у првом слогу налазе по два или више сугласника. По

себи се разуме да при оваким првим покушајима учитељ мора најпре дотичну реч или слог на гласове растворити, па тек онда захтевати може да деца то исто чине. 6. Учитељ покаже ону другу слику и пита за име ствари, коју слика та представља, захтевајући сад већ да и деца ту реч растворе на гласове и да изнађу свршетни глас, који се обично на свршетку речи боље чује него на почетку или у среди. Ово изналажење дотичног сугласа на свршетку речи мора се предузимати много пута, и то на више речи, што се тим истим сугласом свршују, на које речи мора учитељ децу сећати.

За пример радње нека послужи ово: Учитељ покаже деци један шешир, и пита: Како се зове ова ствар? (Шешир.) Реч шешир растворите на слогове! (Ше—шир). Које је први слог? (Ше) Које је други слог? (шир). Растворите први слог на гласове! (Ш'е') Спојте! (ше). Које је први глас? (ш') Други глас? (е'). Спојте! (ше). Које је ту самоглас? (е). Зашто је то самоглас? (Што се може сам за себе подпуно изговорити.) Погодите још коју реч, која се почиње са *ш*! (Шана, шило.) Од речи шешир растворите други слог на гласове! (ш-и-р). Шта је насликано у буквару покрај шешира? (Миш). На колико пута изговорим ја ту реч миш? (На једанпут.) Које је први глас у тој речи? (м'). Које је други глас? (и). Шта се чује у речи „миш“ после гласа „и.“ —(ш).

На овај начин уз припомоћ дотичних ствари, особито онаких, које се у школи налазе, и уз припомоћ слика у буквару предузима се растварање речи на гласове и распознавање нејасних сугласника, и овим вежбањем има се постићи то, да на свршетку пете и шесте школске недеље почетници кадри буду сваку реч и сваки слог на гласове растављати и поједине гласове у слогове спајати, а у слоговима распознавати самогласе од сугласа, и све гласове, који се у нашем језику

налазе, нознавати. Тим ће се начином деца довољно извежбати да се с њима познавање писмена и считавање предузети може.

У колико би се у школи употребљавао буквар, у ком неби било слика. учитељ поступа овим истим редом и на овај исти начин, само што у место слика показује деци саме ствари, којих се имена почињу или свршују са оним гласом, који се има тај дан познати.

При разпознавању нејасних сугласника учитељ има особито пазити, да се деца извежбају у правилном изговарању сваког појединог гласа, дакле: да не мешају гласове *ф'* и *в'*, *ћ'* и *ч'*, *ђ'* и *џ'*, *д'* и *т'*, и т. д. као што то где која деца грађанска чине.

Овде ћемо и понаособ споменути које се речи имају за распознавање сваког појединог гласа као најсгодније употребити.

За глас „с“ са-ти, са-ће, со, си-то, са-са, се-но, се-ло, со-са, су-ди-ја, су-кно; нос, тас, час, пас; стас, спас, по-јас, ка-јас.

Глас „ц“ најпре ваља познати у речима: ци-гља, ци-пела, це-ви, цу-ра, ма-цо, ци-ца, цо-ца, циц, па тек онда се може употребити за растављање на гласове први слог у речи: цр-ква, цр-ве-ни-ка, цр-ви, а за тим речи: зец, ме-сец, пе-рец, ке-пец, и т. д.

За глас „ч“ одабрати ваља речи: чи-зме, чи-ча, чо-век, ча-бар, че-рег, чи-гра, чу-ту-ра, погача, бач-ва, сач-ма, чир; затим: мач, кључ, туч, жуч, луч, обруч, и т. д.

Глас „ф“ распознати ваља у речима: фењер, фонал, фијока, фуруна, кафа, риф, раф, муф.

Глас „т“ изнаћи ваља из првог и другог слога у речима: те-сте-ра, те-сти-ја, те-сто, и у речима: тигањ, ти-ца, ту-цањ, то-чир, та-њир, та-ра-ба, тор-ба, затим на свршетку речи: рит, рат, бут, тат, пут, трут, прут, а речи: крст, прст, тешке су за децу, с тога нека их само учитељ раствара на гласове и нека покаже

деци, да се у тима речма на свршетку чује глас „т.“

Већ је у многим речма до сада чуло дете глас „к.“ Сад је на реду да и тај глас сасвим за себе упозна. За тај посао згодне су речи: ку-ћа, ко-њи, кања, ке-ба, ко-та-о, ко-са, ко-ки-це, мач-ка, тачка, ко-кошка, ку-ку-руз, рак, мак, скок, паук, тук, лук, кук.

За распознавање гласа „ћ“ згодне су речи: ћупа, ћи-лим, ће-бе, ћо-шак, ћу-мез, са-ће, ку-ћа, хо-ћу, не-ћу, не-ћеш, ту-ћи; пећ, ноћ, тић, ићи ћу и доћи ћу кући. Даље презимена наша: Оби-лић, Југо-вић, Петро-вић, Ми-ли-ће-вић.

Глас „х“ најсгодније се може распознати у речи: о-рах, му-ха, у-хо, хат, си-ро-мах, дух, и на слоговима: ха, хе, хи, ху, ех, ох, ух, их. Тек затим се могу употребити речи: хрт, Хр-ват и овим подобне.

Глас „п“ распознати се може у речима перо, по-га-ча, пас, пи-та, пу-ста-ра, поп, топ, хоп, сноп.

За распознавање гласа „ј“ најзгодније су речи: ја-је, јо-ца, јо-ја, је-ло, ју-ла, ју-че, ју-тро, затим: рај, рој, руј, мај, раз-бој, на-бој.

Напоследку и глас „џ“ упознати ваља у речима: џамија, џица, џубе, џи-ге-ри-ца, ма-џун, мер-џан, са-џак, на-џак, о-џак, бу-џак. И овде особито ваља навикнути децу да овај глас добро разликују од гласа „ћ.“

Све ово као што озго рекосмо брижљиво ваља радити са почетницима за првих 6 недеља, сваки дан пре и после подне. За цело то време неуче деца познати ни једно писмо, него само уче распознавати гласове и спајати их у слогове и у речи. Међутим упоред са овим вежбањем слуха и говора предузима се сваки дан обашка са почетницима вежбање руке, као припрема за писање, која се састоји из писања простих и сложених потезова, из којих се сва наша писмена састоје. Тек кад се оба ова вежбања доврше почиње се учење писања и читања, које затим лако и брзо иде.

В.

СТАРЕШИНЕ И ПСОВКЕ.

Псовке и ружне речи улазе особито у млађи нараштај наш тако у обичај, да мора сваки од старијих, да се чисто ужасне, кад оно чује. Па кад стоји, да, каква је реч, која из кога иде, онако и осећање и свест и мисао и воља и смер, онако и дело па онако и срећа овог живота, онда, ко би по оним речима хтео да види срце и душу оних, из којих оне речи иду, и ко би по ономе хтео да *претказке* понос будућих отаца и старешина народних, он би видео гад на души, од којега нема горег, и видео би уду будућност, јер те душе, с којих таки гад иде, и које таки гад на себи трпе, немају више ни моћи, да се у оном лепом поносу одрже, којим се и просте душе диче, а камо ли лепо васпитање.

А кад се узме да извиди, ко је управо ономе крив, а оно се дође прво на домаће па одмах и на местне старешине, особито на свештенике и на учитеље. То су кривци, јер не говоре, не уче, не крате, не чине што треба, него слушају, као да их се не тиче, и тим напуштају, те се гад онај све већма осмели. А то, колико открива удављену у гаду душу оних, из чијих уста излази, исто тако издаје и душу старешина на тај гад огуглалу и њим окаљану. Доиста, тако кукавичких старешина није још ни када у нас било. Напустили су своје млађе, да чине што хоће, и ови су узели мах тако, да има данас много момака, па већ и гдекоја девојка, у којих нема више ни мрве поноса ни образа, и ни једне лепе речи, него сам гад, који вре из њих, горе него онај гној и смрад с погана чира, гад, који је загушио на души и последњу искру онога лепог мушког и лепшег женског поноса.

Који од млађих то чини, а старији то слуша, и напушта, и не види, да је свака она реч клетва на старије, и да грдно срамоти и млађе и старије, — ко не види, да иза оних речи вире и дела онака, и да иза њих нема нити може да буде благослова ни оне лепе хришћанске среће, која благосиља, — а ко све то зна, па још ни снаге ни поноса нема, да опрости себе и своје одо тога турскога и татарскога гада, зар такови млађи и старији вреде да живе, и да их лепо божје сунце грије, и ова света прадедска земља и пепео држи!

Ви бољи очеви и мајке пробудите се, дигните се и научите своје. Неколико искрених речи из ваших уста, и са срца срцу, учиниће много; јер је оно тако ружно, да ће одмах сваки видети; а чим се увиди зло, одмах је и сломијено, и нема му

више снаге. А кад сте и рекли и завет узели, онда и будите за тим, да се више ни једна не рекне, ни пред вама, ни где нисте ви, ни да се псује ни ружи оно, што ваља да се поштује, пак ће поштовати и вас и себе.

А из школа и из цркава треба да се непрестано чују гласи учитеља и пароха, гласи образа и поноса, све дотле док се тај намет не истреби. Учитељи и свештеници као добри врачи ваља све што је најбоље да смисле и учине, док се тај турски гад, што нам је узјашио душу наше поносне и лепе младежи, а да је свега века ружи и срамоти, не отресе и не очисти с њих, и с народа нам, да остане светла и поносна образа, као што је у оним срећним временима била, док не беше тога турског и татарскога гада и намета.

* *

ВИШЕ ОБРАЗОВАЊЕ ЖЕНСКИЊА У ЕНГЛЕСКОЈ.

За више образовање женскиња постоје у Енглеској две велике школе: Girton College и Newnham Hall. Обе стоје у свези са свеучилиштем у Кембрицу.

Величанствена зграда Girton Colleg-a удаљена је ¾ сахата од Кембрица. Колег тај отворен је г. 1869. Основало га је једно друштво у намери, да женске у том заводу слушају исте науке као студенти кембрицског универзитета. Само у изванредним приликама примају се у завод женске, које су млађе од 18 година. Настава траје три године, ма да се у ствари преко године само шест месеци предавања држе, а остало су ферије. За стан, храну и наставу плаћа се годишње 100 гвинеја (1050 ф.). За то добије свака студенткиња две красно намештене собе; ипак се ниједној не брани, да осим тога набави себи о свом трошку и друге ствари. Да ове младе даме не проводе у залуд своје време, види се отуд, што оне испите полажу. Испитују их професори са кембрицског универзитета, а испити су у сваком погледу исти као и за мушке студенте. Разлика је само у том, што студенти добију диплому, кад положе испит, женске не. Ту још није могао да попусти универзитет у Кембрицу као ни онај у Оксфорду; само лондонски универзитет издаје од неког доба и женскима исте дипломе као и мушкима, кад положе исти испит. Кад каква студенткиња Girton Colleg-a положи испит, онда то потврде екзаминатори властима колежким, па ове јој издаду онда о том сведочанство. Женска, која тако три за бакалауре (Bachelor of arts) пропи-

сане испите положи, може се праведно поносити тим својим сведочанством, ако му и не даду још форму дипломе.

Да се види, како су озбиљне студије тих дама, навешћемо, из чег полажу испит. На првом т. з. предиспиту мора кандидаткиња да покаже, да познаје четири еванђеља у грчком изворном тексту и једног латинског и грчког писца из класичке периоде. Уједно је испитују из грчке и латинске граматике, геометрије, аритметике и основа алгебре. На другом т. з. општем испиту испитују их из *апостолских дела* (изворан текст), из једног грчког и једног латинског писца, из алгебре и основа статике, хидростатике и науке о топлоти. Даље мора кандидаткиња да преводи с' енглеског на латински, да на писмено енглески разправи неку задату тему, да покаже познавање правописа Шекспировог или Милтновог и да потанко познаје једну од Шекспирових драма. На трећем т. з. специјалном испиту може кандидаткиња да изабере по вољи једну струку, из које хоће да положи испит. Те струке су: теологија, морална философија, историја устава, законарство, повесница, хемија, геологија, ботаника, зоологија (анатомија и физиологија), механика. То се иште за обичан степен бакалаура. А које хоће да га положе „са отликовањем", те испитују на предиспиту још из алгербе и основа тригонометрије и механике и морају још да положе потежак испит из више математике или класичких језика. Како су вредне студенткиње овог колега види се отуд, што су прошле године њих пет положиле испит бакалауреатски „са отликовањем."

Другу велику школу, Newnham Hall, подигло је 1875. друштво за унапређење вишег образовања женскиња. И овај завод смештен је у величанственој згради, само се та налази усред Кембрића баш поред универзитета. Newnham Hall основан је на слободнијим начелима и приступачан је и сиромашнијем женскињу, јер се годишње плаћа само 70 гвинеја. Студенткиње овог завода не морају да прођу најпре три испита, што их напред поменусмо, па да полажу бакалауреат, него је довољно да се подвргну т. з. локалном испиту, који сматрају за лакши. На истом се испитује кандидаткиња из аритметике, енглеске повеснице, историје енглеске литературе и мора да напише једну енглеску расправу. Ту се не иште дакле латински и грчки. Бакалауреат полажу наравно исто онако као њихове сестре из Girton колега. У Newnham Hall долазе већином таке женске (а има их са свију страна света), које желе да се изобразе за учитељице на женским великим школама. Студенткиње имају ту само једну

собу, али та је довољно пространа. Кад човек пролази кроз дуге ходнике овог завода, то му нехотице упадну у очи на гдекојим вратима карте, на којима је написано: „engaged“ т. ј. у послу! То значи, да другарице не улазе у тај пар у собу, јер дотична дама тада учи, па неће да је ко у том послу буни. Дисциплина у овом заводу је тако добра, да други какви закони нису нужни. Доручкује се између 8 и 9 сати. Која дође доцније у трапезарију, та не жели да доручкује. Лети се очекује, да су даме у заводу у вече у 8½, зими у 6½ сати. Доцније се несме излазити. У постељу могу лећи кад им је воља; али свака мора бити у 11 сати у вече у својој соби. Дух што овај завод провејава, здрав је и весео, а успех је исто тако добар као и у првом колегу.

И универзитет у Оксфорду прима женске под истим уветима као онај у Кембриџу. Па и тамо је већ основана велика школа за женске, која се зове Sommerville College.

(Педагогијум.)

ПРИРОДНЕ НАУКЕ.

Човек у предисторијском добу.

Предисторијско доба обично се раздељује у 3 периода или века: у 1. је употребљавао човек само оруђа од *камена,* у 2. их је правио и од *бронзе* а у 3. служио се већ и оруђем од *гвожђа.* У последње време порицало се са многих страна, да је човек могао пре познавати бронзу него гвожђе и због тог предлаже *Екер*, да се последња два периода скупе у један, у *период металички* према старијем *предметаличком периоду.* Тим би се избегла распра око питања, ком металу припада првенство. Свој предлог поткрепљује *Екер* физиолошки овим разлагањем: Нема сумње да је човек требао најпре оруђе за обрану, па тек после за рад. А прво оруђе беше какав тежак камен, којим је предисторијски човек тукао или се бацао. Лупајући каменом отпадаше од истог гдекад оштро комаће, којим се могло дрво и друге ствари сећи: тај изналазак беше већ знаменит напредак. Тим комаћем од камена (кремена) могао је човек дрва сећи и градити себи разноврсна оруђа (нож, стрелу и т. д.) Од другог камена не могаше се опет добити лупањем оштро комаће; да и том даде сеченицу или да га зашиља, морао га је човек брусити по храпавој површини.

Случај је навео човека и на употребљавање метала. Неки дивјак нађе на пр. какав камен. Лупао је по њему, да

му даде згодну форму, али од камена не отпадаше комаће, него је исти усљед лупања добио постепено жељену форму. Тај камен, што се дао *ковати*, беше самороди *бакар* (мјед). У сверним крајевима Сев. Америке има пуно таког бакра и небројена оруђа старих Индијанаца од бакра су, тако да се не може сумњати, да је био први метал, што га је човек тамо употребљавао, бакар.

На другом месту приметише дивјаци, да је гдекоје камење, од којег градиште себи огњишта, у јакој жези постало црвено, да се *усијало* и да се тада дало ковати. То беше гвожће. Сви новији афрички путници потврђују, да је обрађивање гвожћа у централној Африци врло старо, те се може рећи да је гвожће први метал, који се употребљавао у Африци.

Заиста је човек много доцније дошао до искуства, да камење може да постане и течно (да се истопи) а још касније, да два течна метала (бакар и калај) дају трећи метал, који је још већма течан (бронза). Није дакле оправдано стављање бронзе пред гвожће, до којег је човека довело већ само грејање камена на огњишту и јасно је, да ред, у ком је човек познао метале, не може бити за све крајеве на земљи исти.

ШКОЛСКЕ ВЕСТИ.

(*У учитељској школи у Београду*) има ове године 103 ученика и то: 33 у IV., 24 у III., 24 у II. и 22 у I. разреду. Већина ових ученика издржава се о државном трошку. Државна помоћ даје се према имовном стању и износи месечно 20 или 36 динара. Како је већина сиротна, то више њих добијају ову већу потпору. Откако постоји учитељска школа у Србији, није дала ни једна година више свршених приправника него што ће ова дати, јер досад је излазило највише 24, прошле године 20. Од приправника IV. р. отишао је један привремено за учитеља у Брчку.

(*Угарски министар просвете*) издао је под 7. мартом циркулар на све црквене поглаваре у земљи (и на администратора српске митрополије), у ком их позива, да настоје, да се у свима оним пределима, у којима успева дуд, у подручним им основним школама деца поучавају у *свиларству* и том наставом да се почне ако је могуће већ ове, али на сваки начин идуће године. Особито је нужно, да се приправници и приправнице упућују на препарандији у нези дуда и свилене лептирице. Исти такав циркулар управљен је и на школске надзорнике с тим додатком, да предложе између професора подручне им препаранди-

је једног, који зна немачки а предаје природне науке, како би се исти већ овог пролећа или лета могао послати у Горицу, да изучи свиларство уопште, наиме пак како се јаја свилене лептирице производе.

(*Епархијски школски одбор бачки,*) искусив, да му многе црквене општине одн. месни школ. одбори никако не подносе или врло неуредно подносе рачуне о својим месним школским фондовима и о руковању школског имања, позвао је циркуларом све црквене општине свог подручја, да му поменуте рачуне не отложно прегледа ради поднесу а у будуће да то чине редовно по свршетку рачунске године.

(*Средња школа за горњу крајину.*) Под тим насловом написао је свешт. Н. К. у 38—40 бр. „Заставе“ чланак, који заслужује сваку пажњу. Исти предлаже, да се подигне место српске средње школе, као што је закључио народни сабор, уз једну од постојећих државних гимназија конвикт, који би деци нашој могућност пружио, да школе полазе. Не немање школа, јер тих има у горњој крајини доста, него велико сиромаштво узрок је да српска деца слабо у више школе одлазе.

(*Штипендију пок. Ђорђа Раље*) у износу од 50 ф. 40 н. добио је за ову годину приправник II. разреда Константин Дражић из С. Бечеја.

(*Међународни педагошки конгрес*) биће ове године месеца септембра у Бриселу под почасним председништвом белгијског министра просвете.

(*Трећа скупштина немачких учитеља*) биће ове године у Хамбургу 5., 6. и 7. маја. Са скупштином биће спојена изложба учила за физику, хемију и минералогију и изложба најновије педагошке литературе.

(*Кер о уређењу учительских школа*). Доњоаустријски земаљски одбор шаље сваке године по неколико професора и учитеља у Немачку, Швајцарску и друге земље, да проучавају тамошње школске одношаје, те да стечено искуство употребе за поправку домаћег школства. Прошле јесени изаслат је био г. *Томбергер*, проф. препарандије у Винернајштату, да походи неколико немачких и швајцарских препарандија и том приликом био је и код *Карла Кера*, опште познатог управитеља препарандије у Халберштату. Њим се разговарао о уређењу препарандија. Кер му је од прилике ово казао : Задаћа је препарандија образовање ваљаних учитеља за народне школе. Приправнике треба дакле упознати са свим оним, што народној школи треба, одн. што она има да и даље морају бити у препарандијама таки учитељи, који ра-

зуму, да приправнике упознаду са потребама народне школе. Научно образовани учитељи не чине још народну школу добром. У Саксонској је н. пр. дозвољено кандидатима, који добију на учитељском испиту оцену „отлично“ или „врло добро,“ да полазе свеучилиште у Лајпцигу. Али тим губи народна школа најбоље снаге, а у народу се утврђује мнење, да су за нар. школу и „глупаци“ доста добри. Др. *Цилер,* проф. педагогике на лајпцишком свеучилишту, зове н. пр. први разред *разред басана* (све се учи из басана), 2. р. *разред Робинзонов* (Робинзон је центрум целе наставе), 3. р. *разред патриара* (историја њиховог доба мора од 8. год. бити први центрум за све школе.) За више школе долази после разред Одисеја, Иродота, Анабазе, Ливија и т. д. Таке назоре распростире др. *Цилер* (вели Кер) међу своје ученике, из којих већином буду учитељи препарандија, који те назоре после распростиру међу приправнике. Али с тога се већ туже са више страна на нар. учитеље у Саксонској, да немају метода, да науче децу да читају, пишу и рачунају. Настава у препарандији треба дакле више да се обзире на нар. школу. Најбоље признање за неку препарандију је хвала школа, у којима учитељују њени ученици. О појединим наставним предметима се Кер изразио овако : За психологију могу да препоручим методу, којом је *Раует* обрадио бенекеову психологију. За логику стављам као узор *Дреслеров* „Lehrbuch der Logik“ (веће издање, извод не вреди ништа.) За историју педагогике могу се препоручити дела др-а *Шумана и Шорна.* Главно је, да приправници тачно познају наставни план за нар. школе и да се оспособе, да исти свестрано добро и разумно изводе. Ако то не могу, онда цела настава у препарандији беше узалуд. Како треба да су засноване школске књиге, то показују именована дела. Ради употребе нека информују примери. Прво *логика.* Каже се, да човек мора знати, шта је дефиниција. Али главно је, да науче право да дефинују. Због тог треба приправници да се вежбају у дефиновању. У логици је главно вежбање, а међутим се до сад задовољаваху знањем. За *психологију* вели ово : Истина да је важно, да се научно развије, шта је памтење, али главно је, да умеш себе запитати : Шта ћу са школом, шта са дететом, које тешко памти ? Каква треба да је репетиција, па да буде трајно корисна за дете ? Али на така практичка питања нико ни не мисли и то је узрок, да теоретичко-педагошка настава тако мало користи. По већини садањих препарандија морају наши приправници најпре од многог, врло многог да се *одуче,* да би могли бити ваљани учитељи.

КЊИЖЕВНИ ПРИКАЗИ.

13. *Животи (?) и дела врсних Срба.* Књига I. Млађи нараштај од 1853. до 1879. Од различних писаца скупио и приредио, местимице допунио и прерадио *Драгутин Посниковић.* Свеска I. Београд 1880. Цена свесци 60 пара.

Познато је какав велики уплив имају у васпитању примери. Живот бесмртнога Доситија, што нам га је он сам тако лепо описао, био је од одсудног уплива за многе наше ваљане људе. С' тога одобравамо подузеће г. Посниковића и препоручујемо га што топлије нашој омладини. У овој I. свесци налази се живот Бранка Радичевића (од Ј. Бошковића), Јулија Радишића (практичног лечника у Сомбору и пријатеља Бранковог), Димитрија Петровића (карловачког професора, који је писао под именом Славка Златојевића), Суботичанина Тодора Прокопчаљије, белетристе Богобоја Атанацковића, Алексе Вукомановића (братучеда кнегиње Љубице), кнеза црногорског Данила Петровића, Карловчанина Андрије Станисављевића (који је као ђак у Пешти умро), врсног патриоте Андрије Стаменковића и младога сликара Марка Завишића.

14. *Упутство к предавању познавања природе (!!)* у народној школи саставио *Симеун Коњевић* учитељ у народној школи. Књига I. Природопис и природословље за III. разред народне школе. Панчево 1880. Накладом књижаре браће Јовановића. 16° с. 147. Цена 80 н.

Материјал, што је у ову књигу смештен, треба да се предузме за прва три месеца у 3. разреду и према том се мора рећи, да је књига испала сувише велика. А то се дало лако избећи, да је г. писац увод свео на оно, што је потребно, да је из текста избацио све излишне ствари (као што је н. пр. она *басна* на с. 117., у којој се учи, да змија хоће људима, кад спавају, да уђе у уста и да се може отуд млеком опет напоље измамити) и да се клонио оних силних досетака, које не приличе таком делу а разумевању ништа не доприносе. Колико је план, што га је себи поставио г. писац, добар, то ипак показује начин, којим га је извео, да је за тај посао била потребна јача снага. Ствари, које су му познате, описује ако и не лепо, оно бар тако, да ће их читалац разумети моћи; али што сам не зна (а то је скоро све, што спада у зоологију у ужем мислу, дакле баш оно, о чем хоће да даје поуке), то казује језиком заплетеним и замршеним, да и зналац треба труда, да ухвати смисао. Притом умеће често и рекао бих хотимице стране изразе, али

и то већином погрешно. Треба само погледати, шта г. писац говори о дисању (с. 76.) и о живцима, где ни помена нема о њиховој улози при покретању, па дивити се онда смелости, којом се г. писац хвали (у предговору), да је створио дело јединствено не само у нашој, него уопште у школској књижевности. Из књиге, у којој се учи: с. 75. „да жиле из срца одводе усисану храну“ (дакле не крв?), да се с. 75. и 103. „костур дели у кичменицу и удове“ (а где остаде глава?), да с. 92. „патка нема споља *ушних шкољака*, него само *ноздрве*“ (каква свеза!), да с. 92. патка „има 4 увета, који јој служе за кретање“ (шта је то?), да је крзно с. 116. „подебљи слој масти испод коже“ — из књиге, којој су још и данас гмизавци и водоземци (с. 117.) једна класа, која учи за штуку (с. 122.) да јој ноздрве нису „снабдевене мирисним оруђима; оне служе само за мирисање а не као у сисаваца и за дисање“ (какво мирисање без мирисних оруђа?), којој је кокица *тако мала* „да би се од једнога коња 1000 (!) кокица дало направити“ с. 127. и т. д. и т. д. — из таке књиге тешко ће ко што паметно научити моћи! Кад је тако испао (саразмерно лак) почетак дела, што га је г. писац засновао, шта ће нам онда донети продужење? Заиста не здраву храну за публику, што чита, најмање за учитељство, за које г. писац (с. 20.) вели, да га је својом књигом из „таме“ извукао, и то не само слабије учитеље, „којих је богме још и сада огроман број,“ него и многе, „који се сâми или их други за добре и ваљане учитеље држе.“ Али књига ова показује, да гдекојима и од оне господе, који мисле да су изашли већ из таме, неби шкодило „*мало више светлости!*“

М. Петровић.

Р А З Н О.

(*Прослава педесетогодишњице владике будимског Арсенија Стојковића*) обављена је 9. марта у Св. Андрији уз необично учествовање целог српског народа. Слављеник је на тај дан пре 50 г. ступио у монашки чин. Пре тога свршио је у Сомбору г. 1822. препарандију с' отличним успехом, те је данас најстарији од живих српских приправника. Сећајући се на то поздравила је учитељска школа у Сомбору јубилара овим телеграмом: „Најстаријем педагогу српском, поносу српске учитељске школе сомборске, преосвећеном Арсенију данашњу педесетогодишњу прославу најусрдније честитамо.“

(*Саборски одбор*) сазват је за 27. март у Ср. Карловце.

(*Црквено-школска општина у Брђанима*) у Банији држа-

ла је не св. Саву после светковине (на којој су два ђака уз гусле певали „Царицу Милицу“) своју скупштину. Уз многе важне предмете у стварима општинским закључено је, да се за ову годину ставе у прорачун 3 ф. за набаву књижица, које ће се поклањати о Божићу и св. Сави младићима, који ревносно читају српску књигу, у цркву долазе и деци школској у појању испомажу. Ове године послао је истој општини млади петрињски трговац г. Никола Вујатовић 15 ком. књига, да се разделе доброј деци. Исти је обдарио књижицама и школску децу у Блињи и Комоговини. Бележимо особитим признањем име овег ревносног Србина у Ш. Л. (П.П.)

(*Општина старе престолнице руске Москве*) закључила је у спомен 19. фебруара 1880., као дана 25. годишње прославе ступања на престол цара руског Александра II. установити о свом трошку у Москви реалну школу, у којој ће се 500 ученика учити. Кућиште за ту школу купила је општина за 100.000 рубаља; на зидање школског здања одредила је 260.000 рубаља, а на издржавање те реалке трошиће из својих прихода годишње 28.000 рубаља. Уз ову реалку постојаће и благодејаније за храну 50 добрих а сиромашних ученика. Реалка се ова има отворити 19. фебр. 1883. У спомен истога дана још је жртвовала иста општина 50,000 рубаља на зидање православног храма божијег на Шејновом пољу у Источној Румелији.— Возар (кириција) И. И. Новиков, прост човек у Москви, који је пре неколико година о свом трошку подигао приходску (парохијалну) школу код цркве Св. Василија Неокесаријског у Москви, сада поводом горепоменуте славе основа код исте цркве о свом трошку и другу такову школу за 400 деце са изричном жељом, да се у овој школи деца у духу свете православне вере васпитавати имају. — Ево примера на које се и православне српске црквене општине, и богатирци наши угледати могу! (В.)

(*Утлив појања и певања на здравље.*) По гласу медицинских новина из Петрограда професор Манасин на тамошњој клиници испитивао је 1878. г. у јесен 222 певача различитог узраста и старости од 9—53 године, те је пронашао, да је обим груди код певача много већи него код непевача и да са узрастом и по годинама певања све већи постаје. Ширина груди и животна способност плућа такође је код певача већа и снажнија и дужим вежбањем у певању све већа и снажнија бива. Појање и певање најбоље је предохранително средство од хектике и најбоље средство за развијање и снажење гру-

ди и мора се у том погледу свакој другој гимнастици претпоставити. (Н. Г.)

(*Добротвори школе.*) Ђа Јорговићка, учитељица овд. препарандије, претплатила је Ш. Л. за српску школу у Рац-Алмашу, а г. Петровић, учитељ у Тузли за једног сиромашног приправника у Сомбору. Примерак тај добија припр. М. Костић из Ирига. Г. Др. М. Лакић, лечник у Чуругу, претплатио је Ш. Л. (од 1. марта) за г. А. Ђурића, учитеља у Ктолама у Боци которској.

НЕКРОЛОГ.

10. марта умро је у Иригу *Бранко Николић*, жупанијски чиновник. Исти је био неко време и професор на новосадској гимназији, где је оставио спомен ревносна и савесна наставника. — У Карловцу је преминуо тамошњи грађанин *Александар Вуковић*, који је оставио на тамошњу српску препарандију 1000 ф. — Умрли су *Миливој Ђ. Глишић*, учитељ у селу Пољути, ваљевског округа и *Јелесије Томић*, учитељ у Пајсевићу. Оба ова млада врсна учитеља свршише истом лане учитељску школу у Београду, где се отликоваше међу друговима како знањем тако и карактером. Миливој беше скоро из свију предмета отличан. Није учитељовао ни пуна 3, а друг његов Јелесије ни пуна 5 месеца. Лака им црна земља!

ПРОМЕНЕ У ШКОЛСТВУ.

— У министарству просвете у кнежевини Србији именовани су: Ј. Пецић, секретар I. класе за начелника III. класе просветног одељења, Ј. Павловић, професор богословије за начелника III. кл. црквеног одељења, Стеван Д. Поповић, управитељ учитељске школе за секретара I. кл. и Др. Ник. Ј. Петровић, секретар III. кл. за секретара II. кл. Досадањи секретар II. кл Милорад П. Шапчанин постављен је за управитеља народног позоришта у Београду, а начелник II. кл. Сава Сретеновић и секретар I. кл. Милан Ђ. Милићевић стављени су на расположење влади.

— Милан Шевић, свршн. богослов постављен је за суплента православне Богословије у Задру.

— Свршена приправница Даринка Берића отишла је за учитељицу у Шашинце.

УПРАЖЊЕНА УЧИТЕЉСКА МЕСТА.

Траже се у Ливну (у Босни) учитељи за 1. и 2. разр. осн. школа и једна учитељка, која је свршила препарандију. Компетенти нека се обрате на тамошње „православно црквено школско општество“ где ће и услове сазнати.

Издаје и уређује: НИКОЛА Ђ. ВУКИЋЕВИЋ.

Штампа Ф Битерман.

ШКОЛСКИ ЛИСТ.

Број 8. У Сомбору 15. априла 1880. Год. XII.

„ШКОЛСКИ ЛИСТ“ излази сваког 1. и 15. у месецу. Претплата је за целу годину 3 ф., за 4 месеца 1 ф. а за Србију 8 динара годишње. Учитељи, који имају мању плату од 300 ф., богослови и приправници добијају лист у пола цене. Дописи и претплата шаљу се: Уреднишшву „Школског листа“ у Сомбор.

О УПЛИВУ ШКОЛЕ И ВАСПИТАЊА НА НАРОД.

Одавно се зна, да васпитање и учење народа има велики уплив на живот и благостање народа, ал то статистички доказати први је покушао Француз Melier. Он је тога ради испоредио број деце, која школу походе и број становника и самртника у 85 окружија у Француској и нашао је, да је у они окрузи најмање умирања, где је највише школа, и где се школе најбоље походе, и то да је много мање умирање него по средњем броју на целој земљи. А Француз Mesnil испоредио је у исти округови висину тела и средњу дужину века људског и нашао је, да су људи и највиши и најдуговечнији у они округови, где се школе најбоље походе, и то да су много виши и дуговечнији, него што је то по средњем броју на целој земљи. — Још се нашло, да и множење народа иде упоред с мноштвом школа и да су сви становници имућнији у они округови, где је школа највише. Истина је, ово зависи и од других прилика, ал најглавније је васпитање и школа. Даље је осведочено, да с незнањем упоред иде сиротиња и болешљивост и раније умирање, те краћи век; а на супрот дужи век, боље здравље, већа снага и веће имање и благостање са више школа, науке и васпитања.

Даље је осведочено, где је више школа и где се ове боље походе, ту и варошши боље напредују и сав народ ту боље и угодније живи, и све боље напредује у благостању, разуме се, кад и школе на то уче и постичу.

Најпосле опазило се и то, да исти народ онде, где нема школа ни науке, неће за ово ни да чује, и противи се свакој новости и самим државним прописима за очување његова здравља и унапређење његова благостања баш за то, што нема школа, те не уме разборито ни да мисли и суди.

* *

О ПРОСТОЈ И РАЗГРАНАТОЈ РЕЧЕНИЦИ.

1. Шта је реченица?*)

Шта је ово, Милане? Кажи ми шта је читанка? (Читанка је књига). Шта је ружа, Јованка? (Ружа је цвет). Шта је Дунав, Душане? (Дунав је река) и т. д. Шта си ти казао о читанци, Милане? (Читанка је књига). Напиши то овде на табли! Пре но што си ти изговорио нешто о читанци, шта си радио у себи? (Мислио сам). На чиме си исказао што си мислио? (Речма). Да ли би ми знали, шта си ти мислио о читанци, да ниси то речма исказао? Шта си ти рекла о ружи, Јованка? (Ружа је цвет). Да напишемо и то на табли! Шта си ти морала у себи радити пре но што си казала нешто о ружи? (Морала сам мислити). Чиме си исказала ти своју мисао? (Речма). Шта си ти рекао о Дунаву, Душане? (Дунав је река). Да напишемо и то на табли! Шта си ти морао радити у себи пре но што си исказао шта је Дунав? Чиме си ти исказао ту твоју мисао? и т. д.

Пазите! Ја сам Милана питао нешто о читанци. Он ми је одговорио: „Читанка је књига.“ Али пре него што ће одговорити, он се прво морао промислити, шта ће да одговори, па је онда ту своју *мисао* изговорио речма зато, да и ми дознамо, шта је он о читанци мислио. Запамтите: *свака мисао изговорена речма, зове се реченица.* Како се зове свака мисао, која се речма изговори? Шта је дакле реченица? (Реченица је речма изговорена мисао.)

Вежбање.

(Усмено.) Кажи ми једну реченицу о трави, јабуци, крави, коњу, плугу, цркви, школи, студенцу, торњу, звону, води, киши, цвећу, њиви, шуми и т. д.

(Писмено). Напишите о свакој ствари, коју у школи видите по једну реченицу.

*) Ово је одломак из дела: „Настава у срп. језику“ за трећи разред основних школа.

2. О подмету и прироку.

На питања учитељева изговоре деца неколико реченица, које учитељ на школској табли напише. По томе пита:

Прочитај ми прву реченицу, Божидаре! „Читанка је књига.“ Колико има у њој речи? Каква је реч *читанка?* (Именица). Зашто? А каква је реч *књига?* Зашто? Колико дакле именица има у тој реченици? Шта смо казали о читанци? (Да је књига). О којој смо именици говорили? (О читанци). А шта смо казали за читанку? (Да је књига). Видите децо! У овој реченици има две именице. Именица *читанка* показује да смо о њој нешто говорили. А именица *књига* показује оно што смо о читанци казали и т. д. Запамтитите дакле: *она реч о којој се у реченици говори, зове се подмет, а она реч што показује, шта смо о подмету исказали, зове се прирок.* — Која је реч у овој реченици подмет? А која је прирок? Која се реч зове дакле подмет? А која се реч зове прирок?

Вежбање.

1. (Усмено). Учитељ задаје питања, деца одговарају у потпуним реченицама. Реченице се бележе на таблу, те деца изналазе у њима подмет и прирок.

2. (Писмено). Деца пишу диктандо: Штука је риба. Петар је војник. Југовићи су били јунаци. Сава је светитељ. Бранковић је био издајник. Печурка је биљка. Коло је игра и т. д., те после изналазе подмет и прирок.

3. Учитељ напише на таблу ова питања: Каква је вода? Каква је соба? Шта је Јован? Шта је мачка? Шта је крушка? Каква је змија? Шта ради столар? и т. д. а деца их препишу, те после пишу на њи одговоре и изналазе подмете и прироке.

3. О свези.

Кажи ми шта је орао, Мито? (Орао је тица).

Шта је био Бранковић? (Бранковић је био издајник.) Шта су били Југовићи? (Југовићи су били јунаци). Учитељ напише ове одговоре на таблу. Прочитај ми прву реченицу! Шта је у њој подмет? А шта је прирок? Имали осим подмета и прирока још каква реч у реченици? Која је то? Та речица *је* везује подмет и прирок и зато се зове *веза*. Како се зове речица *је* у реченици? Зашто се зове веза? Које се дакле речи зову везе? (Тако исто нека их упозна и са везама *је био* и *су били*).

Колико смо делова познали до сад у реченици? Који су то? Запамтите децо: *Све реченице, које се састоје само из подмета, прирока и везе, зову се просте реченице.* Које се реченице зову просте реченице? Како се зову реченице, које се састоје из подмета, прирока и везе?

Вежбање.

1.) Напишите просте реченице, у којима ће ове именице бити подмети: Бог, земља, трава, светлост, душа, нада, поштење, човек, лала.

1.) Напишите просте реченице са овим приро-цима: Светао, свемогућ, тавна, праведан, брз, течност, облачно.

3.) Напишите по три просте реченице, у којима ће бити везе: је, је био, су били.

4. О разгранатој реченици.

Учитељ напише на таблу једну реченицу н. пр. *Вода је опасна.* Шта сам написао на таблу? Каква је то реченица? Зашто је проста реченица? Које је подмет? Које је прирок? А које је веза? Да ли је свака вода опасна? Како би јасније означили, која је вода опасна? (Дубока вода је опасна). Да напишемо и то на таблу! Шта је то, што сам сад на таблу написао? Је ли и то проста реченица? Зашто није? Видите ово није проста реченица, јер смо додали једну реч

подмету. Ова се реченица зове *разграната*. Каква је дакле ово реченица? Зашто је разграната? Којом смо је речи разгранали? Коме смо додали ту реч? Зашто смо додали подмету? Како се може дакле проста реченица да разграна?

Учитељ напише на таблу: *Месо је рана*. Шта сам написао? Каква је то реченица? Зашто је проста? Каква је рана месо? (Здрава). Искажи сад ту реченицу заједно с речју „здрава.“ Да је напишемо! Чему смо додали ту реч *здрава?* Зашто прироку? Каква је сад то реченица? Како се дакле може још проста реченица да разграна?

Вежбање.

1.) Разгранатајте ове реченице, додавајући додатке подмету: — воће је нездраво; — лишће опада; — дете слуша; — друштво избегавај; — грожђе је слатко; — човек се моли Богу; — глава дугове не плаћа; — коњ се не заиграва; — реч гвоздена врата отвара; — нарав пријатеља не тече; — лађа Дунавом плови; — ветар из горице дува; — Марко у горици лежи. (Додатци: Зелено; увело; добро; рђаво; зрело; побожан; мртва; мршав; лепа; мрска; лагана; ладан; мртав).

2.) Напишите просте реченице на ова питања и додајте сваком прироку згодан додатак: Каква је књига читанка? Каква је рана млеко? Каква је животиња курјак? Каква је животиња лисица? Како расте детелина? Какав је брег Авала? Каква је река Дунав? Каква је варош Беч? Како сија сунце? Како пева славуј? Како мирише ружа? (Додатци: Корисна; здрава; грабљива; лукава; ниско; висок; дубока; велика; жарко; умилно; пријатно).

3. Ставите додатке подмету и прироку у следећим реченицама: — слуга је — благо; — семе — никне; — пливач — утоне; — чела је — животињица; — тело — се крепи; — свештеник — поучава; — отров —

мори; — људи — праштају; — народ је — гостољубив. (Додатци: Добар — големо; добро — брзо; смео — први; малена — вредна; човечије — саном; добар — до смрти; љут — брзо; милостиви — радо; српски — врло).

Св. Милетић учитељ.

МЕЂУНАРОДНИ ПЕДАГОШКИ КОНГРЕС Г. 1880.

Јавили смо већ у прошлом броју Ш. Л., да ће у септембру бити у Бриселу међународни педагошки конгрес. Тада су 50 година, како је проглашена независност Белгије и отуд је поникла идеја, да се тај јубилеј и у педагошком свету величанствено прослави. Ради тога чине се огромне припреме и већ су састављена сва питања, о којима ће се на конгресу већати. Иста обухватају целу педагогику и раздељена су у 6 секција: основна настава, настава у средњим школама, у великим школама, техничким и обртничким школама, слободна настава, задруге и хигијена. Конгрес тежи да дође већањем до истине, а неће доносити никакве закључке. Пре подна радиће секције, после подна пленум; после 6 дана биће свечана завршна седница. Конгрес броји 384 учесника (из Немачке 42, Енглеске 35, Аустрије 22, Бразилије 6, Чили 2, Данске 6, Шпањолске 18, сједињ. држ. североамериканских 2, Француске 29, Италије 21, Нидерланда 29, Португалске 11, Русије 1, Шведске и Норвешке 7, Швајцарске 10, Белгије 143) и прима прâве и учествујуће чланове. Први плаћају 20 фран. (учитељи осн. школа 10 фр.) и добијају за то све конгреске публикације забадава. Учествујући чланови плаћају 5 фран. По пословном реду може се већати у свима језицима; говорници смеју само 14 минута да говоре и највише 2 пут о истом предмету. — Поуздано се надамо, да ће наше читаоце занимати изтакнута питања, која се односе на основну наставу, те их с тога ево саопштавамо:

1. У којим границама може се слобода наставе кретати?

Не противи ли се то слободи, кад се иште законом, да јаван учитељ има сведочбу оспособљења и безпрекорног моралног владања?

У казненом праву има параграфа, који изричу губитак извесних политичких или грађанских права, као н. пр. изборно право, право туторства, и т. д.; сме ли законодавац у ту категорију да стави и право настављања?

Казнено право угушује све, што може да загрози сигурности државе. У слободним земљама не простире се то угушивање на слободу говора. Кад би се дакле у школи, која је свима приступачна, учило презирање закона, неби ли се онда затварање таке школе противило праву слободе говора?

2. Има ли дете право на минимум наставе?

Да ли да закон гарантује то право? Како?

Смеју л' се у том погледу немарни родитељи казнити?

Сме ли се забранити, да се туђа деца, док не дођу у извесне године, употребљују као радници за новац или бадава?

3. Мора ли основна настава да је безплатна, и онда, кад су родитељи имућни?

4. Мора ли се у јавним школама предавати веронаука?

5. Какву цељ има настава у народној школи?

Треба ли она да да само извесна знања или јој је задаћа, да јединственом методом развије телесна, духовна и морална својства?

Какве дужности има народна школа погледом на политичко васпитање народно?

6. Да ли су забавишта дала повод основаној критици?

Како се могу иста даље развити и прилагодити местним околностима?

Морају л' се забавиље нарочито за свој позив спремати? Је ли целисходно, да се у основној настави употребљују Фреблова начела и којим би се средствима могло до тог доћи?

7. Треба ли настава у народној школи да је другчија него прва настава оних, који хоће да полазе више школе?

8. Је ли саветно, да се у народним школама научна знања уче под именом науке, којој припадају, или их треба скупити под општим именом „стварна настава“?

Шта треба учити из посматрајућих знаности?

9. Је ли искуство открило препреке, којих се треба клонити у наочигледној настави?

Које је метода очиледне наставе?

10. Какво значење има у народној школи настава из геометрије и цртања?

11. Каква се вежбања могу употребити, да се развије саморадња и мишлење ученика?

12. Каквим вежбањем може се у народној школи развити памтење?

13. Колико се може протезати граматикална настава у народној школи?

У ком је добу дете подобно, да схвати апстрахујућу језикословну наставу?

Којим средствима може се потпомоћи учење језикословних правила? Показивање важности граматике у сравнењу са другим наставним предметима.

14. У ком обиму и како треба повесница да се учи у народним школама?

15. Како треба музика да се учи и вежба у народној школи?

О користи зборова.

16. Како да се вежба гимнастика у народној школи?

Јесу ли нужна вежбања на справама? Слободне и редне вежбе.

17. Како треба уредити заједничке излете ученичке?

18. Како треба да су организовани школски музеји, кад их схватимо као збирке, куда одлазе учитељи са својим ученицима и у којима се они предмети налазе, који се не могу набавити у свакој школи?

19. Које је за народне школе најбољи систем за одржање реда и најбољи систем бодрења?

Које је најбољи систем кознења?

Да ли су натицања за награде умесна?

Јесу ли корисне локације и т. д. или награде?

20. Колико сати треба да су деца дневно у школи?

Да ли да се задаће израде код куће или у школи?

Је ли нуждан одмор у школи?

Колико сме свака лекција да траје?

21. Да ли настава женске деце захтева особено устројство и засебан наставни план?

До ког доба смеју мушка и женска деца да уживају исту наставу? Је ли умесно, да у таким школама мушка и женска деца седе у истој скамији?

22. Како треба да су уређене препарандије за учитеље и учитељице?

Ради чега су добри интернати? екстернати?

У ком добу да се прима у те заводе?

Колико разреда треба да имају?

23. Какав треба да је наставни план за препарандије?

24. Којим средствима може се учитељство народних школа ободрити?

Какве користи имају путовања учитеља?

Којим би се средствима могла иста потпомоћи?

25. Од какве би користи било, да држава издаје сведочанство о постигнућу за народне школе прописаног изображења, независно од сваке школске посете?

Белгијски наставни савет препоручио је уважање таких сведочаба, које би се могле добити тек после 18. године.

ДЕЧИЈЕ ИГРЕ.

Прибележио приправник Светозар Арсенијевић.

I. *Точкови. (Игра за мушку децу).*

Подигну се руке у вис, замахне се телом на десно па се дочека на руке, те се онда и ноге претуре на десно. То иде тако на изменце, сад на рукама, сад на ногама. Штогод се брже и вештије ради, тим више изгледа, као да се точак окреће. Точкова је најбоље играти на пољани или на добро пометеном дворишту, да се не би како озледиле руке.

II. *Прутак (Игра за мушку или женску гомилу деце.)*

Сва се деца поређају у један ред, једно другоме за леђа. Онај, што је на челу, држи горе подигнут прут, а онај најзадњи дотрчи те се маши за прут, док га и не дохвати. Сад он стане на чело а прут уздигне горе, друго дете, што је сада на задњем крају, дотрчи, да се маша за „прутак.“ Ово се и даље тако исто чини док не буде доста ове игре.

III. *Слепи миш (шиш-миш, шишу-мишу тршу.)*

Ова се игра игра у затвореном простору, или се у слободном простору (у пољу) постави граница до које се сме ићи. Бројањем се одреди, коме да се свежу очи. Онај, коме свежу очи, стоји на сред игралишта, а други од играча пита га: „На чему стојиш?“ Овај му одговори: „На камену!“ „Шта бројиш?“ „Иглице!“ „Хоћеш ли и нама дати?“ И кад слепи миш рече да не ће, сви се разбегну на четири стране. Појединци чешће задиркују слепог миша, а он, онако свезаних очију, маше на све стране, не би ли кога ухватио. Кога ухвати слепи миш, том се свежу очи, те је он сад слепи миш. Кад пође слепи миш према каквом опасном месту, онда му повикну из дружине: „Не, тамо жеже!

IV. *У кога су оштре маказице (ножице)?*

Свако од играча (играчица) узме по комадић дрвета или опеке, да њиме обележи место. Разреде се у коло, на неколико метара далеко један од другог; пусте обележје и стану на њега. Један од играча узме два дрвцета или камичка, те таруђи једно о друго, иде редом по играчима и пита: „У кога су оштре ножице?“ Свако му одговори: „У мене су оштре маказице!“ и пошље га другоме. (Н. пр. Иди Љубиши!) Док овај што пита оде тамо, дотле на другоме крају играчи измењују места, а он ваља да се пожури, да које празно место ухвати. Ако ухвати место, онда онај што је остао без њега иде у околo и пита: „У кога су оштре ножице?“

ПРИРОДНЕ НАУКЕ.

Начело узајмне помоћи.

Дарвин је поставио као начело у природи „борбу за опстанак.“ Колико је постављање тог начела оправдано, то се ипак не може рећи, да оно влада искључиво у природи. Једностранo схватање тог начела произвело је струју, коју данас примећавамо међу изображеним светом, те која прети, да ће нас поплавити песимизмом у најодвратнијем виду. Према том начелу борбе за опстанак поставио је проф. *Кеслер* на 6. конгресу руских природоиспиталаца и лечника. који је држан почетком ове године у Петрограду, „*начело узајмне помоћи.*“ То начело заступљено је колико код животиња, толико и још већма код човека. Само чврстом заједницом, узајмним помагањем пошло је човеку за руком, да се попне до овог степена цивилизације, на ком се данас налази. Цивилизација човештва има да захвали за свој опстанак и развитак искључиво закону узајмне помоћи и тај закон ће у скорој будућности, тако се нада *Кеслер,* сасвим потиснути нечовечно и сурово начело „борбе за опстанак“. Предавање то саслушано је највећим допадањем.

Колику топлоту може да поднесе човек?

Приликом копања тунела кроз С. Готхард обратила се пажња овом питању, јер као што је познато температура расте све већма, што се дубље улази у земљу. У равници расте иста за сваких 20 м. дубине од прилике за 1°; у брду не расте до

душе температура тако јако, али и ту може да нарасте толико, да постане за човека скоро несносна, као што је показало копање кроз С. Готхард. Кад температура околног ваздуха пређе извесну меру, онда се повиси и телесна топлота и ту лежи управо опасност пребивања на таком месту. По искуству, што га стекосмо на људима, који боловаше од грознице, биће без сумње телесна температура од 42° најгорња граница, преко које је немогућан подземни рад; до 40° могло би се још радити, али није саветно. У сасвим суху ваздуху могли би људи да издрже и 50°, али неби смели ништа да раде; радници, који око ватре посла имају, издржаће по свој прилици и вишу температуру; у тропима подносе урођеници као и аклиматизовани добро температуру од 40°. Али ако је ваздух влагом засићен, онда постаје већ температура од 40° за живот опасна. Без сумње могли би људи кратко време да издрже и температуру од 100°, само ако су сасвим мирни; али и ту је први услов сух ваздух. Чињеницама, што их наведосмо, уједно је физиолошки разјашњено, зашто радна снага малакше, кад је врућина; оне нам даље казују, да је прекомерна влага у ваздуху узрок несносном чуству запаре пред кишу.

Вештачки дијамант.

J. B. Hannay-у у Лондону пошло је за руком, да зготови вештачки дијамант. Кад се угљик ослобађа из каквог угљиководика у присуству каквог сталног једињења, у ком има азота, а све се налази у великој топлоти и под врло високим притиском, онда упливише азотно једињење тако на угљик, да се исти добије у бистрој, провидној форми дијаманта. Тај вештачки дијамант тврд је као природан дијамант, гребе све остале кристале и кристалише у истом облику као и природан.

ШКОЛСКЕ ВЕСТИ.

(У бачкој жупанији,) која заједно са 4 крал. вароши броји 613,114 житеља, било је г. 1878—9. свега 386 школа, од којих су 84 опште, а 302 вероисповедне (67 православне). По наставном језику било је 83 српске, 1 српско-мађарска, 2 мађарско-немачко-српске, 9 буњевачке и шокачке, 13 мађарско-буњевачке, 10 буњевачко-мађарско-немачке, 1 немачко-буњевачка, 4 руске, 12 словачких, 2 словачко-мађарске, 137 мађарских, 42 немачко-мађарске и 70 немачких школа. За школу обавезне деце беше 102,327. Од тих полазише школу 76,444 и то: основ-

ну школу 60,809 (32,459 м., 28,350 ж.), опетовну школу 13,585 (7460 м., 6125 ж.), вишу народну или грађанску школу 681 (193 м., 488 ж.), приватне заводе 199 (42 м., 157 ж.) и средње заводе 1170 м. Без сваке наставе остадоше 25,883 (12, 672 м,, 13,211 ж.), дакле више него четвртина деце. Српске деце полазило је школу 10938, буњевачке и шокачке 4442, руске 1013, словачке 2807, дакле свега 19200 славенске деце, што је очевидно врло мало. Учитеља је било свега 772 (67 без оспособљења). На школе је потрошено готова новца и у натури 518028 ф. 28 н., отуд на учитеље 398850 ф., долази дакле на 1 учитеља 516 ф. 64 н. Опетовна настава држана је у 208 школа. Осим свију именованих школа беше још 21 забавиште за малу децу (7 приватних), од којих 11 долазе на 4 краљ. вароши; њих је походило 2267 дечице (1168 м. 1099 ж.), а забавиља је било 23 (5 без оспособљења).

(*У торонталској жупанији*) било је г. 187⅞ свега 318 школа; од тих беху вероисповедне 155, државне 5, комуналне 145, остале беху приватне школе. Учитеља и учитељака је било 579. За школу обавезне деце беше 86367, од тих долазише у школу 59114. За издржавање школа употребило се готова новца и у натури 331,338 ф., отуд 271,867 ф. на плату учитеља, долази дакле на 1 учитеља 469 ф. 54 н.

(*Српске школе у Сомбору.*) Г. 1878—9 беше у Сомбору за школу обавезне српске деце свега 1049, и то у самом граду 431 (216 м., 215 ж.), а на селиштима 618 (347 м., 271 ж.) Од ове деце ишло је у свакидашњу школу у граду и у предграђима 365 (182 м., 183 ж.), у селиштима 246 (128 м., 118 ж.); у опетовну школу у граду ишло је 59 (19 м., 40 ж.), на селиштима 22 (9 м., 13 ж.); свега је дакле српске нар. школе полазило 692 деце (338 м., 354 ж.). Осим тога полазише исте школе још 4 римске и 2 јеврејске деце, а од српске деце учило се 10 женске у приватном заводу (мађарском) а 26 мушке за школу обавезне деце (од 6—15 г.) у овд. гимназији. Више од 300 деце није ишло ни у какву школу, али ту су рачуната деца и по оним селиштима, где нема никакве школе. У Сомбору постоје: средсредна мушка школа са 6 раз. и женска са 4 раз., виша девој. школа, 3 основне предградске школе и 7 осн. школа на селиштима. Средсредне и предградске школе служе као вежбаоница овд. учитељској школи, у њима дела 1 катихета, 7 учитеља и 2 учитељице, у вишој девој. школи 2 учитеља, 1 учитељица, 1 катихета и 1 пом. учитељ. Сва деца имају осим тога заједничког учитеља гимнастике, а вртар варошки поучава девојчице у практ.

вртарству. У салашким школама има 6 учитеља. Свима тим школама управља управитељ учитељске школе Н. Ђ. Вукићевић. Скоро све школе налазе се у лепим пространим дворанама и снабдевене су прописаним училима, и то оне у граду тако, да могу за углед служити свима српским школама. Особито да поменемо писмарице са станивом, које је по плану месног школског управитеља врло вешто направио овд. столар Тоша Станојевић. Књижница учитељска састоји се из 395, а дечија из 100 комада књига. (В.)

(*Школе у Земуну.*) Услед страначког препирања без виших мотива и призивања на места, која нису надлежна за наше школе — нешто, што се на жалост већ уобичајило по скоро свима нашим већим општинама — прети ево српским школама у Земуну опасност, да изгубе свој вероисповедни значај. Од вис. војеног заповедништва у Загребу стигла је наредба, да се вероисповедне школе земунске не смеју од 1. јан. 1881. више издржавати из благајне политичке општине. Како српски школски фонд не може да издржава све школе, може се слутити, каква судба предстоји нашим тамошњим школама, ако у последњи час не оживи у садањим Земунцима дух старих њихових предака, који су драговољно све што су имали улагали, кад је ваљало очувати име и част српску и свету веру православну.—Услед оставке учитеља Нешковића спојен је од 1. априла 3. женски разред у средњој вароши са 3. мушким разредом.

(*Ковински срез у разв. уг. крајини.*) Сад ће маја да се наврши година, како се за ковински срез образовала филијална задруга јужно-угарског учитељског збора, једина у великом том збору, где су српски учитељи у већини. Чланова има ова задруга 34 и то: 24 српска, 7 немачка и 3 романска учитеља. Председник је г. Ст. К. Стојадиновић упр. учитељ у Баваништу, перовођа је г. Душан Берић упр. учитељ у Делиблату, а задружни благајник је г. Гаубац, немачки учитељ у Мраморку. У збору говори сваки члан својим језиком, а званичан језик са главним председништвом у Тамишвару је немачки одн. мађарски. Записник се води на српском језику са немачким преводом. Главни рад учитељске задруге врзо се поглавито око учитељске пензије за бивше граничарске учитеље и око петогодишњег доплатка од 10% редовне плате. Петогодишњи доплатак имају сви учитељи у торонталској, а ни један у темишварској жупанији, пошто је сам жупаниски инспектор Маркс квинквеналном доплатку противан из разлога, што исти доплатак није законом ујамчен за све учитеље у Угарској, већ само за учитеље у бив-

шој војеној крајини и то опет само за оне, који су пре год. 1877. за учитеље наименовани. Тако се петогодишњи доплатак у темишварској жупанији не издаје поред свега, што је законом од 1877. 5. 19. оделење II. опредељен. Ковинска учитељска задруга обратила се главном председништву са молбом, да гледе издавања квинквеналног доплатка и реализирања законског опредељења гледе учитељске пензије за граничарске учитеље на меродавном месту поради, али би најбоље било, кад би сви учитељи у војничкој крајини сложили се у томе, да једну општу петицију ради пензије високом министарству једном депутацијом отправе, где би и устмено молили, да се и граничарски учитељи у земаљски пензиони фонд приме одн. пензиом осигурају. Ковинска филијална учитељска задруга примиће радо на себе, да све спреми и уреди, ако се покаже у учитељству воље за горњи предлог. Мнења и предлоге у том питању ваља слати на задружног председника г. Ст. К. Стојадиновића у Баваништу. — У бив. белоцркванској регементи постоји још од год. 1860. један фонд под именом Lehrerwersorgungsfond, кога је установио обрштер Павелић. Тај фонд износи данас свега 37.373 ф. 9 н. и стоји под управом имовне општине поменуте регементе. У читавој бив. белоцркванској регементи нема више од 70—80 учитеља свију народности и фонд би тај довољан био, да те учитеље с пензијом снабде. Имовна општина донела је закључак, да и тај као и све остале фондове подели на општине у рејону бивше регементе, али је ковинска учитељска задруга у интересу својих 12 чланова, чије општине припадаше бившој белоцркванској регементи, против поделе пензијоног фонда код министарства призив учинила и ми се надамо успешном резултату, јер је фонд и по свом имену и по досадањој својој употреби као пензијони фонд познат и употребљен бивао, а и данас још бива. — Још један рад да напоменем, који је успехом увенчан: Задруга је на том радила, да се ове године у Ковину одржи општа учитељска скупштина јужно-угарских учитеља. Иста ће бити првих дана јула п. р., а трајаће три дана. Четврти дан стављен је у изглед излет у Смедерево. Ми се надамо, да ће српски учитељи из Баната, а и из Срема и Бачке хтети, да нам онда буду мили гости.*) — Ковинска општина чини све спреме, да дочек испадне што свечанији. Читавом интелигентном становништву, а наособ општинском начелнику г. Арону Теодоровићу нека је овде јавно признање за његову ревност и заузимање изречено. (К. С.)

*) Само је онда ваљало изабрати време, кад и српски учитељи имају ферије. У.

(За српске школе у Кикинди) набавиће се ове године по закључку општинском учила за 1000 ф. Осим тога издаје се сваке године за набаву учила 200 ф. Радујемо се тој ревности за унапређење школе!

(У Руми) је како „Застава“ јавља тамошња црквена скупштина закључила, да се „преставком обрати на своју духовну власт, да би ова код кр. зем. владе у Загребу порадила, да се наредба она, којом се дужности комуналних учитеља као црквених појаца прецизују (в. 3. број III. Л.), дотично којом су ови решени од те дужности приликом неких светаца и црквених обреда ван круга заповедних благдана, — према потреби наше свете цркве — допуни.“

(За богоштовје и наставу у Босни) стављено је, како јављају „Босанско-херцеговачке новине“ у прорачун за 1880. г. 113,600 ф. Од ове суме отпада на штипендије за тамошње младиће 10,600 ф.

КЊИЖЕВНИ ПРИКАЗИ.

15. *Скуп земљописних резултата* за народних школа (!) V. а у случају (!) и VI. разред и за повторавајућу (!) школу. Списан од дра. Гејзе Емерициа и Андр. Карапатиа приправничких учитеља. *Награђено дело од крал. угар. министра богочасти и јавне наставе.* Превео *А. Поповић.* Право превађања и прерађивања придржава се. Дућанска цена 8 н. У Будимпешти, властитост крал. угар. државе. 1878. Тврдо укоричено 16° с. 30.

Књижица ова дође нам тек сада у руку, па пошто се препоручује као школска књига, морамо и њу поменути. Није потребно да много говоримо, јер већ наслов ове књиге издаје њену вредност. А ко још више тражи, нека отвори само 1. страну где ће наћи: „Наша је земља звезда међ звездама *уједно звездарски земљопис*“ и мало даље „положај земљин у *светској празнини*“ (о! о!). Не наводимо те реченице као нешто усамљено, него као моделе за већину осталих у том красном делцу. Тако влада преводилац језиком, а стручно знање показује међу осталим на с. 5., где помиње тако зване *енкејове репатице.* Дакле их је више? Хришћане зове г. преводилац „кршћанима“, православне „грчко-несаједињенима“, а што исти ранжирају иза протестаната није по свему што наведосмо никакво чудо. Чудо нам је само, како је могло високо министарство јавне наставе својим ауторитетом да отликује *такав превод*, који се у школи не може никако употребити.

М. Петровић.

РАЗНО.

(*Саборски одбор*) изабрао је у својој седници од 29. марта за подпредседника др-а Јована Суботића и закључио је, да се *овогодишњи ванредни састанак сабора сазове на спасов-дан.*

(*Митрополитски савет*) сазват је за 7. април у Карловце. Како чујемо, састаће се школски савет велике недеље.

(*Нову књижару*) отворили су у Новом Саду Лука Јоцић и друг. Г. Јоцић је издавалац „Јавора," а позната је тачност и уредност, којом тај лист излази. Исте врлине красиће и нову књижару, која је себи у задатак поставила, да издавалачким послом поради на развитку српске књижевности.

(*8. јан. 1888.*) навршују се 300 година, како се родио у Дубровнику неумрли наш песник *Иван Гундулић.* Дубровачка омладина мисли да му подигне за тај дан споменик у родном му месту и обратила се ради добровољних приносака читавом Југославенству.

ПРОМЕНЕ У ШКОЛСТВУ.

У учитељској школи у Београду постављени су: проф. Светозар Милосављевић за професора и управитеља, бив. управитељ пакрачке препарандије Димитрије Јосић и суплент Јеврем Илић за професоре.

Учитељ у Кнезу Тимотија Добрин изабран је за учитеља у босанском Броду, намј. учитељ у Брестачу Милош Десанчић именован је за привр. учитеља у Путинци, учитељ у Шиклошу Ђорђе Дерикладић за учитеља у Шиду, а сврш. приправник Милан Костовић за привр. учитеља у Шиклошу.

УПРАЖЊЕНА УЧИТЕЉСКА МЕСТА.

— Тражи се управљајући учитељ у Белој Цркви за српску школу. Плата 400 ф., станарине 100 ф. и 3 хв. дрва. Даље се траже учитељи у Острову и у Крушчици. У првом је месту плата 300 ф., слободан стан и врт, 6 хв. дрва и 2 ф. 20 н. писарине, у другом поред слободна стана и врта плата 300 ф. и 4 хв. дрва. Рок за сва ова места до 30. апр. п. р. Молбенице (мађарски писане) шаљу се управном одбору тамишке жупаније.

☞ **БРОЈЕМ ОВИМ ИСТИЧЕ ПРЕТПЛАТА СВИМА ОНИМ ПОШТОВАНИМ ГГ. ПРЕДБРОЈНИЦИМА, КОЈИ СУ СЕ ПРЕТПЛАТИЛИ СА 1 Ф., ТЕ ИМ СЕ НЕЋЕ ВИШЕ ЛИСТ ШИЉАТИ, АКО ПРЕТПЛАТУ НЕ ПОНОВЕ.**

Издаје и уређује: НИКОЛА Ђ. ВУКИЋЕВИЋ.

Штампа Ф Битерман.

ШКОЛСКИ ЛИСТ.

Број 9. У Сомбору 1. маја 1880. Год. XII.

„ШКОЛСКИ ЛИСТ“ излази сваког 1. и 15. у месецу. Претплата је за целу годину 3 ф., за 4 месеца 1 ф. а за Србију 8 динара годишње. Учитељи, који имају мању плату од 300 ф., богослови и приправници добијају лист у пола цене. Дописи и претплата шаљу се: Уреднишшву „*Школског листа*“ у Сомбор.

ЗНАЧАЈ СРПСКЕ НАРОДНЕ ШКОЛЕ.

У првим бројевима овога листа казали смо, да је религиозно морално васпитање младежи главни задатак народне школе. То признају сви педагози без разлике, па и сами они, који би желили, да школа нема посла са вероисповедним предметима, неустручавају се исповедити, да је за прво образовање срца и душе детиње од највеће важности права чиста побожност и благонаравност.

Ово је вековима осведочена истина и сва просвећена Европа признати мора, да су садашњи народи њени до врхунца образованости, славе и среће своје дошли поглавито с тога, што се у прошлим вековима код тих народа младеж васпитавала у цркви, у школи и на дому, у духу свете вере Исусове.

Доиста тај свети дух, дух вере, љубави и наде владао је од пре у школама свију европских народа и мало по мало спасоносним својим упливом препородио је и облагородио је садашње образоване народе, те проузроковао ону голему разлику у просвети, која између њих и варварских и дивљих народа у другим крајевима света постоји.

Заслугу ову не могу одрећи хришћанској школи за прошле векове ни сами противници вероисповедних школа; јер до најскоријег времена није се ни знало да

може бити међу Хришћанима других народних школа, ван вероисповедних.

Побожност, поштење и трудољубље јесу три најглавније подпоре образовања народног и народне среће.

Кад би деца простога народа научила у школи читати, писати и рачунати и више језика говорити а неби се образовала у духу свете вере своје и благонравности, и кад би се за време дугог школовања свог и после овога одвикла од пољског, тежачког и домаћег посла, а навикла читању којекаквих забавних, па можда и развратних књига, онда би школа служила на пропаст а не на срећу и напредак; јер од такове морално и религиозно забатаљене деце постају људи без карактера, људи сувише разњежени и мекани, склоњени само за себична уживања, а такви су људи по друштво човечије веома опасни.

Вредно је споменути овде речи једног знатног владаоца нашега времена, који огорчен насртањем и нападајем развратне младежи, јесенас ове речи из дубљине срца каза народним старешинама земље своје: „К вама се обраћам родитељи дечији; водите децу своју путем истине, путем вере, поштења и добра, да непостану од њих злочинци, него честити, ваљани и вредни људи и корисни чланови друштва човечанског!“ И доиста, где родитељи и учитељи неумеју или неће да просвећују младеж у духу вере и поштења, тамо се лако прицепљује и прима лажна и обманљива наука, тамо овлађује охолост у добру, а очајање, отимање, грабеж, убијство и самоубијство у невољи; тамо је она проклета земља Инђија, — о којој се у нашим старинским песмама прича, — где непоштује млађи старијега, не слушају деца родитеље, родитељи закон погазише, и где сва безакоња брзо и нагло маха отимљу и народ упропашћују.

Но ако се с пуним правом може казати, да су у свију европских народа народне школе до скора биле

школе вероисповедне, то се особито и по преимућству признати мора, да је српска народна школа свагда била школа вероисповедна, школа, која је цркву православну и народ српски везивала у једно цело и спајала у најтешњу заједницу зарад одржања и обстанка, зарад среће и напредка народнога. Само така школа и данас може нама од праве користи бити. Само таку школу жели имати сав српски народ.

Верозаконски значај народне школе немора безусловно обухватати и спољашњу школску управу, премда треба по праву наше црквене самоуправе и спољашња управа школска да је у рукама наших црквено народних власти. Али унутарњи дух, који у нашој народној школи влада треба да је у сваком случају дух побожности и родољубља.

Школа српска је паладијум свете прадедовске вере и миле народности наше; она је верна хранитељка и образователька нашег лепог матерњег језика и расадница добрих обичаја и народних врлина; њу нам ваља брижљиво чувати и својски неговати као зеницу ока; јер док њу имамо, никоја нас невоља савладати, никоја нас сила упропастити неможе, а ако њу изгубимо, изгубили смо једну од највећих светиња наших а с њом ћемо и остале светиње наше ослабити и изгубити и нестаће нас са лица земље, пак ће деца и унуци наши можда с презирањем говорити о језику, народности, обичајима и о вери својих праотаца, који их ненаучише чувати и поштивати те светиње своје.

(Свршиће се.) В.

НАЈВИША ЗАДАЋА ШКОЛЕ.

За чим треба да нам је у нашим народним школама сада највише стало? На тако важно питање нуждан је сада у толико пре јасан одговор, у колико с дана у дан искуство показује, да се на народну школу најпротивсловнији захтеви стављају. *Једни* ишту, да се у школи нешто господарства учи, да би нам се

сељаци у неколико за напредно ратарство припремили; *други* ишту, да у школи добије места обука у елементима националне економије, еда би познији нараштај социјалне прилике живота са више умешности и обазривости просуђивао, него што то данас бива; *трећи* опет траже, да школа за индустрију и разне занате целисходно припрема и да своје чини, како би доскочила пребацивању, као да је она крива садањој невољи на пољу обртништва. Неки лекари, до душе с правом, желе, да се по школама основи науке о чувању и неговању здравља уче са куд и камо већом марљивошћу, него доселе, пошто је чување здравља најпрече. Јуристе се туже, да народ не познаје земаљске законе, — и тако се чују тужаљке с десна и с лева, одозго и одоздо. Сирота народна школа је на оптуженичкој клупи, на њу се све кривице товаре и њој свак замерке тражи.

Није требе овде сада доказивати, да је већина захтева, који се на *нарадну школу* стављају, у великом и у целини *неизведива*, па ће неизведива и остати. Можемо створити практичних уредаба школских колико нас је воља, и свакад ћемо на становите сметње наићи, које пречe народној школи, да постављеним захтевима задовољи. Те сметње леже делимице у социјалним приликама, у којима нам се већина деце одхрањује, делимице у просечној осредности духовне способности дечије, а делимице у тешкоћи скупнога обучавања. Нека би господа, која захтевају од школа да испуне најсмионије идеје, изволела само једном изићи у гдекоја села, у школе, у којима је често више од 100 деце разног доба и која су у најсиромашнијим приликама одрасла, те да виде, како су се једно уз друго стиснула: онда би се на скоро од својих високопарних мисли излечили и били би задовољни, кад би се само ма и минимум постигао од онога, што нам наше новије уредбе од народне школе изискују. Но нека се учитељ овим противсловним захтевима не да смести и завести, него нека личи разумноме бродару, који свој поглед управља поларној звезди и на компас у руци, да свој бродић проведе кроз гребене морске у луку мира. Наш је компас *педагогика*, која нам вели, шта имамо радити ил' не радити и шта је садањој школи нужно. „Па шта је то?“ питаће когод. „Који су то захтеви, до којих треба да нам је данас више него икада стало?“

Као први и најважнији захтев при одгајивању наше младежи мора се обележити *морално васпитање;* јер шта помаже све знање и све умење, шта ли сва научност и сва вештина, кад срце не ваља и кад је воља покварена? Већ је Михаило

Мошерош рекао: „Велики судија над звездама не ће те једном питати, шта си читао? колико си студирао? колико језика говориш? умем ли вешто проповедати? Него ће питати: Детешце људства, како си *живовало*? шта си урадило? С тога су сви велики педагози од Коменскога до Хербарта, *морално образоваље* младежи сматрали као *главну ствар*, и велики учитељ свију учитеља, Христос, за то нам је показао идејал сваког васпитања овим речима: Будите савршени као што је и отац ваш небески савршен. Нема сумње да се моралност код младежи понајпре мора узети на око и то данас *више* него икада. Ја доиста нисам песимиста, те не гледам прилике људскога живота кроз црне наочари, али једно опет морам рећи, да је лепа врлина српске вере, српске вредноће и ваљаности и јачина карактера ударила назад. Колико их дан данас има, који ти у очи иле — миле, а за тобом свакојако говоре! Колико их је, који много *обећају*, а мало *сверују*! Новац, части и уживања — то су три идола нашега времена, којима се свет клања и којима се моли, као оно Израилћани златноме телету у пустињи. Људи хоће данас у што краћем времену новаца да накрме, па да их опет у што краћем времену профрћкају и протрандају. Отуда у новије доба „Aktienschwindel en gros.“ Псалмопевац вели: „Господе, само кад *тебе* имам!“ но данас се вели: „Господе, само кад *новаца* имам!“ И к томе материјализму, коме је срећа у новцу, у уживању и у томе, како се може докопати високе части, долази још непрестана распра између народних и црквених партаја, које се супротице подражују. У колико су жалосније ове прилике, у толико више имамо основа у нашим народним школама полагати главну важност на строго морално *васпитање* и на здрав *зашт.* Ми морамо чинити своје, да нам деца буду честити и ваљани карактери, који се не ће повијати и поводити по сваком ветру и по свакој науци. Пре свега морали бисмо најстрожије *лажи* на пут стати, указала се она у буди којем виду. Треба децу на истинитост да привикнемо. „Боље је поклизнути ногом него језиком.“ На даље треба нам се постарати, да деца науче ценити, љубити и *поштовати ауторитете.* Данас је посве нестало респекта пред ауторитетом. На споменику код Термопила, где је негда 300 Шпартанаца у јуначкој борби изгинуло, изрезан је био красни запис, који овако гласи: „Путниче, кажи у Шпарти, да смо ми пали овде сви покоравајући се њеним *законима.*“ Данас напротив скоро нико не респектује закона ни права, ни божијих, ни људских власти; субјективност појединаца хоће и не ће да чини, што јој је кад воља. Свак хоће да буде ауто-

ритет, али нико не ће ауторитета да *призна. Самовласт* седи на престолу садашњега времена! Отуда агитације против власти, противљење законима, непослушност потчињених према претпостављенима, презирање цркве, школе и родитељске куће и поврх свега ужасно оскудевање *пијетета према старешинству* и према ономе, *што заслужује поштовање*. Еда ли је можда нужно ове тврдње још примерима потврдити? Само треба по нашим варошима погледати младеж, која је из школе изашла и послушати разговоре гдекојих дечака, па да се види, како се дрско и неучтиво према старијима понашају и како у том погледу управ жалосно стојимо.

Па шта бисмо од своје стране имали чинити, да ову струју непоштовања и неморалности обуставимо? Шта треба и шта мора при том чинити народна *школа*? (Наставиће се.)

РЕД У НАРОДНОЈ ШКОЛИ.

Ако хоћемо, да настава у нар. школи добрим плодом уроди, нужно је, да у њој пре свега добар ред влада, јер без доброг реда нема нигде ни ваљаног рада. Навикавати дете на ред тешка је, али уједно и најплеменитија задаћа учитељева. Кад дете измалена привикнемо реду, оно ће га после однети и у јаван живот као човек.

Дакле да видимо, нашто имамо децу да привикавамо. Чим дете први пут у школу дође, ваља му одредити место, где ће седети и ово место несме дете без учитељевог знања да мења. Исто тако мора дете сваки дан у одређено време у школу долазити. Ако се случајно задоцни, мора то пред учитељем оправдати. Књиге и остале опреме треба да држи чисто и у реду и да само оно у школу носи, што му за тај дан треба. Играчке и друге непотребне ствари несме дете у школу да доноси, а ако које дете таке ствари и донесе, учитељ треба да то одма од детета одузме. Ако дете донесе јела у школу, треба му то јело одузети дотле док настава траје, јер дете неће иначе на учитеља, него на јело мислити. Нека учитељ не допушта, да дете за време предавања сваки час воде пије или на поље излази. Нека привикава учитељ децу још и на то, да потребне ствари незаборављају код куће, исто тако кад полазе кући, да неостављају ништа у школи. Ако дете какву потребну ствар код куће заборави, учитељ треба да га љубазно опомене; опетује ли се тај неред поново, то онда нека га учитељ строго пред целом школом укоре због његове немарности.

Треба децу учити, да у школу увек чиста, умивена и очешљана долазе. На чистоћу треба учитељи особито да пазе, јер она је основ здравља школске младежи а и целог народа.

Па као што желимо, да нам се дете држи реда, исто се тако и учитељ мора реда држати. Ако ће учитељ свој посао без икаквог реда отправљати, онда штета за оно време, што се улудо троши, јер у тој школи никад и никаква напредка у настави не може бити. Зато нека се и сам учитељ редовно школског времена држи, јер деца се највећма угледају на учитеља. Часове, што их учитељ има у школи да проведе, треба тако да уреди, како ће сваки минут деци од користи бити. Кад учитељ буде своје дужности уредно отправљао, онда ће зацело и деца, угледајући се на учитеља, чинити само оно, што знају, да ће учитељу мило бити. С. К. П.

ОБРТНИЧКЕ ШКОЛЕ У РУСИЈИ.

У Русији постоје 6 виших школа техничких, 14 средњих обртничких школа и 56 шесторазредних реалака, од којих 22 имају седми разред за практичко стројништво и 12 за хемију. Осим тих завода постоји велики број основних обртничких школа, које се могу сравнити са Werkmeisterschulen у Немачкој. У новије доба установљују се и уз народне школе практички курзови. У горњем броју не налазе се финске и пољске запатлијске школе; у самој Финској има их 18. Треба још поменути, да су неколико виших и средњих обртничких завода спојени са фабричким школама, као н. пр. школа Строгоновска за обртничко цртање у Москви, која је спојена са 12 фабричких школа. Најпосле је помена вредно, да Руси оснивају школе и за изображавање економских, рударских и т. д. раденика. За пример како су уређени ови заводи да наведемо „Царевићеву обртничку школу“ у Петрограду. Школа та уређена је за 300 ученика, који станују у заводу. Годишњи трошкови износе 95,000 рубаља. Ученици се примају по навршеној 12. години. У нижа 2 разреда превлађује настава теоретичка, у виша 3 раде ученици по 4 сата на дан у радионици, осим недеље и празника и 14 дана пред феријама. У школи тој образују се: столари, моделири, токари, кипорезци, бравари, лимари, ковачи и машинисте. Сви послови, који се израде у школској радионици, морају бити тачни и прецизни. У школи тој израђују се и наручбине, али само у толико у колико то не смета настави. Такове послове раде само ученици већ извеџбани, у занату већ доста извештени.

Изучени ученици могу још две године да остану у школи, да се усавршe у свом занату. Ученици, који сврше школу с добрим успехом, добију мајсторску диплому. Сличне школе, ако и са мање средстава, оснивају се по свим крајевима простране државе руске и разуме се, да се свуд обзире на занате, који су за дотичан крај нужни. Ако и нема дакле Русија саразмерно толико обртничких школа као Француска, Белгија и Немачка, то је ипак Русија по мнењу зналаца за последњих десет година од свију европских држава учинила највећи напредак у обртничком школству. Слободно се може рећи, да руске обртничке школе стоје по свом практичком уређењу и над самим француским заводима те врсте.

ПРИРОДНЕ НАУКЕ.

Њутнов закон гравитације.

Карактеристично је за наше доба, да се природни закони, који су кроз цела столећа важили за такове, новој критици подвргавају и многи од њих претрпео је већ усљед тога знатну промену или је сасвим као погрешан забачен. У најновије доба окренула се критика и њутновом закону гравитације, који казује, да у природи свако тело друго тело привлачи и да је та привлачна снага пропорцијонална производу маса у тела, која се привлаче, а обратно пропорцијонална квадрату њиховог растојања. Оснивајући се на тај закон изводили су толики испитаоци с најлепшим успехом најудаљеније конзеквенције и нема природног закона, који би код физичара и астронома стајао у већој части него овај њутнов закон. И ко би после толиких сјајних проналазака, што се темеље на том закону, осуђивао њихово поуздање! Ми заиста не, али они велики успеси не треба да нас толико заведу, да мислимо, е смо тим решили загонетну страну појава у природи, јер та још једнако за нас постоји. Увек треба да нам је на уму, да радимо са теоријом, које је битни део непојмљив за наш разум. Јер нападаји на њутнов закон не односе се толико на његову математичку форму, него на логичан део тог закона, на *дејство у даљину*. На питање: *како* и *зашто* то бива? не можемо да одговоримо.

Већ Њутн осећао је ту слабу страну свог закона. Он пише свом пријатељу Бентлеју: „Непојмљиво је, како може да утиче безживотна, сурова материја без посредовања другог нечег, што није материјално, на другу материју без узајмног до-

дира, јер то би морало бити, да је гравитација... битно својство материје.“ Из тих речи се види, да је Њутн тада мислио, да појаве гравитације не може да схвати наш ум; не можемо их сматрати као нужне по природи; да узрок за њих нађемо, морамо прибећи једном божанственом бићу у природи. Доиста исказује ову последњу мисао Њутн сасвим јасно у својим писмима Бентлеју, а познато је такођер, да се Њутн, од како је дошао на ту мисао, све више бавио теологијом и да се последњих година свог живота искључиво занимао проучавањем библије.

Веза између густине житељства и смртних случајева.

Др. Farr изнашао је, да број смртних случајева расте са густином житељства. Он је свих 619 дистрикта, у које се раздељује Енглеска и Уелс, поређао у групе по броју смртних случајева и доказује, да све те групе следују његовом закону. Тако у Ливерпулу, најгушће насељеном (63,823 житеља на квадр. миљу) и најнездравијем дистрикту умире годишње 39 ‰ житељства. Закон тај може се и овако исказати: Што су ближе људи једно другом, у толико мање живе.

Бројање житељства

обављано је до сад по различним државама по различитим плановима, те је тим било јако отештано сравњивање добивених резултата. 31. дец. 1880. (по нов. кал.) обавиће се први пут од како је светске повеснице бројање житељства у свима културним државама у Европи по *једном* плану. Ово међународно подузеће мора обрадовати сваког пријатеља напредка!

ШКОЛСКЕ ВЕСТИ.

(*Из Темишвара*) нам јављају, да је тамошњи кр. уг. државни школски инспекторат под 29. нов. пр. г. бр. 2338 свима подручним среским властима ради увађања у школе препоручио Какујајев „Мађарски буквар,“ што га је г. Ј. Поповић, управитељ више женске школе у Панчеву, прерадио за српске школе, заједно с „Упутством“ за тај буквар.

(*Трећи збор шајкашких учитеља*) сазива председник тог збора г. Ј. Ајдуковић за 7. мај у Доњи-Ковиљ.

(*Учитељску скупштину за подручје пожешке и пакрачке поджупаније и града Пожеге*) сазвало је кр. надзорништво за пучке школе у Пожеги за 3., 4. и 5. авг. п. р. т. г. у Пожегу.

(*По законском предлогу о уређењу гимназија и реалака,*) што га је поднео угарски министар просвете земаљском сабору,

био би максимум недељних часова за директора 10, за стручне професоре 18, а за учитеље цртања 20.

(*Ердељски Сасн о мађарском језику у народној школи.*) Ердељски лист „Schul- und Kirchenbote“ доноси један чланак, у ком се доказује, како штетно утиче на образовање карактера прерана настава у другом, особито у живом језику. Увођење другог живог језика у најниже разреде основне школе доводи у опасност васпитни уплив школе, производи растрој мисли, нагрди карактер. Пошто се наводи, да саским школама прети сад та опасност, наставља се овако: „Ако је истина — а то је неоспорна истина — да су школе оно, што учитељи из њих направе, онда је јасно, да су поглавито учитељи позвани, да се боре против оне опасности. Ако знају, шта су дужни школи, ако с разумевањем и савесно чине оно, што изискује од њих њихов позив, онда учитељи могу да осујете мађаризацију, ако се иста намерава. Тај треба тек да се роди, који би могао учитеља да присили, да своје ученике одрођава, учитеља, који познаје средства, којима се може на пут стати однародњавању и који савесно и целисходно употребљује та средства при настављању и васпитању својих ученика. До тога ваљда неће доћи, да сваки саски народни учитељ ради мађаризације ученика добије каквог надзорника. Али нека дође и до тога, и тада се усуђујем да тврдим: и у присуству таког надзорника може учитељ, који разуме да наставља и васпита и који савесно и одано врши свој позив, да постизава другу, а не наметнуту му циљ.“

(*Обавезност полазења у школу*) траје у Баденској од 6. до 14. год., а месни школски савет има право, да ученике, који не покажу из најважнијих предмета довољан успех, задржи још једну годину у школи. У Анхалтским земљама почиње обавезност са навршеном 6. и траје за мушке до навршене 15., за женске до навршене 14. године, али они, који у течају последње школске године наврше тај век, морају остати још у школи до краја школске године. У Саским земљама траје обавезност 8 год., али и после тог доба морају ученици, који нису добро успевали, полазити школу док не покажу довољан напредак. У Виртембершкој почиње школска обавезност са 7., а свршује се у 14. год. Ученицима, који нису успевали, може се обавезност продужити још за 1 или 2 године. Дечаци, који не пређу у више школе, морају ићи у опетовну школу до 18. године. У Баварској траје обавезност од 6. до навршене 13. године, а полазење опетовне школе до 16. године. У Пруској је обавезност од навршене 6. до 14. године. И у Швајцарској, у којој се поједини

кантони надмећу у заузимању за школу, добро је састарано за полазење школе. У Циришком кантону траје обавезност од 6. до 16. године, али школе су раздељене у основне (шесторазредне) и опетовне (троразредне). Ко из основне школе хоће да пређе у више школе, опроштен је од полазења опетовне школе. У првом разреду основне школе учи се 18, највише 20 сати, у другом и трећем само 21 а највише 24 сата, а у последња три разреда 24—27 сати. У Бернском кантону траје обавезност од 6. до 15. године а тако је и у осталим кантонима.

(У гимназији и реалци у Сиљету) биће по царској одлуци од идуће школске године наставни језик српско-хрватски, а до сада је био талијански. Тако је уведен народан језик у све средње заводе у Далмацији осим једине велике гимназије и мале реалке у Задру, које и на даље остају талијанске.

(У Бугарској) напредује развитак школа сваким даном све већма. Оделење за наставу приправља сад за народну скупштину предлоге за уређење основних, средњих и економско-трговачких школа. Једна економска школа отворена је већ близу Рушчука, а управитељ јој је Бугарин Ђорђев, који је свршио економију у Крижевцима и у Табору у Чешкој.

(Стогодишњи јубилеум) учитељске школе у Готи прославиће се 20. до 22. јула по нов. кал. Одбор позива све пријатеље тог завода, да му пошљу своје адресе, како би их ближе могао известити о начину прославе.

(Школска деца у Угарској по вери и народности). Г. 1878. било је у народним школама у Угарској деце по вероисповеди: 854.477 римске, 163.909 православне, 134.181 унијатске, 235.749 калвинске, 157.043 лутеранске, 6.704 унитарске и 75.856 израиљске вере. По народности било је 785.312 мађарске, 277.984 немачке, 200.434 романске, 254.222 словачке, 35.024 српске, 48.039 русинске и 26.904 хрватске деце. Шокачка, буњевачка, бугарска, словачка, чешка и остала деца побројана су или међу Хрвате ил међу Мађаре.

(*Школска статистика у округлим бројевима.*) Немачка има 42,000000 ж., 60.000 школа, 6,000000 ученика, долазе дакле 100 уч. на 1 школу, а трошак на школе износи за једну главу житељства 1 ф. 28 н. — Енглеска има 34,000000 ж., 58.000 школа, 3,000000 ученика, дакле 52 уч. на 1 школу а троши од главе 80 н. — Аустро-Угарска има 37,000000 ж., 30.000 школа 3,000000 уч., 100 уч. на 1 школу, а на главу 72 н. — Француска има 37,000000 ж., 71.000 школа, 4,700000 ученика, 66 уч. на 1 школу, а на главу 64 н. — Шпањолска има 17,000000 ж.,

29.000 школа, 1,600000 уч., 56 уч. на 1 школу, а на главу 60 н. — Италија има 28,000000 ж., 47000 школа, 1,900000 уч., 40 уч. на 1 школу, а на главу 36 н. — Русија има 74,000000 ж., 32000 школа, 1,100000 уч., 36 уч. на 1 школу, а на главу 12 н.

КЊИЖЕВНИ ПРИКАЗИ.

16. ***Vezérkönyv a magyar nyelv tanitására szerb ajku népiskolában.*** Tanitók számára irta ***Groó Vilmos*** kir. tanfelügyelő. Forditotta ***Popovics Zub Sándor.*** Első rész. Други наслов: *Руководство к изучењу мађарскога језика у народним* (*српским*) *школама.* За учитеље написао *Вилим Гро* краљ. надзиратељ школа. Превео са словачког *Аца Поповић Зуб.* Први део. I. и II. разред. Дућанска цена: 24 новч. У Будимпешти. Собственост кр. угарске државе. 1880. 16° с. XVI. и 135.

Нећемо да говоримо о потреби или управо излишности овог дела са педагошког гледишта: после сјајних говора наших честитих посланика на угарском сабору било би то посве сувишно. Законски чланак XVIII. од год. 1879. донесен је и српски учитељи у Угарској *морају* српску децу, још пре но што српски науче, учити мађарски. Стојећи пред том чињеницом српски учитељи би радосно поздравили свако дело, које би кадро било, да им олакша тај теретан посао. Дело тако треба да је разговетно српски написано, да неби учитељи имали да се боре поред тешкоћа, које ће им више мање наметати стран језик, још и са тешкоћама неразумљивога упућивања матерњим језиком. Писац или преводилац таког дела морао би најпрво да разуме добро српски. Може ли се то рећи за писца, који пише о „нудећем му се материјалу“, о „теловежбајућој државној школи“ и „теловежбајућем простору“, који говори о свом „руководећем делу“ и који нам кроз целу књигу пружа „наочно примењење“ и „повторавајуће вежбање“ (на једном месту „повторително“)? Г. преводилац није себи на жалост дао ни толико труда, да се упозна са нашом школском терминологијом, зар би иначе уместо: реченица писао скоро свуд „слог“ и зар би апстрактан појам био онда „одвучен“? Па тек какве су то реченице, што их ниже г. Поповић! Који ће паметан човек наћи излаза у лабиринту оваких речи, које би „тобоже“ требале нешто да разјасне и од којих неколико угледа ради овде наводимо: „С тога покаже мађарски именовати имајуће се предмете, да чулима схваћати њихова својства даде, да се изведе, или сам изведе оно, што је речима разјаснио.“ (Предг. XIV.) „Матерњи је језик

средство, које саразмерно том своје место дозвољава мађарском говору, у колико се размножује у ђака материјал мађарских речи". (XV.) „Одговор ђака на питани предмет нека се по његовом назору чује" (XVI.) „С тога у следећим лекцијама већ ће се умањавати појашњавање предмета српским језиком, а у колико је учитељ већ од првих лекција, погледом на упорабу предмета довољно поучен, начелно почну и одговори деце на такове изостајати." „Учитељ поучи децу предбежно у слоговима на то удешеним, и тако разговор прилагоди, да деца при помоћним питањима, сама одговарају на све питајуће слогове разговора" (с. 93.) Мислимо да су ови примери довољни, да нас уверe, какво конфузно дело пред собом имамо! — Високо министарство уложило је толику ревност у донашање 18. законског чланка, па би добро било, да је исто тако ревносно било и при пружању средстава, којима би се могла што лакше постићи истакнута циљ. Али ово српско „руководство" не показује то; тако као што је слабо ће оно помоћи нашим учитељима!*)

17. *Село Злоселица и учитељ Миливоје* написао *М. Ђ. Миличевић.* У Београду у државној штампарији 1880. 16° с. 337. Цена 2 ½ динара.

Заслужни писац „на растанку своме с министарством просвете" посветио је ово своје дело „учитељима и учитељицама основних школа и свима онима с којима је деветнаест година радио у школи и о школи." Те ће књига ова највећма и интересовати, ако јој и јесте садржај тако красан, да заслужује што више читалаца. У пријатној слици износи нам се благословено делање прâвог народног учитеља и покрећу се многа педагошка и социјолошка питања, којима се особито у нашем народу мора да посвети велика пажња. Особито нам годи свеза, у коју је писац ставио учитеља са свећеником. Свећеник и учитељ могу много добра да учине, ако се узајмно потпомажу, а неописано много квара, ако један против другог иде. Кад би се само чешће на то помишљало! Хвала писцу, што се искусним пером и погледом зауставио и на тој страни! Како српско учитељство с ону страну Саве нема свој засебан орган, то нам је угодна дужност, да се поштованом писцу захвалимо на посвети, којом је отликовао учитељство, а уверени смо да оно с нама заједно

*) Кад је уредник овог листа у свом својству као управитељ учитељске школе у Сомбору у свом мнењу поднесеном сл. Ш. С. (в. 4. бр. Ш. Л). навео међу књигама, које треба учитељи да набаве, и горње дело, онда он то дело није имао још у руци, него га је просто ставио по препоруци високог министарства просвете, које се налази у самој министарској наредби од 29. јуна 1879. под V. У.

дели наду, да ће се скоро опет с г. Милићевићем на заједнич ком пољу састати, јер тако вредна снага не може тек бити излишна српској „просвети“ !

18. *Српски пчелар* саставио *Јован Живановић*. Прва свеска. Прештампано из „Заставе.“ У Новоме саду. Издање српске народне штампарије 1879. 8° с. 32. Цена 10 н.

Г. проф. *Живановић* труди се већ од више година хвале вредном ревношћу, да престави велике користи од пчеларења и да тој привредној грани стече што више пријатеља у нашем народу. Да пчела корист доноси, мора се њом поступати рационално, а то жали Боже мало ко код нас разуме. Ето г. *Александер Руса,* учитељ господарства у Крижевцима, спомиње у свом извешћу о поучном путовању у подручју вуковарске и румске поджупаније, да је у Срему пчеларство јако и многобројно, али на *посве ниском степену.* А тако је и у другим нашим крајевима. С' тога управљамо пажњу наших кованција и нашег учитељства, које би овде могло да предњачи народу, на зналачки написану књижицу г. *Живановића*, којој ће, као што по наслову судимо, и друге следовати. М. Петровић.

РАЗНО.

(*О измени неких параграфа обранбеног закона од г. 1868.*) поднео је министар законски предлог сабору. Међу осталима измењен је и § 27., који говори о нар. учитељима; исти ће сад овако гласити: „Кад се кандидати учитељства за народне, грађанске и учитељске школе и учитељи, који служе у тим заводима, уврсте у војску (марину) или у домобранство (1. окт.), онда се исти имају за 8 недеља војнички извежбати у време, које најмање смета народној настави, иза тог добијају допуст и у доба мира дужни су још само да учествују у повременим оружним вежбама резерве или домобранства. — У доба кад је оскудица у нар. учитељима или кад се може бојати, да ће иста настати, имају се и они у војску или домобранство урекрутовани ученици препарандија, који се дана, кад су позвати на за њих компетенту среску рекрутацију, налазе у једном од последњих двају разреда какве препарандије и који докажу да се нису закаснили у својим студијама услед сопствене погрешке, на допусту оставити, да доврше своју науку, али се придржава прâво, да се могу позвати за случај мобилизације. — После, ако у препарандији уредно напредују и науке с' добрим успехом сврше и место стално системизованог народног учитеља добију,

уживају дефинитивно олакшице овог закона. — Они ученици препарандије, који не поднесу дотичне своје доказе на време, исто тако они кандидати нар. учитељства и нар. учитељи, који још за време, док су обвезани на војничку службу, оставе учитељство, морају накнадно испунити законом прописану активну службу.

(*Књижевне вести.*) У Београду је изашла књижица: „Успомена Ђури Јакшићу од Мил. Р. Веснића.“ Цена је 50 пара. — „Здравље“ лист за лекарску поуку народу што га изврсно уређује др. М. Јовановић-Батут, излазиће одсада и латиницом. — Светозар Л. Филиповић ученик III. разр. београдске богословије позива на претплату на књигу „Ноћ у Цепу“ (црте с ратног пута.) У књизи овој биће: „Црте с' ратног пута српских и бугарских драговољаца; црте с' ратног пута руске војске, и црте с' ратног пута оба Српско-Турска рата.“ Књига је добила свој назив „од места Цеп, и ноћи, који су имале издржати две батерије са заробљеном турском војском на врањским позицијама.“ Књига ће изнети до 7 табака, а цена јој је 1 динар. Претплата се шаље „штампарији задруге штампарских раденика у Београду.“ Чист приход је намењен заводу за сирочад изгинулих јунака за ослобођење српства. — Књижара браће Јовановића у Панчеву позива на претплату на књигу: „Српске народне пјесме старијег и најновијег времена скупио Владимир Красић. Књига прва.“ Већина ових песама је из северне Босне. Цена је књизи 1 ф. или 2 дин. и 20 пара. — У Н.-Саду изишла је књига: „Славенска слога или руска војна 1877—8.“ Написао Максим М. Шобајић. Издање браће М. Шобајића у Никшићу. — Штампарија А. Пајевића у Н.-Саду издала је ове две књиге „За слободу. Слике и црте из црногорских и херцеговачких бојева против Турака. Написао Јос. Холечек, преваћа К. Данчин. Књига I. Цена 60 н.“ и „Ревизор. Шаљива игра у пет чинова. Написао Никола Гоголь. С руског превео П. Тодоровић.“ Цена 50 нов.

(*Целокупна књижевна дела Доситија Обрадовића*) „по оригиналу и првим издањима с челикорезном сликом Доситијевом и факсимилом рукописа му“ намерна је да прештампа књижара браће Поповића у Новом Саду. Издање ово „биће што могбуде тачније критички изведено“ и то ради лакшег читања „транскрипцијом по буквици Вуковој.“ У овом издању изаћи ће први пут штампом и првенче Доситијево: Буквица, а излазиће у свескама по 10 табака у формату обичне средње величине. Цена ће бити од табака 5 н. Ко жели да набави Доситијева дела, нека

се што пре јави горњој књижари, јер од броја предбројника зависиће извршење овог заслужног књижевног подузећа.

(*Црквено-школска општина у Краљевци*) захваљује се преко овог листа Њ. В. г. епископу вршачком *Е. Кенгелцу* за „Ш. Л.“ који Њ. В. плаћа за тамошњег учитеља. На захвалници су потписани месни свештеник, учитељ и тутор, а завршује се овим речима: „Милостиви Бог нека Вам дарује дуг и весео живот и нека Вам нас ради Србаља олакша све теготе старости Ваше!“

(*Дар учитељској школи у Сомбору.*) Г. Хајнрих Тесар, надпоручик код 23. пеш. пуковније бар. Ајролди, поклонио је нашој учитељској школи красну мешину планинског орла, што га је исти устрелио у Петровцу у Босни.

(*Школе и коњушнице.*) Државни прорачун земаља заступљених у царевинском већу у Бечу исказује 1.710.412 фор. као издавање на народне школе. У истом прорачуну наведени су 1.480.000 фор. као издавање на државне коњушнице (ради приплода коња)!

(*Катарина Томазео*), кћи славног писца „Искрица“ и неумрлог талијанског списатеља Далматинца Николе Томазеа ступила је недавно у калуђерице у манастиру Сан Ђироламо у Тосканској. (Hrv. uč.)

НЕКРОЛОГ.

8. апр. преминула је у Футогу тамошња учитељица *Јулијана Даница Ползовића* у 23. год. живота. Иста се учила у државној препарандији у Суботици и положила је за тим год. 1874. учитељски испит у Сомбору.

ПРОМЕНЕ У ШКОЛСТВУ.

Учитељ у Земуну Димитрије Нешковић постављен је за учитеља у Павловци.

УПРАЖЊЕНА УЧИТЕЉСКА МЕСТА.

Упражњено је на пучкој школи у Пакрацу место друге учитељице православне вере. Плата је 400 фор., станарина 15%. Рок до 15. маја по римском.

Издаје и уређује: НИКОЛА Ђ. ВУКИЋЕВИЋ.

Штампа Ф Битерман.

ШКОЛСКИ ЛИСТ.

Број 10. У Сомбору 15. маја 1880. Год. XII.

„ШКОЛСКИ ЛИСТ“ излази сваког 1. и 15. у месецу. Претплата је за целу годину 3 ф., за 4 месеца 1 ф. а за Србију 8 динара годишње. Учитељи, који имају малу плату од 300 ф., богослови и приправници добијају лист у пола цене. Дописи и претплата шаљу се: Уредништву „*Школског листа*“ у Сомбор.

СЕДНИЦА НАР. ЦРКВ. ШКОЛСКОГ САВЕТА, ДРЖАНА 8. И 9. МАЈА О. Г. У КАРЛОВЦИМА.

Седници овој председавао је преузв. г. администратор Анђелић, а присуствоваху гл. шк. референат др. Ђ. Натошевић и чланови: Ј. Борота, Н. Ђ. Вукићевић, Т. Димић, Др. Св. Касапиновић, Ст. Лазић, Др. Н. Максимовић и секретар И. Ћирић. Прочитан је и одостоверен записник од прошле две седнице. — Саб. одбор јавља, да је по предлогу Ш. С. одређено проф. мађарског језика у учитељској школи у Сомбору 240 ф. награде, исто тако проф. М. Грбићу у Г. Карловцу 90 ф. за суплетуру проф. Бакића. — Саб. одбор јавља, да је по предлогу Ш. С. одредио плату за једног учитеља на вишој девојачкој школи у Сомбору. — В. кр. уг. министарство богочасти и јавне наставе наређује, да се од идуће школске године учи уз природопис свиларство у свима школама и да се сви приправници, учитељи и учитељице поуче у том, а професори препарандија, који предају природне науке, да иду на свиларски течај у Горицу. Препоручује се саб. одбору, да одобри 300 ф. проф. М. Петровићу, да може ићи на тај течај. — Одређује се квинкенал М. Долги, шк. референту за вршачку и темишварску дијецезу, од 1. дец. 1879. — Архидијецезални шк. одбор подноси извештај о општини вуковарској погледом на учитеља Милоша Белеслина. Решено, да се избор новог учитеља уништи, Белеслин успостави, учитељици да се поврати законита плата од 500 ф. и да се иста од 1. јан. 1880. редовно издаје. — Епарх. шк. одбор бачки подноси призив Милоша Летића учитеља у Фелдварцу. Решено, да се суспензија дигне, а акта се враћају, да се донесе мериторно решење. — Рекурс општине сенћанске, поднесен по епарх. шк. одбору бачком, враћа се

натраг истом одбору с' тим, да пошто је Влашић изабран за пароха има општина стечај на упражњено учитељско место расписати. — На поднесак епарх. шк. одбора бачког о жалосном стању школе у Бајши упућује се исти одбор, да поради код жупанијске власти, да општина држи школу по пропису и да допуни учитељску плату, а ако материјална средства за то никако нема, да парох прихвати школу. — Епарх. шк. одбор темишварскн у погледу наредаба министарства јавне наставе. Закључено, да се министарство умоли, да сваку наредбу, која се тиче вероисповедних школа, шаље школском савету и да уједно и нови закон о настави у маџ. језику и упутство жупан. надзорницима о том, достави овом савету. — У погледу учења маџ. језика, издаје се наредба свима епарх. шк. властима у Угарској, да настава у маџ. језику има почети у 2. разр. уз очигледну наставу, где ученици треба да уче маџ. речи и реченице, а почев од 3. разр. по 3 сата у сваком разреду засебно, где је пак само један учитељ, ту 3. и 4. раз. по 3, а 5. и 6. по 2 сата заједнички, имају се ученици учити маџарски говорити, читати и писати. — Издају се учитељски декрети учитељу Милану Попову и учитељици Марији Станишићевој у Карлову. — Уток Јов. Максимовића, учитеља у Беодри, који је изабран за учитеља на девојачкој школи, против епарх. шк. одбора темишварског. Решено позвати епарх. одбор да остави истог учитеља до краја ове године, а за будуће има се расписати стечај за учитељицу. — Епарх. шк. одбор бачки јавља, да је умолио вис. министарство, да се књига о свиларству преведе и на српски језик. Узето на знање. — Преписи записника епарх. шк. одбора будимског и горњо-карловачког узимају се на знање. — Епарх. шк. одбор темишварски подноси извештај о тужби сен-миклушких Романа против тамошњег учитеља Дим. Петровића, доказујући да је иста тужба неоснована, те предлаже да се одбаци на основу истраге. Враћа се истом епарх. шк. одбору, да донесе одлуку у овој ствари. —

Управа учит. школе у Сомбору подноси извештај о успеху за први течај. Приправница Емилија Пешића оставља се и на даље у уживању штипендије, а једно упражњено место од пакрачких штипендија подељује се припр. 1. разр. Душану Плавшићу. — Милици Стојшићевој и Милани Кировићевој дозвољава се, да могу приватно полагати испит из 1. разреда у учитељској школи у Сомбору, а приправници Милици Петровићевој из Белог Брда, да може приватно полагати испит из 2. разр. у учитељској школи у Г. Карловцу. — Испитаном учи-

тељу пакрачке препарандије Ђорђу Плавшићу дозвољава се, да може ове или следеће године полагати учитељски испит у Сомбору. Исту дозволу добијају и привр. учитељи Јован Јанић и Милош Десанчић. — Јован Михајловић, привр. учитељ у Жарковцу, моли за декрет. Пошто се из извештаја епарх. шк. одб. бачког види, да просилац није испитани учитељ, то се његовој молби не може за доста учинити. — Тужба патроната више девојачке школе у Панчеву против Јована Поповића, управитеља исте школе. Пошто је управитељ у свом извештају оправдао свој поступак, не налази Ш. С. да може молби патроната места дати. — Извештај горњокарловачке препарандије, да је истој школи завештао Александар Вуковић 1000 фор., узет је на знање. — Конфесионалним школама у Панчеву допушта се да отпочињу школску годину 20. августа. — Колегија горњокарловачке препарандије моли, да им се даде иста плата као у Сомбору, пошто ће идуће године бити тамошња препарандија сасвим тако уређена као она у Сомбору. Решено ће бити новом уредбом за срп. нар. школе. — Дело „Најважнији проналасци у 19. веку“ препоручује се школским књижницама, а „Мађарски буквар“ од Ј. Поповића и „Упутство“ за тај буквар проглашују се за школске књиге. — Саб. одбор јавља, да је решио, да даде плату за једну годину проф. Бакићу, а његовом супленту две трећине плате. Имају се дотични известити. — Закључује се, да испити о учитељској способности почну у Сомбору 17. јуна, а у Карловцу 27. јуна. — Узима се на знање министарски извештај о стању школа за год. 187⅞. — Чита се препис записника епарх. шк. одб. горњокарловачког, из ког се види, да више општина неће да шаљу дата за шематизам. Наређује се епарх. шк. одбору, да има извршити све наредбе одавде послате. — На поднесак епарх. шк. одбора бачког у погледу четвртка као феријалног дана решено је, да исти дан има на основу наредбе од 6. јуна 1878. важити у свакој прилици као феријалан, пошто је са том наредбом престала да важи наредба од г. 1872. — По предлогу председниковом упућује се гл. школски референат, да ревидује архиве епарх. шк. одбора бачког, темишварског и вршачког. — Ст. Лазић као члан месног школског одбора у Карловцима доставља писмено, да је вис. генерална команда званично признала еминентно вероисповедни карактер срп. нар. школа у Ср. Карловцима, те предлаже зато, да Ш. С. карловачке школе уврсти у вероисповедне и да их прими под свој надзор. Закључено изискати од карловачког магистрата препис дот. наредбе војног заповедништва и чим

исти стигне, узеће гл. шк. референат карловачке школе под свој надзор. — Издаје се налог епарх. шк. референтима, да предузму час пре визитацију нар. школа и да о том поднесу извештај концем школске године. — На молбу С. В. Поповића, шк. референта, решено, да ће му се издати квинквенал. — Неколико учитеља из Н. Сада жале се на референта и бележника епарх. шк. одбора бачког, што им на молбе њихове не издају закључке, који се њих тичу. Саопштити епарх. шк. одбору с позивом, да даде о овом извештај. — Предлог за уредбу о уређењу срп. нар. школа од најнижих до највиших, ког је по наредби Ш. С. сачинио гл. шк. референат, узет је на знање и упућен је на анкетну комисију, која ће о појединим тачкама овог предлога имати своје мнење да дâ. Предлог овај има се штампати и раздати члановима Ш. С., члановима анкетне комисије и срп. нар. сабора. — У анкетну комисију изабрани су ови чланови: архим. Иларион Руварац ректор богословије, Ст. В. Поповић, шк. референат, Јован Живановић и Др. Милан Димитријевић, професори карловачке гимназије, М. Петровић, професор препарандије у Сомбору, Јов. Поповић, управитељ више дев. шк. у Панчеву, Арк. Варађанин, управитељ виш. дев. шк. у Н. Саду, Јов. Настић, нар. учитељ у Сентомашу, Мата Косовац, нар. учитељ у Меленцима, Св. Милетић, нар. учитељ у Земуну и Ј. Благојевић нар. учитељ у Сомбору. Њима се придаје још и гл. шк. референат. Ова анкетна комисија има се састати трећи дан духова у Карловцима и изјавити своје мнење о основи нове школске уредбе. Ш. С. ће за тим у следећој својој седници узети у претрес основу ову са обзиром на мнење анкетне комисије и поднеће поменути предлог за уредбу о срп. нар. школама в. срп. нар. сабору.

ЗНАЧАЈ СРПСКЕ НАРОДНЕ ШКОЛЕ.

(Свршетак).

Српска школа нашега времена, без обзира на спољне околности, мора бити васпиталиште у духу наше православне вере и човечанског поштења и у духу миле наше народности.

Настава у основним знањима само је једно важно средство за васпитање и образовање дечије, а настава у светој вери и благонравности и васпитање религиозно-морално у духу православља мора бити сто-

жер, око кога се има поглавито обртати сав рад школски. Само овако васпитање кадро је дати деци нашој идеални поглед на живот и узвишени полет ка усавршавању у врлинама хришћанским и човечаским.

Само они могу бити добри учитељи и васпитатељи младежи српске, који су верни синови свога рода и своје свете цркве и људи пуни поштења. Тек уз те особине важи и умно образовање и стручно знање њихово, али без оних главних особинâ од врло сумњиве су важности потоње две особине учитељске.

Српски народни учитељи, — ако су прави пријатељи свога народа, — нека се окану слепог подражавања туђинству, нека одбаце све варљиве сањарије и покушаје, за које ми и народ наш нисмо дорасли, који у нас смисла никаквог немају, и који нас овако слабе и нејаке лако упропастити могу, па нека прену на својски и свесни рад око подизања и ширења праве умне просвете, око оплемењавања срца и снажења воље повереног им подмладка нашег, једном речи око васпитања младежи на основу наслеђених светиња наших, а то су: име, језик, света православна вера и добри наши домаћи, народни и побожни обичаји, који нас сачуваше за време петстољетног ропства и који нас после толиких мука и пропасти кроз све беде и невоље срећно проведоше и прокрчише нам пут за ускрс из дуготрајног мртвила у нови и лепши живот, у живот просвете и свестраног напредка, који ето већ прозиремо, а који ће јамачно дочекати и живовати наша деца и унуци наши, ако им ми у овом кобном времену кадри и вољни будемо сачувати наслеђене светиње наших славних праотаца!

Православна вера и права човечаска просвета, кад се обадвоје схвате како ваља, нестоје ни мало у опреци једна према другој, него се узајмно подпомажу и попуњују, и заједнички најснажније упливишу на усавршавање и уређење како појединих људи, та-

ко и целих народа; јер умно и дружевно образовање само у најтешњој свези са благонравношћу благотворно утиче на људе и народе, а праве благонравности нема нити може бити у народу без чисте побожности у духу оне вере, која се вековима сродила и спојила са народом тим и постала с њиме једно и исто, као што је то код нас Србаља и било у прошлости, и јесте у садашњости, а ваља да остане и у будућности нашој.

Чувајмо дакле нашу православну српску школу као највећу светињу своју, не само од спољних нападаја него је још већма чувајмо од унутарњих њених непријатеља, који хоће у школу да увуку назоре противне основима наше свете вере; неделимо и нерастављајмо школу од цркве, него се старајмо, да се света заједница између цркве и школе и братски савез између свештеника и учитеља крепи и снажи на свестрану корист и срећу народа нашег; иштимо да се и оне наше школе у Славонији, Хрватској и крајини, које су испод наше автономне црквено-народне управе немилим околностима одузете, по енергичном заузимању преосвештеног епископата нашег и црквено-народног сабора, што скорије поврате и по самој спољној управи својој у крило наше цркве, а и дотле, док стоје те школе изван домашаја автономних црквено-народних власти наших, нека је најглавнија брига православног епископата и свештенства, општина и свију свесних српских грађана, да те школе буду и остану српске, да у њима Срби буду учитељи а српкиње учитељице и да се у тим школама деца наша у свом милом матерњем језику и писму и у својој светој вери васпитавају: да деца и учитељи цркву недељом и празником полазе; да свештеници наши брижљиво предају науку вере и да трудом својим учине, да се деца и у тим школама са црквеним језиком и црквеним појањем добро упознају, па у цркви, у шко-

ли и на дому да поју и читају наше дивне црквене песме и молитве. То нам ни у овим садањим околностима нико закратити неможе и несме!

Имајмо дакле пред очима свагда узвишени задатак српске народне школе: држимо се својски осведочене истине да је најбоља за нашу децу вероисповедна православна српска народна школа и ову чувајмо, дижимо и бранимо, а у колико би која наша школа по невољи комунална бити морала, чувајмо и у њој децу српску и васпитавајмо је у духу наше свете вере, подајмо и тој школи унутарњи духовни значај, којим ваља да се одликује свака права српска школа, и тако ћемо али само тако себе и своје најмилије сачувати и одржати моћи!

Нека нам је сад и свагда знамење одржања и победе наше часни крст вере Христове, вере православне: „Овим ћемо само победити!“

У Сомбору, у очи великог Четвртка 1880.

В.

НАЈВИША ЗАДАЋА ШКОЛЕ.

(Наставак).

Пре свега морамо рећи, да нису нужне велике вештине за постижење ових цêли. Нужно је само *једно,* а то је, да се ми *сами* приклонимо поретку и наравствености, да смо у свачему честити и ваљани, поштени и верни и да сами правом *енергијом* тежимо ономе, што је добро и истинито. *Предњачити животом* свакад је било боље, него *предњачити говором,* и добар пример увек више вреди од мртве речи. Али је још потребно, да ми у нашим школама свом силом много на *строгу дисциплину* држимо, те да на *послушност,* на *завт*, на поверљивост, смерност и верност већу *важност* полажемо, него на *знања* и *вештине.* Та богатство у знању и неваљалство ласно могу бити побратими! Без строгога васпитања немогуће је облагорођење осећаја. Сви велики мужеви имали су строго васпитање! И то се мора баш *сад* нарочито нагласити; јер што су год *слободније* форме живота, то *строжије* мора бити васпитање! Ову Дистервегову изреку не можемо доста често да поновимо. Па ови за-

хтеви не протежу се само на малени простор школске собе, већ морају ићи на поље у *јавни живот*. Наша младеж по улицама мора се опет у корду узети и у њу улити респекат пред *законом* и *редом*.

Но не треба заборавити, да се истинска моралност тек тамо може наћи, где је и истинска *религиозност*. — Није апсолутно истина, да моралност једног човека од његовог религијског схватања resp. од његове вере зависи. Гетова изрека: „Какав је ко, онакав му је и Бог" од великог је значаја. Јер ни по што није све једно, представљао ја свог Бога као осветничко и крвничко биће, или га себи замишљао као оца љубави, као Бога верности, као највиши идејал најчишће моралности. И у том погледу нам даје хришћанство највише и најбоље, што се само замислити може; јер, као год што нам хришћанство нашег Бога представља као узор *сваке* савршености, тако нам оно представља и Христа, сина божијег, као — да са Жан Паулом речем — као највећега међу најчишћима и као најчишћега међу највећима. Па шта иште тај узор од нас? Ништа друго: „Дао сам вам пример, да *следујете* стопама мојима!" То је кардинална тачка, до које све стоји. Овде је *проба хришћанства*. За то би и тешка неправда била, кад би се ишло за тим, да се оснују и подигну нехришћанске и неконфесионалне школе, јер би се тим од народа узело оно, што му је најпре. Ама не може се то рећи: Ево, на једној страни је хришћанство, то је једна ствар за се, — а ено, тамо на другој страни је моралност, то је *такође* једна ствар за се —, јер хришћанство и моралност тако су тесно једно за друго скопчани, да се не дају раставити. Већ хришћанство само по себи је највећа моралност, најбољи хришћанин је уједно и најбољи човек! С тога нам се је што већма бринути, да нам од наше младежи постану *религиозни* људи и прави *хришћани*. Само се морамо уједно и за то постарати, да се хришћанство не сматра као какво старо здање мртвих мисли, него га треба деци као *живот* у срце усадити, као блажени живот, који опет блажени живот *ствара*.

Ово је једно за чим треба да нам је у нашим школама сада *пре свега* стало: за *строгим васпитањем ка моралности*, за добром религиозношћу, проникнутом *школским редом*.

Али наше школе нису само заводи за васпитавање, него и заводи *за настављање*, с тога је и оправдано, да ми, с погледом на наставу на ово питање одговоримо: Шта је на *овом* пољу за нашу децу сада најнужније?

Кад о овом питању добро промислим, морам на њ дати двојаки одговор: наша деца морају учити се, да својски *раде* и наша деца морају учити да се свесрдно *радују*.

Наша деца треба школском наставом да науче 1. *радити* јер знати радити. то је данас најважнији захтев времена. Социјална несрећа наших дана има, по моме мишљењу, свој корен само у томе, што су се људи хтели обогатити *нерадом* и што толики због своје жудње за нерадом до штапа дотераше. Каштига за то није изостала; јер је посао божија наредба, која се некажњена неда оборити. Та човек тек у истину живи, кад ради. Псалмопевац вели: Наш век траје 70 година, а кад је дуг, дође до 80 година, и ако смо га добро провели, то је био у труду и *раду*. Али — могли бисмо додати — шта би било, да га *нисмо* провели у труду и раду! Онда као да га није ни било. Само у *раду*, само у разумном раду, у раду за *добро* других и велике *целине* лежи срећа појединог човека и свију народа. Ако је ова тврдња истинита, — а искуство показује да јесте, — онда је и дужност школина, да децу за посао *васпита*, а то је, дакле, 1. да *бадаеадисање* и *шалабазање* у школи не трпи; 2. да децу много више целисходнијим и разумнијим начином *занима* и у свима наставним предметима *саморадњу* у пуној мери потпомаже; 3. да не занима *поједине* духовне способности дечије, него да *целога* човека, и тело и дух, његово мишљење, осећање и хотење занима, и да радњом *за* радњу образује. Највеће је зло у школи бадавадисање. С тога и није онај учитељ најбољи, који највише *знаде*, него онај, који своју децу на целисходан начин *занимати* уме. Примање *деце* у школу само за то, да *мирно седети* уче — прекршај је против људске природе. У самој настави треба учитељ децу, што је могуће већма у *запетој* пажњи да подржава, да *кратка* питања ставља али да *дугачке* одговоре изискује, да *сам* много не говори, но да много на то полаже, да се *деца* у говору вежбају. У колико ми у настави *узмичемо*, у толико дете више напредује. И ово је вредно к срцу примити: Не треба баш тако све деци превећ *олакшавати*, не треба им све готово као на тањиру износити, но је боље, да се побринемо, да они сами себи истину *изнађу*. Што си човек сам *изради*, то задржи чврсто, то му остаје *трајан* посед; с тога и јесте од веома велике вредности, да се све деци на прво не издоцира, већ да се упућују, како ће истину моћи *тражити* и *наћи*. У сваком случају треба марљиво начином развијања *питати*, катихизирати и ексаминирати, а по том живо *вежбати*, да би деца оно, што имају *сигурно* и *чврсто*

имала. Боље мало, али то мало нека је *темељно* и *непропадљиво*. Жакотот је рекао истину, кад је тврдио: „Није онај учен, који је учио, него онај, који је оно, што је учио, *задржао*. За то не треба брзати попут локомотива, но ваља тихо и промишљено, али својски *радити*. Да, треба се постарати, да се радњом за рад *васпитају*. Дан данас не дотера нико ни до чега, ако не зна ништа радити, шта више ни генијалност без рада није *благослов* по човечанство. За то су марљивост и дурашност неопходно нужна својства свакога грађанина. Али прави рад изискује, да се *разумним* начином вежба. Па тога ради мора се човек васпитати за *мишлење*. (Наставиће се.)

ПРИРОДНЕ НАУКЕ.

Утицај притиска ваздушног на жива створења.

Кад се људи на високе брегове попну или кад се у балону високо у ваздух подигну, онда осећају, да им је мука, да су уморни, а крв им потече на нос и на уши. Дуго се мислило, да те незгоде долазе отуд, што је тада површина тела изложена мањем механичком притиску спољашње атмосфере. По најновијим истраживањима француског научењака Bert-a утиче мањи притисак ваздушни на жива створења поглавито тим, што напон кисика у ваздуху, што га удишемо и у крви, која оживљава ткања, буде мањи. Такав кисик не може да подмирује оксидационе процесе у живом телу у обичној мери, дисање мора да престане, те је ту опасност, да се човек угуши.

Кад се притисак увећа, онда он дела само тим, што напон кисика у ваздуху и у крви буде већи. До три атмосфере бивају оксидације у телу живље, али преко пет промену нарав и ако притисак још већма расте, могу сасвим да престану. Отуд следује, да сва жива створења, живела она у ваздуху или у води, животиње као и биљке, морају да умру пре или после у довољно згуснутом ваздуху. Само за нека микроскопски мала тела као да постоји изнимка. Код виших животиња претходе смрти страховити грчеви.

Да се предупреде рђаве посљедице умањеног ваздушног притиска, предлаже Bert, да се удише ваздух, који је довољно снабдевен кисиком, тако да количина кисика, што се удише, остане нормална. Обратно ваља радити, кад је ваздушни притисак повећан. О целисходности тог средства уверио се Bert самим собом. Он се затворио у један цилиндар, у ком се могао ваздушни притисак помоћу ваздушног шмрка по вољи мењати.

Не треба да помињем, од колике су важности ти резултати за пловлење по ваздуху (где су већ опробани) и за радове у згуснутом ваздуху, у роначком звону и т. д.

Уопште зависи уплив корисних или шкодљивих газова као кисика, угљене киселине и т. д. на жива створења од напона, што га они имају у окружујућој атмосфери. Тај се изналази, кад се барометарски притисак помножи са процентуалнсм садржином ваздуха погледом на дотични газ. Мењање једног фактора може се противном променом другог опет изравнати.

Жива створења, која се у дивјем стању налазе на нашој земљи, прилагодила су се нормалном напону кисика у ваздуху, какав је на месту, где станују. У опште ће им шкодити, ако се тај напон измене на више или на мање.

Барометарски притисак и процентуална количина кисика у ваздуху не беху на земљи увек таки као данас. Напон тог газа очевидно је сад мањи и без сумње иде још једнако на мање. Спекулације о постању живих створења на земљи не обзиру се како треба на ту чињеницу. Bert мисли, да су прво постала микроскопска створења, а тих ће прво и нестати усљед умањеног напона кисика.

Како су у опште недовршене и непотпуне теорије о развитку живота на земљи, то показују и ова Bert-ова истраживања. Обично се учи, да су морале прво биљке на земљи бити, да очисте ваздух од велике количине угљене киселине, која се налазила у њему. То је по Bert-у нетачно, јер у атмосфери, у којој је тако много угљене киселине, да у њој не могу да опстану топлокрве животиње, не може ни биљка да клија. Зна се даље, да су рептили (гмизавци) пре на земљи били него топлокрве животиње, па и то разјашњују многом угљеном киселином, која се налазила у прво доба у атмосфери. Али то није истина, јер су рептили осетљивији за тај гас него птице, а много већма него сисари.

ШКОЛСКЕ ВЕСТИ.

(*Главном просветном савету у Србији*) постављени су за редовне чланове: др. Јосиф Панчић, професор велике школе; Стојан Марковић, проф. и ректор вел. школе; Панта Срећковић проф. вел. школе; Михаил Петковић, проф. вел. школе; Јован Бошковић, библиотекар народне библиотеке; архимандрит Нестор, проф. и ректор богословије; др. Лазар Докић, београдски лекар и проф. вел. школе; Јован Ђорђевић, проф. и директор

београдске гимназије; др. Јован Валента, проф. београдске гимназије; Милан Миловук, проф. и директор реалке; др. Војислав Бакић, проф. учитељске школе. Први збор имао је просв. савет 2. маја, где је Др. Панчић проглашен за председника. Министарство просвете издаваће одсад двапут месечно „*Просветни Гласник*“.

(*Цензурални одбор за ревизију школских књига у Хрватској.*) Задаћа је овом одбору, којег је Његова Преузвишеност бан троједне краљевине именовао, да разгледа све школске књиге, како за народне тако и за средње школе, с' гледишта моралнога и политичкога. Хрватски листови јако критикују постављање тог одбора. Међу именованим члановима не видимо ни једног заступника православне цркве.

(*Више девојачке школе у Загребу.*) Загреб, који свега броји 19,857 житеља, имао је г. 1878|9. три више девојачке школе и то: једну грађанску и две приватне код милосрдних сестара, од којих једна „извањска“ са правом јавности, а друга у „гојишту“ без тог права. Свака тих школа има 4 разреда, а у грађанској вишој девојачкој школи имао је 5. разр. паралелку; иста стаје варошку касу годишње 12,670 ф. Јавну школу полазило је 180, приватну са правом јавности 186, гојиште 68, свега дакле полазише вишу девојачку школу у Загребу 434 ученице. Међу истима беше 24 православне вере. Учитељских сила било је свега 34, и то: на јавној 12, код милосрдница 22 (1 вероучитељ и 21 учитељица.)

(*Две наредбе, које се тичу сриских комуналних учитеља у Шајкашкој.*) По жељи више наших читалаца саопштавамо дословно две наредбе, које је у последње време издало кр. школско надзорништво бачко-бодрошке жупаније. Обе су управљене месним школским одборима шајкашког округа. Прва под бр. 1630 гласи: „Више између учитеља комуналних школа у бив. шајкашком округу обратили су ми се молбом, да их ослободим од појачке дужности. На поднесак мој у овом предмету није за сада под 1. фебр. о. г. бр. 776. Њ. Преузвишеност г. кр. уг. министар богочасти и јавне наставе уз преслушање бачког грчко-источног епископа и администратора патријархата и обзиром на определења највише наредбе од 16. окт. 1877. могао молби комуналних учитеља места дати, т. ј, он је њих и на даље благоволео обвезати, да осим свију њихових црквено-појачких дужности имају и од сада у школи предавати старославенски језик, читање апостола и црквено појање. Извешћујући о овом путем школских одбора дотичне учитеље ради строгога обдржа-

вања, налажем уједно поводом подигнутих тужаба против владања некојих учитеља најозбиљније, да комунални учитељи по наређењу школског одбора децу у цркву воде, тамо на њих пазе и да претходе уопште добрим примером како у школи тако и у животу. У Сомбору 26. фебр. 1880. Фрања Цирфус с. р. кр. саветник и школски надзорник. — Друга наредба под бр. 451. гласи: „У смислу §. 25. уредбе за народне школе у бив. војеној крајини од 16. окт. 1877. дужне су дотичне вероисповедне општине да се старају за наставу у вери и благонаравности. У Сомбору 18. марта 1880.“ Потпис као горе.

(*Учитељски приправници, који добише оспособљење на конфесионалној препарандији*) не могоше по постојећем закону у троједној краљевини бити проглашени за дефинитивне учитеље док се не подвргну поновном испиту у јавној препарандији. У след тога обратише се више учитеља у беловарској жупанији, на које се односи тај закон, предстојнику одељења за јавну наставу представком, у којој молише, да се гледе њих одустане од законског наређења и да се прогласе за дефинитивне. На то добише под 19. мартом о. г. бр. 1745. одлуку, у којој се вели: да си земаљска влада гледе оних учитеља, који су конфесионалне препарандије свршили прије школске године 187⅞. придржаје у случајевих особита обзира вриједних одустати ради дефинитивнога наименовања њихова од увјета да се накнадно буду дужни подврћи учитељскому испиту на јавној земаљској препарандији“. (Родољуб).

КЊИЖЕВНИ ПРИКАЗИ.

19. *Народни лечник.* Поука о животу и здрављу пише *Др. Милан Јовановић.* Књига II. У Новом Саду. Издање штампарије А. Пајевића 1880. с. 68.

Лепу ову збирку лечничких поука препоручили смо нашим читаоцима још у 2. бр. Ш. Л., кад смо јавили, да је угледала света I. књига. И овој другој књизи врло је одабран садржај; у њој се налазе ови чланци: 1. Рачунајмо са нашим животом! Једна реч очевима и—„оцима.“ 2. Како ваља повијати децу? 3. Шта не ваља у женској одећи? 4. Обичаји што нас тару и море II. 5. Једна прича о ваздуху. 6. Пазимо на воду! 7. Примери големе старости. Особито би обратили пажњу на први чланак, у ком писац износи предлог, да се у патријаршеској „администрацији“ усредсреди статистичко одељење; по нашој црквеној организацији било би материјала за то

доста, само би требало да има кога, па да скупи све то у прегледну целину. Тада би тек јасно видели, како стојимо са животом и привредом нашег народа. — Од „Народног лечника“ изаћи ће ове године још 2 књиге. Све 4 књиге стају само 1 ф., а претплату на њих прима штампарија г. Пајевића.

20. *Ustav kraljevina Hrvatske i Slavonije. Za obće pučke i gradjanske škole. Sabrao i složio Marijan Vuković, kr. županijski školski nadzornik. U Belovaru. Nakladom knjižare J. Fleischmanna. 1879. 4 с. 52. Цена 45 н.*

Сличне књиге изашле су већ пре у српском за Угарску од *Јована Поповића* и *С. В. Поповића*. И у књизи г. *Вуковића* сабрано је све, што сваки грађанин треба да зна о уставу своје домовине. Стављено је шта више и уређење Босне и Херцеговине, за које земље г. писац вели, „да по свом наравском и хисторичком праву спадају под цјелокупност своје мајке земље Хрватске.“ Црквеној управи у подручју карловачке „патриархије“ посвећено је пуних 5 страна. Међу епархијама спомиње се и будапештанска, а треба да стоји будимска. Чудимо се, да и г. *Вуковић,* ког смо слушали хвалити као трезвена мужа, не зна за Србе у Хрватској. Међу народностима у Хрватској спомиње он Мађаре, Немце, Талијане, Чехе, Словаке, па и Жидове и саме Цигане, али Срба нема. Је ли то достојно озбиљна човека? Онда се не чудимо, што се у његовој жупанији, у којој има много српских школа, па дакако и Срба, догађају тако често „квиринијаде.“ Може ли земаљска влада дозволити, да се така књига употребљава у школама? Та у њој се „нијече,“ што је земаљски сабор закључком својим гласно и јасно признао пред целим светом! — За становнике „селишта“ вели г. писац, да живе „већином од заслуге.“ А да од чега живе други становници већином?

РАЗНО.

(*Српска виша деројачка школа у Новоме Саду*) приредила је 10. маја беседу с игранком у корист својим сиромашним ученицама.

(*Књижевне вести*). Изашао је из штампе *Летопис Матице Српске*. Уређује А. Хаџић. Књига 122. Свеска II. за годину 1880. У овој су свесци ови чланци: 1. Основа лепоте у свету с особитим обзиром на српске народне песме. (Наставак). Написао др. Лаза Костић. 2. Матица српска. Друго доба. Од А. Хаџића. 3, У плиткој води. Приповетка С. В. Поповића. 4. Ра-

сток, и како се њим бојадише коса. Од проф. М. Петровића. 5. женидба у Срба на селу. Од Ј. Миодраговића. 6. Књижевне оцене од др-а Милана Савића и С. В. Поповића. — Изашла је: „*Касија царица роман Милована Видаковића.* У Н. Саду, издање српске књижаре браће М. Поповића. 1880.“ цена 80 н. Ово је четврто издање тог међу старијом публиком обљубљеног дела нашег заслужног романописца. Исто је приређено по првом издању, које је изишло 1827. трошком Матице српске. Ради лакшег читања и разумевања пренесено је ово издање на данашњи правопис и књижеван језик српски угађајући местимице и карактеристици стила пишчевог.

(*Престолонасљедник чита апостол.*) На Цетињу је на ускршњој служби читао први пут апостол Њ. Светлост црногорски престолонасљедник и то како јавља Г. Ц. на задовољство свог узвишеног оца и на усхићење присутнога народа, који је том приликом видео крепку лозу своје високе династије, где служи Богу као верни син вере православне. Живео такав престолонасљедник! и слава таком оцу! и благо народу, којим влада така династија!

(*За варошког лечника на Цетињу*) изабрат је др. Милан Јовановић Батут, уредник „Здравља.“ Познавајући отличне способности изабраника честитамо Црној Гори на таком врсном добитку!

(*За надзорника текелиног завода у Пешти*) изабрат је адвокат Младен Јоцић из Бечеја.

(*Срби у Боци Которској.*) Изишао је „Шематизам православне епархије бококоторске, дубровничке и спичанске за годину 1880.“ Гост овај долази нам сваке године и већ то казује, каква вредна рука управља овом малом српском епархијом у Аустро-Угарској. По берлинском уговору припао је спичански предео под нашу монархију, а влада је ставила тамошње православне под духовну управу бококоторског епископа. Приликом каноничне своје посете покупио је преосвећени г. епископ Герасим статистичке податке о том пределу, у њему се налази једна парохија са 4 главна села, у којима има 158 домова са 679 душа. — Цела епархија има 43 парохије, које су раздељене на 4 протопресвитерата и 8 манастира. Број цркава је 203, домова 5252, душа 26599. Духовних лица има свега 54. Родило се 1879. год. 849, а умрло 1212, т. ј. родило се 3·2% а умрло 4·6%. Ова жалосна чињеница улива највећу бригу за будућност Срства у Боци Которској!

(*Срби у Панчеву*) опадају рапидно. Као што „Здравље“

у једној белешци доноси, опао је број српских становника од г. 1870.—1879. за 576 душа. Зиста жалосна перспектива за будућност!

(*Аустро-угарско географско друштво*) именовало је за свог дописног члана гђу Серену. То је прва женска, која је тако у нашој држави отликована. Гђа Серена бави се сад у Цариграду, а изашла је на глас својим путевима по Персији и Кавказу.

ПРОМЕНЕ У ШКОЛСТВУ.

Секретар I. кл. кнеж. српског министарства просвете Милан Ђ. Милићевић именован је за главног надзорника школа.

Учитељ у Вршцу Драгомир Путник изабран је за учитеља женске школе у Батоњи.

УПРАЖЊЕНА УЧИТЕЉСКА МЕСТА.

— Тражи се учитељ у Немету. Плата је 300 ф., 24 кибли жита, 6 кибли кукуруза, 2 ланца земље, огрев и 50 н. од погреба. Рок до 21. маја. Молбенице се шаљу председништву црквено-школске општине у Немету (p. Gyertyámos.)

— Тражи се учитељ у српској Пожежени. Исти мора још да зна румуњски и мађарски. Плата је 300 ф., 12 к. мет. дрва и слободан стан. Рок до 15. јуна п. р. Молбенице управљене на министарство просвете шаљу се управном одбору крашовске жупаније у Лугош.

— У Мостару су дали оставку на своја места на тамошњој српској школи учитељ Јово Шестановић и учитељице Рахила Поповићева и Милка Станојевићева, Ко жели да заузме њихова места, нека се по жељи српско-православне општине Мостареке јави г. Н. Ђ. Вукићевићу, управитељу учитељске школе у Сомбору.

ЈАВНА КОРЕСПОНДЕНЦИЈА.

Читаоници смедеревског јединства. Примили смо 1 фор. као прет плату за другу четврт. Претплатнике из Србије молимо, да нам новце шаљу у препорученом писму; овако смо за вашу 1 фор. морали опет да платимо 36 н. поштарине. — Г. Јов. Настићу у Сентомашу. Лист г. Голубског шаље се г. Живану Филиповићу, учитељу у Дубовцу у ковинском срезу. И од наше стране нека му је топла хвала! — „Г. С. Н. Давидовић Бујојно“. Претплата ваша траје до краја године. — Г. М. Орловић Власеница. Треба још 50 н., па сте претплаћени до краја године. — Г. С. Ј. у Ч. Хвала на готовости, којом нам исуниште жељу. Благодарно примамо Ваше обећање. Штатут онај сувише је дуг, да би га могли у листу донети. — Молимо господу, који примају лист а нису још послали претплату, да нам се што пре одуже.

Издаје и уређује: НИКОЛА Ђ. ВУКИЋЕВИЋ.

Штампа Ф Битерман.

ШКОЛСКИ ЛИСТ.

Број 11. У Сомбору 1. јуна 1880. Год. XII.

„ШКОЛСКИ ЛИСТ“ излази сваког 1. и 15. у месецу. Претплата је за целу годину 3 ф., за 4 месеца 1 ф. а за Србију 8 динара годишње. Учитељи, који имају мању плату од 300 ф., богослови и приправници добијају лист у пола цене. Дописи и претплата шаљу се: Уреднишшву *„Школског листа“* у Сомбор.

О МЕХАНИЗМУ У ШКОЛСКОЈ НАСТАВИ.

Предавање професора дра Ђ. Ракића,

држано 6. априла 1880. г. у учитељском збору у Београду.

Господо и госпође!

Пре него што почнем само предавање, хоћу да кажем две три речи о *обиму* истог. Ви знате извесно и из свога искуства, да није лако по читав сахат или још и дуже следовати неком предавању, нарочито ако је мало *потеже* за разумевање и за памћење. Ви знате, да многи слушаоци у таком случају из почетка добро слушају и пазе; а кад прође десетак минута, онда већ погледају на страну; кад прође 20 мин., онда размишљају о другом нечем, а не о предавању; кад прође 30 мин., онда погледају на сахат, а то значи, да им је дуго време при предавању; кад прође 40 мин., онда се почну кретати и помало разговарати; кад прође 50 мин., онда почну зевати; кад прође 60 мин., онда слабији и старији људи почну дремати, а други се почну гласније разговарати; а кад прође 70 и више минута, онда они, који се нису преко ноћ испавали, почну и спавати, као и на неком концерту, који још пре може да успава. (При предавању успава

људе онај монотони говор; — а кад предавач престане говорити, онда се спавач тргне иза сна, као и воденичар, кад му млин престане млети.) — Но да се не бих огрешио о правду, морам приметити, да има много и таких слушалаца, који заврше само зевањем и разговором; а место дремања и спавања у њих се појављује непријатно осећање услед несносног предавања, које се после тога страшно и страсно критикује.

Кад сам се ја одважио, да држим овде предавање, ја сам имао све то на уму; па с тога сам обим предавања удесио тако, да се бар зевањем заврши Али можда не ће ни до тог степена доћи, јер, као што видите, цело се моје предавање налази у једној половини ове љуске орахове; оно је забележено на ове четири уске пантљичице од хартије; — те тако очекујте, да се може свршити за десетак минута. У осталом, ви се у овом очекивању можете лако преварити; а ја се нећу преварити у оном, што горе поменух.[1])

Сад, на ствар!

Поштовани зборе!

Због недовољног учешћа овдашњег учитељства у раду зборском овај је учитељски збор и нехотично узео више теоријски него практички правац. Чланови збора из учитељске школе с правом су очекивали, да ће сами радници из основне школе изаћи на среду са својим радом и да ће изнети на расправу најважнија питања, која се тичу не само рада и уређења основне школе, него и положаја и права самог учитељства. Но пошто тога до сад не би у очекиваној мери, то је збор сам, увиђајући потребу оваког -- практичког — рада, предао целу управу искључиво *практичним* људима, очекујући од њих, да ће они одсадашњем раду збора дати са свим практичан правац, имајући у виду поглавито рад и потребе наших основних школа.

У намери, да учиним неки прелаз у том погле-

1) Предавање је било *стенографски* написано.

ду, ја сам наумио, да говорим данас о том, како *не треба* да се ради у школској настави, надајући се, да ће потом искуснији чланови овога збора саопштавати редом, како *треба* да се ради у основној школи.

Може ко запитати, за што да се бавим оним, што не ваља; зашто не бих и сâм изнео оно што ваља. На то одговарам ово: ја полазим од *постојећег стања* наших школа, а ово је стање—на жалост — већином неповољно; — стање у ком се налазе наше основне школе у готово свима крајевима српским, већином је жалосно. Свуда има сметња просветном напретку масе народа српског: у Црној Гори смета ратно стање и сиромаштво, у Далмацији талијанштина и хрваштина, у Хрватској и Славонији — великохрваштина и католицизам, у Српској Војводини и Мађарској смета насилна мађаризација, у Босни и Херцеговини смета сад немштина и хрваштина и још много што-шта, у Старој Србији смета турски фанатизам и грчки фанариотизам, а у кнежевини Србији долазе сметње поглавито од неудесног *уређења школа* и од *нестручности* многих школских радника (овога — разуме се — има и у другим крајевима српским).

Ја ћу овде изнети само ову *последњу* врсту сметња, или управо *последице* њене. Ја ћу сад говорити

о механизму у школској настави.

Да видимо најпре, шта значи *механизам* у обичном смислу. — Механизам у правом смислу значи унутарњи састав неке *механичке справе* или *машине*. Снагом и покретом машине ради се нешто и постизава се известан успех. Но машина се не креће сама и не ради сама, као човек и животиња; него је човек мора покренути и мора управљати њом, да би постигао извесну циљ, — дакле она *нема воље* за рад. Машина и не осећа, шта бива с њом, и она не зна, шта ради,— она дакле *нема ни осећања ни свести*.

Сад да видимо, шта значи *школска настава*. Значи давање неког знања ученицима, значи усавршавање ученика поглавито у знању, или друкчије — значи настављање дечијег искуства по извесном плану, на вештачки начин и вештачким средствима, или још друкчије — значи занимљив разговор између учитеља и ученика (у школи), којим ови последњи допуњују своје искуство и усавршавају своје знање. Дакле и овде се ради нешто, и овде се иде за неком циљу и постизава се известан успех. И овде има покрета (и телесног и духовног), и тај покрет долази такође са стране, долази од (искуснијег и савршенијег) човека; и овде има управљања са стране — као и код машине. Но овде у настави — она справа или машина, која се креће, која ради и која се управља према извесној цељи, *има и осећања и свести и воље*, као и онај човек, који је управља (само у мањој мери), — ово је *жива* машина која се и *самостално* креће, а оно је мртва машина, коју људи покрећу.

У том лежи главна разлика између рада *механичког* или *машинског* (машиналног) и између рада *разумног* или *логичког*. С (мртвом) машином може човек радити што хоће, а с *човеком*, макар и не био довољно развијен, не може се радити што се хоће, — и што би се могло, не дозвољава се. — Заборавити на ту разлику у настави и поступати с ученицима, као с каквим машинама, без сопственог покрета и рада — значи *механисати наставу*, а такав поступак (и такво уређење) зове се *механизам у настави*.

Где год учитељ ради с ученицима тако, да није у стању да *развије* њихову *свест* и *самостално мишљење*, да пробуди у њих извесно *осећање* и *трајно расположење* и да им покрене *вољу на сталан и самосталан рад*, — ту влада *механизам* у настави. — Механизма тога има у сваком наставном предмету, и редак је

учитељ, који је кадар сваки предмет предавати тако, да деци буде све *потпуно разумљиво* и *занимљиво*.

Ево неколико *примера* из наставног *механизма:*

1. Прописано је, да се у основној школи учи нешто из *јестаственице*. Па шта се учи и како се учи? — Учитељи и учитељке држе се обично онога, што пише у званичном „*распореду предмета у основним школама и упутству како ће се предавати*“ од 1871. Тамо се налази „преглед јестаственице“, и то забележене су само класе свакога царства и неколико представника сваке класе. Ово би требао да буде управо последњи резултат и завршетак наставе из целе јестаственице, — а међутим неки учитељи узимају то као почетак наставе. Тако имао сам прилике да чујем, како се полаже испит из јестаственице на овај начин:

Учитељ: Кажи ми нешто из царства животиња.

Ученик: „Царство животиња дели се на 12 класа: I. Сисари: мајмуни, пси, коњи, говеда, свиње, морски пси, китови и т. д. II. Птице: врапци, гаврани, орлови, славуји, косови, сва живина, папагаји и т. д. III. Водоземци“ и т. д.

Тако се ради и с царствима биља и минерала. Ученици одговарају на питања тако брзо и говоре тако течно, да се сасвим јасно примећује, да су научили на памет *механично* — без разумевања и без икаква размишљања. Да је то тако, лако се може уверити, кад се ученик само прекине у говору и задржи код једног предмета, па запита штогод о истом: ученик хоће да говори даље, без обзира на питање; а кад се опет прекине и задржи, он се збуни, погледа у учитеља, очекујући отуда помоћи, па не уме да каже ни оно, што зна добро из свога искуства, и пре школе и без школе, — у њега нема више оног *природног развитка* па и онај здрави разум и она умна бистрина, којом се одликују српска деца, ишчезла је, бар је у школи нема, него све иде као по неком калупу, све се

креће као у некој машини. — Жалосна слика—али је верна, и жалостан пример — али је истинит, и што је најгоре, он није усамљен, него има тога и повише — и на више места и у више наставних предмета.

Има нешто из јестаственице и у *читанкама.* То су обично прости систематични описи, у којима нема готово ништа занимљивога за децу. И то се чита, јер многи су учитељи уверени, да се не сме ништа изоставити и да деца морају читати све чланке, па макар у некима ништа не разумела. Често читају деца такве чланке без икаква објашњавања—читају дакле *механично*, раде *несвесно* — као машина.

Ни онај први ни овај други начин немају за децу никакве вредности, него су напротив *штетни* за њих; јер тим се убија слободни развитак и самосталност мишљења,—те тако школа више *квари* децу, него што их усавршава. (Наставиће се.)

НАЈВИША ЗАДАЋА ШКОЛЕ.

(Наставак).

Само да потсетим на наставу у религији. Са свим је у реду, да деца уче приповедати библичне приче; али се мора из дубине душе жалити, што се то приповедање тако *механички* трактира, те разумевање пренебрегава. Сад се више *из* библије не извађа поука, него се *о* њој више говори. Па како се без разумевања *црквене песме* изговарају! Како ли се божанска истина избрбља и излапара! Може ли онда тако дете *кренути* умом у напредак. Може ли при том мислити научити? Исто то важи и за читаначке чланке, који се у гдекојим школама ил' никако не објашњују, или се тако механички испитују, да се деци досадност с лица чита. Бар да се учитељ држи оних Динтерових питања — за што? — чиме? — ода шта? — рашта? — како? — где? кад? — већ тиме би се много постигло. И онда, требало би се чврсто држати начела, да деца последак, ресултат разговора једноставно и разговетно *нашишу;* јер кад знају, да оно, о чему је био разговор, морају *писмено* изложити, онда и боље пазе, не гледећ на то, да се при саставцима те-

кар тада нешто даје постићи, ако се по том начелу уздржи, да је овде 1.) вежбање 2.) вежбање и 3.) вежбање нужно. Сваких осам ил четрнаест дана задавати по једну писмену задаћу — користи толико, као и ништа; само *свакидашњим* вежбањем могу се повољни успеси постизати. А хоћу ли још коју рећи о *рачунању*? Онда бих желео, да се мање задаје великих примера, које деца по читав сахат израђују и боље је да учитељ понос тражи у томе, што ће у једном сахату задати деци за решење 100 лаких и практичних примера, али јасно и *екзактно*. Настава у рачуну — особито у тако званом напаметном рачуну — налази се данас у прелазном стању, био томе узрок, да за *нове мере* није потребно напаметно рачунање или тражили узрок у томе, што је *учитељ* пређе са својом децом рачунао, дочим сада *рачуница* у рукама то место заступа, а учитељ само фацит сравњује: доста, факат је ту и иште озбиљна размишљавања. У опште желео бих, да би се *из*рачунавање и *про*рачунавање опет више наглашавало. Ја бих могао још о многом којечему говорити и показивати, како би се и мишлење имало развијати. Но само ми једно дозволите изрећи, да је темељно знање куд и камо боље од *многога* знања, и да при многоврсној настави *темељитост* рамље.

Овде се ради о томе, да се савлада највећи непријатељ људске среће, да се отклони лудост, предрасуда и заблуда, ради се о јасном мишљењу и оштром *схватању* стварних односа, ради се о осветљеном образовању духа и о опредељењу људскога рада, о васпитању за *рад!*

Али с тога бих и захтевао још нешто *друго*: Нека наша деца не уче само мислећи радити и радећи *мислити,* него да се настава тако удеси, како би јој се деца *радовала,* те с *радошћу радила.* Не треба само разум, но и дух образовати.

А како ће се то постићи?

Данас има у свету толико мрзовољних људи и толико кукавних назора, да је у истину од важности, да се одговори на питање, како бисмо сами себи и нашој младежи добру вољу очували, која нас као благи анђео кроз тегобе нашега живота проводи. Погледамо ли овоме питању поближе у лице, то ћемо приметити, да је и овде, до душе, *разумна радња* темељем благословене радости, но да к томе још нешто друго мора придоћи: на име *успешан рад.* Тек успешан рад рвзвеселује човечије срце. Где *успех* рада оскудева, ту оскудева и задовољство. Постарајмо се, дакле, за то, да нам деца увек од свога рада прави *успех* имају, па да тај успех и опажају. Не дајмо им за то ни-

чега некориснога, што им у познијем животу њиховоме не би ништа ваздило. Изабирајмо им вазда између најпотребнијега *најбоље*. *Многоврсност* поквари им желудац. Подајмо им у истину образовног градива и то такога, које *дух* образује, — добре и здраве, кућевне, тежачке хране, не слаткиша. Ако смо тако *избор* свесно нашли, онда треба на даље да се постарамо, да им духовну храну по правилима *здраве дијететике* пружамо. Пре свега немојмо им задавати тешких задаћа, које њихову слабачку снагу *надмашују ;* не *претоварујмо* их и не кваримо им воље захтевањима, која покрај најбоље воље своје нису кадра испунити: боље *мање* задаће, које ће ученици при мало напора добро и *сигурно* моћи решити, него велике и тешке, на којима им се добра воља *безуспешно* испати. Боље мање изрека и песама, али то мало да постане *непропадљива* својина дечија, и које ће и онда још бити у памети, кад дечаци постану људи, а људи старци. За то нека учитељ не занемарује марљиво *понављање* и нужно *вежбање*. Учитељ, који не понавља оно, што се једном разумело, који све даље и даље *не вежба*, неће никад за никад лепих успеха постићи. Особиту пажњу заслужују овде *слабија* деца. Имаш ли *слабије* дете у школи, тога се *особито* прихвати, јер даровита ће и *без* тебе свршити! Не одбацуј од себе оне, за које држиш да су тупоглави. У многим случајевима није велики васпитач васионе геније употребио, него тако зване тупоглавце за извршиоце својих мудрих планова. Лине, коме су његови учитељи саветовали, да због своје велике глупости школу напусти и да чизмарлук учи, постао је реформатор ботанике; Либига, основаоца знанствене хемије, сматраше, да је толико ограничена ума, да су учитељи његови о њему увек с презрењем говорили, а А. Хумболт, чијем се знању највећи научници клањају, научио је читати због своје болешљивости, тек у 16. години. С тога још једном: Не презири тупоглаваца и не веруј, да ће баш даровита деца свету највише *користовати*. Било би врло занимљиво кад би једном виши заводи могли саставити статистику, да нам покажу, шта се с њиховим *даровитим* ученицима у познијем *животу* догодило! Образуј тога ради хармонички *сваку* снагу, па и најмању; пригрли слабиће свом *љубављу* и подај им прилику, да се на малим успесима *радују* и да си вољу ка напредовању *израђују*.

(Свршиће се.)

ФРЕБЛОВА ИДЕЈА ИЛИ ЗАБАВИШТА.

(По Др. Ј. С.)

Васпитање човека да буде човек, то је основна и најглавнија мисао, са којом се најодушевљеније занимаху неуморни и отлични педагози: Амос Коменски, Русо, Песталоције, Дистервег, Фребл, Карло Шмит, Дитес, Келер и т. д. и догод узимамо честитих матера и васпитача, све дотле ће се и та идеја неговати, развијати и подржавати.

Домаће васпитање треба да буде језгро васколиког човечијег васпитања. Душа пак том домаћем васпитању треба да буде *мати.* И у ове две тачке усредсређена је читава педагогија славнога Песталоција.

„Ја хоћу васпитање народно да поверим материнским рукама,“ тако писаше он у својим књигама, које бејаху посвећене материма. *Фридрих Фребл* бејаше његов ученик и последоватељ, који је у васпитању један корак даље учинио.

За крајњу мету васпитања сматрао је и он: *васпитање и образовање женскиња.*

Почетак му је *забавиште.* Узев у обзир домаћи, јавни и друштвени положај матере, закључио је, да она не може тачно, самостално и сигурно да руководи целокупним домаћим васпитањем, с тога је хтео, да помоћу својих забавишта *породично васпитање и јавну наставу сљуби у што чвршћу свезу.* Забавиште требало би да буде посредник између школе и породице, као што се то из његових принципа најбољма види. Ево да посмотримо из ближе какав је то завод.

Дечија природа захтева, да је реч здружена с делом, да се тело и дух заједнички занимају, да је ћимнастика тела у свези с ћимнастиком душе. Фреблова је метода *природна метода,* а ову је он из дечије природе поцрпео. *Хармоничко изображење* свију дечијих моћи и способности завршна је цељ његове методе. Он пружа деци уместо наставе *искуство,* уместо учења *живот,* и то практичан дечији живот. *Игра* је васколики рад дечији.

Битни је основ васколиког нравног васпитања *рад.* Лењост је извор свију зала. У забавишту *учи дете да ради,* без да је тога свесно; ту се буди љубав и наклоност к раду, који је по децу пријетан а не тегобан.

Градиво, које Фребл својој деци даје, одговара унутарњем нагону дечијем, тако, да се сваком степену развића задоста учини. Његова метода одговара лоћици човечијег духа;

она дејствује природно на душу и дух, вољу, осећање и разум и приводи дете к самопроизводњи (самосталном продуковању), стварању; из саморадње к самосталности.

Васколико биће забавишта најбољма се огледа у следећим тачкама:

1. Породичко васпитање добија ослонца, припомоћи и допуне услед педагошког руковођења у оним часовима, у којима матере не могу својим васпиталачким дужностима да одговарају.

2. Деца су дечији најприроднији васпитачи, јер искуство показује, да деца у друштву одрасних постају тако рећи стармала.

3. Забава олаким и игралачким радом буди и оживљава саморадњу.

4. Забавиште приправља дете за школу и полаже темељ образовању карактера.

5. Самопроизводна радња обухвата свуколику животну снагу дечију, а тиме потпомаже и развија моћ комбинације и душевну чилост.

6. Забавиште посредством детета дејствује и упливише и на породицу, јер својим педагошким напутком и руковођењем отклања све оне мане, што их наше још педагошки необразоване матере у погледу дечијег васпитања у толикој мери чине.

7. Детинство остаје у детету, а дружењем дечијим неће воља, осећање и мишлење постати старачко, него ће остати детињско.

8. Дух се несме без тела, нити тело без духа унапређивати. Учење бива без школске наставе, а то и јесте право учење у забавишту, фреблово учење.

Ово су дакле понајглавнији принципи, којима се може задоста учинити оним захтевима, које природа, искуство, родитељи, учитељи и љуцко друштво васпитању школске деце стављају.

М. Т. Ф.

ПРИРОДНЕ НАУКЕ.

Дивји хрватски хмељ.

Др. Драгутин Чех у Крижевцима истраживао је кроз три године дивји хрватски хмељ особито погледом на његову употребивост за варење пива. Опширну всома интересантну и важну расправу о том саопштио је он у „Radu jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti. Knjiga L.“ Као резултат сво-

јих покушаја изводи: да се хрватски дивји хмељ сам за се не може употребити за варење пива, али да се врло добро може употребити као додатак племенитом хмељу, кад се узме на два дела племенитог хмеља један део дивјега. Особито много има у себи дивји хмељ танина, те је због тог изврстан као бистрило зачине (Würze). О том су се већ више пута осведочили и хрватски пивари. Кад су хтели за кратко време (каже се за 14 дана) да постигну сасвим бистро пиво, употребили су за варење мало домаћег дивјег хмеља. У последње време почели су да купују дивји хрватски хмељ већ и горњи пивари. Највиша је цена, која је до сад постигнута, 10 фор. за 50 кгр., али погледом на техничку његову вредност та је цена сувише мала и мора ће извесно да расте (50 кгр. племенитог хмеља стају преко 150 фор.) Овај дивји хмељ не налази се само у Хрватској, него га има скоро у свима нашим крајевима, код нас у Бачкој и у Банату по свима шанцевима. Не треба изрично помињати економску корист, коју би наш народ могао имати од ове биљке, на коју до сад није нико пазио, јер својства њена не беху како треба испитана.

ШКОЛСКЕ ВЕСТИ.

(*У предлогу за уређење сри. нар. школа*), који је од шк. савета упућен на претрес и мнење анкетној комисији, одређен је минимум учитељске плате у местима са мање од 300 за школу обавезне деце 400 фор., а у местима са више од 300 за школу обавезне деце 500 фор.; уз то иде свуда стан или станарина и зимни огрев, а на селима или селиштима још и врт од ½ јутра добре земље. Сваком народном учитељу припада у трипут петогодишњица по 10 % од његове редовне плате. Помоћницима одређена је плата од 250 и 300 фор. — Обавезност деце за школу по салашима као и оне деце, која у суседно село морају ићи у школу и слабе деце почиње и свршује се са једном годином касније али и траје у толико дуже. — Настава у народним школама дели се на нижу, вишу и повторну. Нижа траје 4 године, виша обавезно две године а повторна у Угарској 3 а у Хрватској 2 године. Нижа се настава бави са основним само знањима, а у вишој се предају реална знања, виши рачуни, основи геометрије и т. д. — Више народне мушке и женске школе састоје се из 4 разреда, а у њих се примају ученици и ученице по свршетку нижега течаја, а они који су већ у

тој школи вишу наставу уживали, по мери знања и способности примају се у други или у трећи разред више народне школе.

(*Главни просветни савет у Србији*) имао је свој други збор 5. маја, на ком је за заменика председнику изабран г. Јосиф Пецић. Међу ванредним члановима савета налазе се и два учитеља основних школа гг. Јован Југовић из Београда и Срећко Поповић из Лознице. Добисмо и 1. свеску „Просветног гласника.“ Овај преко потребан орган доносиће све важније званичне новости, законе и наредбе, које се односе на школу, расписе од опште вредности, школске и књижевне извештаје у области више и ниже наставе, а такођер и научне чланке о стању и потребама школа и просвете народне. „Просветни гласник“ излази два пут сваког месеца у свескама од 3 и више табака, стаје на годину 12 динара, а уредници су му секретари министарства просвете Стеван Д. Поповић и др Ник. Ј. Петровић.

(*Богословско-учитељска школа у Врању*) отвориће се почетком идуће школске године.

(*Јужно-угарска учитељска задруга.*) На позив општине у Ковину наредило је председништво јужно-угарске учитељске задруге, да се XIV. генерална скупштина 6. 7. и 8. Јула по новом у Ковину (код Панчева) одржи. — У ту цељ образовао се је у Ковину местни одбор са нужним пододборима, у чије име потписани поштоване чланове и пријатеље јужно-угарске учитељске задруге овим најучтивије позивају. Господа, која желе суделовати, нека се изволе најдаље до 20. Јуна по новом код председника кореспондентног оцека г. Ст. К. Стојадиновића у Ковину пријавити и у име таксе за суделовање *једну форинту* послати. — Још се г. г. суделовачи умољавају, да уједно своје мнење о суделовању при излету у Смедерево, Београд и Земун, који је за 9. Јули пројектиран изјаве. Сваком на време пријављеном суделовачу послаће се одавде још 22. Јуна програм, суделовачка и квартирна карта по пошти. — Захтевима г, г. суделовача могуће је само онда за доста учинити, ако се до означеног времена пријавили буду. Местни ће одбор све могуће употребити. да г. г. суделовачима учини бављење у Ковину врло пријатним. — У Ковину 1. Јуна 1880. Арон Д. Теодоровић с. р. председник местног одбора. Ст. К. Стојадиновић с. р. председник кореспо. оцека.

(*Помоћ учитељима*). Кнез примас угарски Шимор установио је недавно закладу од 100.000 фор. у злату, да се од камате њене сваке године има 4000 фор. подједнако поделити међу оне учитеље римских вероисповедних школа у архидије-

цези острогонској, којих плата неизноси онолико, колико државни закон одређује. Осталих 2000 фор. имају се годишње поделити међу вероисповедне општине исте архидијецезе, које су раде да имају вероисповедну школу, а немају довољно средства, да сходно земаљском закону таку школу издржавају.

(*Конвент реформатске цркве у Дебрецину*) признао је закључком својим од прошле године, да је отлична дужност цркве христијанске старање за васпитање и оспособлење за рад сирочади и занемарене, забатаљене, и глухонеме деце, која родитеља немају или их ови нису кадри добро васпитати. За ову децу има се црква поглавито старати. За оваку децу ваља да се подижу у сваком црквеном округу: 1. Сиротишта за сирочад, поглавито за сирочад свештеничку и учитељску; 2. Избавилишта (Rettungshäuser) за морално и материјално занемарену децу до 18. године живота; 3. заводе за слепу и 4. заводе за глухонему децу. На оваке заводе, особито на сиротишта и избавилишта ваља да се купе добровољни прилози по црквама и у црквеним општинама и да се свештеници старају, да имућни људи без деце посмртна завештања на подизање оваких хришћанских човекољубивих завода остављају. Заводи ови имају бити у духу Хришћанске вере уређени. У сваком од њих под управом домаћина и домаћице има бити највише 20—30 деце. Мушка деца имају бити од женске одељена. Сви питомци имају у заводу храну и одело. Деца се у оваким заводима уче основним знањима а уз то уче радити послове, од којих ће кад одрасту живити и породицу своју издржавати моћи. Преко лета имају се деца у оваким заводима практично учити воћарству, вртарству, свиларству, пчеларству и земљоделству, а преко зиме столарском, кројачком и обућарском занату. Побожност и молитва, поштење и рад, јесу цјели, које се у овим заводима постићи имају. Кад ће се код православних Србаља оваки заводи подизати? Дал ће сабор наш скоро о том делати почети? (В).

(*О заједничкој настави мушке и женске деце.*) Професор Др. Гнајст у Берлину препоручује, да се мушка и женска деца свуда уче заједно, а особито у основним народним школама. Поделење школа на мушке и женске држи он за излишно и неприродно, па саветује да се и у средње школе као што су реалке и гимназије примају и женска деца, па да се и тамо с мушком децом заједно уче.

КЊИЖЕВНИ ПРИКАЗИ.

21. *Упутство за наставу у рачуну у народној школи* I. књига (1—20). За први разред српско-народних школа по Ернсту Хенчлу израдио *Аркадије Вуковић* учитељ. У Тамишграду издање и штампа „Народног гласника“. 1880. Цена 30 н. С. 75.

У последње време угледаше света код нас како на овој страни тако и у Србији више дела о рачунској настави и ми смо већ у 4. бр. овога листа узели прилику, да похвално поменемо дотична дела г. Милетића, земунског учитеља. И у Хрвата примећује се жив рад на том пољу; особите пажње вредни су чланци о рачунској настави од г. Кобалија, који изађоше у „Napredk“-у у разним течајевима. Толика брига, која се посвећује овом предмету баш од стране г. г. учитеља, сведочи како се јако цени у њиховим круговима вредност рачуна за развијање умне снаге и радујемо се, што се особито млађи учитељи толико заузимају за усавршавање наставе у том предмету. Како је и дело г. Вуковића добро израђено, то га препоручујемо учитељству. Уместо знакова на с. 7. и 22., који представљају нуле, радије би употребили круг.

22. *Одабране народне песме* за учење на изуст у српским основним школама. *Друго издање.* У Н. Саду, издање штампарије А. Пајевића 1880. Стр. 94. Цена 10 новч., а на више само 7 нов.

Овакав избор народних песама за употребу школске младежи издаван је у нас већ више пута и на више страна. Збирка задружне штампарије изашла је већ у трећем издању, а збирке браће Јовановића у Панчеву као и ова пајевићева изађоше за кратко време у другом издању. Како се у свима овим збиркама налазе скоро исте песме, што најпосле не може друкчије ни да буде, то можемо сматрати све те збирке као једну књигу, од које би имали досад седам издања. По том би била и ово једна књижица, која се у народу много тражи и купује. Одобравамо, што су у овом пајевићевом издању поједине песме, нарочито она о смрти Краљевића Марка, према скрупулама педагога незнатну измену претрпиле, као што је то већ пре и књижара браће Јовановића урадила. Као важно средство за гајење српскога духа препоручујемо све поменуте збирке уважењу нашег учитељства.

РАЗНО.

(*Беседа српске више девојачке школе у Новоме Саду,*) која је држана 10. маја о. г. испала је на опште задовољство и донела је до 300 ф. чиста прихода.

(*Тестаменат Илије Коларца*) уништен је и у другој инстанцији (В. 6. бр.)

(*Острво Исланд*). Високо на северозападу Европе лежи острво Исланд. Њим влада краљ дански, али је та влада више по имену, јер острво ужива автономију на најширим основима. Природа га није раскошно надарила као друге земље, пусто је и пуно кланаца и провала, нема на њему дрвећа и ретко се кад чује весела песма птица. Седамдесет хиљада људи сво су житељство Исланда. И ипак је просветно стање тог малог народа тако, да му могу за то завидети многи народи на европском копну. Главан град Реикиавик броји 2000 житеља. У њему постоји школа за лечнике, за свећенике, па сад ће се отворити и правна академија. На њој ће бити истина само два стална професора, али и судије код највишег суда држаће предавања. Гимназија у Реикиавику има 100 ученика. Осим тога има у том граду једна библиотека, архив и збирка старина, све те три збирке имају једног кустоса, па су сад намерни да подигну зграду од камена, која ће их све примити. Прошле године основана је економска средња школа у Медрувелиру, на којој раде три учитеља. Основне школе налазе се само на обали. Ту су рибарска села, па њихови житељи нит умеду нит имају времена, да своју децу настављају. Те школе множе се сваком годином. Унутри даље од обала настављају децу домаћини, и то не само своју децу, него и сву служинчад. Тако захтева то стародавна установа, која је од вајкада одржала висок степен особито моралног образовања код ових острвљана, јер главни предмети наставе су веронаука, етика и отачаствена повесница. Отуд јака народна свест у тог интересантног народића, који има и своју засебну старинску књижевност. Ако и нису домаћини стручно образовани учитељи, то је ипак с педагошког гледишта добро, што су овде у непосредној свези настава и васпитање. Сад је свећеницима стављено у дужност, да годишње двапут посете сваки дом и да се увере о успеху у основној настави.

(*Деца и цвеће.*) У Лондону је ушао обичај, да деца цвеће негују, које у одређене дане на одређено место на изложбу донесу, да похвалу и награду добију. Па тај дан је врева и радост од деце, сва варош је узбуњена и свечаност ова излази

сваке године све већа, силан свет се сломије, да види и да купи и да деци радост начини. А сада се и деца надмећу, ко ће шта лепше да изведе и изнесе, и ко ће и код своје куће да лепшим цвећем накити прозоре. Тај је обичај зацело врло леп како за естетичко васпитање, тако и за побуду на практични рад. Па вредно је да га и наши учитељи и учитељице по вароши и по сели прихвате, али да не остану код самог цвећа, него да постакну и подизање патуца воћака, за које је од неколико комада дасака лако начињен сандук као и за цвеће, па да буде и нама и нашој деци још више радовања.

(*Брзина светлости*). По најновијим испитивањима може се узети, да је та брзина у округлом броју 300,000 км. = око 40,400 миља (за 1 секунад), дакле нешто мања него што се увек пре узимало.

УПРАЖЊЕНА УЧИТЕЉСКА МЕСТА.

— Тражи се учитељ у Мајишу. Плата је 340 ф., 6 лап. земље, 4 хв. дрва и слободан стан. Од венчања 40 н. Компетовати могу само они, који су као редовни ученици положили у Сомбору учитељски испит с добрим успехом. Рок до Духова. Молбенице се шаљу црквеној шк. одбору у Мајиш (Maiss.)

— На срп. правосл. гимназији у Сарајеву упражњена је катедра клас. филологије и повеснице и једно спомоћничко место за природопис, српски и нем. језик, које се има попунити учитељем основних школа. Са првим местом спојена је плата од 1000 ф., са другим од 600 ф., а уз оба слободан стан и огрев Рок до 10. јуна. Молбенице се шаљу г. Светозару Поповићу, управ. срп. прав. гимназије у Сарајево.

— Тражи се учитељ у Доњој Тузли. Плата је 500 фор., слободан стан и огрев. Од компетената се иште, да су вешти црквеном појању. Рок до 10. јула. Молбенице се шаљу српској прав. црквено-школској општини у Доњу Тузлу.

— Тражи се учитељ у Лесковици. Исти мора да зна поред српског језика још и румуњски и мађарски. Плата је 300 ф., 12 кметр. дрва и слободан стан. Рок до 15. јула п. р. Молбенице управљене на министарство просвете шаљу се управном одбору крашовске жупаније у Лугош.

ЈАВНА КОРЕСПОНДЕНЦИЈА.

Прeч. госп. Раф. Кукићу, протопресвитеру у Петрињи. *Примили смо са захвалношћу претплату за г. учитеља Милоша Дракулића у Градишци. — Прeч. г. Св. Бољарићу у Вемен. Примили смо 1 ф. 50 н. за г. уч. Сабадоша, што смо забележили као претплату до краја септ. — Сл. школском већу у Бешки. Сувишна 2 фор. рачунају Вам се у идућу годину, ако друкчије не наредите. — Народној школи у Гачишту. И Вама су сувишни 50 новч. рачунати у идућу годину.*

Издаје и уређује: НИКОЛА Ђ. ВУКИЋЕВИЋ.

Штампа Ф Битерман.

ШКОЛСКИ ЛИСТ.

Број 12. У Сомбору 15. јуна 1880. Год. XII.

„ШКОЛСКИ ЛИСТ“ излази сваког 1. и 15. у месецу. Претплата је за целу годину 3 ф., за 4 месеца 1 ф. а за Србију 8 динара годишње. Учитељи, који имају мању плату од 300 ф., богослови и приправници добијају лист у пола цене. Дописи и претплата шаљу се: Уредништу „*Школског листа*“ у Сомбор.

ПРЕДЛОГ ЗА НОВУ УРЕДБУ О СРПСКИМ НАРОДНИМ ШКОЛАМА.

Трећи дан Духова састала се у Карловцима анкетна комисија, која треба да искаже своје мнење о овом предлогу. Саветовање анкетне комисије саопштићемо у идућем броју, а сад сматрамо за нужно, да наше читаоце упознамо у изводу са предлогом за нову уредбу, како ју је поднео школском савету гл. школски референат.

Предлог овај говори о настави у опште, о дужности општина, о дужности деце и родитеља, о недељним школама, о учитељима, о вишој или грађанској школи, о учитељској школи, о управи и надзору, о месној школској управи и надзору и о среској управи и надзору.

О настави. Настава у осн. школи дели се на нижи и виши течај. Први траје 4, други 2 године. Осим досадањих наставних предмета наглашују се још читање и писање латиницом и индустријске радње, за Хрватску немачки а за Мађарску маџ. језик. Настава се даје начином, који се прописује у учитељској школи. Настава почиње о преображењу а траје до Петровадна. Недељно се наставља у нижем течају најмање 20, а у вишем 24 сата. На крају сваке по године држе се јавни испити.

О дужности општина. Свако место, чим има 30 за школу способне деце, има да подигне за њих школу. У мањим местима може да наставља и парох, ако има за то способности. Општине са преко 100 школске деце имају поред учитеља да држе и учитељицу, са преко 200 деце 2 учитеља и учитељицу, са преко 300 деце 2 учитеља и 2 учитељице, а места са више од 400 деце треба да подигну грађанску школу. Учитеље могу где је

нужда да замену и помоћници. Минимум учитељске плате је 365 ф., помоћничке 200 ф. Редовни учитељи имају право на петогодишњи доплатак (10 %), али само у три пута. Плата се издаје месечно напред. За плате, које нису издате на време, припада учитељима 5 % одштете из школске благајнице. Кад учитељи иду на конференције, добијају подвоз и дневнице. Обвезују се општине, да улажу у мировински фонд. Учитељи добијају стан у нарави или накнаду од 20 % на плату и башка накнаду за огрев, а у селима још ½ ланца земље. Код сваке школе има да се заведе школска и народна књижница. Свака општина оснива фонд за издржавање својих школа.

О дужности деце и родитеља. Обавезност полазења школе траје од навршене 6. до навршене 12., односно 14. и 15. године. Деца, која се уче код куће или у другим заводима, морају на крају сваке шк. године полагати испит у срп. вероисповедној школи. За неуредно полазење школе одређују се глобе.

О недељним школама, У овима се продужују и проширују науке вишег течаја осн. школе, а уз то долазе још и практичка вежбања, која могу руководити и искусни људи из места. У недељну школу уводе се штедионице. На крају течаја држе се отпусни испити. За ове школе може се наредити и школарина. Учитељи добијају за наставу у овим школама засебну награду, која не може бити мања од 60 фор.

О учитељима. Учитељи могу бити и они правосл. Срби и Српкиње, који су свршили државну учитељску школу, пошто допуне испит за српске вероисповедне учитеље. Заменици, које затече ова уредба у служби, имају најдаље за 2 год. дана да положе учитељски или помоћнички испит; од тог се изузимају они, који више од 20 год. служе. Учитеља као и помоћника бира општина. Изабране има општина дужност да досели. Који за 2 год. узастопце не покажу довољно успеха у школи, могу се упутити, да поново полажу учитељски испит. Учитељи се обвезују, да настављају до 30 сати недељно, и дужни су да уче 80 деце у дневној а 40 у недељној школи. У цркви морају држати десну певницу, за што у варошима добијају најмање 60 фор. Заменика оболелом учитељу плаћа општина. Удовица има за годину дана прâво на половину мужевљеве плате и половину стана.

О вишој или грађанској школи. Оваку школу дужне су подићи српске правосл. општине са преко 5000 душа. Оне имају 4 разреда, али могу бити и продужење вишег течаја основне школе и тада имају 2 разреда. У њих се примају деца по свр-

шеном 4. разр. основне школе. У једном разреду не може бити више од 50 деце, ни недељно више од 30 сати. И овде се може увести школарина, а морају се увести штедионице. Редовних учитеља треба да је 2, одн. 4, даље катихета, учитељица и потребни помоћници. Учитеље и помоћнике бира општина, а катихету поставља дотична црквена власт. Редовни учитељи могу бити они правосл. Срби, који су положили испит за професоре средњих школа или испит за учитеље ове школе. Плата учитеља и учитељице је најмање 700 фор. и 20 % станарине, уз то квиквенали по 10 % на плату. Управитеља наименује школски савет на 3 год. из броја редовних учитеља; исти је и управитељ основних школа у месту. Уз ове школе може се додати још по једногодишњи стручни течај. Више дев. школе у Панчеву, Н. Саду и Сомбору увршћују се у грађанске школе.

О учитељској школи. Уз сомборску учитељску школу установљује се засебно оделење за образовање учитељица. Међу обавезним предметима навађају се практично мерење и вежбање с домаћим алатима, индустријске и друге ручне радње. За управитеља именује школски савет професора педагошке струке на 3 године. Он је уједно и управитељ основних школа у месту. За образовање професора за учитељске школе постоји једна стална стипендија од 600 фор. Код учитељске школе заводи се конвикт. Сваке године издаје управа печатан извештај о раду учитељске школе.

О управи и надзору. Главни је надзорник архиепископ — митрополит. Њега заступају у епархијама епископи. Све општине једног протопопијата чине један школски срез, а целе епархије један школски округ.

О месној школској управи и надзору. У месном школском одбору има најмање 5 чланова, које бира месна црквена скупштина. Уз њих су чланови по дужности месни парох (ако их има више: најстарији), школски управитељ и учитељ. Ако има више учитеља а ни један није управитељ, онда улази у одбор један од учитеља, кога изабере месни учитељски збор.

О среској управи и надзору. Стални срески надзорник је дотични протопресвитер. Он има помоћника, кога на 3 године бира епархијска скупштина од учитеља тог среза по препоруци учитељског збора.

О МЕХАНИЗМУ У ШКОЛСКОЈ НАСТАВИ.

Предавање професора дра Ф. Рачића,

држано 6. априла 1880. г. у учитељском збору у Београду.

(Наставак).

2. У основној школи учи се и нешто из *земљописа*. И ту има доста механизма. Као што је механизам у јестаственици — полажење од класификације, у место полажења од посматрања, описивања и поређења јединака (индивидуа), тако је у земљопису механизам — полажење од већег простора од државе, пре него што се схвати више мањих простора, и посматрање цртежа, слика и мапа—место посматрања и мерења саме земље (у дотичном месту и околини). Тако н. пр. чућете у неким школама, како деца у III. разреду именују све округе Србије и важнија места у њима, а кад их запитате, шта је то округ и колики је један округ по величини простора, — не ће знати одговорити, како треба. Чућете, како деца помињу све власти, а немају ни појма о том, шта која ради и т. д. У IV. разреду чућете, како ученици помињу све државе европске, а незнају ни шта је држава; помињу квадратне миље на стотине и хиљаде, а немају појма ни о једној квадр. миљи; говоре о милијонима становника, а није им јасно ни колико је то сто хиљада, а можда и десет хиљада људи. Па с тога се чује често, како деца место 40 милиона кажу 40 хиљада становника и т. д. — У кратко, где год нема личног искуства у познавању бар једног предела, једног малог делића земље, и где се цео остали земљопис не наслања на то искуство посредством непрестаног упоређивања и мерења (на мапи) — ту у учењу земљописа влада механизам, било то у основним или у средњим школама.

3. Тражи се, да и ученици основне школе науче нешто из *физике и хемије*. Из ових се предмета ис-

тина врло мало учи, али и у томе што се учи има често механизма. Или зар то није механизам, кад се ученицима казују неки природни закони—пре него што они познају природне појаве, које ти закони обухваћају? или кад им се описују неке појаве само говором, а *непоказују се?* или им се показују слике, а не саме појаве?

Нека се сваки сети, како је учио некад: колико је таквих описа из свију природних наука чуо и учио, и колико је од њих само чуо, а није *разумео,* и само учио, а није *научио*—тако да би му остали стално у памети и да би их могао и *употребити* у животу. Све што човек на овај механични начин научи – то је *мртво* знање, или управо и није знање, није познавање самих *ствари* и природних *појава* и *закона,* него је познавање *речи*—без одређене садржине. Где год се природне науке предају само казивањем или причањем, а не *показивањем* и *експериментисањем,* и где год се уче из *књиге,* а не из саме *природе* (проматрањем, бележењем и поређењем) — ту влада механизам у настави.

4. *Рачуница* сматра се одавна као један од најважнијих предмета и у основној школи. Она је најтачнија од свију наука, па у њој се бар може очекивати, да ће свуда владати потпуно разумевање. Но није тако; — и ту има доста механизма. Сетите се само, како се обично учи *таблица множења* и *дељења* на памет и како се уче рачунска *правила,* нарочито при рачунању с разломцима у IV. разреду. Запитајте дете, које је *тако* учило: колико је три пут седам, — оно ће брзо одговорити: 3 пут 7 је 21. Запитајте га после одмах: а колико је 7 пута 3, — дете ће застати, па или не ће ништа одговорити, или ће тек после подужег размишљања погодити.

А шта да кажем о *примерима,* који се употребљују при рачунању? Колико има примера, који се у-

потребљују без икаква смисла, — примера, који говоре о нечем, чега нема и што није ни могуће!

Нема дакле сумње о том, да и у рачуници има доста механизма, који је такође убитачан по умни развитак.

Још један пример ове врсте механизма: ко је учио рачунање више страним него матерњим језиком, тај овим последњим не може тако брзо да рачуна, као страним језиком. Исто тако, ко би од вас хтео сад да рачуна неким страним језиком, који добро разуме, а навикнут је на рачунање матерњим језиком, ишло би му теже, и пробу би морао ради сигурности матерњим језиком предузети.

5. Има српских основних школа, у којима се учи и *геометрија и цртање;* — па и ту има механичког учења. Где се у геометрији полази од најпростијих елемената (од тачке и линије), а не од самих ствари (геометријских тела), и где се црта нешто по угледу (по прегледалицама), а не по самој природи, — и то је механизам, а није никако логичко учење. (То важи и за ниже разреде средњих школа.)

6. У основној школи учи се и *историја*, и то и *српска* и *општа* историја. Ту има више механизма него у свима природним наукама заједно; јер у историји се не може ништа показати, да би ученици могли сами видети и да би могли гледањем нешто научити, него све им се мора *причати*. А да се причање удеси тако, да садржина буде са свим *разумљива* за децу и да у њих буди *морална осећања* — за то треба много спреме и много вештине. С тога ће се мало која школа наћи, у којој се овај предмет не предаје ни мало механично.

Ако се историја српска предаје без икакве *приправе* (причањем појединих животописа), као што је то у овдашњим српским школама, онда се механизам не може избећи у III. разреду, где се учи одмах цела

српска историја, а тако исто и у IV. разреду, где се учи цела општа историја. — На испитима може се свашта чути у том погледу. Да ученици неке догађаје из овога века преместе у 14. век, то није ништа необично; њима је 500 година више или мање — ситница, јер њима је 1000 година исто тако непојмљива као и 100 година, и 500 година као и 50 година. Ученици говоре о ратовима — као о каквим играма дечијим; говоре о пропасти једне војске или целе државе — као о неком најобичнијем догађају, који их ни мало не узбуђује; говоре о бедама и патњама, о мукама и смртним случајима најславнијих и најзаслужнијих људи — без икаква саосећања; — али и учитељ (учитељка) је тако њима говорио, па није ни тражио од њих *разумевања* и *осећања*, него само памћења.

Па каква је корист од таквог учења историје? Никаква! Деци мора цела историја, у којој се износе само ратови, изгледати као какво дечије игралиште, а зрелијим и бистријим ученицима мора изгледати као каква луда кућа, у којој се лудо мисли и погрешно осећа, и у којој се ништа паметно не ради. Па може ли *таква* историја бити *учитељка* народа и може ли бити углед за живот и карактер дечији!?

7. *Хришћанска наука* узима се да је најважнији предмет у основној школи, и на њу су и црква и држава обраћале особиту пажњу. Ту би се бар могло претпоставити, да се ради све разумно. Но кад практичан психолог загледа поближе у сам рад и успех, налази, да у учењу хришћ. науке има више механизма него у свима другим наставним предметима заједно. Тако, учење свију *молитава*, од најмање до највеће, сасвим је механично, било да се уче на словенском или на српском језику. Учење *катихизиса* такође је сасвим механично; па и у библијској и црквенској историји има много механизма при учењу. — Та *деца* још *неосећају ни потребе*, да се иком *моле*, јер све што им треба, добијају од родите-

ља и без молбе; а о вишим каквим потребама она још и не мисле. Осим тога, деца *не разумеју садржину* молитава, па зато у њима *не могу ништа ни осећати.* А шта је *молитва без осећања? Механизам* — и ништа друго!

За децу није ни систематично излагање религијско-моралне науке, као што је у катихизису, и за њих није још ни историјски развитак такве науке, коју још и не познају довољно; а међутим све то уче и мора им се предавати! Па шта је последица тога? Она је очевидна; видимо је и у основним и у другим школама: последица је — религијски *индиферентизам* (равнодушност према цркви и њеним установама) и још нешто горе од тога, јер је последњи резултат негативан, — он се састоји у одрицању и омаловажавању и форме и садржине овога предмета. — Томе нема лека, док год се самим стручним радницима школским не остави, да они решавају, шта ће доћи у школу и како ће се учити. А докле се људи буду присиљавали, да раде нешто, што се неслаже с њиховим уверењем, донде ће бити и механизма и—индиферентизма.

(Наставиће се.)

НАЈВИША ЗАДАЋА ШКОЛЕ.

(Свршетак).

Уз то мора још нешто доћи. Истинска веселост и радост, текар су онда у некој школи, кад деца увиде, да их њихов *учитељ* од срца *воли.* Кад је мали петољетни Моцарт свога учитеља запитао: „Волиш ли ме?“ и на своје питање није добио одговора — горко је плакао. А тако је још и данас. Деца имају веома фину свест за љубав свога учитеља! Они *теже* ка љубави; јер их је Бог *за* љубав створио. При том није нужно, да им учитељ речима своју љубав засведочава; јер у којој школи обитава љубав, знају то деца и без речи; ту може бити учитељ строг, *веома* строг, и деца ће га *опет* волети. Од великог је успеха љубав особито тада, ако је конзеквентна и кад се са *справедљивошћу* удружи. То се онажа особито приликом *кажњавања!* Само онај учитељ има право да кажњује, који то из *љубави* чини. Да како, да је истинску љубав и праву веселост у некој школи моћи наћи тек тада, кад је учитељ *сам*

с *пуном* љубављу учитељ и кад га звање његово доиста *весели*. Највећи непријатељи успешнога учитељскога рада увек су били незадовољство и душевна нерасположеност. Где се љубав с *разјареношћу* проповеда, ту нису ни деца ни учитељ *добре* воље. Радо допуштам, да је позив учитељски у разноликом обзиру врло тежак позив и да се исти не може довољно наградити ни новцем, ни чашћу, ни штовањем; али ја не могу сада, па никада одобрити, да ће учитељ свој положај побољшати мрзовољношћу и да ће *више* постићи или да ће си *више* штовања прибавити јавним тужаљкама, које га често само понижавају. Ако је учитељ у свом срцу потакнут весељем, ако радо и са љубављу ради, онда ће то прећи и на децу, онда ће и *она* радити с вољом, тада ће стећи и родитељи *интерес* у школи и тада ће он правити „морална освојења“, којима ће и себи и целом сталежу своме подићи опште *поштовање*.

Да саберем све, што довде рекох прегледно у ово што иде.

1. Што је нашој народној школи сада у првој линији нужно, то је *строг завт* и строго *морално васпитање* ка *истинитости, поштењу, савесности*, ка пристојном понашању, ка *пијетету* и ка искреној побожности. Где се овај утицај на морално васпитање занемарује, ту интелектуални рад личи светлости трулога дрвета, које у мраку, до душе, светли, али не греје.

2. У другој линији нужна је нашој младежи *добра настава*, така настава, која ће децу *свестрано* у запетости подржавати, која ће децу за *рад* васпитати и у раду вежбати. Особито се мора у нашим школама велика важност полагати на *оштро, логично мишљење* и на коректан изговор. Није доста да деца наставно градиво само добро *схвате*, него ваља да га науче и правилно *представити*. Ово задње је *особито* важно!

Ово су опште реченице, које ће, надам се, учитељи одобрити. Од испуњења истих зависи успех учитељскога рада и благослов њихова позива. Буду ли се деца по овим начелима образовала, онда ће народна школа испунити своју мисију, тада ће народно *образовање* у истину довести до народног *благостања* и до народне *среће*, тада ћемо добити грађана и хришћана, који ће бити приправни за „свако дело благо“.

Нека би учитељи ове моје речи тако пријатељски примили, као што их ја мислим, и нека би при доконим часовима о њима размишљали и к своме их срцу приљубили. Речи: за *народ* свој! нека нам буду застава, око које треба да се прикупимо. Из љубави к *народу* свом треба да се и са школским властима нашима слажемо, а да своје *поштено* и *савесно* вршимо,

да би уредбе, које су у новије доба на пољу школства створене до ексактности извести могли. Закони и наредбе сами по себи су тек мртав комад хартије, само су празни сасуди, код којих свакад зависи од тога, каквом ћемо их *садржином* испунити и у каквом ћемо их *духу* извађати. Тај дух сам ја хтео овде обележити, то је дух поштене тежње к напретку и то к здравом напретку *педагошке промишљености* и моралног делања, дух хришћанског запта и српске *снаге* и *верности!* Нека би овај дух свагда у нашим школама и у нашим срцима обитавао и доносио благословеног плода у држави и цркви, у школи и породици, у срцу и у дому!

(По К. Кêру.) В. Красић.

ПРИРОДНЕ НАУКЕ.

Уплив непрекидне сунчане светлости на биље.

Лето у Скандинавији је кратко, али док лето траје нема тамо ноћи, те су за то доба и тамошње биљке изложене непрекидном утицају сунчане светлости. Уплив тог непрекидног добијања светлости изучавао је *Шибелер* на биљкама, које произађоше од страног семења. Покушаји прављени су са пшеницом озимицом из Бесарабије и Охија и у оба случаја нађено је, да је првобитна боја семења постајала сваком годином обилнија и тавнија, док није најпосле добило са свим изглед норвешке пшенице. То исто посматрано је и на кукурузу, грашку и пасуљу, целеру, першуну и другом поврћу. У ни једном случају није *Шибелер* нашао, да је која импортована биљка, која се могла гајити у Норвешкој, изгубила што у интензивности боје, а за много обично баштенско цвеће из средње Европе може се баш рећи, да је после аклиматизације у Норвешкој постало веће и добило богатију боју. Ти промењени услови манифестују се у толико јасније, што више идемо на север.

Али није само боја, на коју уплившие непрекидна сунчана светлост скандинавског лета, него је и арома свију пољских и култивованих плодова, који се могу гајити у северним пределима, много јача него у истих плодова, кад су расли у јужнијим пределима. То се најбоље примећава на јагодама и трешњама. У норвешкој фењи много је више изхлапива уља него у средњоевропској. Овај сувишак ароме код северних биљака и плодова иде упоредо са мањом количином сласти. Шљиве и крушке у Христијанији, ма да су велике, лепе боје и обилне

аромом, имају у себи тако мало сласти, да би онај, који је у нашим пределима јео то воће, рекао за норвешко, да није зрело.

Та „премост“ (да се послужим изразом нашег духовитог песника дра Лазара Костића) између ароме и сласти посматрана је и на плодовима португалским. Близу Коимбре расте грдна множина јагода; све су велике и јако слатке, али немају скоро никаква мириса. То исто вреди за португалска вина, кад се сравне са мирисавим вином са Рајне. Из посматрања тих изводимо, да арома зависи исто тако од светлости као сласт од топлоте.

То појачање мириса, које долази од непрекидног утицаја сунчане светлости, узрок је, да се много наше најукусније поврће не може у Скандинавији јести. Обичан целер, који је веома брижљиво негован близу Христијаније начином, који је уобичајен у Енглеској и који се спољашње није ни у чем разликовао од биљака, које су непосредно донесене из Енглеске, имао је љут, непријатан укус кад се сравни са блажијим енглеским биљкама, које пријатно мирише. То исто важи и за бео и црн лук. Тридесетогодишња посматрања г. *Шибелера* не дозвољавају, да се сумња о овим чињеницама. Практично се оне дају употребити у Норвешкој за гајење у великом оних ароматских биљака, од којих се добијају изхлапива уља.

Из многобројних експеримената г. *Шибелера* дају се извести ови резултати: 1.) Пшенично зрно, које је добивено у нижем пределу, може се успешно пренети на виша места (на високе фјелде), па сазреће тамо пре и онда, кад је средња температура нижа. Ако је тако семе гајено више година на највишој висини, која још чини могућом његову културу, онда се оно може опет натраг донети на своје првобитно место, па ће пре зрети него друге биљке, које нису мењале место. То се исто примећава код семења, које је пренето из јужнијег предела и опет натраг. 2.) Семе, које је донесено из јужнијих предела (претпостављајући могућност културе), буде веће и теже и исто семе, кад се опет натраг донесе у првобитну јужну домовину, бива постепено мање док се не поврати на своју првашњу величину. Та иста промена примећава се и на лишћу и цвету различитих биљака. Даље је нађено, да су биљке, што су никле из семења, које је сазрело у севернијем пределу, тврђе и веће него на југу и да боље издрже велику хладноћу. 3.) Што даље на север идемо — у границама могуће културе — то већма развијена боја у цвету, лишћу и семену. Исто то вреди и за мирис, а шећера напротив бива у биљци све мање, што више на север идемо.

ШКОЛСКЕ ВЕСТИ.

(*Оскудица у учитељима,*) која је већ пре владала код нас, постала је још већа, одкако је наша држава поседнула Босну и Херцеговину. Лепи, пријатни градови расписују узалуд стечајеве за учитеље. Ретко кад да буде толико оспособљених компетената, да може разговора бити о прâвом избору. Ово треба да буде напомена српској омладини, да се више но до сада посвећује учитељству, том узвишеном и за наш народ најважнијем сталежу. Догод нам буду школе на толиким местима у рукама простих најамника, дотле нема напредка ни школи ни народу. Стање учитељско сваким се даном све већма поправља и српски народ чиниће и у будуће све могуће жртве у том погледу. Приходи учитељски достижу на више места до 1000 ф. и учитељима је отворена каријера до највиших просветних звања као и у другим сталежима. Па онда ваља расудити, да је данас тешко човеку, да се протури и у тим другим сталежима, а саразмерно најлакше долази се до учитељства. Речи ове управљамо и на српске родитеље, који имају децу у гимназијама, реалкама и грађанским школама. Шаљући нам добре своје синове у учитељску школу приносе они жртву народу, која му је данас најнужнија, а уједно су се састарали за будућност свог порода. Жалосно је, да српски народ поред толиких штипендија на све могуће струке *нема управо ни једне* намењене приправницима учитељског звања, јер ове штипендије, које сад за приправнике постоје, све су тако незнатне, да се у најбољем случају могу сматрати само као нека мала помоћ, која по себи није довољна, да ишколује ђака. Ко од родољуба овај глас саслуша, биће му име благословено на веки!

(*Испити о учитељској способности*) у учитељској школи у Сомбору почињу 17. јуна. Тог и следећег дана биће писмени испити, а 19. почињу усмени. У испитној комисији су поред главног надзорника српских школа дра Ђ. Натошевића окружни прота сомборски и члан саборског одбора Ђ. Бранковић и школски референат за бачку и будимску епархију С. В. Поповић.

(*Школе у Вршцу*) походио је 23. маја главни надзорник српских школа др Ђ. Натошевић.

(*Учитељску скупштину за подручје Ђаковачке поджупаније*) сазвало је кр. жупан. школско надзорништво у Осеку за 1. 2. и 3. септ. п. р. т. г. у Ђаково.

(*У кнежевини Бугарској*) основане су три препарандије

за учитеље у Силистрији, Цариброду и Дубници и једна за учитељице у Софији. Мати познатог руског ђенерала Скобељева дошла је не давно у Софију с намером, да тамо о свом трошку оснује завод за изображавање женскиња.

(*На збору шајкашких учитеља*) у Ковиљу 17. маја о. г. присутни беше 21, а отсутни 14 учитеља отн. учитељица. Председник је отворио збор говором, да је исти сазвао усљед отписа школског надзорништва бачке жупаније, које је уништило све редом резолуције донесене у последња два учитељска збора, наиме: штатут и пословник збора овога, штатут за књижницу шајкашк. учитеља, петицију о квинквеналу и друге, јер ће за овај збор као огранак жупанијске учитељске скупштине, важити штатут донесени од исте жупанијске школске скупштине, а штатут за књижницу саставиће жупанијски управни школски одбор (?). Учитељи пак овога збора истим отписом позивају се, да ни о чем другом у зборовима не воде говора, него да држе угледна предавања и расправљања педагошко-методичко-дидактичких питања, а по том о предреченом „умерену критику“ да воде. За тим је председник позвао предаваче који су се из задатих предмета у прошлим зборовима за предавање спремили, да предузму предавања са присутном децом. — Ј. Бугарски чурушки учитељ, држао је предавање са I. и II. раз. из очигледне наставе: о овци. М. Каленић, местни учитељ, предавао је I. и II разреду из земљописа: упознавање места рођења и најближе околине његове. С. Јанковић говорио је о пажњи дечијој у школи. — Првог предавача критиковао је: Мирилов, Каракашевић, Поповић, Маршић. С добре стране: да је пре предавања децу на пажњу побудио, да је предавајући и испитујући сву децу занимао, питања на све ученике управљао, па после прозивао. С лоше стране: да су и реп и врат главни делови тела, да реп није баш само за махање, што је изоставио из користи ђубре и црева, није споменуо и штету коју може овца ма и неваљалством пастира да учини, врсте, боје и имена оваца и како се у ком добу и роду зове овца, нити је сравњивао са којом другом домаћом животињом. Осим тога, да је више живости и јасности при предавању требало. — Другог предавача критиковала је већина учитеља и учитељица Рудића, којој је говор особитом пажњом како од чланова, тако и од лепог и отличног броја публике саслушан и са „живела“ и тапшањем пропраћен. С добре стране: да је предавач као млад учитељ доста слободно, одређено, јасно, живо и одушевљено предавао и испитивао. С лоше стране: да није пре-

давао, но испитивао, дотле већ свршено продуцирао, да је најпре прозивао дете, па онда питања стављао и питања на неколико деце управљао, погрешну разлику између села и вароши изводио, није стране света но само лево, десно, напред, натраг са децом спомињао. Ово је изазвало између чланова на збору живу препирку за и против предавача, при којој је учитељица Рудића учествовала побијајући оне, који тврдише, да је врло рано при овој земљописној лекцији о странама света говорити. (Ал' ено у „Упуству за предавање вечбања у говору и разумевању," дакле пре земљописа на с. 137. уче се у I. и II. р. стране света. Извештач.) (Свршиће се.)

(*Објава кр. шк. надзорништва бачког*). Г. кр. уг. министар богачасти и јавне наставе под 29. маја о. г. наредио је, да се у време овогодишњег летњег шк. одмора у *Бају* држи шестнедељни накнадни учевни течај мађарског језика за народне учитеље, који мађарски незнају. Овај течај ће се отворити 12. Јулија (30. Јунија) у 8 часова у јутру у државној учитељској школи, а примају се у њега у служби налазећи се учитељи, који мађарски или сасвим незнају или само мало знају. Сваки учитељ добија за време шестнедељног течаја дневнице од 70 новчића; путне трошкове сносе дотичне општине; за безплатне или јефтине станове постараће се управа држ. учитељске школе. С тога се позивају учитељи, који на овом течају учествовати желе, да се 11. јула (29. јуна) о. г. код управе бајске државне учитељске школе пријаве. У Сомбору, 19/6. јуна 1880. Фрањо Цирфус с. р. кр. саветник и бач-бодрошке жупаније шк. надзорник.

КЊИЖЕВНИ ПРИКАЗИ.

23. „*Pedagogija* I. dio Uzgojoslovje sastavio ***Stjepan Basariček*** učitelj kr. preparandija u Zagrebu i pravi član hrv. ped. književnoga sbora. Zagreb, naklada hrv. ped. književnoga sbora. 1880."

Књигу ову написао је на позив хрватског педагогијског књижевног збора познати наш писатељ г. Стјепан Басаричек са особитом пажљивошћу и тачношћу и то као што сâм у предговору вели: „према знанственом суставу хербартоваца а уз то јој је подао биљег изразито хришћански". Прво мотивује писац тим, што се педагогијска правила најдосљедније и нај-

згодније извести могу из психологијске науке Хербартове, а друго тим, што је књига намењена хришћанскому учитељству.

Што г. писац у предговору наговешћује, то читатељ с радошћу у књизи овој као подпуно добро изведено наћи може. У њој се наука о васпитању оснива на психологији и на моралној филозофији, и генетичним редом из психологијских правила изводе се педагогијска, што је и за схваћање и употребљење читатеља и ученикâ врло нуждно и чиме се јасно показује свакоме да је педагогија управо употребљена психологија и етика. Но при том писац је своме делу дао поглавито значај педагогије хришћанске признавајући слободно и без зазора, да се подпуно и право васпитање и усрећење човека најлакше и најбоље постићи даје васпитањем у духу оних најсветијих начела, која је син Божији Исус Христос човечаству благовестио. Овај хришћански тип особито се изражава у оним оделењима ове књиге где је говор о образовању ума (§ 44.) о религијским чувствима и њиховом образовању (§ 57. и 58.); о сучуству (чувству симпатије) и о љубави, (§ 64. и 65); о моралним идејама (§. 78.), о цркви, као важном фактору при васпитању (§. 106.); о школи према дому, држави, и цркви (§. 111.); о сврхи и средствима васпитања (§. 119. и 120.) где се са одушевљењем хришћанским препоручује родитељима, васпитатељима и учитељима света дужност: „да млади нараштај васпитањем приводе најсавршенијем узору и праизвору свију врлинâ Исусу Христу, јер у њему се стичу све ћудоредне идеје, у њему је све што је истинито, што је праведно, што је пречисто, што прељубезно и славно (Фил. 4, 8). К њему ваља дакле привађати узгојеника (васпитаника) да се у њему усавршава и у његово обличје преображава те да узмогне ускликнути с апостолом: „Ја живим, но не живим ја, него Исус у мени живи. (Гал. 2. 20).“

Овако је са згодним доводима из светога писма пуна ова књига, што ваљаности њеној придодаје и прави хришћански тип, као што се то и у делима најславнијих хришћанских немачких педагога, наиме: Сајлера, Ротелса, Келнера, Ријега, Цилера, Бормана, Шица и других са услађењем читати даје. Ја који у српској учитељској школи сомборској од 1858. год. педагогију на основу психологије и етике, а у духу хришћанском српској младежи предајем, особито се радујем што је врсни писац тим истим путем пошао, ког ја за најваљанији и за нас најспасоноснији држим.

(Свршиће се).

РАЗНО.

(Игуман војловачки) преч. г. Фотије Јорговић примио је у манастир Војловицу учитељског ветерана г. Јована Поповића. Исти је преко 70 година стар, а учитељевао је 45 година. Сад је остао без икакве потпоре и очекивала га је најбеднија старост. Али племенита душа преч. г. Фотија предупредила је то. Чим је дознао за жалостан положај старог учитеља, отворио му је задахнут прâвим хришћанским милосрђем врата дома, ком је он достојни предстојник. Уверени смо, да ће му цело српско учитељство од срца рећи: живео!

УПРАЖЊЕНА УЧИТЕЉСКА МЕСТА.

— Траже се три учитеља за основну мушку школу у Сарајеву. Плата је 600 фор., слободан стан и огрев. Компетенти треба да су вешти црквеном појању. Рок до 22. јуна. Молбенице се шаљу школском одбору у Сарајево.

— Одмах се могу попунити 6—8 учитељских места у Далмацији. Компетенти морају бити вешти црквеном појању. Плата стално именованих учитеља је преко 400 ф. и слободан стан, петогодишња повишица од 100 ф. и после изслужених година пензија у достигнутој плати. Сталан постаје учитељ, кад издржи испит пред школском власти у Задру, а док то не учини добија награду од 60 % гореозначене плате и слободан стан. Ко од сомборских приправника жели да компетује за ова места, нека пошље своје инструјиране молбенице, управљене на високо „школско вијеће“ у Задру, г. Н. Ђ. Вукићевићу, управитељу учитељске школе у Сомбору.

— Тражи се учитељица у Ст. Футогу. Плата је 450 ф., слободан стан и огрев. Рок до Петрова. Молбенице се шаљу председништву црквено-школске општине у Ст. Футогу.

ЈАВНА КОРЕСПОНДЕНЦИЈА.

Г. Ђ. К. (Вешт. *Ваш чланак „Средња школа за горњу Крајину“ примили смо. Слажући се у свему са оним, што репродукујете из свог чланка у „Застави“, не можемо му ипак места уступити због полемичног завршетка против дотичног дописника. У таком тону не може нико и против никог писати у нашем листу! Иначе је Ваш чланак намењен поглавито јавности у горњој крајини, а Ш. Л. има тамо свега два цела претплатника и то две општине у бив. другој банској шуковнији. У другој каквој ствари стојаћемо Вам радо на услузи. —Г. С. М. Кончару у Врховине. Да Вам неби морали одмах овим бројем лист обуставити, послали смо Вам само бројеве од друге тромесечине, те ако још 50 н. пошљете, добијаћете лист до краја године. — Г. Ђ. Гојковићу у Суботици. Молимо да упозорите г. Карановића, да овим бројем истиче његова претплата за учитеља у Брчком.*

Овим бројем истиче претплата свима, који су послали претплату за по године. Молимо учтиво, да се претплата што пре понови, да знамо, колико ћемо примерака одсад да штампамо. Без поновљене претплате неће се лист ником шиљати. Служити можемо још свима бројевима почињући од 4.

Издаје и уређује: НИКОЛА Ђ. ВУКИЋЕВИЋ.

Штампа Ф. Битерман.

ШКОЛСКИ ЛИСТ.

Број 13. У Сомбору 1. јула 1880. Год. XII.

„ШКОЛСКИ ЛИСТ“ излази сваког 1. и 15. у месецу. Претплата је за целу годину 3 ф., за 4 месеца 1 ф. а за Србију 8 динара годишње. Учитељи, који имају мању плату од 300 ф., богослови и приправници добијају лист у пола цене. Дописи и претплата шаљу се: Уреднишшву *„Школског листа“* у Сомбор.

ПРЕДЛОГ ЗА НОВУ ШКОЛСКУ УРЕДБУ ПРЕД АНКЕТНОМ КОМИСИЈОМ.

Анкетна комисија, коју је ш. с. изабрао, да искаже своје мнење о предлогу за нову школску уредбу, састала се 10. јуна у Ср. Карловцима, те је тога и следећег дана скоро непрекидно већала о поднесеном предлогу. Саветовање је руководио гл. школски референат др. Ђорђе Натошевић, а од позватих чланова беху присутни: архим. Иларион Руварац, ректор богословије; Ст. В. Поповић, шк. референат; Васа Пушибрк, управитељ новосадске гимназије; др. Милан Димитријевић, професор карловачке гимназије; М. Петровић, професор препарандије у Сомбору; Јов. Поповић, управитељ више дев. шк. у Панчеву; Арк. Варађанин, управитељ више дев. шк. у Н. Саду; Јов. Настић, нар. учитељ у Сентомашу; Мата Косовац, нар. учитељ у Меленцима; Ј. Благојевић, нар. учитељ у Сомбору и Св. Милетић, нар. учитељ у Земуну.

Др. Ђ. Натошевић прочита акт саборски и одлуку шк. савета, којима се одређује ова комисија. Пошто је још прочитао и отпис шк. сав. на њега управљен и разложио, да у његов предлог нису ушле гимназије и богословија с тога, што по његовом мнењу гимназије спадају само мало у делокруг наших народних власти, а богословија још мање, јер је ту синод компетентан, — замоли *С. В. Поповића,* да води перо и отвара саветовање.

Прочита се још и устројство о ЕПО и СНЦШС, донесено у 26. саборској седници 17. окт. 1879., јер неки чланови беху мнења, да комисија ова треба своју да каже и о оном, што је свршено на сабору, а нема још законске моћи.

Др. Ђ. Натошевић разлаже укратко, шта га је руководило при састављању предлога и напомиње посебно промене од постојеће уредбе. Квинквенала је ставио због тога само три, јер се нигде не дају in continuo. Установу помоћника увео је за то, што многе општине имају нужде, да држе више учитеља, а не могу да их плаћају; али никако се не слаже са духом његовог предлога, да у ком месту буде сâм помоћник.

Поведе се подужи разговор о модусу саветовања и најпосле се сложи сва комисија у том, да сваки члан најпре искаже своје мнење о предлогу као целини. На позив повереника шк. сав. исказују своје мнење овако:

С. В. Поповић: Замера предлогу, да нема форму закона, има у њему појединости, које спадају у наредбу а не уредбу, исти не обухвата све одношаје, које би требало нормирати и нарочито жели, да се овом приликом поведе реч о епархијском и главном надзору, јер дотични саборски операти нису још потврђени, а по суштини својој спадају у ову уредбу. *М. Петровић:* Сабор је с тога желео нову уредбу, да се постави што чвршћи ослонац нашој автономији на просветном пољу, те да неби при сваком новом кораку наилазили као до сад на тешкоће код владе. Требало је формуловати с тога права наше конфесије на шк. пољу према држави, а не упуштати се у специјалности, које спадају у наредбе. Тада би било и мање параграфа, што би само од користи било овом закону. Овако у овом предлогу нема логичког реда, местимице се налазе противусловља и непотпуности. Држи, да би сасвим нов предлог ваљало поднети сабору, јер овај не одговара интенцијама сабора. *Ј. Настић*: Налази у предлогу на нејасна одређења, али га ипак акцептује, да се дотера. *Др. Димитријевић*: Прихваћа сасвим предлог за основу саветовања, јер одговара нашим потребама. *Ј. Благојевић*: Предлог је непотпун, замера му поглавито, што у њему нема ништа о занатлијским и ратарским школама, о заводима за сирочад, глухонеме и т. д., што би лако било подићи уз постојеће манастире. *С. Милетић*: Предлог не обухвата све што треба. *Ј. Поповић*: Предлог је не потпун и требао би да је у њему други ред. *М. Косовац:* Жали, што предлог не обухвата хуманитарне заводе, иначе се и њим у главном слаже и држи, да је задоста одговорио цељи. *А. Вараћанин:* И он види мâне у предлогу и помиње нарочито, да би и уредба за мировину требала да је као саставни део у овом предлогу. *В. Пушибрк:* Дели мнење предговорника о уредби за мировину и мнења је, да треба предлог пресуђивати обзиром на епархиј-

ску и главну управу. *Архим. И. Руварац:* Да предлог цељи одговори, требало би у њему удесити бољи распоред и попунити га.

Пошто су тако чланови генерално саслушани, позива их повереник шк. савета *др. Натошевић,* да обрате своју пажњу појединим паређењима предлога. Читају се поједини параграфи одељка *о настави у основној школи.*

У §. 1. казује се, шта је задаћа основној школи. Пошто је то дефиниција сви су чланови тог мнења, да јој нема места у закону.

§. 2. дели се основна школа у виши и нижи течај, а скупа имају 6 разреда. Сви чланови изражују се против деобе у нижи и виши течај, јер не виде логичка узрока за то. *Др Натошевић* разјашњује, да је то учињено ради прелаза у гимназије, у које би ученици одлазили по свршеном нижем течају. *Др Димитријевић* доказује, да закон за гимназије не показује таке обвезе за ученике; примање зависи једино од доба и пријемног испита. *Настић* жели да се изрично каже, колико година мора *свако* српско дете да иде у *српску* школу. *Благојевић* мисли, да није нужно, да се у уредби каже, колико разреда има основна школа, него да се само рече, да основна настава траје 6 година. Треба изрично навести, да је у основној школи наставни језик: српски *са ћирилицом.* Овде узима *Пушибрк* реч, да разложи, како су скоро све државне уредбе удешаване више по немачким околностима, а најмање по нашим. У Немачкој живи народ од трговине и индустрије, а код нас је упућен на економију. Али на жалост државне институције па и школска стају у нас на пут напредовању економије, јер снагу економу одузимају. Од 6—15 година терају нас у школу, од 20 вуку нас већ у војаке, а све је то од грдне штете за земљорадњу. Он не говори овде, да ставља какав позитиван предлог, него је рад, да се овде покрене размишљање о том тако важном предмету, како би му и држава једном обратила своју пажњу. Он мисли, да би се основна настава могла проширити и на више година него 6, али да траје сâмо по по године, а остала пола да се не закида економу. Држи такођер, да би више одговарало начину живота српског народа, кад би се настава давала у *једанпут* дневно, а не као сад подељена у два оброка.

§. 3. говори о наставним предметима. *С. В. Поповић* жели, да се предмети поређају као у §. 18. старе уредбе, а да се за Угарску дода још и мађ. језик. *Благојевић* жели, да се каже, да се осим законом прописаних предмета не сме преда-

вати никоји други предмет. *Милетић* је за то, да се може, али не без претходне дозволе, јер код њих у Земуну мора се н. пр. учити немачки. *Настић* жели, да из реда наставних предмета изостану индустријске и друге ручне радње, свакако пак да изостане домоводство, које нема никаква смисла у осн. школи. Он је потпуно убеђен на основу свог искуства, да на селу ни женски ручни рад није од никакве користи. Даље жели, да буде само *славенско читање,* а не и *разумевање.* И *арх. Руварац* је само за славенско читање. *Благојевић* је и за разумевање. *Ковач* је за то, да се изрично забране луксузни радови у женским школама. *Варађанин* је мнења, да практичке поуке треба да се ставе генерално, а да се дода: по месним околностима. *Пушибрк* жели, да се реалије предају на основу читанака.

§. 4. говори о одређивању наставног плана. *Ј. Поповић*: Крајње је време, да се шк. с. озбиљно побрине за издавање књига, јер за наше околности није се показало као целисходно, да је сва школска књижевност у рукама приватних накладника. *Ст. В. Поповић* говори о прекој потреби, да се издаду читанке, јер ове будимске, којима се служимо, удешаване су за комуналне школе. *Благојевић* жели, да се наставни план издаје само по саслушању зборова учитељских, а да се обиђе мнење учитељских школа. *Петровић* показује, како је неоправдан такав захтев, јер они, који спремају учитеље за њихов позив, свакако ће бити и компетентни, да даду своје мнење о наставном плану за нар. школе. И *Пушибрк* мисли, да неће бити излишно мнење учитељских школа.

§. 5. наређује, да се настава даје по пропису учитељске школе и истичу се главни моменти, на које ваља пазити при настави. *Петровић* је за то, да тај § изостане. *С. В. Поповић* држи, да је тако наређење на месту у наставном плану. *Сви чланови* су за то, да изостане тај §.

§. 6. наређује, да настава отпочиње о преображењу. Више чланова говоре како је неумесно то наређење, него мисле, да треба настава да отпочиње кад и у државним школама, ако се таке налазе у месту.

§. 7. наређује, колико се сати (20—24) даје недељно настава. *Настић* хоће, да се у одређеном броју часова разуму и часови за гимнастику.

§. 8. наређује на крају сваке по године јавне испите. *Петровић* је против јавних испита, који се већином измећу у параду, штетну по школу. Да би ипак школа остала у контакту са публиком, жели, да ѳо редовно приређују две школске

свечаности, једна на св. Саву, друга на крају школске године, те да се на исте позива месна публика. *Настић* хоће да се држи само један испит на крају године. Тако и *Благојевић*. *Косовац* жели, да остану два испита.

§. 9. говори о недељном, великом и изванредном одмору. *Пушибрк* и *Вараћанин* предлажу, да одморни дани буду среда и субота после подна. *Настић* је за један цео дан. *Вараћанин* један цео или два по подна по месним околностима. *Благојевић* жели, да о великим празницима буде као у старој уредби. И *Пушибрк* се придружује том. *Настић* је против изванредног одмора о већим пољским радњама и жели, да то изостане. И *други чланови* пристају уз настићево мнење.

§. 10. помиње унутарњи ред и рад у школи. Сви чланови мисле, да том §. није место у уредби. (Наставиће се.)

О МЕХАНИЗМУ У ШКОЛСКОЈ НАСТАВИ.

Предавање професора дра Ђ. Ракића,

држано 6. априла 1880. г. у учитељском збору *у Београду.*

(Наставак).

Да наведем само један пример, како се учи „мала црквена историја старог и новог завета за основне српске школе,“ и то у II. разреду. Слушао сам пре неколико година на испиту, где се овако пита и одговара :

Учитељка: Кажи ти мени, о чему говори 13. глава? Али кажи ми то *својим речима.*

Ученица: „13. глава: стање старозаветне цркве од повратка Јудејаца из Вавилонске у своју земљу, па до рођења Исуса Христа.“

Учитељка: „Ко је Јудејце повратио из Вавилонске у њину земљу ?“

Ученица: „Кир, цар персијски“ и т. д. (види у књизи под горњим насловом на стр. 20.)

Учитељка: О чему говори 4. глава?

Ученица: „О неписаном закону.“

Учитељка: „Шта је то неписани закон?“

Ученица: „Неписани или јестаствени закон је-

сте глас Божији у нама, који нас преко разума и савести учи, шта да чинимо, а чега да се клонимо“ и т. д. (стр. 8.)

Тако се учи хришћ. наука, тако је уче ученици другог разреда основне школе, уче је *деца* (од 7 година), којима и сами наслови дотичних одељака морају бити чудни, јер они знају, да само људи и животиње имају главе, а у школи уче, да и књига има главе; па да бар има једну главу, можда би је којекако и схватили, — али то је чудовиште са 13 глава и више, па то се неда лако савладати!

Кад тако учитељка (учитељ) пита, онда она, пошто не зна целу књигу добро на памет, држи исту отворену пред собом, па пита из ње и прати у њој одговор очима или прстом; а при том по нека (неки) миче механично и уснама онако, како ученица (ученик) говори (као што и нека девојка зева и миче уснама онако исто, као и маказама, кад сече платно или берберин, кад шиша кога, или као што мати механично отвара и затвара уста, кад храни кашичицом своје дете, желећи да и оно отвори и затвори уста, кад треба). — А деца одговарају на сва питања, као из књиге, „читају“ на памет научене одговоре (обично сентиментално — запевајућим гласом), и то све — „својим речима,“ али „случајно“ од речи до речи онако исто, као што је у књизи штампано.

Но у овом случају нису учитељи и учитељке толико криви, колико они, који су оваке и овима сличне књижице одредили за школске књиге, као и они, који су их тако написали, необзирући се ни на каква правила педагошка.

8. У основним школама читају се *читанке*. *По правилу* представљају читанке *народну књижевност* у лепом избору и лаком облику. А да ли је тако у практици? Није, него ту има свега и свашта и — ништа! Читанка је нека особита смеса; да је бар „меланж“

(са два састојка), ни по муке, него ту има из свију наука по нешто, и што је најгоре, ни то није узето из *сриске* књижевности, него је преведено из страних литература: ето већ само то даје повода механизму.— Но поред тога има још и чисто учитељског механизма. Неки учитељи мисле, да се сви чланци у читанци морају *редом* прелазити и да се несме ништа прескочити; а међутим распоред чланака никако неодговара распореду целе наставе у једном разреду, — и то је већ механизам. А још је гори механизам то што деца читају неке чланке по 10 и 20 пута тако, да их већ науче на памет, а често не разумеју ни једне реченице у њима, нити се учитељ (учитељка) сећа, да их задржи код сваке реченице или код сваког одсека, па да их пита за садржину, и да ову протумачи. Тако нека деца у I. и II. разреду *науче неке чланке на памет самим слушањем*, кад други читају, пре него што науче да их читају реч по реч; па кад се такво дете прозове да чита, оно гледа у књигу и показује прстом у њој, али не онде, где чита, него од прилике погађа,— а *чита на памет!* А кад се запита, где је то што чита (нарочито кад погреши негде), оно не зна да нађе. Куд ће већи механизам!

Паметан човек и говори и пише и чита само оно што *разуме*, — а од *деце* се тражи често, да говоре, да пишу и да читају и оно што не *разумеју!* Зар то није механизам? — Ту не помаже никакво извињавање, као да ће то деца с временом разумети; јер што не разумеју сад, то не ће ни после само по себи доћи, него или се не ће никако знати, или ће се дознати на други начин и другом приликом — осим школе. То је тако исто, као кад се неки стари учитељ хвали, како су његови ђаци постали министри, владике и друга велика господа, — као да је то његова заслуга!

А шта да кажем о *декламовању?* Та ту тек има

механизма — и то од првог детињства па све до зрелијих година! Ту ти *дете* (и то често и женско дете) представља јунака, и размахује рукама, као Краљевић Марко тешком топузином; или представља духовно стање матере, којој је дете умрло; или представља ајдуке (разбојнике) и њихова грозна дела; или представља борбе и патње, болове и муке и самртне издисаје рањеног војника (н. пр. Црногорца); или представља можда чак и љубавна осећања, разне страсти и духовне потресе и т. д. Све то представљају *деца* (мања и већа) — која од свега тога ништа или готово ништа *не разумеју*, јер такво што нису никад ни видела, нити на себи искусила. За децу је то све *шала* и игра; и ако се и дресирају тако, да нешто кажу и озбиљно и тужно, за њих је то шаљиво и весело. Кад дете декламује, како је Краљевић Марко погубио 12 Арапа и одсекао 12 глава, њему је то тако исто, као да је оно посекло толико — купусних главица, — оно при том баш ништа неосећа. —

Тако дресирана деца, што се вићају највише на св. Саву и о испитима, како млате рукама десно и лево, горе и доле, и како их мећу на прса или на главу, како дижу очи к небу и како их спуштају к земљи, како намрште чело и навуку обрве, како лупају ногама и како се клањају — личе ми на дресираног мајмуна, који на „верклу“ тако исто извесне покрете чини, и то — разуме се — не по својој жељи и наклоности, као ни деца, него по туђој команди. — Све то није ништа друго него прости механизам и неприродна дресура! *Васпитаване* то за цело *није*, јер *то нити развија разум, нити иријања за срце, нити челичи карактер.*

9. *Српски језик* ставља се такође међу најважније предмете у основној школи. Матерњи језик знају деца још од куће, па ту бар — може се помислити — не може бити механизма при учењу. Но на жалост има

и ту много механизма. При учењу *граматике*, а нарочито при мењању именица, глагола и других делова говора, као и при граматичком анализању у читанци — има толико механизма, да је тај предмет деци *најдосаднији*, а уједно и *најтежи*, јер се почиње већ у I. и II. разреду, и то без довољне *ириираве*, која се даје у *разговору* између учитеља и ученика, и у растављању истог постуиио на мање делове, а све без употребе граматичких назива. Психолог зна, какав је и колики је то духовни процес, док се дође само до појма о општим именицама, — а међутим учитељ тражи то од деце већ у I. разреду (дакле у 7. години)! Ту је механизам неизбежан, — и тако га има у многим другим приликама (а нарочито још у писменим саставима.)

10. Осим матерњег језика учи се у основној школи још *црквено-словенски језик*, и то у свима разредима. Да није због практичне употребе у *цркви* — овај се језик не би учио у основној школи, у којој се по правилу учи само матерњи језик; — а овако мора бити механизма и при учењу тога предмета, и готово се не да ни избећи, јер он је везан за тачно одређену садржину, а ова није удешавана за децу, него за одрасле хришћане. Али може се тај механизам бар у многоме смањити, и то зависи од учитеља. Има доста учитеља, који се не труде много око тога, него они имају пред очима само тачно усмено репродуковање молитава на црквено-словенском језику и *течно читање* црквено-словенских књига, а на *разумевање* онога, што се говори и чита, не полажу никакве важности, — и ту је механизам потпун: деца говоре нешто, као папагаји, без разумевања и без осећања, и то је за њих без икаква смисла и без икакве цељи,—а тим се уједно профанише (обесвећује) и сама садржина предмета.

(Свршиће се.)

ШКОЛСКЕ ВЕСТИ.

(*На писменом испиту о учитељској способности у Сомбору*) имали су кандидати и кандидаткиње да реше ове задаће, и то из *српског језика*: Свети Сава, први просветитељ српски и његов рад за цркву, народ и књижевност српску — из *математике*: а) 1. јан. почне А са 100 фор. неки посао; 1. марта придружи му се Б, 1. маја В, 1. септ. Г, а 1. нов. Д. На крају године деле добит на једнако. Колико су били уложили Б, В, Г и Д? — б) Колико камата донесу 395 ф. по 3 ½ % за 3 године и 4 месеца? — в) Колики је притисак стуба од камена пешчара на његову подлогу, кад је висина тог стуба 9·6 м., а његов пречник 0·9 м. (Спец. теж. пешчара 2·35).?

(*Главни надзорник српских школа*) др Ђ. Натошевић, бавећи се поради испита о учитељској способности у Сомбору, присуствовао је и годишњим испитима у основним школама и походио је и вишу дев. школу.

(*На накнадном течају мађарског језика у Бају*) за оне учитеље, који не знају мађарски, предаје на српском језику учитељ вељбаонице уз тамошњу држ. препарандију г. Криштоф Бочкаји, а на немачком г. др Самујило Барч, управитељ бајске препарандије.

(*Школе у Босни*). Градска капетанија у Загребу издала је на позив босанске владе оглас, којим се навешћује, да ће се у току ове године отворити више школа у Босни, али да ће се учитељска места на тим школама попунити подофицирима, који ће добивати осим слободног стана и врта годишњу субвенцију од 150 ф. О уређењу тих школа и о оспособљењу компетената, које се у огласу помиње, не налазимо ништа поближе у званичном акту. — У исто доба се јавља, да се главар земаљске владе у Босни обратио на хрватску владу молбом, да позове свеучилишног професора Фр. Петрачића и кр. земаљског шк. надзорника Јос. Павца, да се изјасне, јесу ли вољни и под којим уветима да пропутују ових ферија кроз Босну и Херцеговину, те да проуче стање тамошњег школства и да на основу тога ставе предлоге и истакну начела, по којима би требало устројити школство у Босни и Херцеговини.

(*У женском институту на Цетињу*) био је 5. јуна годишњи испит. Ученице су показале врло добар успех у свима предметима и Њихова Височанства књаз и књагиња, која присуствоваху испиту, изразила су вредној управитељици гђци На-

дежди Пацевић као и целом учитељском особљу своје особито задовољство и признање (Г. Ц.)

(*Учитељску скупштину за подручје вировитичке поджупаније*) сазвало је кр. надзорништво за пучке школе у Осеку за 3., 4. и 6. авг. п. р. т. г. у трговиште Вођин. У расправном програму налази се и ово питање: „Што је узроком, да школска младеж по сели куне и како би се клетва школом искоренити могла?“ — Исто надзорништво сазвало је и *учитељску скупштину за град Осек и осечку поджупанију* за 28., 29. и 30. септ. п. р. т. г. у Осек. На овој скупштини држаће једно практично предавање учитељ дањски г. Спасоје Дедић и то о усменом и писменом решавању рачунских задатака за сва 4 разреда народне школе.

(*Бечки педагогијум,*) којим управља Дитес, намерава градско заступништво у Бечу да укине.

(*У народним школама у Бечу*) раде свега 1533 учитељских сила и то: 849 учитеља, 354 учитељице, 109 обртних учитељица и 146 вероучитеља.

(*Збор шајкашких учитеља у Ковиљу.* Свршетак.) Јанковић је замерао, што предаване лекције нису бар приближне добу године, као што наставни план прописује, него су предаване лекције из времена првих месеца школске године. Искао је, да се ово за правило равнања за напред усвоји, и да се утврди, да сваки предавач пре критиковања искаже своја начела и начин којих се и зашто придржавао при предавању и да саопшти изворе којима се за дотично предавање користио, како би се можда неке приметбе говорника избегле. Предлагао је, да критичари могу само по једаред о једном предавачу говорити а не овако безкрајно, а предавач да има последњу реч у обрану свога предавања. Ваљало би да се и оцена предавања изрече. Предлози ови нису у претрес узети ни на гласање стављени, ваљда због строгог отписа школског надзорништва. — Затим је прочитан отпис шк. надзорништва, који је напред поменут и то на мађарском, па на српском језику. Због строгог отписа није председник допустио, да се какве жалбе и приговори чине. Четврти збор шајкашких учитеља заказан је и биће у Жабљу октобра. Осим лепог броја публике присуствовао је збору тителски срезки начелник Светислав Николић.

КЊИЖЕВНИ ПРИКАЗИ.

23. ***Pedagogija*** I. dio Uzgojoslovje sastavio ***Stjepan Basariček.*** (Свршетак.)

Прочитавши брижљиво ову ваљану књигу, у целости је препоручујем за читање и студију учитеља, свештеника и родитеља, премда не могу никако одобрити баш са хришћанског гледишта оно што писац у §. 98. тврди, да није наиме потребно да се младеж у народним школама дели по конфесији држећи „да се васпитањем у вероисповедним школама уврежује међу једнокрвном браћом неповерење а кадшто и мржња, која је у противности с главном сврхом узгоја, те се никако нема подпомагати и одржавати већ у супрот сузбијати и запрјечавати“.

Ако је истина да је религиозно морално васпитање народа главна цјел наставе у народној школи; ако стоји то што писац признаје на стр. 207., да немају право они, који хоће да се у школе уведе обука у опћој религији, јер „школска обука може бити само успјешна и користна, ако се довађа у одношај са животом т. ј. с оним што је дјете научило и искусило;“ и ако се признаје да је „у народној школи најзгоднија она религија, с којом се дјете упознало у родитељском дому;“ то из тога свега јасно сљеди, да је народна вероисповедна школа за васпитање младежи хришћанске а особито православне српске младежи далеко боља и целисходнија него назови пучка или комунална школа, какве су сада у Хрватској и у бившој војничкој Крајини; јер у таким школама на жалост наша православна српска деца у највише случајева сматрају се за пасторчад и оно што је по вери наше, запоставља се и показује се као ниже и лоше од туђега, те тим се у опасност ставља религијска свест и право религијско морално васпитање деце наше. Дочим српска вероисповедна школа једино је кадра децу нашу српску ваљано васпитати, да своје љубе а туђе поштују.

Уз ово са нашег српског гледишта има се приметити, да су многи називи у овој књизи другчије употребљени, него што их ми Срби зовемо. Тако „васпитање“ зове се *узгој;* „наука о васпитању“ *узгојословје;* „осећај“ зове се *осјет;* „чула“ *осјетила;* „представа“ свуда се зове *предочба;* „уплив“ *дојам* и т. д. Са оваких назива тешко ће бити многима српским читаоцима ову ваљану књигу разумети, и њоме се како ваља користити. Иначе је језик у књизи добар и чист.

Према томе ми ову књигу српском учитељству као ваљану препоручујемо. Она се набавити може у Загребу код хрв. педаг. књижевног збора, а цена јој је 1 ф. 60 н.

Н. Ђ. Вукићевић.

24. *Употреба руске рачуњалке у основној школи.* Упутство за народне учитеље. По немачком израдио *Мита Нешковић,* учи-

тељ. У Н. Саду, издање српске књижаре браће М. Поповића 1880. С. 27. Цена 15. н.

Истом у 11. бр. поменули смо, како се жив рад развија у нас у последње време на пољу рачунске наставе, а ево пред нама опет једне књижице, која је посвећена тој настави. У њој се упућују учитељи, како ће да употребљују рачуналку, па да им настава уроди добром плодом. Изреком се навађају поступци, који не ваљају и који једини могу бити повод, ако гдеко не одаје рачунаљци ону важност, коју она у истини има. Примери су разговетно илустровани са 15 слика. На с. 17. стоји: „у производу“ уместо у „збиру.“ Књижицу ову препоручујемо особито учитељима 1. и 2. разреда.

РАЗНО.

(*Саборски одбор*) сазват је за 30. јуни у Карловце.

(Књижевне вести). Накладом књижаре браће Јовановића у Панчеву изађоше ове нове књиге: „Српске народне пјесме старијег и новијег времена скупио Владимир Красић. Књига прва.“ и „Историја руске књижевности новијег доба. С рускога од Јов. Поповића.“ — Трошком славенског благотворителног општества у Петрограду изишао је ових дана речник руског и српског језика (Русско-сербскій словар). Цена му је 2 рубље. — Изашла је „Певанија Змај-Јована Јовановића. Свеска седма.“ Цена 65 н. Ово ремек-издање нашег првог песника нека је што топлије препоручено. Издаје га српска књижара браће М. Поповића у Н. Саду. — Од јула о. г. почеће да излази у Н. Саду лист за школску омладину под насловом: „*Невен чика Јовин лист.*“ Издавалац је Арса Пајевић, а уредник наш славнопознати песник *др. Ј. Јовановић.* „Невен“ ће излазити двапут на месец на великом табаку у формату „Радована,“ а биће богато украшен илустрацијама. До краја године му је цена 2 ф. — У Београду је изишла књига: „Социјализам и радничко питање с немачког од С. П. Б.“ Дело ово побија и износи на ругло социјалистичне проповеди о усрећењу света.

(Друштво св. Стевана првог краља угарског у Будапешти) за 32 године свог опстанка издало је и растурило по народу 8,500.000 примерака књига, а само једне једине 1879. године издало је то друштво множину поучних књига у 464.000 примерака. Књиге су ове понајвише за школу и народ удешене и написане у духу вере и моралности. Примас, митрополити и остали богати прелати, великаши и свештенство римско у Угарској силне новце поклањају овом друштву и заједничком

се снагом старају, да оно што више корисних књига издаје и јефтином ценом по народу растурује. И други суседни народи имају такова корисна друштва, као што је св. јеронимско у Хрвата и друштво св. Мохора међу Словенцима. Желити би било да и код нас свештеници и сви родољуби срцу приме ваљани предлог врсног нашег писца г. Ст. В. Поповића, који је стављен у овогодишњем „Орлу," па да се својски заузму, да се по предлогу том и у нас што скорије друштво св. Саве оснује, које би корисне ваљане књиге српске за народ издавало и јефтином ценом здраву душевну храну народу нашем пружало. (В.)

(*Најбољи папир за штампу*) је папир жућкаст (шамоа). Такав папир најмање шкоди очима и из тог узрока препоручен је не давно из Француске, а сад се већ све више тражи и у аустријским папирним фабрикама. На таком папиру штампан је јубиларан списак издања књижаре браће Јовановића у Панчеву, а штампа се и „Здравље", лист за лекарску поуку народу, што га овде у Сомбсру издаје честити лечник Др М. Јовановић-Батут. Ради штедења очију препоручује се у најновије време, да се у место штампарског црнила узима зелена боја. На тај начин штампају се већ једне новине у сев. Америци.

(*На што је митологија добра?*) На то питање одговара се у програму једног приватног женског института у Пешти овако: „Из митологије треба ученице бар толико да науче, да могу да разуму модерне оперете".

(*Кошут и школе*). У Пешти је недавно изишао на добротворну цељ свечани лист „Tavasz" (пролеће), у који је Кошут уписао ове лепе речи, које би, као што „Hrv. učit." примећује, требали Мађари добро да запамте: „Домаће је огњиште а не школа храм народности; мајка је свећеница, која не пушта, да се угаси весталинска ватра и гдегод наставни језик ступи у опреку с језиком породице, тамо увек губи школа".

(*Одбор за пренос тела и подигнуће споменика дру Божидару Петрановићу*) образовао се у Задру. Врстан овај српски књижевник умр'о је г. 1874. у Млецима, а сад треба да му се мртво тело пренесе у Шибеник, у његово родно место. Поменути одбор позива све родољубе, да прилогом притеку, да се то пренашање што сјајније обави. Прилоге треба слати уреднику „Српскога листа" у Задар.

(*Копитарова стогодишњица*). Ове године навршује се 23. авг. по рим. 100 година, како се родио велики словенски научењак Јернеј Копитар у Репњем близу Љубљане. Словенци се спремају, да прославе спомен свог заслужног земљака. Копитар

није био заслужан само за Словенце, него и за нас Србе, пошто је својим упливом много допринео томе, да Вук Караџић постане писац, којим се праведно дичи наша књижевност.

(*Васпитање у Турака*). Дело „Путовање по новој Србији“, што га пише Сретен Л. П., а издаје књижара браће Поповића у Н. Саду пуно је веома занимљивих бележака о старом Београду. Међу осталим помиње се за негдање турске београдске грађане (ерлије), како су били пуни такта и предусретљиви. „Требало је онда бити, па видети њихову децу, како мирно иду из школе, без џаке и ларме. Али Турци су имали по свима малама своје „стараоце младежи“ или као што их они зваху „џанбабасе“. Ови су обилазили своје мале (квартове) и пазили су на морал и како се владају школска деца и мајсторски шегрти и калфе, па због тог је у њих још из детињства добро поведење служило за углед, те их је пратило до старости“.

(*Г. Марко Бикар*), познати родољуб у Сомбору, сећа се сваке године добре српске деце. И ове године послао је управи основних школа у Сомбору 24 одабраних књижица, да се њима дарују ученици и ученице, који на годишњем испиту покажу најбољи успех. Живео!

(*Дар народном музеју у Београду*). Гђца Катарина Ивановићева, српска уметница из Столног Београда у Угарској, поклонила је до сад народном музеју 15 ком. разних својих слика. Све те слике су у златним оквирима и од знатне уметничке вредности. Слике су махом врло велике. Али гђца Ивановићева није се зауставила само на овом поклону. Желећи, да се њене слике а особито оквири одржавају увек у добром стању, понудила је она српској влади 1000 ф., да се одатле образује фонд, из кога ће се интерес употребљавати на оправку слика и оквира. Ово ће бити нужно да се чини сваких 30—50 година. За то време имају се интереси капиталисати. Што претекне по извршеној првој оправци и позлати, може управа музеја употребити на друге потребе музејске. Српска влада примила је са захвалношћу понуду честите родољупкиње, која је и у мору туђинства сачувала свест и понос народни.

(*Није истина, да је крај Вукашин убио цара Уроша*). Тако доказује на основу наших најстаријих летописа у 3. књ. „Годишњице Николе Чупића“ учени архимандрит Иларион Руварац. Он наводи шта више, да је цар Урош преживео краља Вукашина. О истој теми расправља у истој књизи „Годишњице“ и проф. Љ. Ковачевић. И он доказује, да је цар Урош умр'о природном смрћу 2. дец. 1371. год., 67 дана после погибије Ву-

кашинове. Тврђења ових наших научењака не осташе међутим неоспорена. Као погрешна прогласио их је Рус Владимир Качановски у својој расправи, коју је држао 12. маја т. г. у седници филолог. хистор. разреда југославенске академије у Загребу. Свакако ће ова научна размирица расветлити један таван лист наше повеснице.

НЕКРОЛОГ.

16. јуна сахрањена је у Новом Саду *Катарина Димитријевића,* жена простог реда ал' будне свести и пуна родољубља. У свом последњем завештају оставила је фондовима „српске велике гимназије“ и „српске више девојачке школе“ сваком по 500 ф. Омладина из оба завода отпратила је своју добротворку до вечне куће. Вечан јој спомен међу нама!

ПРОМЕНЕ У ШКОЛСТВУ.

Приликом министарске промене у Србији одступио је досадањи министар просвете Стојан Бошковић, а на његово је место дошао Алимпије Васиљевић.

Драгиња Стокина, свршн. приправница сомборска, постављења је за учитељицу девете класе 3. и 4. раз. женске школе у Зајечару.

УПРАЖЊЕНА УЧИТЕЉСКА МЕСТА.

— Тражи се учитељ у Чоки. Плата је 200 ф., 3 ланца земље, 20 пож. жита и 20 јечма или кукуруза. Рок до 20. јула. Молбенице се шаљу црквн. шк. одбору у Чоку.

— Тражи се учитељ у Златици. Наставни је језик српски и мађарски. Плата је 300 ф., 12 к. м. дрва и слободан стан. Рок до 15. јула п. р. Молбенице управљене на министарство просвете шаљу се управном одбору крашовске жупаније у Лугош.

— Поново се тражи учитељ у Батти. Плата је 120 ф. у готовом, 7 Хл. жита, 5 Хл. јечма. 5 јут. орање земље, 23 ф. за огрев, 10 акова кључка и 5 ф. као перовођа црквн. општине. Од венчања и вел. укопа по 1 ф., од малог погреба и парастоса по 50 н. и слободан стан са баштом. Даље је црквн. општина намерна да купи учитељу на ужитак осим гореозначене плате још 12 јут. земље, чим за то добије дозволу од епарх, власти. Рок до 1. авг. Молбенице се шаљу г. Ђ. Јанковићу, пароху у Батту. п. п. Érd, Fehérmegye.

— Поново се тражи учитељ у Збегу, предграђу сент-андрејском. Плата је 300 ф., 4 хв. дрва, 2 ланца земље и слободан стан. Рок до 1. авг. Молбенице се шаљу шк. одб. српско правосл. општ. у Сент-Андреју.

ЈАВНА КОРЕСПОНДЕНЦИЈА.

Добили смо на оцену дело „Ане Стаџевићеве идеалисткиња,“ али рецензије таких дела не спадају у програм овог листа. — Молимо господу, која нису добила који број, да нам у рекламацији тачно означе, који број желе, да им пошљемо. Иначе им препоручујемо, да се увек пре распитају на пошти, јер одовуд се сваком лист уредно експедује.

Издаје и уређује: НИКОЛА Ђ. ВУКИЋЕВИЋ.

Штампа Ф. Битерман.

ШКОЛСКИ ЛИСТ.

Број 14. У Сомбору 15. јула 1880. Год. XII.

„ШКОЛСКИ ЛИСТ“ излази сваког 1. и 15. у месецу. Претплата је за целу годину 3 ф., за 4 месеца 1 ф. а за Србију 8 динара годишње. Учитељи, који имају мању плату од 300 ф., богослови и приправници добијају лист у пола цене. Дописи и претплата шаљу се: Уреднишству *„Школског листа“* у Сомбор.

ПРЕДЛОГ ЗА НОВУ ШКОЛСКУ УРЕДБУ ПРЕД АНКЕТНОМ КОМИСИЈОМ.

(Наставак.)

Прелази се на одсек *о дужности општина.*

§§. 11. и 12., који говоре, које су општине дужне, да подигну школу, одобравају свн чланови комисије.

§. 13. наређује, да у сасвим малим општинама, може и парох децу учити, ако има за то способности. *Милетић* је за то, да парох мора децу учити, а да изостане: „ако има способности“. *С. В. Поповић* разјашњује, да се у смислу држ. закона мора тај увет ставити. *Пушибрк* пристаје уз мнење милетићево.

§. 14., који наређује, да деца из оних малих места, која немају своју школу, морају ићи у најближу школу, одобравају сви чланови комисије.

§. 15. говори о учитељици за ручни рад у мањим местима. *Милетић* иште, да се та учитељица има оспособити на ком заводу.

§. 16. 17. и 18. говори о броју учитеља и учитељица у појединим местима. *Косовац* је противан намештању учитељица. Женска није кадра да буде учитељица у основној школи, доста је за њих, да настављају у забавиштима. Децу у школи не треба делити по половима. *Вараћанин* жели да се деле у вишим разредима. *Милетић* би узео на 1 учитеља просеком 50 деце.

§. 19. говори о постављању помоћника уз учитеље. *Косовац* је противан помоћницима. *С. В. Поповић* оправдава помоћнике сâмо за сасвим мале општине, иначе им је противан.

Настић се боји, да ће нам се са те институције све школе покомуналити. *Пушибрк* је за то, да се нико, ко није оспособљен, не намешта за учитеља. *Сва комисија* одбија установу помоћника.

§. 20. говори о учитељској плати, где се у првој алинеји наређује, да се плата равна по снази општине и по учитељском раду. *Петровић* жели да изостане: „по учитељском раду". Други чланови су опет мнења, да треба да остане. *Варађанин* сматра, да цела та прва алинеја није нужна. Тако и *Настић*. Погледом на минимум плате мисли *Благојевић*, да минимум по селима треба да буде 400 ф., по варошицама 500 ф. а по сл. кр. варошима 700 фор. осим стана и огрева. *Косовац*, *Милетић* и *Настић* противни су такој класификацији и за минимум су од 400 фор. *Пушибрк* држи, да је 400 фор., много за минимум, него хоће да остане као што је и било 300 фор. *Варађанин* хоће да буде 365 ф., јер се боји, да би већа сума била сувише велики терет за народ. *Петровић*, *Ј. Поповић* и *С. В. Поповић* су за 400 ф. *Настић* истиче како би било праведно, да таксе за погреб буду за учитеље исто толике као и за свећенике.

§. 21. говори о плати у нарави, где друга алинеја наређује, да где у дотацију учитеља спада земља, па учитељ неће да држи земљу, онда да је дужна општина, да плаћа у готовом. *С. В. Поповић* примећује на ту другу алинеју, да се земља у нарави није рачунала по старој уредби у минимум, те се боји, да се ово ново наређење не тумачи на штету учитеља. *Др. Натошевић* разјашњава, да није оправдана та бојазан. *Благојевић* жели, да остане по старој уредби. И *Милетић* је за то. *Косовац* и *Настић* су за наређење овог новог предлога.

§. 22. говори о квинквеналима. *Петровић* разлаже, како је право, да старији учитељи, који су већином у много горим околностима учитељовали него садањи нараштај, ступе што пре у уживање квинквенала. Предлаже за то, да се овом §. дода још ово наређење: „Дефинитивни учитељи, који су непрекидно службовали већ 15 год., имају одмах, чим ступи ова наредба у живот, прâво на први петогодишњи додатак. — Остали већ намештени учитељи стичу прâво на први додатак, кад наврше 5 год. службе пошто ступи ова уредба у живот или и пре, ако пре наврше 15 година укупне службе. *Сви чланови* пристају уз тај предлог.

§. 23. говори о исплаћивању учитељске плате и гласи му последња алинеја: „За неиздате на време плате припада још 5% одштете из школске благајнице, на рачун дотичних криваца". *Петровић* се боји, да баш та последња алинеја не

буде повод злоупотребама, те је за то, да сасвим изостане. *Благојевић* исто тако. *Натошевић* мисли да би довољно било, да изостане само последња реченица.

§. 24. наређује, да учитељима, кад се позивају на конференције, припада подвоз и дневнице од најмање 1 ½ дневне плате. *С. В. Поповић* хоће, да се изрично каже 2 ф. из шк. благајнице, а *Настић* додаје: или од патрона, који издржава школу.

§§. 25.—31. говоре о улозима у мировински фонд и о спољашњем уређењу школске зграде. Учитељу се одређују за стан две собе. *Косовац* жели, да буду три собе. *Пушибрк* је мнења, да су доста две, а *Вараћанин* би додао још и чељадску собу.

§. 32. говори о оснивању школских и народних књижница уз школе. *Вараћанин* говори о потреби ратарских читаоница, те иште, да се исте свуд заведу.

§. 33. наређује, да је свака општина дужна, да у почетку шк. године набави све за школу потребне књиге и т. д. *Благојевић* је противан, да те ствари купује општина. Тако и *Настић*. *Косовац* је за то, да општина купује.

§§. 34.—42. говоре о материјалном старању за школе, а у §. 40. помиње се издржавање школа у сасвим сиромашним општинама. *С. В. Поповић* је за то, да шк. савет настоји, да се у то име стави нека свота у просветни прорачун. *Благојевић* жели, да се дода дужностима општина, да и сабор има право да оснива школе. У горњокарловачкој и пакрачкој дијецези требало би о трошку народних фондова подићи 20 школа, а сабор би се имао још обвезати, да ће их тамо издржавати 20 година. *Вараћанин:* То би исто требало чинити и у тамишварској и вршачкој дијецези, да би се сачувало, што се још може сачувати.

Комисија прелази на одсек *о дужностима деце и родитеља.*

§. 43. наређује, докле су деца обавезна, да полазе школу. Комисија жели, да недељна настава траје и у тројединој краљевини до 15. године.

§§. 44.—49. говоре о примању деце у школу. *Благојевић* иште, да се строго пази на то, да се ни једно дете не прими у школу пре навршене 6. године. *Вараћанин* суди, да би са свим требало искључити приватну наставу. Са народног гледишта она је за нас убитачна и не треба је ниипошто дозволити. Још жели, да се сасвим тачно прецизује време, кад почиње шк. година и да се само тада деца примају у школу.

§. 50. говори о полазењу цркве и наређује у другој

алинеји неке олакшице за похађање школе приликом већих пољских радња. *Сви чланови* комисије одбацују ту другу алинеју. *Настић* жели, да се тачније одреди, кад морају деца у цркву да иду. *Милетић* му примећује, да се то налази у дисциплинарним правилима.

§. 51. и 52. наређује каштиге за немарне родитеље, међу које спада и губитак изборног права у црквене општини. *Милетић* напомиње, да би то наређење требало да уђе и у општинску уредбу.

§§. 53. и 54. садрже наредбе о приватној настави, где се иште, да деца, која се приватно уче, полажу испит из свију предмета у вероисповедној школи. *С. В. Поповић* суди, да би довољно било, да се иште, као што стара уредба наређује, само полагање из веронауке и српског језика.

§. 55. говори о прелазењу деце из једног разреда у други. *Петровић* сматра, да је тај §. у уредби излишан.

Прелази се на одсек *о недељним школама.*

§§. 57.—62. говоре о спољашњем уређењу тих школа и о том, шта и како се има у њима учити. *Благојевић* жели, да се одлуче ствари, које спадају у наставни план и за то је да изостане §. 61., који говори о практичном настављању. *Петровић* сматра уопште за неоправдано, да се тако јако у овој уредби наглашују индустријске радње. У Угарској се издају до душе о истима силне наредбе, али успеха каквог од тог нема, оне само по његовом мнењу показују, да у Угарској још једнако управљају школом људи, којима није јасно *шта је задаћа* школе и *шта може* школа. Нигде није из школа унесена нека индустрија у народ, него је индустрија била већ ту, па је после школом усавршавана. То је задаћа индустријских школа, не основних. Ове припремају само земљиште за индустрију. Али ни индустријске школе не истичу практичко вежбање као своју главну задаћу. Ено у Енглеској, где пуно таких школа има, дају оне само теоретичко образовање и то само о оним стварима, у којима се не може стећи темељито знање у радионицама. Тамо се дакле индустријске школе и радионице узајмно допуњују, а не допушта се међу њима никаква конкуренција. Покушавали су пре и у Аустрији, да уз школе заведу радионице, али су набрзо увидели, да то не иде. И у Немачкој је индустријским школама главна циљ, да се занати задану духом вештине. Суди на основу опширних студија о том предмету, да овај предлог и овде и у другим одсецима прецењује важност индустријских радња у школи.

§. 63. обвезује учитеље, да имају шегрте, који не знају читати ни писати, томе научити у засебним часовима уз награду. *Петровић* и *Благојевић* сматрају тако теретење учитеља за неоправдано.

§. 64. говори о времену, у које се има давати настава а §. 65. наређује уважање штедионица у недељне школе. Само *Вараћанин* и *С. В. Поповић* за ово су последње наређење, *сви други чланови* су противни.

§§. 66. и 67. односе се на спољашње уређење, а §. 68. дозвољава школарину у недељној школи. *Милетић* је против школарине.

§. 69. говори о отпусту из школе а §. 70. наређује учитељима засебну награду за наставу у недељној школи. *С. В. Поповић* боји се, да неће свуд бити могућа награда. *Др. Натошевић* пристаје, да уђе у уредбу, да епархијска власт може диспензовати сироте општине од плаћања награде.

Прелази се на одсек *о учитељима.*

§§. 71.—75. прописује, ко може бити учитељ и учитељица. *Косовац* казује опет, како напредак школе изискује, да се учитељска каријера затвори за женскиње. За тако важан позив нису оне никако дорасле. Дозвољава им, да буду забавиље. И *Настић* и *Благојевић* су против намештања женскиња за учитељице.

У §. 76. се наређује, да се за прве две године службе могу отпустити они учитељи, *који се не буду слагали с општином.* Комисија жели да се изостави тај узрок.

§§. 77.—82. говоре о избору учитеља и учитељица. *С. В. Поповић* говори како је потребно, да се општинама право бирања ограничи у том смеру, да одбор и општина морају узети обзир на способност, а иначе да ЕШО не потврђује. *Вараћанин* увиђа такођер ту потребу, он је за то, да стечај на пријаву МШО- расписује ЕШО. и да општинама подноси тројну кандидацију. *Петровић* сматра за нужно, да се стечајеви расписују преко званичног школског листа.

§§. 83.—89. говоре о даљем образовању учитеља, о њиховим правима и дужностима. *Милетић* жели, да се оснују 1 или 2 сталне штипендије за даље образовање учитеља.

§. 90. говори о појачкој дужности учитеља. *С. В. Поповић* је за то, да се са свим кратко стави: учитељ је дужан појати у цркви. *Вараћанин:* Где више учитеља има, ту да општина изабере двојицу за појце и да им за то даје најмање награду од 60 фор.; ипак да се узакони, да се ни један учи-

тељ не може да уклони испред појачке дужности. *Настић* жели да се у општинама, где нема сталног појца, сваке године по двојица мењају. *Милетић* је за то, да се појање у цркви са свим одвоји од учитељских дужности. И *Благојевић* је за то, али хоће, да закон обвеже општину, да не може другог бирати за црквени певца, ако учитељ хоће то звање да прими.

§§. 91.—96. говоре о узгредном занимању, оставци на звању и о казнењу учитеља и садрже наређења за случај болести и смрти учитељске. *Петровић* жели, да се изрично наведе да нико не може школу оставити пре свршена годишња испита, *Благојевић* и *Милетић* држе, да дисциплинаран поступак против учитеља треба да изостане из уредбе, *сви други чланови* су мнења, да је том место у уредби. *С. В. Поповић* жели, да се узакони посмртни квартал. (Свршиће се).

О МЕХАНИЗМУ У ШКОЛСКОЈ НАСТАВИ.

Предавање професора дра Ђ. Ђакића,

држано 6. априла 1880. г. у учитељском збору *у Београду.*

(Наставак).

11. При учењу *писања* и читања има такође много механизма. То је управо најтежи и најдосаднији предмет у I. разреду; па кад се још погрешно учи, онда деци омрзне цела школа, јер сви други предмети заједно обично не заузму толике времена, колико само писање и читање у том разреду. Механизам је већ то, ако се деци показују пре слике и речи него саме ствари, и пре *слова* (писмена) него *гласови*, — а и једног и другог налази се доста у школама. Неки учитељи мисле (као и неки наставници средњих школа), да ту, као и у другим предметима, није потребна *педагошка вештина*, него да је довољно, да учитељ (професор) зна дотични предмет, а вештина настављања да ће сама по себи доћи; — но то је погрешно мишљење. Истина је, да ће деца и погрешним начином нешто научити; али пита се, колико ће их то труда и муке стати. Учитељи не смеју бити *мучитељи*, ученици не треба да буду *мученици*, и училиште не сме бити

мучилиште, нити место за експериментисање; него школа мора бити место за *лаку науку* и за *пријатну забаву*. — С тога се и писање не сме одмах првих дана почети, него се мора више недеља (па и више месеца) приправљати — *гледањем* и *мереньем*, *разговором* и *цртањем*, — па онда не ће бити механизма, претпостављајући, да ће се све лако и интересантно показивати.

Механизма има при писању и онда, кад се задаје деци, да нешто пишу, што не разумеју, било да преписују с табле или из књиге, или да им се казује (диктира). – Свуда треба да важи правило, да се ништа не ради, што се не разуме, иначе је механизам ту.

12. У основној школи учи се и певање. И ту има механизма, и то како у садржини тако и у мелодији. Механизам влада при учењу садржине онда, кад је деца не разумеју, а при учењу мелодије онда, кад не осећају оно, што се хоће да представи, — кад их дакле песма не узбуђује. — Што се тиче садржине, све зависи од избора песама и од тумачења истих. Мелодија се управља по садржини, и тако, што ова буде разумљивија, тим ће и она лакша бити за подражаваньe (дотичног осећања). Уз то механизам се избегава и тим, кад се дужина, висина и јачина тонова и брзина, којим ови један за другим следују, доводе у свезу са каквоћом и током дотичних осећања, — а то разуме се, може само музикално образован учитељ (учитељка) да покаже.

13. На послетку, учи се у основној школи и ручни рад и гимнастика. У првом има механизма онда, кад ученици и ученице следују у раду само упутству, а не знају, на што ће то изаћи, не знају управо шта раде и за што овако или онако раде. У гимнастици (вештачком телесном вежбању) може бити такође механизма, кад се ученици тако рећи војнички дресирају, без икаква објашњавања дотичних покрета и радња.

Нигде, па ни овде не треба ученици да буду

као неке машине, које неко креће, него свуда треба да они сами свесно раде и да, што је више могуће, раде све из сопствене побуде, – да дакле буде што више саморадње у њих; јер само се тим путем постизавају васпитне цељи, а особито моралан карактер и свесност. —

Из ових примера јасно се види, шта значи механизам у школској настави, и сад извесно не ће бити сумње о том, да ли има таквог механизма у нашим школама. Механизма има више или мање у свакој школи; њега има и у раду сваког човека, макар он и не био учитељ. Где год човек ради нешто по навици или по обичају неком, ту има више или мање маханизма. Механизма има у радионици као и у кући, има га у канцеларијама чиновничким као и у пољском раду, има га по нешто и у дућанима, па чак и у црквама — где га баш не би смело бити, као ни у школама. Сваки од нас зна, да човек може нешто радити (може радити рукама, може певати), а у исто време да може о другом нечем мислити, — и онај је рад извесно у толико механичан, у колико мишљење није њим заузето, или он можда није ни производ мишљења, те је онда са свим несвестан.

Радити нешто са свим несвесно од почетка па до краја, а нарочито учити нешто несвесно без разумевања и без мишљења, то је прави механизам, који се не дозвољава у школама. А радити нешто механично по свесној навици (свесној по постанку) као кад човек свира нешто без размишљања и без напрезања ума и воље, то је механизам, који се готово не да избећи и кога има више или мање сваки човек. Онај први механизам затупљује и заглупљује ученике и чини их несамосталним и зависним од ауктортитета, а овај други механизам олакшава рад људски, те овај прелази у пријатну забаву.

Механичко је учење за учитеља много лакше од

логичког учења, јер овде он треба много више да се труди око разјашњавања и око тога, да настава буде свагда занимљива за децу, како би се тим и ред (дисциплина) лепим начином, без приморавајућих средстава, одржати могао. Механичко учење може и за децу неки пут да буде лакше од логичког учења, јер овде треба да сама све раде, – да сама гледају, да сама мисле и да све самостално израђују, што им се зада, а не да учитељ за њих гледа и мисли, па да им само прича, што је он видео и замислио, и да им даје тако рећи готове, израђене задатке, при којима се они не морају ништа трудити и мучити.

Но и ако овај механички начин учења изгледа да је и за ученике лакши, опет за то у ствари није лакши, јер тако не ће научити ништа, што би имало стварне и трајне вредности. Све што ученици тако науче у школи, остаје мртво, ништа не прелази у живот, ништа не утиче ни на ум, ни на срце, ни на вољу, те тако је сав тај посао са свим безуспешан и по том некористан и излишан. — Ако се од ученика тражи, да науче нешто, што ће имати стално вредности, онда је баш механичко учење за њих тешко и мучно, јер у том случају морају изван школе да траже разјашњења за оно, што нису схватили механичким радом у школи. Она изрека : „*без муке нема науке*“ — важи за право, *логичко* учење, у ком се тражи непрестана *саморадња*.

Но ако ученицима и није мучно *учити механички*, а оно им је извесно непријатно и досадно. Или зар је оно пријатно, кад се н. пр. неки ђак затвори у шупу (дрварницу), па по 30 — 40 пута понавља једну повећу реченицу из (Драгашевићева) земљописа, да би запамтио неколико река, или планина, или места или друго што ; или, кад ученик, шетајући (по Калимегдану) с књигом у руци, небројено пута понавља 2 – 3 реченице из историје, или из катихизиса, док их не запамти? Или је можда оно пријатно, кад ђак дође к табли, па по 10 пута започ-

не да искаже неко рачунско правило, па сваки пут запне, и тако се мучи, док учитељ (професор) не лупи главом његовом о таблу — да би се ваљда тако што пре сетио? Или зар је оно пријатно и занимљиво, кад неки ученик (ученица) говори нешто из теорије прозе и поезије, или из историје књижевности или из другог ког предмета оним истим редом и оним истим речима, као што пише у књизи, или као што му је диктирано, — па само кад започне, или кад му наставник каже прву реч, којом се неки одсек почиње, а оно иде све као на машини или као на „верклу“ — па се не да лако ни зауставити, јер се прекидањем изгуби механичка веза (а логичке везе у њега и нема)? — Сетите се сами, како онај, који научи нешто од речи до речи на памет, зна и страну, на којој се налази дотични одсек, па зна чак и то, да ли је на дотичној страни горе, или у среди, или доле! А шта ће му то? Ништа! са свим ништа! То је гола, празна форма без икакве садржине, и што има садржине, за ученике она не постоји, јер је за њих неразумљива, и по том је *без икаква утицаја на њихов развитак.*

(Свршиће се.)

ШКОЛСКЕ ВЕСТИ.

(*Испит о учитељској способности*) положили су на крају школске године у учитељској школи у Сомбору пред изасланом комисијом 21 редовних ученика и ученица и 2 привремена учитеља. С' *добрим* успехом положише: Александар Јанковић из Ђурђева, Велимир Чонић из Сомбора, Ђорђе Крајиновић из Госпића, Душан Пајташев из Башахида, Емилијан Нинковић из Мокрина, Светозар Арсенијевић из Делиблата, Север Веселиновић из Кикинде, Катарина Котурова Поповића из Н.-Сада, Марија Бркића из Сомбора, Марина Крестића из Фелдварца, Милеса Брадваровића рођ. Томића из Вршца и Милица Ђомпарића из Руме. С' *довољним* успехом положише: Лазар Шушић из Мирковаца, Михаило Кузмановић из Срп. Кларије, Ана Бута из Јакова, Катарина Јанковића из Меленаца, Љубица Балашевића из Вршца, Марија Рајића из Сомбора, Софија Будимлића

из Сомбора, Софија П. Печеновића из Сомбора, Софија С. Печеновића из Сомбора и привр. учитељи Ђорђе Плавшић из Сомбора и Јован Јанић из Сомбора. Два редовна ученика и 1 привр. учитељ одбијени су на годину дана; од одбијених ученика има 1 да понови испит само из црквеног појања.

(*Испити у 1. и 2. разреду учитељске школе у Сомбору*) држани су 26. и 27. јуна. Други разред свршило је 13 ученика и 14 ученица и то с' *отличним* успехом: Димитрије Ђорђевић из Н. Сада, Михаило Рајин из Опова, Олга Стојановића, Катарина Ненића, Катарина Томића, Софија Сабовљевића, Јелена Илијашевића, све из Панчева и Лепосава Павковића из Сомбора. Од осталих показаше 10 добар, 7 довољан и 2 недовољан успех. — Први је разред свршило 16 ученика и 22 ученице и то с' *отличним* успехом: Иван Мартиновић из Кикинде, Петар Котур из Јасеновца и Милева Костића из Н. Сада. Од осталих показаше 16 добар, 10 довољан, 7 недовољан и 1 сасвим слаб успех, а 1 ученица остала је неиспитана.

(*Испити на српским вишим девојачким школама*) држани су: у Н. Саду од 23. — 26. јуна под председништвом Дра Илије Огњановића, у Панчеву 25. и 26. јуна под председништвом повереника сл. патроната Велизара Боборона и у Сомбору 30. јуна под председништвом управитеља Николе Ђ. Вукићевића. Извештај о фреквентацији ових школа донећемо у идућем броју.

(*Школе у Црној Гори.*) Главни шк. надзорник г. Стево Чутурило обишао је на крају школске године све школе у унутрашњости Црне Горе, обдржао је свуд испите и као што Г. Ц. јавља нашао је свуда добар успех. Особито се хвали успех у цетињским школама, мушким и женским, где је у свима разредима испитивао сам гл. шк. надзорник.

(*Религиозно образовање у комуналним школама.*) У српским комуналним школама у Панчеву није ове године на закључним испитима ни испитивано из веронауке. Тако ето одговарају комуналне школе потребама нашег народа, који у својој православној вери сматра своју највећу светињу и најпрви основ за васпитање свог подмладка!

(*Школе у Вршцу*) походио је 16. и 17. јуна епар. шк. надзорник г. М. Долга. Српских школа има у Вршцу 16 са 20 учитељских снага.

(*Сентомаш 22. јуна.*) Овде су јуче завршени годишњи испити. Чланови школског одбора ревносно су пратили испите. Школски одбор одредио је извесну суму новаца, да се купе

књиге и њима обдаре најзаслужнији ученици и ученице а и други добротвори младежи непожалише принети дарке на радост дечију а то су: управитељ овд. месних школа г. *Др. Б. Плавшић* поклонивши 9 комада рових одабраних књига, г. *Игњат Станимировић* овд. подбележник, који је поклонио на књиге заслужној деци 5 ф. и *Нестор Вардић* тежак, вредни члан општине наше и садањи ревносни главни црквени тутор, који је дао на исту цељ 2 ф. Споменутим прилозима беше могуће учитељском збору, да приправи 65 комада књижица лепог и научног садржаја, да награди добре и вредне своје ученике. Учитељски збор радосно тронут горенаведеним, изјављује овим добротворима својих ученика топлу благодарност, кличући им: Слава! (Н.)

(*Учитељске скупштине поджупаније речке и делничке*) сазване су за прву поджупанију на дан 9. 10. и 11. авг. п. р. у Сењ, а за другу на дан 2. 3. и 4. авг. п. р. у Делнице.

Учитељска скупштина за *поджупанију вуковарску* сазвана је за 10. 11. и 12. авг. п. р. у Вуковар, а за *поджупанију румску* за 3. 4. и 5. авг. у Руму.

(*Српске основне школе у Суботици*). Добисмо печатану разредницу истих за минулу школску годину. Мушка школа раздељена је у 4 разреда са 2 учитеља, а бројала је свега 79 ученика. Женска школа има такођер 4 разр., али 1 учитеља; број ученица беше 60. У очи нам је упало да је знатнији број ученика, а наиме ученица у течају школске године школу напустио. Напротив похвално нам је поменути ревност суботичког грађанства и мушког и женског за унапређење просвете народне, која се огледа у многим даровима и легатима, одређенима да што већма улију омладини вољу за школу.

(*Ђура Даничић,*) који се већ више година бави у Загребу уређивањем великог речника српско-хрватског језика, доћи ће, као што поуздано дознаје „Просветни Гласник“, на позив српског министра просвете у Београд, да другога течаја нове шк. године настави свија предавања из словенске филологије на великој школи.

(*У кнежевини Србији*) има у основним школама свега 818 учитеља и учитељица. Међу њима је само 107, који су свршили учитељску школу у Србији или на страни. Богословија је дала свега 259 учитеља, велика шкока 18, земљоделско-шумарска школа 12, а велика гимназија 16. Виша женска школа дала је досад 148 учитељица. Из нижих гимназије има 151 уч. а 107 учитеља, који су учили само основну школу. Привреме-

них учитеља има преко 180. Учитељица има 215, дакле више него једна четвртина; од тих су 107 за женску децу, а 108 употребљују се по мушким школама. Ученика има свега 29.720, а 615 школа. Како кнежевина броји 1,660,000 ж., то долази школа на 2700 ж., а на 56 ж. један ученик. На једну школу долази 48 ученика, а трошак на школе износи 56 пара (28 н.) на сваку душу. („П. Г.“)

(*Испит у заводу за глухонеме у Ваџу*) обдржаван је 12. јуна. Напредовање ученика, којих је било свега 104, све је задивило. Они добивају наставу по Хиловој системи, по којој глухонеми уче да читају речи са усана (по кретању) оних, који говоре а тако исто и сами да наглашују речи што их хоће да кажу. Питомци одговараху на испиту на питања, што су им се стављала, прецизно и разумљиво, декламоваху песме и разговетно се међу собом разговараху. Изврсно памтење показаше питомци за године у повесници и особито добро схватање у аритметици. У гимнастици беху јако вешти. Из цртања добијаху наставу по струкама, јер већина мушких питомаца спрема се за технички позив. (Ове године су се изобразили 8 за штампаре, 14 за ципеларе а 17 за кројаче). 34 женских питомица изнесоше веома красне ручне радње, које су све гости покуповали одмах после испита.

(*Број испитаних учитељица у Угарској*) већ је тако јако нарастао, да је министар просвете позвао све школске инспекторе, да у своме подручју јавно до знања ставе, да ће се од сад у државне препарандије примати мањи број питомица него досад и то само такове, које поред изврсне спреме дају гаранцију, да ће пошто сврше препарандију заиста и хтети да буду учитељице. Уједно је управио министар на будапештанског инспектора ову наредбу: „Број спремних учитељица не стоји ни у каквој сразмери са бројем општина, које би вољне биле, да у својим школама наместе учитељице; а и где су вољне, претпостављају оне учитељице, које су свршиле течај за грађанске учитељице. Напротив множи се непрестано број оних породица, које траже у место досадањих страноземских гувернаната учитељице, које су се изобразиле у држ. препарандијама. Ово упућује с једне стране, да се у препарандије не прима више толико ученица као досада, а друго да се у препарандијама поред научних предмета ученице више настављају у немачком, француском и енглеском језику и да се вежбају и у музици. Наређујем с тога, да се досадањи двогодишњи течај за грађ. учитељице рашири на три разреда.“

(*Питање о учитељицама*) расправљано је и на трећој окупштини немачких учитеља, која је отворена 17. маја о. год. у Хамбургу. Сва скупштина изрекла је једнодушно мнење, да је само оскудица у учитељима довела до тог, да се учитељице намештају у јавне школе. Никад не може жена због њене слабије конституције и прирођене (!) несамосталности да замене мужа. Само где нема учитеља и под управом главних учитеља могло би се дозволити у добро устројеним школама намештање учитељица, али и ту само дотле, док се не нађу мушке учитељске снаге. Главни референат навео је, да учитељски позив није никад животна задаћа женске и тврдио је, да нема те учитељице, која неби у срцу наду гајила, да ће се удати.

КЊИЖЕВНИ ПРИКАЗИ.

25. Дечије књиге свеска прва. *Босиље* дарак доброј деци од *чика Стеве*. Са 15 слика. Издање књижаре Луке Јоцића и друга у Новом Саду 1880. С. 72. Цена 25 н.

Што је од неког доба овладао у нашој дечијој књижевности бујнији живот, који мора годити сваком родољубу, то је понајвише заслуга чика Стеве. Неуморном ревношћу и познатом вештином написао је он младој Српчади дугачак низ књига, које ће увек веселити невина срца. *Босиље* морамо бројати међу најлепше производе велевредногa писца. Управо кроз целу књижицу веје здрава свежа поезија, али чика Јова Змај састарао се, да јој и милозвучна форма песме не фали: неколико његових песмица, извађених из душе дечије, прâви су шарени лептири на мирисном босиљу. Књижицу ову препоручујемо најтоплије за даривање деци. Накладна књижара све је учинила, да књига и спољашње буде што лепша. Од књижаре, која тако ваљаним списом отпочиње свој рад, може се надати наша књижевност још многом добру.

26. *Знаменити Бокељи*. Пише *Томо Крстов Поповић*, срп. народни учитељ у Ерцег-Новоме. I. (Прештампано из „Јавора.“) У Новоме Саду, издање штампарије А. Пајевића. 1879. 8° с. 34.

Нека је најтоплије препоручена наклоности нашег учитељства ова књижица нашег брата учитеља из Боке. У њој је заносним језиком забележен живот два честита Србина, Катића Ерцегновљанина и Саве кнеза Владиславића. Сваки од њих беше карактер од главе до пете, а то је већ доста, да препоручи ову књижицу и стару и младу. Ни наречје бокељско неће умалити уживање читаоцу, јер и оно нам није страно одкако нам Љубиша исписа њим своје приче.

РАЗНО.

(*Скупљена дела Стевана М. Љубише*) намеран је да на свет изда Тодор Стефановић Виловски, уредник „Српске Зоре.“ Чист приход употребиће се на подизање споменика славноме писцу. Љубишина дела изаћи ће у две књиге, у којима ће бити све, што је написао Љубиша. У првој књизи биће лик и животопис пишчев. Цена је једној књизи 1 ф. 50 н., а обадвема 3 ф. Ко хоће може одмах послати претплату издаваоцу (Wien, VII. Burggasse 24.), ал' је довољно да наручи књигу дописницам, па ће му се књига у своје време послати платом у наточ. Скупљачи добијају сваки 10. примерак на дар. *Подузеће ово нека је што топлије препоручено српском учитељству.*

(*Дар учитељској школи у Сомбору.*) Г. Витомир Поповић из Опова, ц. кр. поручик код 63. пеш. пуковније краља од Нидерланда, послао је учитељској школи на дар до 100 комада минерала из ердељских рудокопања и то у тако изабраним екземпларима, да ће овај његов дар бити управо украс наше природописне збирке. Врсном младом Србину, који се и у далеком свету сећа српске школе, изриче овим управа учитељске школе своју најтоплију захвалност.

(*Г. Миливој Каракашевић,*) књижар сомборски, послао је и ове годинс више књига управи учитељске школе у Сомбору, да се разделе најбољим ученицима и ученицама. Управи учитељске школе пријатна је дужност, да се овде захвали родољубивом дародавцу за његов поклон.

НЕКРОЛОГ.

23. јуна преставио се у Панчеву у дубокој старости тамошњи трговац *Димитрије Голубовић.* Он се још од ране своје младости посветио трговини, те је на том пољу трудом и штедњом велико имање стекао, тако да се бројао међу најимућније људе у Панчеву. Покојник је као учитељски син (отац његов био је српски учитељ) за целог свог живота топлом љубављу пратио развијање школа наших, а најбоље је то показао својим последњим завештајем, у ком је *двадесет и пет тисућа фор. а. вр.* у готовом оставио на фонд српске више девојачке школе у Панчеву. Српски народ сачуваће врломе *Димитрију Голубовићу* вечан спомен!

На неколико дана после овог великог народног добротво-

ра 30. јуна преминула је у Панчеву у 60. години живота *Софија Петровића рођ. Ђуришића*, мати српског књижевника и професора српске учитељске школе у Сомбору Мите Петровића. Кад је бивша генерална команда установила год. 1855. прву српску женску школу у Панчеву, постављена је покојница за прву учитељицу те школе, где је учитељско звање отправљала све до године 1871-, кад је у пензију стављена. Мир њеном пепелу!

2. јуна преставила се у Сомбору у 83. години живота *Анка ил. Мразовића*, кћи Аврама пл. Мразовића, негда кр. инспектора народних српских школа круга печујског и једног од најважнијих оснивалаца српских школа у Угарској за владе Марије Терезије и Јосифа II. С њом је сахрањен последњи директни потомак породице Мразовићеве. Нека јој је вечан спомен!

УПРАЖЊЕНА УЧИТЕЉСКА МЕСТА.

— Поново се тражи учитељ у Чобанцу. Плата 340 ф., слободан стан, 4 хв. дрва, по јутра земље и приход покрај свећеника. Општина ће платити путни трошак. Молбенице се шаљу г. Д. Милошевићу, пароху у Чобанац, посл. пошта Помаз via Ó-Buda.

— Тражи се учитељ у Црној Бари. Плата је 100 ф., 24 пож. жита, 16 пож. пролетње хране, 2 ланца земље, огрев, свеће, соли, 50 н. од погреба и слободан стан с баштом. Рок до 15. августа. Молбенице се шаљу месном школ одбору.

— Траже се учитељи и појци у овим местима у Срему: у Лединци, у Бршадину, у Вери, у Сибачу, у Шуљму, у Стејановци, у Доњи Петровци, у прњавору Крушедолу и у Брестачу. Плата је у Лединци 440 фор., 40 фр. у име огрева, стан и врт, а у свима другим местима 350 фор., стан, врт и огрев. Рок за сва ова места до 5. авг. по римском.

ЈАВНА КОРЕСПОНДЕНЦИЈА.

Г. Ђурићу у Кртолама. Лист Ваш послали смо г. дру Лакићу у Чуруг. — Сл. српској читаоници у Карловцима. Пошто Ш. Л. стаје само 3 ф. годишње, имате 1 ф. добру за идућу год. — Сл. срп. читаоници у Ст. Бечеју. Претплата Ваша намирена је за целу годину. — Г. Цвејићу учитељу у Чалми. Бројева оних нема више. — Г. В. Красићу у Карловцу. Лепо Вас молимо, да не шаљете више за себе претплату на лист. — Прeч. г. Ђ. Ј. у Батти. Препарандија неће издати ове године печатан извештај. — Како нам се из Брчке јавља, да је там. учитељ Кондић Брчку оставио, а ми не знамо, где се исти сад налази, то шаљемо, Ш. Л., за који је у то име родољубиви г. Карановић из Суботице претплату положио, г. Глиши Ковачевићу, учитељу у Бишћу.

Издаје и уређује: НИКОЛА Ђ. ВУКИЋЕВИЋ.

Штампа Ф. Битерман.

ШКОЛСКИ ЛИСТ.

Број 15. У Сомбору 1. августа 1880. Год. XII.

„ШКОЛСКИ ЛИСТ“ излази сваког 1. и 15. у месецу. Претплата је за целу годину 3 ф., за 4 месеца 1 ф. а за Србију 8 динара годишње. Учитељи, који имају мању плату од 300 ф., богослови и приправници добијају лист у пола цене. Дописи и претплата шаљу се: Уредништву *„Школског листа“* у Сомбор.

† МИЛАН КОСТИЋ

магистар свете Богословије, окружни прота старобечејски и члан патроната српске велике гимназије у Новом Саду и т. д.

преминуо 22. јула 1880. у С. Бечеју.

Српска црква и школа има опет да оплакује један велики губитак, нема им више једног од њихових најревноснијих *раденика,* јер Милан Костић престао је да живи.

Милан се родио г. 1839. у бачком селу Сивцу. Отац му беше имућан свештеник, те није никакве жртве жалио, да своју децу што боље изобрази. Тако је Милан свршио немачке основне школе у Петроварадину, а гимназију у Врбасу и Будиму. Пошто је увидео колики велики уплив има свештенство на наш народ, мислио је, да ће његове вредне руке наћи најобилније поље за рад у свештеничком позиву и због тог оде у Ср. Карловце, где је свршио богословију. Пробавивши затим још две године у Пешти учећи права одважи се да иде у Кијево, где је даље две године провео као слушалац вишег курза тамошње духовне академије. Ту у Кијеву написао је на руском језику важно дело о српској цркви и добио је усљед тога диплому магистра богословије. По повратку свом у домовину оде на позив кнеза црногорског Николе I. на Цетиње за ректора богословско-учитељског завода и надзорника црногорских школа. У Црној Гори провео је три године дана. Ту је он неуморно радио за подизање школа и образовање учитеља. Велике његове заслуге на том пољу од чести је сам забележио у знаменитом свом делу „Школе у Црној Гори,“ али много више знају за њих Црно-

горци, код којих је као ретко ко био обљубљен и штован. И сâм светли кнез Црне Горе признао му је то, украсив му родољубива прса Даниловим орденом. Слабо стање здравља не дозвољаваше Милану, да дуже остане у Црној Гори.

Он се врати у Угарску, да и овде знањем својим свом народу послужи. То беше г. 1872. Тада се баш установила у Сомбору државна гимназија и Милан буде одмах наименован на њој за професора српског, латинског и немачког језика. Поред дневнога рада у школи држао је он ту зими још и дуг низ јавних предавања о свиларству, којим се на Цетињу практички занимао. Али слаб његов организам није већ могао да издржи дуже штрапаце учитељства. Милан науми да ступи у свештенички чин, ком се он управо још од своје младости посветио. Победив многе препреке, које му се ту на пут стављаху, буде г. 1874. у С. Андреји рукоположен за свештеника и августа те исте године буде већ изабран за окружног проту старобечејског. Он је био у бачкој дијецези први изабрани прота. И у том новом чину радио је Милан неуморно и много више, него што је допуштала слаба његова телесна снага. Консисторијалне и патронатске седнице у Н. Саду ретко су кад држане без Милана, тако савесно извршивао је он те своје почасне дужности. Врх свега радио је све до своје смрти и на књижевном пољу. Осим већ поменута књижевна рада почео је он још као ђак да пише у скоро све наше листове. „Ш. Л.“ „Даница“, „Јавор“, „Српска Зора“, „Родољуб“ бројаху га међу своје најотменије сараднике и у њима је оставио Милан многи драгоцен спомен свог родољубног духа. Говôрио је осим свог матерњег језика још и руски, немачки, француски и мађарски.

Толико о Милану Костићу као раденику. А шта да речемо о човеку? Карактеран у свакој прилици, поносан без охолости, знао је свуд љубав задобити, гдегод се појавио. Нарави беше веселе, живим својим духом распростирао је у друштву на све стране живот. То је задржао до у своје последње дане, и онда, кад је смрт око њега узастопце живот сатирала. После повратка из Црне Горе имао је многу жалост преко главе да претури. Умре му брат, наденун енжењер и професор сомборске реалке и препарандије, умре му љубљена мајка, па и седа оца положио је у гроб. И иза свега тога дође му година 1880. Прво је сахранио нејака сина, за тим достојну љубу, верну пратилицу кроз толике дане његова живота, а пре неколико недеља заспа му вечним сном и мала ћерка Десанка. Од толиких удара судбе клону најпосле и Милан. Болан преболан

оде летос у Емз. Али не нађе бољи својој лека. Сваким даном биваше му горе. Остави Емз, те се преко Шлезије врати пре две недеље својој кући у Бечеј. Знало се већ, да за Милана нема више надежде. Али Милан ју је имао до свог последњег издисаја. Још пре неколико дана стојасмо нас више његових пријатеља уз болничку му постељу, који бесмо дошли у Бечеј, да врсном пијатељу бол олакшамо и да му још једном верну руку стиснемо. Слаб и изнемогао беше телом, али дух му беше још крепак и здрав. Не могаше да се доста напита за наше јавне ствари и развијаше нам своје планове за будућност. Ах! сирома Милан! За њега нема више будућности. 22. јула у јутру преста да куца његово племенито срце, а 24. положише га у гроб уз многобројно учешће целога Бечеја и бечејске околине, јер Милан Костић беше човек, који је заслужио, да му се рекне:

Вечна ти успомена у српском народу!

ПРЕДЛОГ ЗА НОВУ ШКОЛСКУ УРЕДБУ ПРЕД АНКЕТНОМ КОМИСИЈОМ.

(Свршетак).

Прелази се на одсек *о вишој или грађанској школи.*

С. В. Поповић говори, да у нас није потреба за таким школама, а материјална средства нашег народа једва да би их издржати могла. *Петровић* говори у истом смислу, наводи како су већ држ. грађ. школе, које постоје у нашим пределима, показале, да им је слаба животна подобност. *Сва комисија* придружује се том мнењу. На предлог *Вараћанина* узима се поднесени предлог за основ уређења *виших девојачких школа.*

§§. 97.—99. говоре о задаћи виших дев. школа, које су их општине дужне подићи и колико разреда имају. *Вараћанин* жели, да се и сиромашнијим општинама пружи начин, да даду својој женској деци више изображење. Он је за то, да општине многољудне, које немају средстава, могу основати више девојачке школе и сâмо са 2 разр. и 2 ред. учитеља, а 5. и 6. разред женске школе да се удеси као 1. и 2. разр. више девојачке школе; учитељи тих разреда сматрали би се за помоћнике више дев. школе, док не стеку прописану квалификацију. *Косовац* жели, да се уредба тако стилизује, да *морају* и мање општине ако имају средстава, подизати више дев. школе: мерило да буде дакле материјално стање, не број душа. Том се придружује и *Настић.*

§§. 100.—105. говоре о наставним предметима и средствима, о наставном плану, примању ученица, броју деце и недељних сати и о школарини. *Вараћанин* је за то, да се за предмете стави §. 4. старе уредбе, само да изостане естетика, а музика да дође као необавезан предмет. *Косовац:* Из ручног рада да се изоставе луксусни послови.

§. 106. наређује, да се у више дев. школе имају увести штедионице. За штедионице су *Др. Димитријевић, С. В.* Поповић и *Вараћанин, сви други* су за то, да тај § изостане.

§§. 107.—111. говоре о испитима, броју учитеља, избору учитеља и њиховој квалификацији и о броју нед. часова, које су дужни предавати. *С. В. Поповић* жели, да кандидацију за избор учитеља не обавља ШС., него епархијска школска власт. *Вараћанин* и *Петровић* желе, да се у уредби каже, да и женскиње могу бити ред. учитељи у вишим девојачким школама. *Косовац* неби могао то нипошто да допусти. — §. 110. допушта, да се за учитеље могу постављати и така лица, која немају испита, али су позната као стручњаци. *Комисија* се боји, да протекција не прибегава овом наређењу, те жели, да исто сасвим изостане из уредбе.

§. 112. говори о плати. *Комисија* је за плату по старој уредби, али у место деценала да дођу квинквенали од 100 фр.

§. 113. говори о управитељу и наређује, да он има бити управитељ и основних школа у месту. Том наређењу је противан *Благојевић* и жели, да оно изостане из уредбе. *Сва се комисија* слаже у том, да управа треба увек да остане у мушкој руци, сâм *Милетић* не види разлога, зашто да се женскиња искључује из управе, кад се сматра за подобну, да отправља учитељске дужности.

§. 114. и 115. говоре о одговорности управитељевој и награди. *Вараћанин* хоће, да управитељска награда буде 150 ф.

§. 116. додељује управитељу женски одбор. *Косовац* је одлучно противан женском одбору.

§§. 117.—120. говоре о делокругу управитеља, о стручним течајевима и о издржавању школе. *С. В. Поповић* жели, да се уз више девојачке школе подигну течајеви за забавиље.

Прелази се на одсек *о учитељским школама.*

§§. 121. и 122. казују, шта је задаћа учит. школа и наводи се, да постоје за сада две такове школе у Сомбору и Г. Карловцу. *Петровић* није за специјално набрајање места, јер тим само себи без нужде за будућност руке везујемо.

§. 123. наређује уза сомборску учитељску школу за-

себно одељење за учитељице. *С. В. Поповић* мисли, да нема узрока, да се напушта досадањи систем заједничког настављања. *Петровић* разлаже у дужем говору незгоде, које је примећавао у препарандији у Сомбору, од како је у истој уведен заједнички систем настављања. Он сматра тај сустав за убитачан по наше учитељство и захтева што одлучније одељење мушке препарандије од женске. *Ј. Поповић* продукује писмо једно гласовитог немачког педагога Кера, у ком исти одлучно осуђује заједнички сустав настављања, какав је уведен у наше препарандије. Говорник напомиње, да му је у истом смислу писао још један славни немачки педагог. — На то се *сва комисија* сложи у жељи, да се препарандије за учитеље и учитељице и по месту оделе.

§. 124. говори о наставним предметима. *Петровић* је за то, да се одељено поређају предмети за мушке и за женске препарандије. Међу предмете за мушке да дођу и спомоћне педагошке науке и алгебра. За женске да изостане наука о земаљском уставу. Хармонично појање и свирка да се уче као необавезни предмети, а приправницама да се пружи прилика да науче поред немачког и француски језик. *Косовац* жели, да се предмети поделе на главне, побочне и на техничке вештине. *Настић* је за то, да остану исти предмети за мушкиње и женскиње.

§. 125. наређује, да обим предавања прописује ШС по саслушању професорског тела учитељске школе. *Петровић* жели, да се саслушају и учитељски зборови. И *Ј. Поповић* пристаје уз њега. *Други чланови* не држе таково утицање за нужно.

§. 126. наређује број разреда, а 127. и 128. говоре о примању ученика. *Милетић* жели, да се нико не прима без прописане квалификације. И *Петровић* је за то, да треба највишу школску власт већма везати, јер она је дозвољавала до сад толико изнимака, да су изнимке правило угушиле. Тим путем никад не дођосмо до ваљаних учитеља. Особито захтева да се нагласи, да се под никојим условом не може давати диспенз од година и да се нико не прима као изванредан ученик. *Сви чланови* пристају уз то мнење.

§. 129.—131. говоре о испитима и професорима. *Петровић* је мнења, да из захтеване квалификације професора треба да изостане захтев „примерног владања,“ јер под закриљем те клаузуле отвара се широко поље личној ранкини, него боље да дође у место тога, да се од компетената за професуру иште, да докажу своју спрему сведочбом. Одобрава, што предлог тражи од професора стручну и философску спрему, али је ипак мнења,

да би се катедра методике могла попуњавати и учитељем основне школе, који би наравно своју подобност за то показао практичким радом у школи и у књижевности. — *Цела комисија* адоптује петровићево мнење.

§. 132. наређује, да учитељи вежбаонице морају бити изврсни стручњаци. *Петровић* мисли, да се то наређење не може довести у склад са стањем ствари у нас. *Сви* су мнења, да то наређење треба да изостане или би требало друкчије вежбаонице уредити.

§. 133. наређује, да СНШС управу учитељске школе поверава све на 3 године професору педагогике и да је исти уједно и управитељ свију основних школа у месту. *Сви чланови комисије* противни су таком предлогу, него желе да се управа поверава на 3 године једном од редовних професора (јер се мора претпоставити, да су сви педагози) а управитељ тај уједно је и управитељ вежбаонице (не свију осн. школа).

§. 134. одређује 1200 фор. као плату професорима у Сомбору, а 900 фор. професорима у Карловцу. *Петровић* држи да је право, кад се од свију професора иште једнака квалификација, да и плате у свима препарандијама буду једнаке. *Сви* се придружују том мнењу, само *Ј. Поповић, Благојевић* и *Косовац* желе, да плата не буде већа него 1000 ф.

§. 135. говори о фондовима, из којих се издржавају учитељске школе. *С. В. Поповић* жели, да сви ти фондови дођу под управу народних фондова.

§. 136. и 137. говоре о збиркама уз учитељске школе и установљују сталну једну стипендију за изображавање професора препарандије. *Чланови комисије* не сматрају да је нужна така стипендија.

§. 138. наређује конвикт код учитељске школе. Чланови комисије *сви* су за конвикт, а да не буде штипендија.

Пошто је комисија забацила предлог о мушким грађанским школама, износи повереник ПС. свој предлог *о просеминару*, као припремној школи за учитељске кандидате и позива комисију, да искаже своје мнење о њему. *Петровић* одбацује са свим тај предлог и неће о њему ни да се упушта у дискусију, јер просеминари су по његовом мнењу реакцијонарска установа, која је кадра да још већма рашири јаз између учитељства и друге народне интелигенције. И *С. В. Поповић* противан је просеминарима. *Други чланови* су за просеминар и желе, да просеминарски течај траје 3 године, сâм *Варађанин* је за 4 год.

Одсеку *о управи и надзору* (главној и епархијској) није

по мнењу комисије место иза учитељских школа, него исти ваља да дође на крају.

Одсек *о месној управи и надзору* обухвата §§. 143—151. *С. В. Поповић* жели, да сви чланови месног школског одбора буду људи писмени. *Петровић* није за то, да у МШО. мора ући најстарији парох, јер искуство показује, да ти нису увек и најревноснији поборници школе, него да епархијски одбор одреди, који од пароха да уђе. Није ни за то да члана учитеља бира месни учитељски збор, него и тог да именује епархијски одбор. Треба да постоји разлика у прâву изабраних чланова и чланова по дужности. Не налази у предлогу никакво наређење о председнику. Овом би требало дати власт, да и сâм може што наредити, кад је прека потреба а уједно и да може обуставити извршење одборских закључака, за које држи да се противе закону или да су против интереса школе. Нема ништа ни о апелацији против одб. закључака. Жели, да се установи, да у личној ствари нико нити саветује нити закључује. Нема у предлогу ни то, колико је чланова нужно, да могу доносити правоваљане закључке. *Вараћанин* хоће, да се установи да је председник црквене скупштине уједно и председник школског одбора. Њему да се бира заменик међу члановима одбора као подпредседник. *Петровић* сматра за нужно, да се уметне још један § о дисциплинарном поступку против МШО. и напомиње од прилике, у чем би се могла састојати та дисциплинарна средства. *Косовац* није за то, да најстарији учитељ буде школски управитељ, него да ЕШО. именује једног од учитеља на 3 године за управитеља по предлогу епарх. шк. известиоца. *Милетић* је на основу свог искуства у опште противан, да учитељ буде управитељ, него нека се један постави за равнајућег учитеља, на тај да врши сâмо административне послове. Управитељско звање да буде самостално место где општина има за то средстава. *С. В. Поповић* жели, да се нагласи, да школски управитељ заступа унутарње одношаје школе.

Последњи одсек говори *о среској управи и надзору*. Исти поставља уз протопресвитера као среске надзорнике помоћнике из учитељства дот. среза. *Петровић* је мнења, да овај одсек не одговара саборском закључку и баш као да има цељ, да изигра дотични закључак. Он није за установу помоћника у управи. *С. В. Поповић* жели, да се комисија сагласи у предлогу, да протопресвитерима остане сâмо административни надзор, а стручни надзор да врши као и до сада епарх. шк. известилац и да се том стави у дужност, да сваку школу двапут годишње обиђе. *Сви*

чланови су мнења, да установа помоћника није целисходна и не желе, да тај одсек уђе у предлог за нову школску уредбу.

Милетић жели најпосле да се у предлогу нагласи одговорност свију власти за извршење законских наредаба.

Петровић предлаже, да се у записник стави захвалност гл. школском референту за обазриво и пожртвовно руковођење ове анкетне комисије, којим је наново задужио српско учитељство творац нове српске школе. Сви се чланови одзивају: „*Живео др Натошевић!*

У предидућем разложили смо колико је било могуће званичан рад анкетне комисије, у којој је први пут српском учитељству дата прилика, да на достојан начин изађе са својим мишљењем на среду. Али и изван седница било је много разговора о школи међу искупљеним члановима. Представници учитељства са разних страна народа и различитих завода имали су прилику, да се међу собом боље упознаду, да мнења своја измену, па и разбистре, а да то неће бити без користи за школу српску, за то јамчи она лепа слога и одушевлење, којим су сви чланови у саветовањима учествовали.

О МЕХАНИЗМУ У ШКОЛСКОЈ НАСТАВИ.

Предавање професора дра В. Бакића,

држано 6. априла 1880. г. у учитељском збору *у Београду.*

(Свршетак.)

У том треба тражити главни узрок, зашто наше основне (па ни средње) школе немају готово никаква утицаја на *народни развитак*. У основној школи учи се свашта и — ништа, јер баш за то, што је свашта, излази на послетку ништа; и што се учи, распоређено је и ради се већином тако, да убија духовну самосталност и телесно здравље, у место да *природно развија* и тело и дух дечији. Овакве школе и овакав рад у њима више *шкоди* него што помаже народном развитку и образовању, и с тога је у таком случају боље, да се деца оставе код куће, да се природно и без мучења развијају, да би бар сачувала онај *природни дар и здраво суђење, бистрину и оштроумље, чим је српски народ у знатној мери обдарен.* — А ако се мисли, да народне школе

треба да спремају (и туђе и своје) робове и покорне слуге (свачије) — у моралном и материјалном погледу, без духовне и телесне снаге, без самосталног мишљења и убеђења, без слободе и без карактера, — онда треба још више механизма у настави, него што га сад има; — али онда треба да се у школе поново заведу батине (шибе), — и онда би школа била приправа за касарну, као што је некад у неким државама и била.

Но доста о *школском механизму!*

Ја изнесох и протумачих овде једну врсту сметња, које не даду школи, да покаже сасвим *реалан успех.* Те сметње не постоје само у основним школама; њих има и у средњим, па и у вишим, стручним школама; — јер где год се у настави пређе *моћ свађања ученика,* ту мора бити механизма, ако се тражи ма какав успех, — а јасно је, да је успех у овом случају само *привидан.* Но механизма може бити најпре и највише у *основним* школама, јер ове посећују *деца,* која немају ни довољно *личног искуства,* а камо ли снаге за самостални умни рад. С тога је *учитељски рад у основној школи најтежи,* кад се узме научно (психолошки) и кад се ради *свесно и савесно.*

Ја мислим, да је већ само то довољно, да ме извини, ако сам у овом предавању рекао штогод, што се коме од поштованих чланова збора не би допало. Ја сам овде имао на уму једино *школску омладину;* ја сам желео, да се њој *олакша* рад у школи, па да јој бављење у истој буде што *пријатније* и што *корисније.* Да ли сам томе овим више негативним путем ишта допринео, или сам можда нехотице и противан успех произвео, — то остављам вама да пресудите. Но свакојако бих желео, да овде у јавном збору чујем ваш суд о покренутом питању; јер може бити, да ћете ме ви, као искуснији стручњаци, уверити, да не стоји ово, што сам овде изнео, — што би била за мене утеха, а никако *увреда,* као што то неко сматра. Само неразуман човек

може сматрати за увреду *очевидну истину*, која је може бити непријатна за њега; а паметан и образован човек не ће то тако узети, него ће му то бити повод и побуда за *исправљање и усавршавање.* — У сваком случају *разбистриће се појмови* у нас оваквим *озбиљним узајамним обавештавањем,* — а то је *добитак* и за *школу.*

Завршујући овим моје предавање, понављам горе поменуту жељу, да господа учитељи и госпође и госпођице учитељке продуже и допуне ово предавање тим, што ће износити на претрес своје мисли о том, како треба да се предају поједини наставни предмети у основној школи и како треба ова да се уреди, односно преуреди, — доказујући све то нарочито својим искуством, које су многогодишњим радом у школи стекли; јер на тај ће начин овај наш збор оживети и тако може стећи заслуге и за *народну просвету.*

Као што сам вас у почетку *увео* у предавање, побуђујући у вама у напред извесна очекивања, тако хоћу и да вас *изведем* из предавања, завршујући мој говор — *љуском ораховом.* — Ви видите, да је ова љуска сад *шразна.* Тако је исто *шразна глава* и *шразно срце* у оних ученика, који све *механички уче.* У томе што се тако научи, нема ни мало *језгра,* него то је све *шразна форма* – без материје, то су све саме *љуске* — без језгра, — то су *голе речи* — без одређене садржине, или су други какви *знаци* — без предмета, које они представљају.

Ви знате, да *језгро* служи *за храну* људима, а да се љуске бацају. С тога, сви они, који се баве васпитавањем, нека хране своје васпитанике *правом храном, која одржава живот* (духовни), а љуске (речи и друге знаке) нека употребљују само као средство за *чување* те хране (за памћење) и за изношење исте на стô, кад затреба (за саопштавање другима).

Но ја сам доста говорио. Сад изволите ви продужити!*)

СТАТИСТИЧНИ ПОДАТЦИ

о учитељској школи сомборској за 1879—80. школску годину.

У почетку 1879—80. шк. године било је:

а.) Мушких приправника: у првом разреду 18, у другом 13, у трећем 12, свега 43;

б.) Женских приправница: у првом разреду 22, у другом 16, у трећем 13, свега 51. По томе дакле било је у почетку ове шк. год. 94 ученика у овом заводу; прошле године било их је 78, и тако ове године порастао је број са 16. Од приправника родом су били из Сомбора 3, из осталих места бачке епархије 13, из архидијецезе 6, из темишварске дијецезе 11, из вршачке 4, из горњокарловачке 4, из Србије 2. Од приправница родом је било из Сомбора 16, из осталих места бачке дијецезе 10, из архидијецезе 9, из темишварске дијецезо 4, из вршачке 12.

По стању и занимању родитеља међу мушким приправницима има синова учитељских 5, свештеничких 6, чиновничких 3, трговачких 1, занатлијских 13, земљеделских 15; међу приправницама има свештеничка кћи 1, учитељских кћери 5, чиновничких 8, трговачких 8, занатлијских 22, земљеделских 5. Осим ових једна је приправница удата госпођа, и једна удовица трговачка, а обадве су трговачке кћери. — Овде се приметити има, да су од учитељске деце једно мушко и једно женско сироте без оца; од свештеничке деце три мушка су свештеничка сирочад, а једнога је отац ђакон.

Од приправника првога разреда 3 су примљени из петог гимн. разреда, 1 из 8. разреда грађанске школе, 1 из 4. реалног разреда, а 2 из 4. гимн. разреда. Остали су по дозволи вис. школ. савета и пошто пријамни испит овде положише у завод примљени, а и од ових 4 свршише четврти гимназијски разред с недовољним успехом из појединих предмета; 2 свршише трећи реални разред а 1 трећи гимназијски разред са добрим успехом, 1 је свршио други разред више грађанске школе, 1 је био више година учитељ у народној школи, а 1 је више година био црквени певац. По нарочитој наредби вис. школ. савета још су два ученика примљена без пријамног испита под условом

*) После тога дошла је кратка расправа о предавању, али се њоме није дошло ни до каква резултата.

примерног владања и доброг у наукама напредовања, од ових је један из Арадске покрајине, а други је учитељско сироче и свршени другог гимн. разреда ученик из Срема. Од приправника другога разреда, пре ступања у ову учитељску школу 1 је свршио шести, 1 пети а 8 четврти гимназијски разред; двојица су свршили четврти разред грађанске школе у Угарској, један је прешао из горњокарловачке учитељске школе, а двојица су у своје време из трећег гимназијског отн. реалног разреда уз дозволу вис. школ. савета, и пошто пријамни испит положише, у овај завод примљени. Од приправника трећега разреда 1 је ступио у ову учитељску школу као свршени горњокарловачки приправник, 1 је свршио пети, 1 четврти реални, 4 четврти гимназијски а 2 четврти разред грађанске школе у Угарској; 2 су примљени из нижих разреда гимназије на темељу дозволе вис. школ. савета пошто пријамни испит положише.

Од приправница првог разреда њих 6 свршише четврти а 10 трећи разред више девојачке, 1 други разред реалне, 3 шести разред народне школе, 1 је годину повторавала, а пре тога свршила је трећи разред више девојачке школе. Све ове осим првих 6 примљене су по дозволи вис. школ. савета и уз строги пријамни испит. Осим тога по нарочитој наредби вис. школ. савета примљена је без пријамног испита једна ученица петог разреда немачке народне школе. Од приправница другог разреда пре ступања у овај завод њих 7 свршише четврти а 6 трећи разред више дев. школе, 2 су по дозволи вис. школ. савета и уз пријамни испит примљене из шестог разреда народне школе, 2 су прешле из пакрачке учитељске школе у ову, а 1 је као свршена пакрачка приправница и бивша већ практична учитељица овај разред полазила. Од овогодишњих приправница трећег разреда 11 свршише трећи разред више дев. школе, 1 други разред реалне школе, 1 је као пакрачка приправница у своје време прешла у други разред ове школе, а 1 је као негдашња питомица вишег девојачког завода у Пешти уз дозволу вис. школ. савета испит из првог приправничког разреда у септембру 1878. овде приватно положила, а затим 1878—9 године редовно други разред овде свршила. Овде се приметити има, да су од ученика, који су дозволу имали, да могу са опростом прописаних наука у овај завод ступити на пријамном испиту у почетку септембра 1880. њих 3 слаб успех показали, те због тога у завод овај примљени нису. (Свршиће се.)

ШКОЛСКЕ ВЕСТИ.

(*Фреквентација виших девојачких школа г. 1879|80*) У панчевачкој било је свега 73 ученица (25 у I., 19 у II., 15 у III. и 14 у IV. разреду); у новосадској било је свега 45 ученица (18 у I., 5 у II., 15 у III. и 7 у IV. разр.); у сомборској, која је имала само 3 разреда, било је свега 27 ученица (15 у I., 8 у II. и 4 у III. разр.) Примећујемо, да бројеве о вишој девојачкој школи у Панчеву немамо из званичног извора, те да не знамо, јесу ли аутентични. Слаба посета виших девојачких школа баца веома ружну сенку на свест српских родитеља, који обилазе школе, што их сами захтеваху и на које наш народ толико новаца троши. Праведно пребацује г. Т. Глибоњски у свом чланку „Образованост женскиња у Срба“ (у извештају о срп. виш. дев. школи у Н. Саду на крају школске 1879|80. г.) немарним и несвесним српским мајкама: „Наше врле новосаткиње рекоше сабору своме: „Дајте нам једну школу, један виши завод, у ком ћемо се изучити и све оно постићи, што ће нас учинити просвећеним Српкињама и добрим материма“; па поред тих лепих речи шаљу више Српкиња своју женску дечицу, код својих, у туђинске заводе.“ Обилажење ових српских завода у корист туђинских мора родољуба у толико већма да боле, што су те школе „једино уточиште за наш језик, наше народно име, јер ту треба да се одгајају и образују будуће српске матере, које ће на домаћем огњишту неговати и чувати српску свест, српски понос и српско име.“

(*У српској великој гимназији у Н. Саду*) било је године 1879|80. уписано свега 218 ученика, а до краја године остало је 208, и то 45 у I., 43 у II., 24 у III., 31 у IV., 25 у V., 16 у VI., 12 у VII. и 12 у VIII. разреду. Ученике ове настављаху 13 професора. На челу вешто и лепо уређеног „Извештаја,“ што га је издала управа гимназије, налази се расправа „Повесница образованости“ од проф. Светозара Савковића. У истој се разлаже циљ и потреба културне повеснице, те нас упознаје са њеним најважнијим обделаоцима у страним књижевностима.

(*Српске вероисповедне школе у дијецези горњо-карловачкој.*) Добили смо „Шематизам православне српске дијецезе горњо-карловачке“ 1880., из којег видимо, да у тој целој најмногољуднијој српској дијецези има само 5 српских вероисповедних школа и то: у Петрињи дворазредна са 19 ученика, у Костајници дворазредна са 17 ученика, у Дубици трогразредна са 20 ученика, у Јасеновцу (заједничка са Уштицом) трогразредна са

90 ученика и у Карловцу четвороразредна са 22 ученика. Све остале школе су комуналне, па и у самом Плашком, резиденцији српског епископа. У многима од тих комуналних школа сви су ученици православне вероисповести. Српске деце полазило је основне (и грађанске) школе свега 8422, што према броју српских душа горњо-карловачке дијецезе (263.909) даје 1 ученика на 31·33 душе. Да је то веома незадовољавајућа сразмера види се, кад се тај број сравни са средњим бројем за целу Аустро-Угарску, где 1 ученик долази на 12·25 душа или са средњим бројем за Немачку, где 1 ученик долази на 7·12 душа.

(*Обртничка школа у Загребу*) отвориће се, како „Напредак“ поуздано дознаје, почетком идуће школске године. За први почетак отвориће се само школа за цртање у три одељења и то: одељење за градњу, за стројеве и треће за разне струке малога обрта. Град Загреб одредио је за уздржавање те школе за сада 1200 ф.

РАЗНО.

(*Атанасије Герески из Черевића,*) који је већ до сада многа добра народу свом чинио, предао је ових дана старатељству и старешинству српске вел. гимназије новосадске у папирима државног дуга до 30.000 форинти а. вр., *да се приходом отуд издржава неколицина сиромашних, одобраних ученика на истој гимназији.* Задужбином овом, што ју је учинио још за живота честити старина Атанасије Герески, ступио је он у ред великих народних мецената, те ће му се име с' благословом помињати, догод је српскога народа!

(*Добротвори уче̂е се младежи.*) Преосвештени Г. Емилијан Кенгелац епископ вршачки имао је доброту и ове школске године Емила Нинковића приправника III. р. о свом трошку издржавати. — Госпођа Александра удова Грујића рођ. Обушковића давала је безплатно храну целе године сиромашном приправнику Николи Јовановићу; г. г. Живојин Кирјаковић и Мита Поповић адвокати и Павао Вујић поседник и трговац сомборски давали су за својим столом обед приправнику Адаму Пејићу преко целе године; госпођа Јелисавета удова Лалошевића рођ. Ковачића за спомен свог покојног сина Стеве Лалошевића снабдела је рубљем и оделом четири сиромашна приправника. Осим тога друштва госпођа, и поједине госпође и господа у Панчеву, Вршцу, В. Кикинди, Земуну, Новом Саду и Сомбору знатним новчаним прилозима подпомагаху неколицину ваљаних и сиромашних приправника и приправница. Болесним

ученицима безплатно пружаху лекарску помоћ овдашњи практични лекари: Др. Ђорђе Максимовић, Др. Сима Павловић и Др. Милан Јовановић Батут. Свим овим врстним и човекољубивим добротворима учеће се младежи приправничке са овим јавну захвалност изјављује

Управа Српске учитељске школе Сомборске.

НЕКРОЛОГ.

У Кикинди је преминуо *Јоца Тешић*, млад, надепун трговац. Беше му истом 22 године. Он је оставио 200 ф. годишње штипендије на изучавање младих Срба на свеучилишту. Штипендија ова има да тече од 1. јан. идуће године.

ПРОМЕНЕ У ШКОЛСТВУ.

Димитрије Вујковић, кандидат професуре, изабран је за учитеља у Доњој Тузли.

УПРАЖЊЕНА УЧИТЕЉСКА МЕСТА.

— Тражи се учитељ у Врањеву. Плата је 600 ф., 25 ф. у име шк. послужитеља, 12 ф. 50 н. писарине, слободан стан и огрев. Рок до 15. авг. Молбенице се шаљу шк. одбору у Врањево.

— Тражи се учитељ у Кнезу. Плата је 120 ф., 20 кибли жита, 20 кукуруза, 2 хв. дрва и 4 хв. сламе, 4 ланца земље, 50 н. од погреба и слободан стан. Рок до 20. авг. Молбенице се шаљу месном шк. одбору у Кнез.

— Тражи се учитељ у Кулпину. Плата је 150 ф., 16 мер. жита, по сесије земље и слободан стан. Рок до 24. авг. Молбенице се шаљу месном шк. одбору у Кулпин.

— Тражи се учитељ у Бочари. Плата је 360 ф., као перовођа 20 ф., од погреба 1 ф., ¾ ланца земље, слободан стан и огрев. Рок до 12. авг. Молбенице се шаљу месном црквено-школском одбору.

— На троразредној мешовитој вероисп. срп. школи у граду Темишвару тражи се учитељица. Плата је 420 ф., 36 ф. за послужитеља, писарине 8 ф., 6 хв. дрва и слободан стан. Рок до 15. авг. Молбенице се шаљу српском месном заједничком школском одбору у Темишвар.

— Тражи се учитељ у Тешњу код Добоја у Босни. Плата је 500 ф., 18 мет. хв. дрва и слсбодан стан. Иште се и знање немачког језика. Рок до краја авг. Молбенице се шаљу председништву правосл. црквене општине преко ц. кр. котарске области у Тешањ.

— Тражи се учитељ на милчићско-обзирској амбулаторној школи (у сомборским салашима). Плата је 400 ф. и слободан стан. Молбенице се шаљу шк. одбору у Сомбор.

— Тражи се редован учитељ на вишој девојачкој школи у Сомбору. Поред прописане квалификације иште се још и потпуно знање маџ. језика. Молбенице се шаљу срп прав. црквеној општини у Сомбор.

ЈАВНА КОРЕСПОНДЕНЦИЈА.

Г. Ј. Ч. у Делиблато. Послату претплату забележили смо само за Вас, а М. Р. ваља да је понови, ако жели лист да прима. — Г. *Љ. М.* у Н. Сад. Како нико од новосадских учитеља не држи Ш. Л. него се сви ваљда служе примерком библиотеке, то верујемо, да се онолико бројева изгубило. Посласмо Вам 9. 10. и 12., друге не можемо.

ОБЈАВА.

У српској учитељској школи Сомборској започиње се школска година 1880/81 1. септембра 1880. по нашем старом календару.

У учитељску школу примају се:

а) за приправнике, младићи православне вере, здрави телом и душом, смерни и благе нарави, који су петнајсту годину живота навршили и четврти гимназијални, четврти реални разред, или четврти разред грађанске школе с довољним успехом свршили.

б. За приправнице примају се Српкиње православне вере које су четрнајсту живота годину навршиле и вишу женску школу или нижу реалку с довољним успехом свршиле, а притом су примерног моралног владања.

Сваки који у овај завод ступити жели, дужан је са собом донети: крштено писмо, лекарску сведочбу о подпуно добром здрављу и сведочбу о свршеним горенаведеним или вишим школским разредима. Они, који су пре једне или више године, школу оставили, имају донети са собом сведочбу свога пароха о моралном и религиозном владању свом пошто су школу оставили. Женске дужне су још донети писмену изјаву својих родитеља или добротвора, да ће их они за време трогодишњег овде учења издржавати, а та изјава мора бити потврђена од местне политичне власти, да су они доиста у стању ту обвезу своју испунити.

Они ученици, који желе стипендије из нар. фондова добити, пошто се за приправнике упишу, нека молбенице тога ради са сведочбом о сиромаштву поднесу в. школ. савету у Карловцима; а они који желе Платонеумске стипендије добити нека тако исто инструјиране молбенице поднесу платонеумском одбору у Сомбору.

У Сомбору 1. авг. 1880.

Никола Ђ. Вукићевић.

срп. учитељ. школе сомборске управитељ.

Издаје и уређује: НИКОЛА Ђ. ВУКИЋЕВИЋ.

Штампа Ф. Битерман.

ШКОЛСКИ ЛИСТ.

Број 16. У Сомбору 15. августа 1880. Год. XII.

„ШКОЛСКИ ЛИСТ“ излази сваког 1. и 15. у месецу. Претплата је за целу годину 3 ф., за 4 месеца 1 ф. а за Србију 8 динара годишње. Учитељи, који имају мању плату од 300 ф., богослови и приправници добијају лист у пола цене. Дописи и претплата шаљу се: Уредништу „*Школског листа*“ у Сомбор.

БИЋЕ И ВАЖНОСТ ФРЕБЛОВОГ ЗАБАВИШТА.

Фридрих Фребл, оснивач дечијих забавишта, назвао је своје васпиталиште за децу од 3—6. године забавиште, а то је врт, који му је служио за посматрање природног живота. Он вели „Забавиште треба децу још у раној младежи не саме да узме у закриље, него да им даде и забаве, али, саразмерну њиховом целокупном бићу, да им тело оснажи, да њихова чула вежба а пробуђени дух забавља, да их упозна са природом и људма, а особито да управља њиховим осећањем и срцем и да обоје слије у јединство.“

Забавиште треба да је тесна веза између породице и јавне наставе, оно треба у се да шљуби најдражије и најлепше тачке додирнице, те да буде посредник између школе и породице, као што је школа посредница између породице и живота.

Док је Песталоције принцип наочигледности као највиши фактор разума истакао, дотле је Фребл коракнуо једним кроком унапред, те је истакнуо принцип *стварања* као најглавнији основ унутарњој организацији дечијих забавишта.

Дете не треба само да се игра, него и да се *забавља* и баш игра треба да буде забава, која чула и удове, дух и тело вежба и развија. Игра не само

да буди веселост и чилост, него уједно буди и тежење за радом, она отвара прави пут, по коме се дете кретати има.

Деца су упућена да чине посматрања, особито да посматрају животиње и биљке, затим лепе и значајне телесне облике, па да их именују и у песмицама певају.

Живот је дечији игра, и често лежи велико значење у дечијој игри. У његовим изложеним играма (којих је 24 на броју) лежи добромишљен систем, у ком се удови и чула, мишлење, осећање и дечија воља јача и челичи.

Игре сачињавају неку целину, после покретних и кружних игара долази таласасто, пужевито и змијевидно гибање, а тим се вежба подражавање наспрам животињске и биљне радње; стабилно ходање и стајање, брза употреба удова и чула.

И све ово бива по команди без војничког тона и без прута, него речју љубави и милоште дотичних учитељица. — Али ово није још све. Ту се још пази на развијтак говора, на тачно изговарање и наглашавање гласова и речи. Посредством песме, детињских и моралних приповечица и песама буди се и оплеменује срце и осећање, разум и памтење.

Из ових забавишта искључени су сви школски наставни предмети, рачун, писање, читање, књиге и остало школско градиво. Фребл хоће прво да доведе дете до потребне зрелости за школу, али то не производи измајсторисаном школском наставом. Његово забавиште не треба да се зове ни школа за играње, а још мање „малодечија“ школа.

Целокупна основа његовог забавишта обухвата ова три васпитна принципа: *развијтак слободе, развијтак рада, развијтак заједнице.*

Природа је слободна, човек је слободан, па и дете треба да буде слободно. — У врту — у ширем

смислу у природи — где све слободно расте, треба да се слобода детиња без сваке сметње развија- Слобода биљног царства састоји се у томе: *да се његов узакоњени развијтак не ремети, него да се сви услоеи његови подмирују.* У мрачној пећини биљка мора да угине и да се одроди; без неге и васпитања одраћа се и пропада и људско биће. — *Неспутани удови, чула, душевне моћи и способности* јесу *слобода* — а отуда је немогућан развијтак слободе без *развијтка рада.* Јер само *властитим* напрезањем, *властитим* радом, само *саморадњом* може дете да се развија прилагодно својој људској природи.

Рад, који значи вршење дужности, једини је *прави* основ *нравном* образовању; али тај рад мора да задовољи и тежњу *љубави* у детету; по томе дакле његова цељ треба да буде: *да другоме радости чини.* Право народно васпитање, какво преображај садашњости захтева, може само усљед васпитања к *радиности* своју основу да добије.

Рад, примена знања, остваравање идеја, то захтева наше доба, па с тога мора и наша омладина тако васпитана да буде. Отуда Фребл пружа детету прилике, да ово још у игри дела и ствара, а тиме рад, чин предходи знању. Да се карактер развије за то треба воље и енерђије, одлучности и осећање дужности, а то бива *саморадњом* у забавишту, у атмосфери среће и благостања.

Код куће дете научи, да је члан породице, а у забавишту треба да научи, да је члан веће детињске породице. Тим путем долази дете до убеђења о друштву и заједници, заједничком развијању, које се најбољма и најсигурније хармоничким буђењем свију способности постићи може.

Из свега гореизложенога можемо ово да закључимо: *да забавишта у истини одговарају свима оним ци-*

требама, које нам природа искуство, родитељи, учитељи и људско друштво у погледу наше омладине стављају.

И из тог узрока заводе се на све стране у других свесних народа така забавишта. На све стране тежи се за тим, да се духу времена задоста учини и свуда где има људи, којима је збиља до напретка својега народа стало, подижусе така забавишта. У неким местима прваче или *мунициши је* или *фреблове задруге,* а другима опет *женске задруге* или какви *хуманитарни заводи,* те на тај начин племениту Фреблову идеју у живот приводе. М. Т. Ф.

СРПСКА УЧИТЕЉСКА ШКОЛА У КАРЛОВЦУ.

У почетку шк. године 187⅞. било је у сва три разреда свега 22 ђака, и то 15 приправника и 7 приправница. Кашње су два приправника (из III. разр.) из школе отпуштена, јер нису хтели учити, а и у школу су почели неуредно долазити. Тако на крају ове школске године број ђака по разредима био је оваки: III. р. — 4, (2 м. и 2 ж.) II. р. — 8, (6 м. и 2 ж.) I. р. — 8, (5 м. и 3 ж.)

27. јуна о. г. држан је главни испит за оспособљење за учитељско звање, и то у присуству и под председништвом г. Др Ђорђа Натошевића, и у присуству г. проте Николе Беговића као епарх. конзисторијалног изасланика; оспособљени су њих четворо, сви са добрим успехом и то су последње коло ђака по старом штатуту, т. ј. који су били примљени у школу без претходне спреме, каква се сада тражи, да мора сваки свршити најпре нижу гимназију, реалку или целу грађанску школу.

Оспособљени за учитељско звање ови су: Евица Падежанинова из Вргина Моста, Милица Кнежевићева из Бунића, Васо Прица из Коренице и Никола Орлић из Карловца.

Школска библиотека износи до сада равно 500 разних дела, а с другим училима снабдеће се ова школа за кратко време тако, да ће имати све, што је за оваку школу од преке потребе.

Овдашња српска основна школа, која је вежбаоница учитељске школе, имала је ове године 32 ђака, и то 14 девојчица и 18 дечака. и њу је ове године овд. срп. црквена општина снабдела са свима потребним училима. Местни школски одбор

обратио се већ на високу земаљску владу, да се овој школи даде јавност.

Приправници и приправнице из свију разреда израдили су као прошле године, тако и ове, у башти *полуостро балканско*, оро- и хидрографски, на простору од 100 □ м. Радњу ову радо су посећивали овдањи српски општинари, као и њихове госпоје.

Цео посао око тога требао је 18 дана, сваки дан по 2—3 сата, а руководио га управитељ Петар Радуловић.

СТАТИСТИЧНИ ПОДАТЦИ.

о учитељској школи сомборској за 1879—80. школску годину.

(Свршетак.)

Августа 29. год. 1879. бавећи се о феријама код куће у Мирковцима свршени приправник I. разреда Стојан Магарашевић случајно се пушком ранио и од ране те после неколико дана у Винковцима је преминуо. Ноћу између 31. октобра и 1. новембра 1879. год. од хипертрофије срца преминуо је приправник I. разреда Михаил Ђурковић родом из Турске Кањиже, а 2. марта 1880. упокојила се приправница III. разреда Јелена Сремчевићева из Сомбора. Она је од јула 1879. једнако боловала од сухоборе и ове школске године на предавања није могла ни једанпут доћи. Фебруара 18. оставио је својевољно овај завод ученик I. разреда Светозар Стојковић из Баваништа, пошто је на свршетку првог семестра недовољан успех у наукама показао. Јануара 18. својевољно је из завода иступила приправница II. раз. Милица Петровића родом из Бела Брда, а фебруара 28. завод је својевољно оставила ученица истог разреда Јулијана Цвијановићева из Даља. Марта 5. оставио је завод Новак Лекић приправник III. разреда, пре тога бивши свршени панчевачки приправник и многогодишњи учитељ, пошто је први семестар ове школске године с добрим успехом свршио и примерно се владао.

Школу и цркву полазили су мушки приправници изузевши случајеве болести и одсуства због војничке дужности, у опште приљежно; само четири приправника III. разреда имађаху повећи број неизговорених часова.

Приправнице су и школу и цркву врло приљежно полазиле. У првом разреду ни једанпут не изосташе ни од школе ни од цркве: Јован Сивчев, Коста Петровић, Александра Илијевићева, Катарина Јанковићева, Милица Костићева, Катарина

Топаловићева, Милева Плавшићева и Пава Бузаџићева. У другом разреду ни једанпут не изосташе ни од школе ни од цркве: Димитрије Ђорђевић, Милан Настић, Никола Јовановић, Марија Бошњакова, Милева Лончарићева, Софија Сабовљевића, Олга Стојановићева и Софија Марковићева. У трећем разреду ни од цркве ни од школе ни једанпут не изосташе: Светозар Арсенијевић, Ана Бута, Катарина К. Поповићева, Марија Бркићева, Марина Крестићева, Милица Ђомпарићева и Софија С. Печановићева.

По моралном владању оцењени су мушки приправници са белешком примерно: у I. разреду 7, у II. 6, у III. 1; са белешком похвално: у I. разреду 8, у II. 5, у III. 4; са белешком уредно: у I. разреду 1, у II. 2, у III. 7. Већих изгреда ове године није било.

Морално владање приправница било је у опште примерно и хвале достојно, а оцењено је на свршетку школске године са овим белешкама: у I. разреду са белешком примерно 19. у II. 8, у III. 9; са белешком похвално у I. раз. 2, у II. 5, у III. 3; са белешком уредно: у I. раз. 1, у II. 1.

ШКОЛСКЕ ВЕСТИ.

(*Штатистични податци о срп. народним школама у епархији темишварској.*) Добротом г. Мите Долге, епарх. школ. референта дођосмо у пријатан положај, да саопштимо нашим читаоцима ове веома интересантне (ако и не свуд сагласне) податке о темишварској дијецези. У истој се налази 81 црквена школска општина са 137,179 православних Срба. Вероисповедних српских школа има 122, дакле долази 1 школа на 1124·4 душе. За школу способне деце од 6—12 год. има 14723, од 13—15 год. 6418, свега 21,141 дете. У српску основну школу иде мушке деце 5263, *женске само* 2772, свега дакле 8035. У повторну школу иде мушке деце 827, женске 505, свега дакле 1332. У вишу или грађ. школу иде српске деце мушке 18, женске 12, свега 30. У приватне заводе иде српске деце 24 (4 м., 20 ж.) Дакле је укупни број српске деце, што иду у школу 9,532, долази по том на 14·4 душе 1 шк. дете. У школу не иду 10,568 (4715 м., 5853 ж.) По вери полазе срп. осн. школе 9482 правосл., 9 римокат. и 4 јеврејске деце, свега 9495. По народности су 9428 Срби, 7 Словаци, 4 Рушњаци, 45 Романи, 4 Мађари, 7 Немци. Од горе наведених ученика ишло је у школу зими 5862, зими и лети 5352, толико дакле беше управо

прâвих ученика. Књига је имало 5586, није имало књига 276. Због неуредног полажења школе кажњено је новчаном глобом 48. Од оних, који су иступили, знало је читати 1535, а читати и писати 1226. Срп. вероисповедних учитеља има 110, учитељица 12, упражњених учитељских места 6; оспособљених учитеља и учитељица 113, свећеника за учитеље постављених 6, неоспособљених учитеља 3; редовних учитеља има 100, учитељица 11, помоћника 10, помоћница 1. На једног учитеља долази 60 деце, и толико и на једну школску собу. Школских зграда као својина црквених општина има 94, под најам узетих 4; школских соба има 128, учитељских станова 113, школских вртова 45, учитељских вртова 83. Црних табала има 153, штица одн. писмарица 185, мапа 163, глобуса 50, слика за очигледну наставу и природописних слика 60, школских књижица 31, гимнастичке справе имају само 5 општина, а физикалних апарата само 4. На издржавање школа троши се годишње, и то: на плате учитељске 51,751 фор., на репарације, огрев, чишћење, учевна средства и друге потребе 16,213 фор., свега се дакле троши 67,784 фор.

(*Извешће о успеху у срп. основн. шк. у Земуну*). Испити, та једина контрола рада учитељског и успеха дечијег, као што неће неки погрешно да га називају, довршени су и на нашим школама, те смо намерни да вас укратко о успеху известимо. Испити су отпочети 14. јула па су трајали до закључно 19. јула пре подне у сваком разреду по дана. У I. разр. код учитеља В. Петровића, А. Дамјановићеве и М. И. Грујићке показан је успех добар, у неким предметима и врло добар. Особито нас изненадише ученици В. П. својим течним читањем и лепим писањем, као и ученице А. Д. својим слободним и лепим начином приповедања библ. приповедака. У II. разредима код А. Лазића и К. Секулићке постигнут је такође добар успех. Особито нас је успех К. С. потпуно задовољио. Радом се може дакако све постигнути. У III. разред. код М. Грујића и Св. Милетића био је успех задовољавајући. Код Грујића је доста штошта и погрешнога учено, што се надамо, да више неће бити. Што пак Милетић није постигао успех онакав, какав је до сада постизао, узрок је што је 1. априла тек примио туђ разред и са својим спојио. У IV. разредима код А. Кузмановића, М. Рајковића и Јул. Гавриловићеве био је успех врло добар. Особито је код Кузмановића био успех сјајан. Наравно, да се несмо код њега ни могли лошем успеху надати, јер је он вредан и вешт учитељ, био у VI. а био у IV. разреду. Ово нека

му свагда на част служи. Особито окретност деце код телурија нам се допада. И. Ј. Гавриловићева је према лањском успеху, ове године далеко бољи успех показала. — Ако су женске редовно за дотични рад спремане и оспособљене, онда могу мушке у свима разр. заменути, као што је овде случај, јер је иста у IV. помешаном разреду с успехом радила. Г. Јосиф Це учитељ појања и певања је леп успех са децом како у теорији тако и у пракси показао. Желели би само, да на годину научи децу да и литургију у два гласа поје. Ученика је било свега уписаних 366, редовно су похађали 305, изостало је 58, а умрло 3. У старије разреде прелазе 249 и то врло добрих 66, добрих 87 а довољних 96. Разреде ће своје понављати свега 56. (С. М.)

(Српске школе у Кикинди). У средини вароши налазе се 4 разреда мушке и 6 разреда женске основне школе, од којих су 1. и 2. мушки разред уједно комбиновани, исто тако 3. и 4., 5. и 6. женски разред, тако да у средишњим школама наставља 7 учитељских снага (од којих у 1. и 2. разреду женске школе учитељице). Осим тога се налази још и у свакој варошкој четврти (има их 4) по једна школа (1. и 2. разред) са по једном учитељском снагом. Из извештаја, што га је поднео на крају школске године школском одбору г. Глиша Јорговић, привр. управитељ, видимо, да је успех у свима тим школама био задовољавајући, особито у средишњим девојачким и мушким школама. Једино у другој четврти био је успех од чести слаб, а то с тога, што дотични учитељ болује још од јануара о. г., те га је у школи већином замењивала његова госпођа, а два месеца г. ђакон Сп. Веселиновић, који за кратко време није могао све да накнади, што је за толико времена пропуштено. — Број деце оа 6.—12. године износио је 1218, од 12.—15. године 472, свега дакле 1690 за школу способне деце. Од тих се уписало у школу 616, а до краја године остало је у школи (рачунајући у тај број и оно 63. српске деце поменутих година, која полазе туђе осн. и средње школе) 479, а заједно са онима, што полазе опетовнице и шегртске школе, 583. Школу је дакле полазило само 34·5%, а то је веома жалосно. Здравствено стање школске дечице било је задовољавајуће. Ученици и ученице вежбали су се у воћарству и баштованству као и у свиларству, а обучаваху их у том бесплатно учитељ М. Косић и адвокат М. Петровић, члан месног шк. одбора. За женски ручни рад набављена је једна ваљана машина за шав. Децу у туђим школама обучавао је по законској одредби у веронауци и српском језику учитељ А. Баковљев, (Зар не свештеник? У.) а сва старија мушка

и женска школска деца учила су се хармоничном певању у коровође Р. Тилингера Шегрти су уредно полазили своја предавања. Особито је лепо, што се у извештају помиње, да је међу учитељством у Кикинди владала лепа слога и колегијална љубав како у приватним тако и у заједничким школским пословила. Збирка учила знаменито се умножила, особито се са захвалношћу и признањем помињу г. Милан Петровић адвокат, који је на библиотеку поклонио 50 ф. и г. Паја пл. Еремић, који је на исту циљ приложио 100 ф. Г. Петровић се и изван тога тако ревносно за школе заузимао, да би и другим нашим општинама тако честита школска одборника пожелети могли. Са хвалом се помиње и књижар г. Јован Радак, који је свакој школи поклонио по једну слику св. Саве. На против опрема школска и наиме скамије налазе се већином у рђавом стању. — У седници школског одбора, у којој је овај управитељев извештај прочитан, закључено је, да се одсад више пажње поклони утеривању деце у школу, да се потребне скамије, које су познате као најбоље,*) набаве до почетка наступајуће шк. године, да се још овога месеца имају зготовити, штатути за месни учитељски пензиони фонд, којим да се засебно рукује и најпосле да се позове политичка општина, да преда црквеној општини школска здања, те да иста дâ укњижити на цркву. (М. К.)

(*Течај мађарског језика у Бају.*) $\frac{30.\ \text{Јуна}}{12.\ \text{Јула}}$ т. г. отворио је течај г. *Фрања Цирфус* кр. саветник и окр. школски надзорник бачко-бодрошко жупаније у име Његове Преузвишености г. министра просвете. Тада су лепим говором поздравили сакупљене учитеље (којих је тада до 85 било) г. *Др. Самуило Барч* управитељ држ. препарандије бајске на немачком језику а г. *Христифор Бочкаји* учитељ вежбаонице на српском. Затим један од учитеља г. *Маршић* управитељ грађанске школе тителске предложи да се од стране сакупљених учитеља Њ. Преузвишености г. министру просвете захвалница пошље, коју је г. надзорник Цирфус брзојавним путем и саопштио. Од то доба започето је предавање и трајаће све до 9./21. Августа т. г. Предавање је само пре подне од 7—10 сâти и то у две дворане. У једној дворани поучава на *немачком језику* оне немачке и српске учитеље, који основе мађ. језика у власти имају г. Др. Барч и то по методи Тусен-Лангеншајдтовој изведена од А. Родера у писмима; последњи час је вежбање у читању и превађању. У

*) Сасвим добре скамије налазе се у сентомашким школама. Исте су прављене по моделу, што га је сентомашка општина дала привити у Швајцарској. У.

овом оделењу слушају 38 учитеља. У другој дворани поучава г. Бочкаји српске учитеље *на српском језику* основима мађ. језика и то практично од 7—9 бавећи се очигледном наставом и разговором а уз то постепено и мађ. граматику. Од 9—10 сâти вежбање у правилном и течном мађ. читању и по мало у превађању. Предавање г. Бочкаије је право учитељско, јер се у њему огледа верна слика практичног и вештог учитеља, који је свом раду одан и одушевљен. Присутни учитељи у оба оделења запетом пажњом и истрајном ревношћу прате предавања и бележе у колико је могуће прибележити. Дневнице се исплаћују сваке Суботе за навршену седмицу у износу 4 ф. 90 н. али свагда се задржи 7 н. на биљегу. Број учитеља у оба оделења беше већи, сад их има 104 а сваки дан све мање и мање, јер многи раније одлазе кући због материјалних и других околности; има 12 учитељица. Из бачко-бодрошког инспектората има 59 учитеља; из торонталског 14; из тамишког 12; из крашовско-северинског 11, из барањског 7, а из пештанског 1. По народности су: 81 Србин, 16 Немаца 3 Хрвата и 1 Бугарин римске вере (36 година учитељује). Управа овдашње држ. препарандије постарала се за пристојне и у колико је могуће јефтине станове и рâну по приватним кућама, с тога јој: евала! Срби грађани, дочекаше и примише учитеље братински, које је тако само Србину својствено. Овде има мало Срба, тек су као кап у мору међу туђинцима, ал' их карактеристишу добре врлине, јер су љубитељи своје вере, народности и рада. Живели! (С. А.)

(*Министар просвете у Баји.*) $^{7}/_{16}$. Јула посетила је Њ. Преузвишеност г. *Август Трефорт*— праћен од многобројних месних часника варошких и црквених и кр. саветника г. Цирфуса — предавања мађ. језика у обе дворане. При уласку у дворану дочекао је са бурно: *живео!* г. Цирфус представљао је оближе седеће учитеље, те је Њ. Преузвишеност неке упитивао српски, а неке немачки, како иде учење мађ. језика и т. д. Затим је неколико побуђујући речи изговорио, препоручивши свима учитељима: вољу и истрајност у изучавању мађ. језика, па ће се онда моћи постићи, и испраћен са: *живео!* оде са пратњом даље на опредељен пут. (С. А.)

(*Скупштина јужноугарске учитељске задруге,*) држана је 6. 7. и 8. јула п. р. у Ковину. Беше искупљено преко 200 чланова. У Ung. Schulbote налази се од једног учесника опис те скупштине, из ког провирује приличан фијаско, што га је иста направила и који јасно показује, да ни у наше доба није оно могуће, што су још у древно доба Вавиљонани залуд покушавали.

Учитељ темишварски Добјан говорио је у мађ. језику, како се има предавати мађ. језик у немађарским школама. Међу осталим позвао је чланове скупштине, да замоле и друге крајеве Угарске, да с' пажњом прате мађаризацију у јужној Угарској. У дебати, која се после тога отворила, учествоваху три Мађара, али ни један Немац, ни један Румуњ, ни један Србин и ни један Словак, ма да је управо њима цело то предавање намењено било и ма да се велика већина скупштине из тих чланова састојала. Равнајући учитељ из Баваништа Стојадиновић говорио је српски о књижевности. Говор његов прекидан је чешће са „живео.“ Али кад је он почео да говори изишао је председник Маркс напоље из дворане и вратио се тек натраг, кад је Стојадиновић своје предавање свршио. Са скупштином била је спојена и изложба учила, али то беше управо сатира на изложбе. У програму је била и посета рујина од старих градова Кеве и Хуњада, али је изостала. јер тих рујина никако ни нема. И играпка је испала врло млако, мало беше на њој Јунона и Венера, па ма да та играпка беше приређена за учитеље, то се ипак не могаху видети женска лица у њиховој оригиналној боји. Можда због тог и не беше ова скупштина галантна према женскињу, тако је одбила и предлог, да се једна учитељица изабере за 4. перовођу, а један члан мотивовао је то одбијање речима: „Жени је место за огњиштем!“ Боље мало допао се излет у Смедерево, Земун и Београд. Али и ту беше неповољних сцена. У Земуну их једва пустише на обалу, а кад у варош уђоше, не беше доста јела за толике госте, те глађу гоњени отимаху се учитељи о батаке и кнедле, и сретан је био, ко је могао што да улови за свој празан желудац. У Београду посетише и музеј, где међу осталим видеше и заставу сомборске народне гарде, што ју Србијанци г. 1848. однесоше у Београд.

(*Одбор за професорске испите у кнежевини Србији*) именован је 3. јуна. Међу члановима налази се и проф. учит. школе у Београду Др. Војислав Бакић. Прва задаћа овог одбора биће, да изабере комисију, која ће саставити правила за полагање професорских испита.

(*Број слепих у Аустро-Угарској*) износи сад 29.506. Од тог броја може се узети да одпадају 8% на децу од 6. до 14. год., а 5% на оне од 14. до 18. године, првих има дакле 2360, других 1475 — свега дакле 3835 слепих, који треба да се васпитају и наставе. За толики број слепих постоје у нашој држави само 8 завода (од којих само 1 у Угарској и то у Буда-

пешти), које је год. 1879 80. полазило свега 374 питомаца. У будапештанском заводу било је 75 питомаца. Преко 3000 слепих не уживају дакле у Аустро-Угарској благодат школске наставе.

(*Виша девојачка школа у Панчеву*). Добили смо о истој опширнији извештај, из ког бележимо, да се у почетку шк. године у школу уписало 78 ученица. Из школе је изостало 6, а 3 су умрле (од дифтеритиде), тако да је до краја године остало 69 (у I. р. 21, у II. р. 20, у III. р. 15, у IV. р. 13). По успеху било је 6 ученица одличних, 16 похвалних, 11 добрих, 22 довољне, 8 недовољних, 4 слабе, а 2 ученице остале су неиспитане. Од свију ученица само је једна у I. разр. римокатоличке вероисповести, а друге су све Српкиње православне вере. Ученица, које су родом из Панчева и којих родитељи живе у Панчеву, било је 46, које су из другог места родом, али им родитељи живе у Панчеву, било је 12, а 11 је било сасвим страних. Шест ученица уживало је штипендије из месног гимназијалног фонда у укупној своти од 315 ф. За сиромашне ученице набављено је књига и учила за 86 ф. Осим стана, послужитеља и огрева издаје општина годишње по 200 ф. на књижницу и разна школска учила.

(*Српска велика гимназија у Карловцима.*) Добили смо „Програм српске православне велике гимназије карловачке за школску годину $18^{79}/_{80}$. Програми карловачке гимназије беху увек богати садржајем, па и ово годишњи није озостао иза својих предходника. На првом месту расправља један од наших најозбиљнијих писаца проф. Ј. Живановић „о спаривању и оплођивању у животиња у опће, а особито о партеногенези у пчела.“ Иза тог долази животопис Јакова Герчића, негда управитеља гимназије карловачке од Стевана Лазића, садањег управитеља гимназије карловачке. Заслужни преводилац Хорацијев заиста је тим животописом обрадовао многобројне ученике и поштоваоце врлога покојника. Осим управитеља и 2 катихете настављаху у гимназији 10 професора (од којих 4 суплента). Осим обавезних предмета предавао је и ове године проф. Г. Барусковић француски језик и то безплатно. До краја године остало је у гимназији свега 205 ученика, за 10 мање него лане. По вероисповести беху православни 181, римокатолици 23, протестанти 1. По домовини је било из хрватско-славонске крајине 110, из Хрватске 6, из Славоније 3, из Срема 25, из Угарске 57, из Црне Горе 1, из Босне 2 и из Бугарске 1. Испит зрелости положише 3 ученика са одликом, 3 су проглашени за зреле, а 3 нису одговорила законитим захтевима.

(*Богословију у Ср. Карловцима*) полазило је ове године 38 ученика. Од тих су свршили богословију четворица, и то 3 с одличним успехом а 1 с довољним Тако мален број свећеничких приправника задаје нам највећу бригу за будућност наше цркве.

(*Учитељска оспособљења год. 1880. у Хрватској.*) На кр. мушкој препарандији у Загребу подвргли су се строгии испитима 21 приправник и 2 приватисте, од којих су с одликом оспособљени 5, просто оспособљени 14, на два месеца релегована 2, а на једну годину 2. — На кр. женској препарандији у Загребу подвргло се испиту 18 приправница, од којих су одликом оспособљене 4, просто оспособљене 14. — На женској препарандији у самостану милосрдних сестара у Загребу подвргле се испиту 22 приправнице, од којих су с одликом оспособљене 9. просто оспособљене 13.

(*У препарандији у Арбанасима*) крај Задра довршени су учитељски испити 3. јула. С' одличним успехом положише учитељски испит 4, с' добрим 11, а 5 кандидата пало је на испиту.

(*Употреба анатомских слика.*) Министарство јавне наставе у Аустрији издало је наредбу, по којој се и при употреби вишом власти припуштених анатомских таблица има строго пазити на педагошке обзире, које изискују с једне стране нарав представљених предмета, с друге стране младост ученика и ученица. Нарочито је непристојно, да се тим таблицама украшују школске дворане, уопште да се показују у друго осим за ту наставу назначено време.

КЊИЖЕВНИ ПРИКАЗИ.

27. *Збирка рачунских примера.* Књига прва за ученике 3. разр. осн. школа (с. 40); књига друга за ученике 4. разр. осн. школе (с. 40); књига трећа за ученике 5. разр. осн. школе (с. 48); књига четврта за ученике 6. разр. осн. школе (с. 29.(— Сабрао и уредио *Светозар Милетић* учитељ. Нови Сад издање штампарије А. Пајевића 1880. Цена је 1. 2. и 4. књизи на комад 8 н., а кад се на више поручи, само 6 н. комад, 3. књизи је цена 10 н., а кад се на више поручи, само 7½ н.

Књижице ове одобрио је вис. народни црквени школски савет за употребу у српско-народним школама, а то им је најбоља препорука.

28. Књиге за школу и народ. Књига десета. *Помоћ у нужди и опасности док не дође лекар.* Израдио *Иван В. Попо-*

вић. У Новоме Саду, издање штампарије А Пајевића 1880. С. 62. У тврдим корицама. Цена 30 н., а на више само 22½ н.

Књижица ова ставила је себи за задаћу, да даде упутство за тако зване преке опасности, где је нужна брза помоћ, јер спасење невољника зависи често од једног минута. Не треба доказивати, како је сваком човеку потребно, да знаде, шта му ваља чинити у таким несретним случајевима, док не приспе лечничка помоћ. Ипак је незнање у том погледу ужасно, тек недавно испитиван је овде један кандидат, који је већ 10 година привремено учитељовао, па кад му ставише питање, како треба поступати с' утопљеником, одговорио је: да га треба за ноге главом доле обесити. — Ако се и налазе ствари, које се расправљају у горњој књизи, и по другим српским књигама, то нам је ипак и она добро дошла, јер је сабрала у прегледну целину све, што се мора о преким опасностима знати и ми ју препоручујемо особито сеоским учитељима, који ће ју моћи згодно употребити и у недељној школи. У књизи се најпре износе општа правила, а за тим се описује поступак за поједине несретне случајеве. Писац се трудио, да уједно, у колико је у такој књизи то могуће, разложи, шта је узрок опасности. Као додатак долази (од дра К.) одсек о отровима. Ваљан садржај у свези са саразмерно малом ценом учиниће, надамо се, да се ова књижица што већма распростре.

РАЗНО.

(*Милан Костић у Црној Гори.*) Како је леп спомен оставио пок. Милан Костић у Црној Гори, види се најлепше из ове брзојавке, што ју је Њ. Височанство књаз црногорски изволео управити гђи бароници Ани Бибра, рођ. Костића, сестри покојниковој: „Дубоко жалим доброга Милана, првога ректора цетињске богословије, вриједнога радника на просвети, који је код мене и народа црногорског лијепи спомен оставио својом ревношћу и љубезношћу. Жалим свим срцем Вашу велику тугу. Кнез Никола.

(*Невен чика Јовин лист.*) Дође нам 1. број овог новог дечијег листа. Поред лепа садржаја краси га веома укусан облик и више слика, међу којима и лик малог српског престолонаследника Александра, који се први претплатио на 50 примерака „Невена.“ Уредник „Невена“ је главни српски песник Јован Јовановић, који сад живи у Бечу. „Невен“ излази двапут

месечно на табаку, а годишња му је цена 4 ф. Издаје га добро позната штампарија А. Пајевића у Н. Саду, којој се и претплата шаље.

(*Књижевност.*) Добисмо ове нове књиге: 1.) Дан и ноћ. Дарак доброј деци од чика Стеве урешен са 22 слике. *Друго прегледано издање.* Издаје српска књижара браће М. Поповића у Новоме Саду 1880. Цена 25 н.“ 2.) „Velika srpska i hrvatska pesmarica namenjena narodu našem koji latinicom čita. U kojoj ima 400 pesama. Izdanje srpske knjižare braće M. Popovića. U Novome Sadu 1880. Cena 40 nov.“ 3.) *Буквар* за српске основне школе одобрен од црквено народног школског савета. Цена је 16 новч. У Новоме Саду, издање штампарије А. Пајевића 1880. — Ово је друго измењено издање буквара, те ће о њему бити опширније речи у овоме листу.

(*Бајроновски монах.*) У грчком манастиру Агиос-Клијас у Епиру прошле године преминуо је у 117. години живота свог монах Никифорос, којега Лорд Бајрон спомиње у своме „Чајлд-Харолду. Старац се овај до смрти живо сећао енглезкога појете, који је 1827. године провео неколико дана у том манастиру и спевао живописни положај манастира тог и гостопримство тамошњи монаха.

ПРОМЕНЕ У ШКОЛСТВУ.

За учитељицу у Футогу изабрана је Јулка Михајловића а за учитеља у Бањалуци канд. проф. Лазар Видић. За учитељицу у Шиду именована је свршн. приправница Софија Гајића.

УПРАЖЊЕНА УЧИТЕЉСКА МЕСТА.

— Тражи се учитељ у С. Бечеју. Плата је 500 ф., у име огрева 52 ф. 50 н., за школску послугу 40 ф., за школске ситнице 12 ф. 60 н. и 200 ф. у име стана или стан у натури. Рок до 20. авг. Молбенице се шаљу председнику шк. одбора у Ст. Бечеј.

— Тражи се учитељ у Башахиду, Плата је 442 ф., 3 ланца земље и слободан стан. Од укопа 1 ф. Рок до 29. авг. Молбенице се шаљу месном шк. одбору у Башахид.

— Тражи се учитељ у Деске (епарх. темишв. близу Сегедина). Плата је 400 ф., 4 ланца земље, слободан стан и огрев. Од укопа 50 новч., опело у цркви 1 ф. Рок до 8. септембра Молбенице се шаљу месном шк. одбору у Деску.

— Тражи се учитељ у Парцу. Плата је 120 ф., 20 кибли жита, 20 кукуруза, 4 јутра земље, 6 хв. дрва и слободан стан. Рок до 20. авг. Молбенице се шаљу председништву шк. одбора у Парац.

— Тражи се учитељ у Старој Молдави. Плата је 300 ф., 5 хвати дрва и слободан стан. Од укопа 50 н. После године дана у изгледу повишица од 100 ф. Рок до 25. авг. Молбенице се шаљу месном шк. одбору.

— Тражи се учитељ у Хрњакову, тамишв. међи. Плата је 131 фр. 50 п., 25 кибли жита и толико кукуруза, 8 хв. дрва, 4 ланца сенокоса, писарине 5 ф., за послугу 12 ф. и слободан стан. Компетенти ваља да знају и нешто романски. Рок до 24. авг. Молбенице се шаљу српској црквеној општини у Хрњакову, посл. пошта Rékas.

— Г. Мита П. Поповић, трговац у романском селу Куштиљу, посл. пошта Јаам, тражи учитељицу за своју децу. Иста ваља децу да обучава српски и немачки. Плата је поред стана и хране у породици 20 фор. месечно. Које свршене приправнице желе да добију ово место, нека се јаве Н. Ђ. Вукићевићу, управитељу препарандије у Сомбору.

—Поново се тражи учитељ у Срб. Пардању. Плата је 136 ф, 40 кибли жита, 20 кукуруза, 12 ф као перовођа, два и по ланца земље, 80 н. од погреба, слободан стан и огрев. Молбенице се шаљу до 5. септ. мес. шк. одбору.

ЈАВНА КОРЕСПОНДЕНЦИЈА.

Сл. општинском поглаварству у Брестач. Посласмо Вам захтевану намиру, али нам је тамошња пошта вратила писмо натраг. Намира Вам стоји овде на расположењу. — Г. Д. Чобићу. Искали смо разјашњење од нашег дописника. — Г. А. Пајевићу у Н Саду. За „Невен“ шаљемо лист уреднику у Беч. Је-ли тако добро?

Овим бројем истиче претплата свима, који су се претплатили са 2 ф., те их молимо, да ју што пре понове, како им неби обуставили лист. За нове претплатнике стаје лист до краја године 1. ф. а. вр. Уједно молимо све оне, који су лист наручили, али нису послали новце, да то што пре учине, јер ћемо им иначе имена у листу штампати.

Ко се претплати са 2 ф. за другу и трећу трећину, добија бадава бројеве од прве трећине, колико их има.

Издаје и уређује: НИКОЛА Ђ. ВУКИЋЕВИЋ.

Штампа Ф. Битерман.

ШКОЛСКИ ЛИСТ.

Број 17. У Сомбору 1. септембра 1880. Год. XII.

„ШКОЛСКИ ЛИСТ“ излази сваког 1. и 15. у месецу. Претплата је за целу годину 3 ф., за 4 месеца 1 ф. а за Србију 8 динара годишње. Учитељи, који имају мању плату од 300 ф., богослови и приправници добијају лист у пола цене. Дописи и претплата шаљу се: Уредништу „*Школског листа*“ у Сомбор.

СПРЕМАЈМО СИНОВЕ ЗА УЧИТЕЉЕ И СВЕШТЕНИКЕ!

За обстанак и напредак народа нашег нуждни су нам у довољном броју ваљано образовани и благонаравни учитељи и свештеници, који ће младеж и одрасле људе настављати и упућивати на прави пут, који ће животом својим за пример врлинâ народу служити, а науком и просветом, саветима и опоменама народ наш од пропасти чувати и унапређивати.

Где нема доста ваљаних свештеника и учитеља, где се народ у цркви и на дому не светује, а младеж у школи не учи и не васпитава; тамо престаје мир и срећа, правда и поштење, а настаје суровост, покољ и отимачина; тамо је пропаст престол свој поставила!

Ако је то тако, онда са тугом срдца можемо само погледати на нестајање свештенства и на голему оскудицу у учитељству нашем у последње време.

После године 1865. умањен је код нас јако број свештеника усљед саборског закључка, с том лепом намером, да се боље снабдевени пароси безбрижно и с већом вољом и љубави на проповедање слова Божијег одају.

Где је било по два и три свештеника, остао је

сада један. Службе се црквене усљед тога неодправљају боље нити уредније ни естетичније него одпре, а проповед слова Божијег чује се сада много ређе него одпре; управо се код нас скоро никада и непроповеда слово Божије!

Богословије се све затворише, и тек после 10 година отвори се једна нова у Карловцима за целу нашу јерархију, из које нам ове године само четири свештеничка кандидата изиђоше. *Четири нова духовна пастира за свих седам дијецеза и на један милион православних душа,* а овамо у самој горњо-карловачкој епархији треба сваке године до 8 нових свештеника, а у целој овостраној јерархији требаће их јамачно више од 20 нових пастира сваке године.

У месту, где живим, има половина становника римске а половина наше вере. Римљани одавде имају сваке године по 10—12 синова својих у богословији, а ми Срби немамо ни једнога, па не само да немамо сада, него од 1854. године до данас неимадосмо ни једног свршеног богословца одавде. Тако је и још горе и по други мести; и ако тако остане, скоро ће нам остати цркве без свештеника, а народ без службе Божије, без духовне хране и сваке утехе!

Не стојимо боље ни са учитељством. Истина женских приправницâ за учитељсто имамо и одвише, али је то баш зло, што је женских учитељских места мало, а за мешовите и мушке школе траже се свуда већ и због црквенога појања једино мушки учитељи, којих је сваке године све мање. За доказ ваља ми навести, по званичним списима број свршених приправника у учитељској школи Сомборској од године 1871. до данас. — Поменуте године није свршио учитељску школу ни један приправник с тога, што је тада трећи приправнички разред отворен, у који су прешли приправници из другог разреда. Године 1872. изишло је из завода 21, а 1873. године 27 учитељских кандида-

та. Тада их је било највише; то су они, који су ушли с надом, да ће још за две године учитељску школу свршити моћи. Од тога је времена број мушких приправника знатно опао. Године 1874. је 12, 1875. само 11, 1876. године 13, 1877. само 10, 1878. године 14, прошле године 13, а ове је само 11 мушких приправника оспособљено за учитељство. У Пакрачкој и у Карловачкој учитељској школи било је много мање мушких приправника него у Сомборској. Прва је већ одавна затворена, а у другој добише ове године само два свршена приправника учитељско оспособљење. *И тако у целом овостраном Србству има сада 13 учитељских кандидата,* а ко је брижљиво разгледао отворене стечајеве на српска учитељска места у Угарској и у Троједној краљевини, могао се уверити, да има 30—40 упражњених учитељских места у овим крајевима. Осим тога у Далмацији се тражи 8, а у Босни до 10 српских православних учитеља. Са свију страна се обраћају школске власти наше и комуналне на управу учитељске школе Сомборске са позивом: „Дајте нам учитеља!“ — А учитељâ мушких у нас ето нема, и с тога ће јамачно ове јесени више од 30 школа српских остати без учитеља, или ће се мушка учитељска места по невољи да попуне са приправницама, или се морају постављати на комунална учитељска места *туђинци*, кад Србаља учитеља нема, — *а туђинци ће ти децу нашу одрођивати и од вере наше отуђивати, као што се то, на велику штету наше цркве и нашег народа у Хрватској и у Славонији већ у велико чини!*

Многи су узроци, са којих се синови српски слабо одају звању учитељском и свештеничком. Малене учитељске плате, разширење учитељског течаја на три године, укинуће нижих реалака у нашим крајевима, из којих је најбоље ђаке добијала наша учитељска школа, и малене приправничке стипендије, с којима се на крај излазити неможе, јесу узроци што мало при-

правника имамо. Неуредно стање у нашим обштинама и у свештеничком реду, дуготрајна припрема за ступање у богословију и разширење ове са четвртом годином, а особито *нестајање идеалног полета и ослабленье религиозно-моралног чувства у народу нашем,* узроци су што се малени број српских синова свештеничком чину одаје.

Наш народни сабор треба да све ове узроке што пре одклони и да олакша и омили младежи нашој учитељски и свештенички позив. Нека се дакле саборским закључком плате учитељске повисе тако, да најмања учитељска плата буде 400 ф. уз стан, огрев, башту од по јутра земље, и уз пристојну награду за повторну наставу и за појање у цркви; нека се установи петогодишња 10 % повишица на редовну учитељску плату; нека се осигура учитељима и њиховим удовицама и сиротама пристојна мировина; нека се по предлогу од управе Сомборске учитељске школе установи просеминар за припрему у учитељску школу у облику више народне или грађанске школе; нека се за ученике ове школе и за приправнике заведе о трошку народних фондова алумнеум у место садањих недовољних малених штипендија; нека се у место новог митрополитског двора, сазида што пре духовно семениште и у овоме нека богословска младеж добија стан, храну и одело, и чину свештеничком сходно образовање, из прихода манастирских и црквених добара; нека се народни учитељи, који воље и позивак чину свештеничком имају, у богословију примају, и напоследку нека једанпут већ код нас престане свако трвење на пољу црквенопросветном и нека се добар ред у обштинама и у цркви уведе, па ће јамачно наступити скорим боља времена за цркву и школу нашу, и неће нам богословија и учитељске школе празне бити, а народ без учитеља и свештеника остати.

Али и док се све ово у ред недоведе, нуждна

је помоћ, нуждно је пожртвовање од стране свештеника и учитеља, од стране народа и саме младежи наше. Сви ми млади и стари, мали и велики треба да се са одушевлењем и самопрегоревањем одамо на службу народу своме, и да помогнемо цркви, школи, себи и своме народу чим можемо и како можемо!

Народни учитељи и свештеници треба пре свега своје синове да спремају за будуће учитеље и свештенике српске, да им из рâне младости уливају у срце вољу, љубав и одушевлење за учитељски и свештенички позив, да их уче и васпитавају за службу свога српског народа и свете православне цркве. Осим тога они треба да својим моћним упливом родитеље српске упућују и опомињу да синове своје, што се добро уче и примерно владају, шаљу у богословију и учитељску школу, где ће се за службу народу свом најкориснију, спремати, и као учитељи и свештеници сав живот свој народу свом посветити моћи. Пред очи ваља ставити брижљивим родитељима и то, да се данашњим даном за сваки други позив особито за правнички, иште дуготрајна, веома скупа припрема и велико умно напрезање, под којим тројаким теретом многи је наш младић пре времена у гроб легао, а напротив учитељски приправници и богослови за најкраће време, о мањем трошку и са мањим умним напрезањем на милом свом матерњем језику учећи се, у младим још годинама долазе до сталног ухлебљења и јавне обштинске службе, у којој могу својим даровима и способностима цркви и народу служити и породицу своју основати и подизати.

У учитељску школу примају се младићи смерни и благе нарави из четвртог гимназијског, реалног или грађанског разреда (у троједници из осмог разреда грађанске школе) а течај приправнички траје три године, и по томе *млади Србин после седмогодишњег школовања у деветнајстој својој године може ступити у учитељску*

службу, у којој скромно и штедљиво живећи, може народу свом од веће користи бити него ма у којој другој служби.

У Богословију ступају младићи по свршетку осам гимназијалних разреда и уче у њој четири године. То је истина припрема дужа, и за наше околности у многим дијецезама рекао бих претерана, али ипак много краћа него што је припрема правничка, у којој се још иште практика од више година, и огроман трошак, па при свем том не следује свагда стално и известно ухлебљење. –

Исто тако ваљало би да свештеници, учитељи, адвокати и сви остали наши људи од уплива својски настоје код имућних и дарежљивих родољуба, да одсада за учитељске и свештеничке приправнике остављају стипендије. *Те су нам задужбине ио цркву и народ наш сада много нуждније него све остале*!

А ви млади синови рода српског, који сте се науци посветили! Ако сте доиста ради да живот свој посветите на службу народа свог, уписујте се без оклевања у српску учитељску школу и у богословију ; спремајте се за народне вероисповедне учитеље и свештенике српске ! То су два поља, на којима вас чека рад најблагословенији а за обстанак и унапређење народа нашег најспасоноснији и најблаготворнији!— В.

НЕКОЛИКО РЕЧИ КОРОВОЂАМА.

Од године 1871. предаје се на овдашњем приправничком заводу хармоничко појање и певање, и то у I. разреду: наука о теорији и методика хар. појања и основи практичког појања; у II. и III. разреду уче приправници и приправнице св. литургију од К. Станковића и Хајма у мешовитом лику. Осим тога мора сваки учитељски кандидат и кандидаткиња да положи строг испит из теорије и методике хар. појања, мора даље да зна да пои „ноталну појанку“ од Борјановића у 2 гласа, у којој су цела св. Литургија, опело и тропари о празницима. Осим тога морају знати још и „песме за децу“ у 2 гласа од

Топаловића и Цеа. Ово све због тог наводим, да покажем, да сваки онај приправник, који се кроз три године овој лепој вештини љубављу и вољом ода, може да буде способан, да наставља децу у хармоничном појању и певању у два гласа, а ако му околности допуштају и певачки кор да склопи.

Већ од више учитеља, који су сомборску препарандију свршили, добио сам ту радосну вест, да су основали певачку дружину и да су певаче за доста кратко време литургију од Станковића у 4 гласа научили, а на више места приређивали су и беседе и сéла. То ме побуђује да у кратко коровође обавестим, на који начин треба при учењу кора да поступају.

Коровођа, који хоће какав кор са певачима да научи, мора прво сам коректно да проучи песму, особито она потежа места у песми. Он ће најпре текст песме пажљиво да прочита и промислиће, какав је садржај, јер текст има велик уплив на песму и њен темпо (покрет). Тако н. пр. текст збора „Падајте браћо“ и „У бој“ не може се певати мирно, него живо, ватрено, са одушевљењем, текст других песама опет захтева, да се певају мирно и свечано. Код песама за децу од Топаловића захтева текст прве песме „Завет“, да се пева мирно свечано, а на против „Хеј ковачу“ живо и ватрено. Тако би могао још више примера да наводим за потврду оном, што напред рекох. Кад коровођа зна садржај песме, онда нека за себе означи сва тежа места и нека певаче на иста упозори, даље нека пази, где је означено: forte, piano, crescendo, decrescendo, ritartando и т. д. Ови знаци играју како у свирци тако и у певању велику улогу. И најлепша песма, кад се пева без обзира на све знаке, не постигне онаки утисак, као мање лепа кад се коректно отпева. При певању мора коровођа особито на то да пази, да певачи једнако дах узимају, и то код паузе, тачке, запете и пред сваким дугачким тоном. Речи се несмеју прекидати, него заједно спајати. При учењу кора мора коровођа прво са тенорима да почне. Њих ће упозоравати на она места, која погрешно певају, и догле ће их учити, док без погрешке не певају. Тако исто мора поступати и са осталим гласовима. Ако гласови нису једнаки т. ј. ако који од певача лакше учи, а други опет теже, олакшаће себи коровођа посао тим, што ће прво учити кор са слабијим певачима, и тек после позваће и добре певаче. Означив овде само неколико најглавнијих тачака, на које мора коровођа да пази, завршујем жељом да се још више гг. учитеља одаду неговању ове лепе вештине и да што више са своје стране доприносе развијању музикалног укуса. Д. Блажек.

ЗАКЛАДЕ УЗ СРП. УЧИТЕЉСКУ ШКОЛУ СОМБОРСКУ.

Уз српску учитељску школу постоје четири закладе, којима рукује правосл. црквена општина сомборска. По гласу рачуна исте општине на свршетку 1879. године стање тих закалада је овако било: 1.) заклада платонеумска, које главница сада износи 19.415 ф. 09 н. Из ове закладе издаје се на стипендије приправницима од камате 880 ф. Остатак камате се придодаје главници. 2.) Заклада „Школскога Листа“ састоји се из главнице од 5321 ф. 58 н. (Од овога 150 ф. чини главницу засебне закладе архимандрита С. Михаловића). По наредби вис. школ. савета од 15. септ. 1879. бр. $-\frac{249.}{84.}-$ од камате ове закладе 300 ф. издају се годишње као подпора за издавање „Школског Листа,“ за коју подпору уредништво даје приправницима, богословима и учитељима са мање од 300 ф. плате, лист у пола цене. Камата Михаловићевог фонда у износу од 9 ф. обраћа се сада на предплату за три ексемплара „Школског Листа,“ који се сиромашним учитељима из горњокарловачке и из будимске епархије шаљу. 3.) Заклада за учитељске сироте има сада главницу од 1032 ф. 46 н. Сва камата придодаје се на крају године главници, док иста у толико не порасте, да може определењу свом одговарати. 4.) Заклада Јосифа Мунтила, негдашњег грађанина Сегединског за приправничке професоре у Сомбору, састоји се из главнице од 400 ф. Камата се главници придодаје.

КЊИГЕ, КОЈЕ ЋЕ СЕ УПОТРЕБЉАВАТИ ШКОЛСКЕ ГОДИНЕ 188°/1. У УЧИТЕЉСКОЈ ШКОЛИ У СОМБОРУ.

За *веронауку:* У I. разреду „Библијске приповетке старога завета од Ђ. Даничића“ и „Библијске приповетке новога завета од Н. Ђ. Вукићевића.“ У II. разр. „Велики катихизис од Н. Ђ. Вукићевића.“ У III. разр. „Изјашнење св. литургије од Н. Ђ. Вукићевића.“ — За све разреде: „Апостоли и еванђелија од епископа Платона.“

За *педагошку струку:* „Упутство за предавање буквараских наука, учитељима народних училишта саставио Др. Ђорђе

Натошевић. У Бечу 1858.“ „Упутство за предавање вежбања у говору и разумевању за I. и II. разред нар. школа. У Будиму 1870.“ “Упутство за предавање буквара“ од Н. Ђ. Вукићевића. „Упутство за прву наставу у вери“ од истога. „Српска народна основна школа (Дидактика и методика)“ од П. Радуловића. „Историја педагогије“ од Милићевића. „Наставни план за српске нар. школе,“ издан од в. Щ. С. 1878. — Осим тога треба да имају ученици све за основне школе прописане књиге.

За *српски језик*: У I. разр. „Облици српског језика“ од Ђ. Даничића и „Мала српска граматика“ од Ј. Павловића. У II. разр. „Српска синтакса“ од Стојана Новаковића, у III. раз. „Историја српске књижевности“ од Ст. Новаковића, а у II. и III. разр. „Писмени састави са српске школе (Панчево).“ Дра Суботића „Цветник“ што га требају приправници III. разреда, добијају исти овде на послугу. — Осим тога прописане су за све разреде још и ове књиге: Будимске „Читанке“ за II. III. и IV. разред народне школе и „Неколико народних песама“ (издање задружне штампарије у Н. Саду).

За *црквено-словенски језик*: за све разреде: „Извод из граматике старог словенског језика“ од Јов. Живановића. Уз то „Словенски буквар“ од Дра Натошевића, „Часослов“ „Псалтир“ и „Спомоћна књига за разјашнење црквеног појања“ од Н. Ђ. Вукићевића.

За *мађарски језик:* Сви разреди: Гашпарова читанка за II. разр. нар. школа, „Magyar nyelv- és irálytan Klingenberger Jakabtól и „Мађарска граматика и читанка“ од Ст. Коњовића.

За *немачки језик:* У I. и II. разреду „Немачка граматика. По Трауту од Ст. Д. Поповића. I. део“ и „Zweites Sprach und Lesebuch (Budapest.).“

За *рачун:* није прописана никаква књига.

За *геометрију*: У I. и II. разр. „Наука о геометријским облицима“ од М. Петровића.

За *земљопис:* У I. и II. разр. „Ј. Белингера упутство у географију. Посрбио Ал. Гавриловић,“ а у III. разр. „Земљопис (за српске нар. школе) по најновијим мађарским изворима израђен (Панчево).“ Сви ученици треба да имају „Volks-Atlas von Amthor & Issleib“ (или од Dr. Lange Henrik-a, Stieler-a, Kozen-a или Sidow-a.)

За *повесницу*: У I. разр. „Историја света од Ал. Сандића. I. књига: Стари век.“ У II. разр. „Историја света од Ал. Сандића. III. књига: Историја новога века“ и другога семестра: „Слике из историје угарске (Панчево).

За *природопис*: У I. разр. „Зоологија за учитељске и више девојачке школе“ од Вл. Арсенијевића, а за ботанику, која се учи другог семестра, није још књига одређена. У II. раз. „Геологија од А. Гејкија, превео Л. Пачу.“

За *природословље*: У I. и II. разр. „Основи физике“ од М. Петровића и „Основи хемије“ од истога.

За *науку о земаљском уставу:* У III. разр. „Права и дужности грађана“ од Јов. Поповића.

За *пољоделство*: У III. разр. „Nauka o tlu i gnojitbi Napisao Žiga Šugh.,“ а за други семестар није књига још одређена.

За *кућарство:* За приправнице: „Поука о кућарству“ од М. Петровића.

За *црквено појање*: За приправнике „Велика катавасија од Г. Петровића“, за приправнице „Мала катавасија од Д. Поповића, а за све „Разјашнење црквеног појања“ од Н. Ђ. Вукићевића.

За *хармонично појање*: „Нотална појанка“ од Борјановића, „Песме за децу“ од Топаловића и „Дечија лира“ од Цеа.

ШКОЛСКЕ ВЕСТИ.

(*Уписивање ученика и ученица у учитељску школу у Сомбору*) почиње 1. септ. и траје до 3. У вишој девојачкој школи и другим народним школама у Сомбору биће уписивање од 1. — 4. септ.

(*Управа више женске школе у Београду*) издала је по упутству министровом наредбу, да ученице те школе имају од почетка идуће школске године долазити у школу у хаљинама проста кроја и без украса. Неби ни код нас шкодило!

(*У градској шивачој школи у Загребу,*) у којој је прошле године било 19 ученица, биће ове године намештен и учитељ цртања.

(*Школа за плетење кошарева*) са чешким наставним језиком основана је у Челаковицу у Чешкој.

(*Задруга словачких жена „Живена“*) једино је словачко друштво, које није још досад забрањено. Исто је држало своју главну скупштину 4. авг. у Турчанском С. Мартину. Већ у последњој својој скупштини закључила је „Живена,“ да о свом трошку оснује у Турч. Св. Мартину *вишу женску школу*. Како се на расписан стечај за учитељицу те школе није пријавила

ни једна довољно оспособљена кандидаткиња, то је сад решено, да се то место може попунити и мушким учитељем, а сâмо за ручни рад да се изабере способно женскиње.

(*Скупштина чешких учитеља*) била је 3. до 5. авг. п. р. у Прагу. У истој је учествовало 1000 учитеља и учитељица. Међу осталим је закључено, да се нигде у основним школама не наплаћује школарина, да је полазење школе обавезно од навршене 6. па до навршене 14. године, а у погледу наставе из немачког језика у чешким школама решено је: „Задаћа је народне школе, да ученицима прибави оно знање, које треба сваки човек у обичном животу. А пошто знање немачког језика није нужно сваком човеку, то није задаћа народне школе, да учи том језику. Ипак се може за децу оних родитеља, који то изрично желе, у грађанским и петоразредним варошким школама увести немачки језик као необлигатан предмет. Али наставом у немачком језику не сме се у народној школи раније почети него у 4. разреду.“ Још је закључено, да се поради, да се за занемарену децу оснивају „одгајилишта.“

(*У бившој хрватско-славонској крајини*) има 9 осморазредних *грађанских школа*, и то у Карлобагу, Оточцу, Огулину, Слуњу, Глини, Костајници, Новој Градишки, Броду и Петроварадину. Дозвољено је, да више разреде почев од њетога могу полазити и девојчице. Младежи у свима тим грађанским школама било је г. 1878—9. свега 2011, и то 1449 у нижим (ти замењују 4 нижа разреда народне школе) а *само* 462 у вишим разредима. На сваки виши разред не долази дакле просеком ни 13 деце. Укупан трошак на све грађанске школе износио је 68.389 ф. — *Средњих школа* има свега 8 и то: а) препарандија у Петрињи; б) доња реалка у Петрињи, Митровици и Земуну; в) велика реалка у Раковцу; д) велике гимназије у Карловцима и Винковцима; е) средња школа у Госпићу, која се од октобра 1878. претвара постепено из 4 разредне доње реалке у велику гимназију, те већ сада постоји 1. и 2. разред гимназије. Исто тако земунска реалка прелази у велику, те је већ 5. разред отворен. На препарандији петрињској служи 1 управитељ, 5 редовних учитеља и 2 учитеља вере. На крају год. 1878—9. био је број ученика 77 (у I. разр. 33, у II. разр. 26, у III. разр. 18), од тих римокатолика 57 а православних 20. Сви осим двојице уживали су државну штипендију од 200 ф. *Гимназије и реалке* уређене су као и препарандија по основи, која вреди за аустријске земље. Уз језик хрватски (српски) мора се у гимназијама учити као обавезан предмет и немачки, а у реалкама

немачки и француски. У реалкама је немачки језик за неке предмете наставан језик. — У свима средњим школама било је на крају године 1878—9. ђака 912, отуд по вери 49 % православних, 47 % римокатолика и 4 % жидова. Доње реалке полазе на многим местима и девојке. За све средње школе потрошено је 97.032 ф. 2 н. (отуд на препарандију у Петрињи 10.992 ф.).

(*Настава у основној школи*). Под овим насловом читалисмо ту скоро једну наредбу угарског министра просвете, коју је својим подручним школским надзорницима и варошким општинским одборима разаслао. Ту ћемо наредбу овде у кратким потезима да саопштимо. Министар држи, да има много учитеља, који у жељи да у школи много добра учине, улажу свој труд бадава, а не теже за тим, да оно што је могуће постићи, у пуној мери остваре. Узрок тој појави у опште узевши лежи у томе, што многи учитељи несу ваљано оријентовани у својој задаћи а особито не су начисто у томе, на које наставне предмете ваља да положе тежиште. Пошто је пак цел основне школе: развијње душевних особина дечијих ваљано изабраним и целисходно уређеним градивом из наставних предмета, а пошто многи учитељи иду на то, шта више у том и неку заслугу траже, да децу натоваре са што више наст. градива, необзирући се на то да ли деца наставу разумеју и да ли она њихово мишљење развија, то се наређује ово: 1.) Главни наставни предмети су читање, писање и напаметно и писмено рачунање у четир вида. Сви други предмети, који су већином заступљени у читанкама имају се у главном помоћу читанака и учитељевог разјашњења научити. 2.) Да би се деца и даље у томе вежбала, имају се свугде (где још за сад несу) подићи опетовне школе. 3.) Да би се оно, што су деца теоретично научила и са праксом скопчало, имају се свугде подизати шк. вртови, у којима ће се деца с пролећа и лети у нужним пољорадњама вежбати. У зимње доба пак имају се у којој струци рукорада вежбати. Женска деца имају се у *најпотребнијим* женским радњама вежбати. 4.) Да сви учитељи имају научити мађарски и 5.) да се строго пази на време школско. У варошима има шк. година да траје најмање 9, а у селима 8 месеци, напротив пак где је год могуће има она да траје 10 месеци. — Ово је у главном наредба министрова. Од наше би стране желили, да оваку наредбу и наш вис. шк. савет својим надзорницима изда, јер збиља има и код нас доста учитеља, који тако рећи сами себи остављени не знају шта ће да раде. А има их особито међу млађима, који све нешто за високим теже, који хоће да од основне школе начине неке средње заводе, од малих ученика

енциклопедисте не обзирући се на једини и главни задатак основне школе. Да је то све по децу убитачно не треба да доказујемо, с тога и желимо да би епрх. шк. одбори, који у смислу „Уредаба“ имају сваке године да прегледају наставне планове појединих школа, исте строго прегледали и ништа од оног не допустили, што задаћи основне школе не одговара. Јер у колико зависи душевно развиће детета од *начина*, којим му се настава даје, у толико више зависи од *количине* и *квалитете* изабраног наставног градива. Ми н. пр. не би могли никад одобрити „наставни план“ епарх. учит. збора темишварског, јер ту је градиво у толикој мери нагомилано, да га човек није у стању израдити без уштрба за душевни развијтак дечији. С. М.

КЊИЖЕВНИ ПРИКАЗИ.

29. *Познавање и неговање човечијег тела.* (Градиво за ученике основне школе) прикупио Светозар Милетић учитељ. Издање Србина—Милоша Грабовачког. У Земуну 1880. Штампарија Милоша Грабовачког С. 27.

У књижици овој прибрано је компендијозно све, што ваља да зна ученик, који сврши основну школу, о човечијем телу и његовој нези. Начин, којим је писац своју задаћу извео, задовољиће сваког учитеља. Противусловје код чула на с. 21. треба да се исправи.

30. *Народни лечник.* Поука о животу и здрављу пише *Др Милан Јовановић. Књига III.* У Новом Саду. Издање штампарије А. Пајевића. 1880. С. 70. Цена је 30 н., а кад се на више поручи само 22 и по новч.

Од корисне ове збирке рекли би да је ова трећа књига најинтересантнија. Садржај јој је: 1. Дечије болести. 2. Темељи човечија живота. I. кожа. 3. Зашто нам гину деца? II. 4. Обичаји што нас затиру и море III. 5. Зашто једемо? 6. Зашто људи ретко живе колико би могли? — Накладник нам се тужи, да се слабо траже ове изврсне и баш за потребу нашег народа удешаване књижице. Тужбе такове биле би немогуће, да је мало више заузетости у оних, који имају непосредан уплив на публику, а то је у првој линији свећенство и учитељство.

РАЗНО.

(*Саборски одбор*) сазван је за 1. септ. у Карловце.

(*Прва скупштина нове српске омладине*) била је 6. 7. и 8. авг. у Н. Саду. Међу осталим закључила је, да се кости

Бранка Радичевића пренесу до године месеца августа у Сремске Карловце и да се замоли народни посланик проф. А. Сандић, да изнесе на првом састанку народног сабора предлог, да се одреде неколико стипендија за слушаоце економских и занатлијских наука. — Догодишњи састанак омладине биће у Панчеву.

(*Књижевност*) Изишла је седма свеска „Српске Зоре“ са овим садржајем: Сат. Приповетка М. П. Шапчанина. Одломци из Гетеовог „Фауста“ у преводу арх. С. Павишевића. Горе-доле по Напуљу од дра М. Јовановића. Српске народне питалице, скупио их Вук. Вучевић. Биргерова „Песма о врломе“ у преводу М. Шимића. Потемкин на Дунаву, приповетка Г. Даниловскога. Неколико Хајнеових песама у преводу арх. Павишевића. Како се то долази до топлоте, предавање проф. Милованова. Црногорске женскиње. У листку се налази животопис Дра Владана Ђорђевића, опис Цириха и две рецензије, а у додатку пуно бележака о књижевности и друштву. Од слика налазе се у овој свесци: лик Дра Вл. Ђорђевића, две слике из Цириха и слика Севастопоља. „Српска Зора“ је једини српски илустровани часопис, који се одликује увек одабраним садржајем, те је дужност сваког, који жели напретка српској књижевности, да у свом кругу побуђује на претплаћивање и држање овог ваљаног часописа. „Српска Зора“ стаје годишње 6 ф., а редакција се налази у Бечу (VII., Burggasse 24.). — Добили смо „Царић мали календар са сликама за 1881. год. Уређује уредник „Орла.“ Цена 20 н. Нови Сад. Издање штампарије А. Пајевића. 1881.“ Уз календар овај, који се садржајем својим сваком препоручује, иде слика цара Душана.

(*Родољубива завештања у Панчеву*). У 14. броју јавили смо за велики легат, што га је учинио упокојени добротвор *Димитрије Голубовић* вишој девојачкој школи у Панчеву. Али и пре њега кућаху у Панчеву српска срца, која принесоше жртве за унапређење просвете народне. Од знатнијих завештања поменућемо гимназијски фонд, што га основаху *Тома Сандуловић* и *Иња Бараћевац* и који сад до 50.000 ф. износи. Пред великом црквом у Панчеву стоји зидан споменик овим меценатима, а последњих година подигла је општина и на гробљу пред тамошњом црквицом два обелиска од гранита за вечан спомен неумрлим завештаоцима. Из фонда овог издају се сад стипендије (уживају их и више ученица сомборске препарандије). *Василије Ристић* оставио је кућу у вредности од 20—25000 на стипендије за ђаке (без ближег назначаја), а *Тодор Кудуз*, који је као сирото Српче из Лике у Панчево дошао и ту лепо имање стекао, оставио је легат „на про-

светне цељи српског народа," који сад износи 15.362 ф. 95 н. *Јулијана А. Ђорђевића* оставила је 18 ланаца земље и 500 ф. у готовом на стипендију за образовање српских учитеља и учитељица. Врли родољуб *Стеван Вранешевић* основао је у спомен своје супруге *Христине* фонд од 3000 ф. за потпомагање ученица српских основних школа оделом. Дивна звона, што одјекују са високе куле нове монументалне цркве у Панчеву, такође су поклон тог родољуба. *Павле Радојчић* оставио је 2000 ф. на вишу девојачку школу, а *А. Касапиновић* имање у вредности од 15—20,000 ф. на вишу дев. школу и просветне цељи. Велику заслугу за већину ових завештања има и *Др Светислав Касапиновић*, познати наш првак, који је по свом положају као адвокат родољубљу завешталаца знао да даде правац, који је најспасоноснији по народ. Гимназијским фондом рукује црквена општина панчевачка у свези са политичком општином, а осталим завештањима сâма црквена општина. — Осим поменутих завештања постоји још и завештање *Марије Драгићевићке*. Неумрла ова родољупкиња преминула је г. 1867. и оставила је 6000 ф. на стипендије, које по свом увиђењу има да издаје *Др Петар Михајловић*, сада адвокат у Осеку. Помоћу овог последњег завештања образовао се међу осталим и М. Петровић, професор српске учитељске школе у Сомбору.

(*Растење и опадање житељства у Угарској*). Под тим насловом написао је Др Швикер у часопису „Deutsche Rundschau f. Geogr. u. Stat." (св. 7. и 8.) интересантну расправу. На крају исте изводи ове реченице: 1. Растење угарског житељства није непрекидно, наравно; растење и опадање бива у скоковима, те то потреса често стање популације, која расте веома споро, ако и јесте број рођаја знаменит. 2. Скромно ово растење односи се између народности, које напредују, релативно највише на мађарско племе, које према Немцима, Словацима, Русинима и Хрватима не напредује у оној мери, која би одговарала његовом бројном положају. 3. Највећма множе се Словаци, мање Немци, Русини и Хрвати; Румуњи и *Срби опадају*. 4. Један од главних узрока, што се житељство у Угарској тако споро множи, лежи у том, што умире много деце, што је пак од чести у вези са знатним бројем рођаја.

(*Руски манастири*) служе не само утврђењу православија у народу него и делима хришћанског доброчинства и човекољубља. Прошле године у многим манастирима заведене су народне школе, хранилишта за малу децу, сиротишта, богадјелне и болнице, и то се све заводи о трошку манастирском и издржава из прихода манастирских. Особито се у човекољубним

и просветним делима отликује славна Тројицка Сергијевска лавра близу Москве. Ова лавра већ одавна држи у средини својој духовну академију и семинарију епархије Московске, а у најновије време основала је она о свом трошку у Сергијевском посаду (велика и богата варошица код лавре) следеће човекољубиве заводе: 1) народну школу за мушку децу; 2) васпиталиште и школу с благодјејанијем за сиромашне девојчицэ; 3) женску богадјељњу (дом за старе, немоћне и богаљеве); 4) болницу и 5) странопријемни дом за поклонике, који из дањних предела у манастир на богомољу долазе. На ове добротворне заводе даје Лавра иста $^{9}/_{10}$ годишњих прихода од свог великог дома у Петрограду и знатан део дохотка од својега знаменитог Тројицког подворја у Москви. У васпиталишту за женску децу издржава се сваке године по 30 сиротих девојчица а осим њих долази у школу и учи се још 40 ученица; у мушкој школи има 60 питомаца о трошку лавре и других 100 ђака; у богадјељњи живи до 100 остарјелих сиротица а у болници има 30 кревета за болеснике.

(*Лишен свештеничког чина.*) Како „Хришћ. весник“ јавља, лишен је 14. јула чина у манастиру Букову јереј Стојан Станковић (Мијатовић), парох глоговички у округу крајинском, који је пресудама духовних судова осуђен на лишење чина свештеничког због дела, која понижавају чин свештенички.

ПРОМЕНЕ У ШКОЛСТВУ.

У вишој девојачкој школи у Сомбору изабран је за ред. учитеља Јован Благојевић, а досадањи пр. учитељ Коста Берић изабран је за сталног учитеља исте школе. За учитеља 4. разреда и управитеља школа у Мостару изабран је техничар Ђура Бекић, а за учитеља у С. Бечеју М. Кириловић.

УПРАЖЊЕНА УЧИТЕЉСКА МЕСТА.

— Тражи се учитељица за српско-накладну школу Ковачевића у Шибенику. Плата је 360 ф. и слободан стан. Рок до 8. септ. Молбенице се шаљу православном туторству у Шибеник.

— Тражи се учитељ за 3. и 4. разред на српској вероисповедној школи у Осеку. Плата је 600 ф. Они компетенти, који искажу, да су вешти ноталном пјенију, имаће првенство, а за обучавање у истом добиће посебну награду. Рок до 15. окт. по римс. Молбенице се шаљу шк. одбору срп. правосл. општине у Осек.

ЈАВНА КОРЕСПОНДЕНЦИЈА.

Г. Н. Т. у Фењ. Пристајемо, да Вам се одсад шаље у пола цене. — Благородном г. Хр. Шифману у Комлошу. Послату 1 ф. рачунаћемо у претплату за идућу годину, јер сте већ претплаћени зи целу г. 1880.

Издаје и уређује: НИКОЛА Ђ. ВУКИЋЕВИЋ.

Штампа Ф. Битерман.

ШКОЛСКИ ЛИСТ.

Бр. 18. У Сомбору 15. септембра 1880. Год. XII.

„ШКОЛСКИ ЛИСТ“ излази сваког 1. и 15. у месецу. Претплата је за целу годину 3 ф., за 4 месеца 1 ф. а за Србију 8 динара годишње. Учитељи, који имају мању плату од 300 ф., богослови и приправници добијају лист у пола цене. Дописи и претплата шаљу се: Уредништу *„Школског листа“* у Сомбор.

КО ТРЕБА ДА ПРЕДАЈЕ НАУКУ ВЕРЕ У СРП. НАР. ШКОЛАМА?

Посведочена је истина, да је религиозно-морално васпитање младежи главна цјел, која се у народној школи постићи има. Према томе је и настава у вери и благонравности једно од најважнијих средстава, којим народна школа може религиозно-морално васпитање дечије подпомагати. Настава ова треба да је тако удешена, да постепено и са природом сугласно а на основу слова Божијег и науке св. цркве развија све душевне снаге детиње упознавајући децу са главним истинама христијанским, и упућујући је богоугодном животу.

Настава у вери у народној школи неда се одвојити од васпитања, и по томе народни учитељ, предавао он науку христијанску или непредавао, свакојако мора служити деци за образац и узор побожности и свију врлина, а уз живот његов, треба да му и речи и поуке и савети свагда и у сваком случају у сугласности стоје са верозаконским и моралним истинама. У којој школи није тако, у тој се право религиозно-морално васпитање постићи не може.

Нема сумње, да настава младежи у вери и религиозно-морално васпитање уопште, у првој линији спада у дужност свештеникâ, јер њихов је управо главни позив да људе примером, науком и саветима приводе к Богу; њихов је задатак у цркви, у кућама својих парохијана, у школи и на сваком месту учити и просвећивати људе у духу науке еванђелске, и с тога су од прастарих времена постављани свештеници за катихете т. ј. вероучитеље у школама, где учитељи нису били Христијани, или су били Христијани али друге које вере, или где учи-

тељи иначе нису кадри ни доколни били да младеж у вери васпитавају. У оваким случајевима, као и у свима вишим школама нужно је и данас да свештеници као катихете наставу у вери младежи предају, и да религиозно-морално васпитање младежи руководе у сугласности са дотичним учитељима.

Но, *ко да предаје науку христијанску у српским народним школама*?

Пре него што би на ово питање одговорили, морамо се обазрети, како је у школама других народа; — како је у том обзиру код нас било у прошлости и како је данашњим даном?

У римокатоличким школама, каже се да науку вере предаје свештеник катихета а само тамо где у месту нема свештеника, поверава се ова дужност од стране духовне власти учитељима, који је врше под надзором и по упутству дотичнога катихете. Познато је да римско свештенство имајући безбрижан живот посвећује тако рећи све часове своје вршењу својих светих дужности а особито дужности вероучитељске, како у школама, тако и ван ових учећи молитвама и науци вере децу, и оне одрасле момке и девојке, који у школу неиду. Па и опет јавно признају римски свештеници у својим педагошким делима и листовима, да је њима само онда могуће добар успех у веронауци међу школском децом постићи, *ако им учитељи у том помажу својим присуством на њиховом предавању, и понављањем задатих урока.* Шта више за извесно се зна да и код њих у врло многим случајевима учитељи предају библијске повести и уче децу молитвама, а под надзором катихетиним сваки дан препитују децу из катихизиса после тумачења катихетиног, и само у оваким приликама и под оваким условима постизава се потпуно добар успех у верозаконској настави у основним народним школама код сљедбеника римске цркве.

Код протестаната, како у верозаконским тако и у комуналним школама науку вере предају учитељи, а свештеници је само завршују са закључном наставом одрасле младежи у вери, која се даје пред конфирмацијом. Ово је у Немачкој тако уобичајено, да учени пастори и не сматрају за своју дужност наставу у вери у народној школи држати, а добри се народни учитељи том наставом диче и поносе и неби је никако већ и са педагошког гледишта из своје руке упустили. Славни педагог Динтер, говорећи о васпитној важности верозаконске наставе у народној школи, назива ову наставу круном и најдрагоценијим украсом сваког народног учитеља и светује учитеље,

да ни пошто не допусте, да им се отме тај најлепши венац моралне заслуге.

У нас Србаља до времена Марије Терезије, учитељи, понајвише клирици и ђакони, учили су децу основима вере, и управо у то време скоро сва настава у нашим школама, била је посредна или непосредна настава у вери.

Приликом уређења наших народних школа за владе Марије Терезије 1778. изишла је наредба да свештеници имају предавати катихизис и постављене су катихете по већим местима, али се за известно зна, да су и после тога времена па све до 1848. године у нашим школама учитељи учили децу молитвама; учитељи су предавали библијске повести и учили децу појати; шта више, они су у самој ствари и катихизис скоро свуда предавали, а катихете су само једанпут или највише двапут преко недеље у школу долазили и децу из катихизиса препитивали и уз то још по који пут св. евангелије недељом и празником на каталогу тумачили. Па не само да су катихизис Срби учитељи српској деци предавали, него су у војничкој крајини учитељи римске вере српску децу из православног синодалног катихизиса препитивали и лекције им задавали,*) а наши свештеници су само по гдекад понајвише о испиту у школу долазили, и онда с катихизисом у руци деци питања из науке вере задавали, на која су деца механично од речи до речи одговоре давала, како их је учитељ научио. Знам да је било и похвалних изузетака од тога, али су изузетци били ретки, врло ретки. Шта више и у самим карловачким немачким школама па и у гимназијалним нижим разредима предавали су науку вере цивилни људи, ученици богословије, а свештеник је само у најстарија два гимназијална разреда (1845. године само у шестом) катихизирао и недељом на каталогу тумачење катихизиса предузимао.

После 1848. године настава у вери била је готово сасвим у нас занемарена. Учитељи су је слабо предавали ослањајући се на свештенике, а свештеници су се у том опет ослањали на учитеље и тако је младеж скоро без сваке верозаконске поуке расла. Само су се још молитве у школи механично на памет училе и то је опет била заслуга народних учитеља.

Приликом преображаја наших школа 1857. године многозаслужени педагог наш Др. Ђорђе Натошевић, као ц. кр. школ-

---

*) Види животопис Николе Хаџијћа граничарског учитеља у педагошком часопису „Напредку“ за 1879. годину.

ски саветник у војводини српској наглашавао је свуда, да је наука вере најглавнији наставни предмет а религиозно-морално васпитање да је најглавнији посао народне школе. Наставу и васпитање младежи у вери ставио је он у дужност народним учитељима, а свештеницима остављен је само надзор над васпитањем и наставом верозаконском. Учитељи су наши после учитељских зборова од године 1857. у В. Кикинди, Сомбору и Н. Саду, и после практичних учитељских течајева држаних у лето 1858. у Сомбору, Сремским Карловцима и Пакрацу, са одушевљењем и највећом ревношћу прихватили се свог васпитатељског и учитељског рада у народној школи, и показивали су сљедећих година 1859., 1860. и 1861. а и доцније све до 1870. сјајне успјехе у настави у опште а понаособ у настави верозаконској; при свем том што тада још није било књига за вероисповедну наставу, какве се сада у књижевности нашој у приличном броју налазе. Има нас који смо живи сведоци оног красног успеха, који је у то доба учитељство наше чинило делајући са вером и одушевљењем на пољу васпитања и наставе у опште и особито на пољу вероисповедне наставе у духу св. наше цркве и према разумним начелима дидактике. Из упутства у Школ. Л. 1860. год. упознаше се са овим начином вероисповедне наставе и граничарски учитељи и почеше неки од њих по истоме науку вере са врло лепим успехом предавати. Успеху том дивили су се на испитима и сами наши свештеници а немачки обрлерери у шајкашкој области нису могли да се довољно начуде, од куда та промена, по којој се наука вере опширније, темељније и целисходније у српским школама предаје, дочим се пре тога у истим школама много мање учило из науке вере, него што су учила римска деца у својим немачким школама.

(Свршиће се.)

Један поглед на данашње народне умотворине наше околине, и како може школа на њих да уплива.

Када се у народним умотворинама огледа потпунце карактер и начин мишлења једнога народа, онда се морамо згрозити на данашње народне умотворине што их слушамо по нашој околини. Или слушали какву песму или приповетку, не ћемо опазити нигде полета ни икакве узвишене мисли, све је то празно навађање обичних ствари и ниских жеља. Загонетке су понајвише задржале првобитни облик, а сада се слабо употребљују; јер је народ наш постао готован, те не ће да се мучи око изналажења загонетне мисли. И пословице су по већој чести за-

држале старински тип, али и оне се у народу сада ређе употребљују. Можда је узрок томе и то, што је нестало оног старог патријархалног живота, где је домаћин поучавајући чељад, за сваки случај знао згодну пословицу или изреку каквог славног мужа да искаже, која би тврдила његове речи. Сада пак је сваки индивидуум за себе, па и нема се толико прилике за употребу, а са падом старе заједнице нестало је и онога силног гурања дечијег око деде и мајке, да им што приповеда, и око чике и стрине да им запева једну од оних дивних песама, у којима народ слави Марка и друге јунаке.

Када се умотворине једног народа појављују одмах у почетку развијња његовог, а опадају све то више са његовом бригом за материјалним приликама живота, како је код нашег народа на жалост овладала једино ова последња брига, како се народ наш одао на што више уживања, а на што мање рада, то се и у њему умотворине му клоне паду. Па то би и правдало стање данашње умотворине у нашој околини, што су јој то последњи изданци. Но певање и приповедање није са свим ишчезло, а не ће и не сме у народу ишчезнути. Увек има народ по нешто да прича, да се јада,, хвали и узноси своју прошлост, а често да каже нешто, што се не збива сваког дана. Али тек главни тумач осећаја му је песма, па пошто не зна песму коју би његовим осећајима и прилици прилагодио, то их сам гради, а гради их према приликама и околностима, па често без икаква смисла и са свим накарадно. Ту често вири непоштовање родитеља и старијих, ту вам је израз ниских жеља и сваке неупутности — ако хоћете то је најверније тумач нашег моралног опадања. Или би ваљда когод рекао, да се ту одаје пошта родитељима кад се вели: „Аој мати, вил' у твоје сати. Моја мати беда, на диван ми неда. Шипак мами, што ме с рогља мами, а два тати, што чека на врати. Чујеш мати, чујеш горопади. Чудан светац баш тај стари баба, баш мој баба — однео га даба.“ Па на такој нози је и поштовање других сродних, као н. пр. „Што се моја шогорица жести? Нек се жести, ја јој не дам чести, не дам лоћи ни до кола доћи“ и т. д.

Није ми овде смер, да критички расматрам те данашње народне или боље рећи сокачке песме, које се могу бар сваки дан чути, а и нема тога који живи с народом а да их није слушао, па за то ће и знати и сам да оцени висину морала, који је у овима песмама, него хоћу да рекнем, како би се томе злу доскочило т. ј. како би народ дошао до ваљаних песама и приповедака.

(Свршиће се.)

ПРИРОДНЕ НАУКЕ.

Употреба салицилне киселине.

Салицилна киселина изнађена је још г. 1838., али тек г. 1874. пође проф. *Колбу* у Лајпцигу за руком, да зготови на лак и прост начин ту киселину. Он ју је наградио упливом угљене киселине на карболну киселину у присуству алкалија. Кад је чиста изгледа као беле иглице, које немају никаква мириса, а укус им је слатко-кисео. Килограм салицилне киселине коштао је пре око 300 фор., а сад се добија за 17—19 фор. Употреба њена оснива се на својству, да спречава трулење и уопште распадање.

Врло добро може се она употребити, да се лети *месо* одржи (н. пр. језик, дивјач и т. д.). Пре употребљаваху за ту цељ разна средства као оцат, зејтин, глицерин, шпирит и т. д.; али ни једно тих средстава неда се упоредити са салицилном киселином, од које већ неколико грама месо на дуже време сачувају и што је главно, месу потпуно његов дотичан укус одрже.

Кад се лети у *млеко* баци мало салицилне киселине, онда се оно 36 сати дуже одржи, а да се не поквари. И само покварено *масло* (путер) може се знаменито поправити, кад се прогњечи са салицинованом водом (1 гр. киселине на 1 литру воде) или кад се остави у тој води, па се после испере чистом хладном водом.

Особито је корисна салицилна киселина за *учињено воће* (дунст), које се тако лако квари. На литру узима се ту по гр. киселине, врење тада не може да наступи и воће се неће покварити.

Она је изредна и да се *јаја* одрже. Треба их метути по сата у концентрован раствор салицилне киселине, после обрисати и на хладном месту оставити, па ће се дуго држати.

Собе, у којима је рђав ваздух, најбоље се очисте том киселином, кад се врео гвозден ватраљ поспе са мало сухе салицилне киселине, да се иста испари. У болничким собама, школама, радионицама може се патос попрскати раствором салицилне киселине: жалити је, да то својство салицилне киселине није досад још толико познато, колико би требало.

Нећемо да се задржавамо код многоврсне употребе салицилне киселине у индустрији, него ћемо само још да поменемо њену важност за пиво и вино, особито пошто је доказано, да мале количине исте у вину или пиву не утичу нимало штетно на здравље. *Пиво,* у ком има салицилне киселине, може се преносити на највеће даљине, а не изгуби ни мало укус и мусира исто тако као на месту, на ком је прављено. Из тог узрока служе се интелигентни пивари од две године овамо с најбољим успехом салицилном кисе-

лином. За консервовање *вина* најбоље је, да се додаду 3—10 гр. киселине на хектолитар вина, ма да се код вина мора још и на друге факторе пазити; ипак је и у винској техници са салицилном киселином учињен велик' напредак, јер она у минималној количини неда да дође плесањ и други по вино штетни узроци, спречава послеврења и њихове посљедице (неда да се вино замути) и т. д. И у фабрикацији *оцта* употребљује се салицилна киселина.

Салицилна киселина је најпосле од велике важности и за *сточарство*, јер је она пресервативно средство од прострела (Milzbrand) код марве, као што су то досад већ небројени огледи показали. Главно је при том, да она нема никакав штетан уплив по здравље животиња.

ШКОЛСКЕ ВЕСТИ.

(*Православно богословско семениште у Задру.*) Добисмо „Извјештај о правосл. богословском сјеменишту у Задру за шк. годину 1879—80. Год. II.“, те је и он доказом, како се ревносно стара црквено старешинство у Далмацији за утврђење црквене и народне свести у тамошњем нашем народу. На првом месту налази се чланак о цариградском сабору 381. године од вредног нашег богословског писца проф. Н. Милаша. Иза тог долазе неколико речи о богослову Јовану Павловићу, који је преминуо 9. маја. То је један од оних босанских младића, што их је протестантска пропаганда одвела пре две године у Швајцарску, да их отргне православљу: познато је нашем свету, како су ови млади Бошњаци избегли из загрљаја лутеранске хидре и како их је после Њ. Величаство о свом трошку сместило у богословски завод у Задру. У другом делу налази се опширан програм свију предавања у богословији. На предавања из педагогике усудили би се да приметимо, да би по нашем мнењу било добро, да се слушаоци богословије поучавају и у методици. Наставничко особље састојало се из два редовна професора, 1 суплент-професора, 1 ванредног професора и 1 учитеља црквпјенија. Слушалаца богословије било је 21 (у III. разр. 4, у II. разр. 6 и у 1. разр. 11), од којих 11 из далматинске епархије, 2 из которске епархије и 8 из Босне. Осим њих налазили су се у семеништу још и приправници за богословију, на броју 31. Ови приправници полазе у Задру ц. кр. гимназију, да се спреме за богословију и по најновијој наредби од 31. јула о. г. имају и они од почетка нове школске године као и слушаоци богословије да носе свећеничко одело. Другом једном наредбом од

истог дана достављено је ректорату богословије, да је Њ. ц. и кр. и ап. Величаство вољно, да и даље издржава о свом трошку босанске питомце у семеништу.

(*Конференција учитеља бококоторских*) држана је 10. 11. и 12. авг. у Котору. У истој су учествовали 25 учитеља и 7 учитељица. Међу осталим закључено је, да се умоли висока влада, да учитељске таблице даде штампати и ћирилицом. С овим у вези стојећи предлог више чланова, да се дозволи учитељима, да се могу у званичној радњи служити и ћирилицом одбио је председник конференције као неуместан, те га није ни ставио на гласање.

(*Религиозно образовање у комуналним школама.*) Из Вођина у Славонији пишу „Застави“, да је веронаука, особито наша, одкад су школе покомуњачене, скроз запуштена, особито тамо, где учитељ за њу не мари или је католик, јер свећеници наши никад не долазе да катихизирају. Деца не уче прадедовске вере, а помешана су с децом разних конфесија, те се приучавају верском индиферентизму, а најпосле и багателизовању вере. Родољубиви дописник опомиње свећенство, да се остави већ многогодишње пасивности према школи, јер пасивност неће укинути комунализам, него ће шкодити нашој вери и народности.

(*Феријални излети.*) Прва побуда увођењу феријалних излета за сиромашну болешљиву школску децу произашла је од *Биона,* пароха у Цириху. Увео изглед многе школске деце у толикој је мери дирнуо овог човекољуба, да је себи предузео, да им помогне. Пође му за руком, да прибави потребна средства и тако је могао у јулу г. 1876. да пошље на 14 дана у здравије алпске пределе (у околини трогенској) 34 дечака и 30 девојчица са 5 учитеља и 8 учитељица. Благотворан уплив овог боравлења у здравим пределима по здравље деце набрзо се разгласио и са свију страна долазиште у Троген, да лично виде ту феријалну „насеобину“. Усљед тога састао се већ г. 1878. у Франкфурту одбор, да купи средства за феријалне излете болешљиве школске деце. Ове године послаше скоро све веће немачке вароши по више сироте деце у феријалне насеобине. Особито се одликовала варош Дрезден, одкуд је 24. јула одпутовало 150 болешљиве деце; из прашине дрезденске испратио их је тако рећи благослов целе вароши. Из Базела послаше 189 сирочета у Јуру, а Цирих је и ове године оправио 105 деце у трогенску околину.

(*Певање у школи.*) Др Хулах из Енглеске, који се јако

заузима за наставу из музике и певања по школама, пропутовао је у интересу тих струка овога лета кроз Немачку, Белгију, Холандију и Швајцарску. Од Немачке је највише очекивао, али се у том преварио. У Штутїарту је био у две протестантске и једној католичкој школи и у једном заводу за слепу децу. У прве две школе било је певање сасвим елементарно. У католичкој школи певаху мушкарци храпаво, девојчице већ много боље. Минхен га је већма задовољио, али му је било јако чудо, што се у баварским школама почиње певањем са нота тек у 10. години, а по његовом мнењу ваљало би то чинити 4—5 година раније. (!) С Бечом је био најнезадовољнији, јер ту се ни у једној школи не пева из нота. То исто каже и за Праг. Ни у саксонским основним школама не пева се нигде из нота. Берлин га је већма задовољио, али Хановер опет не. Напротив је извештај о Холандији врло повољан. У Хагу певаху веома лепо деца сиротих матроза, па беху вешта и у читању нота. Тако је исто задовољан и са Белгијом. У Бриселу певају већ почетници из нота. Певају фино, милозвучно и јако укусно. Многи ученици познаваху шта више и теорију. И са швајцарским школама је др Хулах задовољан, много више него са немачким.

(*Учитељски испити на кр. препарандијама у Загребу.*) На писменом испиту имаше кандидати и кандидатице да реше ове задаће: а) из педагогике: Ко су васпитачи по нарави, а ко васпитачи по звању и што се од њих захтева? б) из земљописа: Годишње доба (предавање за 3. разр.); в) из повеснице: Борба Хрвата с' Турцима; г) из природословја: (за приправнике) Зашто је знање природословја темељем умном, дакле самосталном господарењу?; (за приправнице) Како се биље храни? д) из математике: Ако мет. цента пшен. брашна вреди 20 ф., тешка је земичка по 2 н. 4 и по Дг.; колико би иста тешка била, да мет. цента брашна стоји 25 ф.? — У суду призматична облика, који је 1·32 м. дуг а 1 м. широк налило се нешто воде, те се у њу заронило неко неправилно тело; вода се дигла на 0·38 м. висине; кад се тело извадило, била је вода само 0·24 м. висока; колики је простор заузимало дотично тело? — Круголика тратина има у обиму 60 м.; у истој се налазе 3 гредице са цвећем, од којих има свака у пречнику 3·5 м.; колико кв. мет. је травом обрасло? — Приправнице на *женској препарандији милосрдних сестара* имале су да писмено реше ове задаће: а) из педагогике: Што си све има учитељка присвојити, да узмогне деловати благотворно говором својим на ум и срце поверене си

младежи? б) из повеснице: У ком одношају били су Млећани течајем векова према Хрватима? в) из земљописа: Јужно-хрватска височина. г) из физике: Што је ваздух, које су му хемички саставци, те како се може деци доказати, да је ваздух тело? д) из рачуна и геометрије: Лондон има 20°25'45'' западне, Беч 14°2'3'', Загреб 13°45' источне дужине од Париза: колико је сати у Лондону, Паризу и Загребу, кад је у Бечу 12 сати? — Глава шећера има облик купе, којој је пречник основе 32 цм. а висина 58 цм.; колико се плати за главу шећера, ако је тежина шећера према тежини воде 1 ½: 1 и ако кгр. шећера стоји 48 н.? — Простор, где се бели платно, дуг је 160 м., а широк 60 м.; колико метара платна од 0·84 м. ширине може се на њему белити, ако ¾ простора заузимају путеви између појединих комада?

КЊИЖЕВНИ ПРИКАЗИ.

31. Буквар за српске основне школе одобрен од црквено школског савета. У Новоме Саду, издање штампарије А. Пајевића 1880. Цена 16 нов.

Како се по смислу наставног плана изданог наредбом вис. школ. савета од 6. јулија 1878. бр. 34. оделити имао буквар од прве читанчице, и у првом разреду само буквар свршити (види Наставни план II. српски језик стр. 5.), то је за време прошлог одмора школског прослављени наш педагог Др. Ђорђе Натошевић прерадио свој предпоследњи тако звани новосадски буквар према горњем наставном плану, а књижара А. Пајевића издала га је на свет. Буквар овај има 66 страница и у тврдо укорен стоји 16 новчића. На првим страницама су лепо израђене слике од оних речи, које се употребљују за растварање на слогове и гласове и за распознавање гласова. Ове су оне исте што су и у пређашњем буквару, само су овде много чистије и лепше израђене. На 10. и 11. страници уз потезове из којих се писмена наша састоје нацртана је с једне стране рука, која показује како ваља перо држати, а с друге стране показано је у сликама како не ваља и како ваља при писању седити. Од 12. до 17. странице су мала рукописна писмена и уз свако по неколико речи за писање и считавање рукописно. Овде би по мнењу мом нужно било, да има бар још два пут толико речи за считавање колико их у буквару има, особито на стр. 15., 16. и 17. и да су на последње две странице речи једна од друге

боље растављене и писмена разговетније написана. Особито је последњи ред на стр. 17. неразговетно написан и неда се добро прочитати. На стр. 18—22. изложена су у пет одсека велика писмена и после сваког одсека придодате су згодне реченице, које се тим писменима започињу. Садржај овога дела је врло добар, само су и овде неке речи састављене, које би ваљало да су једна од друге растављене, (у предпоследњем реду на стр. 20. и у последњем на стр. 21. реч „Бог“ написана је свуда с малим почетним писменом, као што се то у новије време у нас уобичајило а то по субјективном мом мнењу није на свом месту особито овде у буквару). — После великих писмена долазе бројке (цифре) од 1—10.*) и знаци што се у писању и у писменом рачуну употребљују.

Од 23—30. странице су мала рукописна писмена и градиво за считавање лакших слогова, речи и реченица, оним истим редом као и у пређашњем новосадском буквару. Овај део буквара је тако расположен, да се може, чим деца науче самогласе: „а е и о“ и суглас „с“ писати, после сваког рукописног малог писмена одмах предузети познавање дотичног штампаног малог писмена и считавање са истим и са свима писменима што их деца дотле научише.

Од стране 30.—35. је изложено градиво за считавање тежих речи, у којима су по два и више сугласа у једном слогу, и оних које имају по више од два слога. Овај део мора се са особитом брижљивошћу предузимати, да се на садржини његовој деца добро извештбају у считавању тежих слогова и речи те тако припреме за течно и безпогрешно читање.

На стр. 36. су велика штампана писмена успоред с малима и призиви, а затим на тој и следећим страницама долазе имена и друге речи, којих је свршетак напред изложен, и на послетку сложене речи као што је то све и у пређашњем буквару било.

На страни 41. почиње се градиво за читање у реченицама. Ту су изложена : Правила за живот. Правила пристојности. Наше радње и т. д. Овај је део богат са градивом за вештбање дечије не само у првом читању него и у размишљању, и одговарању на стављена питања, у преписивању, и писању одговора на задата питања, са чега се особито даје згодно употребити и за тихо вежбање у писању. Такође се на овом градиву могу врло згодно упознавати ученици старијих разреда (н. пр. другог и односно тре-

*) Бројка 100 ваљало би да је изостала, пошто је њој у 2. разреду место.

ћег разреда) са простим реченицама и њиховим деловима, са именицама, придевима, заменицама, глаголима и осталим деловима говора.

Последњи део буквара (од 60—66. стр.) садржи у себи кратке реченице о школи и о ономе што у школи има и што се тамо ради и учи; затим о породици са сходним саветима о поштовању родитеља и о слози и љубави међу браћом и људма. Ови су савети подкрепљени најлепшим приповедчицама, као што су: „Буди услужан; Буди поштен; Три лептирка; Челица и голуб; Кола, Ножнице и Мала Ката.“ Између ових приповедчица понамештане су сходне загонетке, пословице, једна народна песма („Шта да чини ко мисли Божији бити“), кућни ред за децу; поука о вољи Божијој и призив добре деце Богу за помоћ. — На последњим страницама је рачунска почетница у бројевном простору од 1—10 и прегледалице за вежбање у првом цртању.

Ово смо нашли за нужно о овом буквару овде у кратко рећи, после чега га препоручујемо свим нашим учитељима да га као врло ваљану школску књигу у први основни разред уведу, а у идућим бројевима Шк. Л. изаћиће и упутство за овај буквар.

Из поузданог извора дознајемо, да ће ових дана на свет изићи од истог аутора „Нова Читанка за II. разред“ на коју већ унапред обраћамо пажљивост нашега учитељства. В.

РАЗНО.

(Његова Светост српски патријарх Прокопије Ивачковић) благоизволео је претплатити „Ш. Л.“ за српске школе у Делиблату и Дању.

(Дар учитељској школи у Сомбору.) Господин др Никола Максимовић, посланик на српском и угарском сабору и подпредседник школског савета поклонио је природописној збирци учитељске школе у Сомбору 22 комада минерала, већином из Хрватске, а г. ц. кр. надпоручик Витомир Поповић, којег смо знаменити дар истом у 14. бр. Ш. Л. поменули, послао је сад опет инструктивно састављену збирку о производњи гвожђа. Збирка је та из Врановине код Глине. Г. Влада Марковић, учитељ у Митровици, поклонио је природописној збирци неколико морских животиња и биљака. Врсним овим пријатељима наше учитељске школе нека је изречена топла захвалност!

(Књижевност.) Добили смо ове нове књиге, које изађоше у Панчеву накладом књижаре браће Јовановића: „Мађарски буквар за српске основне школе у Угарској. (II. део), цена 25 н.“

и „Упутство за предавање мађарског језика у основним школама у Угарској написао К. Какујај. Други део. За српске школе прерадио Ј. Поповић, управитељ срп. више дев. школе у Панчеву, цена 30 н.“ Први део овог буквара као и упутство уз њега прогласио је српско-народни црквени школски савет за школске књиге, а као што је познато нашим читаоцима (в. бр. 9. Ш. Л.) и кр. уг. држ. школски инспекторат у Темишвару препоручио их је свима подручним среским властима ради увођења у школе. — Предавање Дра В. Бакића „О механизму у школској настави,“ које је изашло у овом листу (бр. 11.—15.), прештампано је сад у засебну књижицу и може се добити за 15 н. у књижари Миливоја Каракашевића у Сомбору. — Од познатог француског писца Жила Верна изашла је опет једна приповетка у српском преводу и то: „Кин-Фо, његово страдање и лутање по Кини. С пет слика. Издање књижаре Вел. Валожића у Београду.“ Цена 1 дин. и 20 пара или 60 н.

(*Приправницама не дају више штипендије.*) Како је број женскиња, које желе да ступе у учитељске школе, већ тако велик', да превазилази потребу, то су скоро сви земаљски одбори у Аустрији закључили, да се приправницама не издају више штипендије из земаљског фонда. Исто такав закључак донела је за ову годину и хрватска земаљска влада.

(*Градска капетанија сомборска*) под бр. 2332. ове године издала је на све овомесне школске одборе одпис овог садржаја: „Пошто се опажа, да од некога времена не само одрасли људи него и сама школска деца и ђаци гадне и непристојне речи употребљују и њима Бога, свеце и крст псују, то је дужна она власт која је позвана да се стара за васпитање младежи, да сва средства употреби, како би се тај неваљали обичај, — који сваког разумног човека на гнушање побуђује и народу на срамоту служи, — што пре истребио. С тога с поштовањем позивам *Вас*, да изволите упутити учитеље у овомесним школама, што под вашом управом стоје, да особиту бригу на истребљење овога обичаја обраћају, да младежи објасне, како је тај обичај непристојан и да преступнике најпримерније казне.“

(*Напредовање народа у просвети.*) У Паризу је управа вароши закључила, да у сваком делу вароши оснује народну библиотеку са читаоницом. Прва така библиотека отворена је свечано 10. јула у VII. арондисману. Тежатником отворена је иста од 8 сати у јутру до 10 сати у вече, а недељом после подна од 1—3 сата. Сваки обиталац тог дела вароши који има више од 16 година, може из библиотеке да узајми бадава књиге на читање.

(*Српско учено друштво у Београду*) изабрало је српску умет ницу гђцу Катарину Ивановићеву из Столног Београда (в. бр. 13. III. Л.) за своју почасну чланицу. То је прва женска особа, која је члан српског ученог друштва.

ПРОМЕНЕ У ШКОЛСТВУ.

Катарина Ивановићева постављена је за учитељицу женске школе у Нишу, Гавра Пешић за учитеља у Пироту, Јосиф Костић за учитеља у Лесковцу, Милутин Стојановић за учитеља у Зајечару и Тодор Стабловић за учитеља у Дубокој. Владислав Стакић изабран је за учитеља у Торњи, Гавра Грбић за учитеља у Чоки, Младен Новковић за пр. учитеља на милчићско-обзирској школи (сомборски салаши).

УПРАЖЊЕНА УЧИТЕЉСКА МЕСТА.

— Тражи се учитељ за 5. и 6. разр. средсредне мушке школе у Сомбору. Плата 700 ф. Компетенти морају знати мађарски. Молбенице се шаљу школском одбору у Сомбор.

— Тражи се учитељ у Рац-Милетићи. Добија по сесије земље, која се може у закуп дати за 300 ф., даље 6 ф., 4 мерова жита и стан са баштом. Рок до 20. септ. Молбенице се шаљу црквеној општини у Рац-Милетиће.

У прошлом броју изостало је случајно у списку књига, које ће се употребљавати ове шк. године у учитељској школи у Сомбору, да је за дјетету у III. разр. прописана књига „Човечије тело и његова нега“ од М. Петровића. Уједно исправљамо, да „Слике из историје угарске“ нису прописане за II. разред него за трећи, а другога семестра уче се у II. разреду „Слике из историје српске (Панчево).“

СЕДНИЦА НАР. ЦРКВ. ШКОЛ. САВЕТА, ДРЖАНА 4. И 5. СЕПТЕМБРА О. Г. У КАРЛОВЦИМА.

Седници овој председавао је преузв. г. администратор Анђелић, а присуствоваху гл. шк. референат др Ђ. Натошевић и чланови: Ј. Борота, Н. Ђ. Вукићевић, Т. Димић, др Св. Касапиновић, Ст. Лазић и др Н. Максимовић.

Т. Ракићу из Лалића и Ј. Миковићу из Сентомаша издаје се дозвола, да могу пошто положе испит за I. разред ступити у 2. разред учитељске школе у Сомбору. Испитаном учитељу Петру Стефановићу дозвољава се, да може ове шк. године полазити 3. разред исте учитељске школе, али без штипендије. — Јовановић, трговачки спомоћник из Ирига моли, да се прими у учитељску школу. Одбија се због недовољне спреме. — Свршн. гимназисте 3. разр. Рад. Тополац и Љуб. Лотић добијају дозволу, да

могу ступити у 1. разред учитељске школе у Сомбору, ако положе пријамни испит, — Даринка Томићева, Даница Велићева, Санда Ђорђевића, Мила Јовановићева, Милица Миљковића, Никашиновићева и Кнежевићева, све из Вршца, моле да могу ступити у учит. школу у Сомбору. Упућују се, да сврше најпре 4. разр. више дев. школе. — Мара Мандукићева, приватна учитељица у Вршцу, добија дозволу, да као приватна ученица може полагати испите у учит. школи у Сомбору. – Милева Радакова и Јулија Симића из Кикинде, ученице VI. разреда нар. школе, моле да се приме у учит. школу у Сомбору. Упућују се у вишу девојачку школу. Исто тако Теодора Ракићева и Анастасија Кандеморд из Н.-Сада. — Јелена Ралићева из Брода, која је свршила 7. разред грађ. школе, моли да се прими у учит. школу у Сомбору. Упућује се, да сврши још и 8. разред. — Техничар Алексијевић из Земуна, прима се у 3. разред учит. школе у Сомбору. — Спира Огризовић из Г. Карловца моли да се његова кћи Милица, која је свршила 6. разред, прими у учитељску школу. Упућује се, да му кћи има свршити осам разреда. — Бандобрански, учитељ Бајшански, прима се у 1. разред учитељске школе. — Сима Мијић из Сомбора, који је положио испит зрелости, прима се у 3. разр. учитељске школе. — Алекса Чавић из Жабља, сврш. гимназиста 3. разр., прима се у учит. школу, ако положи строг пријамни испит. — Анђелина Степићева, пр. уч. у Паланци прима се у III. а Јован Кирић, пр. учитељ у Пардању у 2. разр. учит. школе. — Рахила Дорословац, ученица 6. разр. из Вршца, моли да се прими у учит. школу. Упућује се у вишу девојачку школу. — Управитељ карловачке препарандије П. Радуловић подноси молбу Христине Вујићеве, ученице 3. разр. осн. школе, да се прими у карловачку препарандију. Одбија се. — Петар Калић из Војнића, који је свршио 3. реални разред, моли, да се прими у карловачку препарандију. Прима се, ако положи пријамни испит. — Душан Мандровић из Долова, ученик V. гимн. разр., добија дозволу, да г. 1880—81. приватно учи 1. разред препарандије у Сомбору, а потом да остале разреде редовно полази. — Закључује се, да се Јован Бакић, професор карловачке препарандије остави у уживању половине плате, док не оздрави. Закључак овај поднеће се саб. одбору. — Извештај гл. шк. референта о препарандијама, вишим девојачким и другим школама, које је посетио. (Саопштиће се опширно у једном од идућих бројева. У.) — Умољава се саб. одбор, да катихети сомборске препарандије Ђ. Петровићу асигнује други, а управитељу карловачке препарандије П. Радуловићу и катихети исте препарандкје М. Грбићу први квин-

квенал. — Закључено, да се дуг кикиндске и падејске општине сомборској препарандији преда адвокату на утеривање. — Препоручује се саб. одбору, да члановима анкетне комисије одобри путни трошак и дневнице. — Саб. одбор шаље молбенице учитеља више дев. школе у Панчеву Павловића и Дамјановића, да се прогласе за редовне учитеље и да добију станарину. Одложено до преустројства виших дев. школа. — Саборски одбор доставља молбу учитеља виших дев. школа у Панчеву и Н.-Саду за припомоћ. Известити, да не може бити. — Управа виш. дев. школе у Н.-Саду подноси план и распоред часова. Одобрава се. — Министарство просвете захтева у смислу држ. закона за више дев. школе, да неиспитани учитељи више дев. школе у Н.-Саду имају испит положити. Усљед тога упућује се С. Јефтић, учитељ исте школе, да има најдаље за две године пред комисијом, коју ће Ш. С. одредити, положити испит из предмета које предаје, и из методике тих предмета. — Сомборска општина јавља, да је отворила 4. разр. више дев. школе и да је за учитеље на том заводу изабрала К. Берића и Ј. Благојевића. Потврда изабраних учитеља задржава се до полагања испита. — На поднесак В. Боборона, председника одбора за више дев. школу у Панчеву решено, да се на том заводу немачки језик предаје немачки, али тек у старијим разредима. — Записник епарх. шк. одбора будимске дијенезе узима се на знање. — Урошу Лугумерском, учитељу у Н.-Саду и Јулки Михајловићевој, учитељици у Футогу издају се декрети. — Епарх. шк. одбор вршачки подноси молбу влајковачке српске општине, да јој се даду 200 ф. припомоћи за школу. Нека се афилира подпорањској или павлишшкој школи, а епарх. одбор да поднесе најпре извештај, постоји ли у Влајковцу каква кућа за школу и учитељ. — Епарх. шк. одбор темишварски подноси молбу општине кнезске, да јој се даду 225 ф. припомоћи за школу. Одговорити, да се афилира кетфељској школи. — Физикална географија, геологија, зоологија и ботаника, које је под насловом „Почетнице природних наука“ издао А. Најевић, препоручују се школским библиотекама. — „Збирка рачунских примера“ од Св. Милетића прероручује се свима школама и учитељима, да их набаве. — Гл. шк. референат јавља, да је 4. септ. примио српске школе у Карловцима као вероисповедне под своју управу.

Издаје и уређује: НИКОЛА Ђ. ВУКИЋЕВИЋ.

Штампа Ф. Битерман.

ШКОЛСКИ ЛИСТ.

Бр. 19. У Сомбору 1. октобра 1880. Год. XII.

„ШКОЛСКИ ЛИСТ“ излази сваког 1. и 15. у месецу. Претплата је за целу годину 3 ф., за 4 месеца 1 ф. а за Србију 8 динара годишње. Учитељи, који имају мању плату од 300 ф., богослови и приправници добијају лист у пола цене. Дописи и претплата шаљу се: Уредништву „*Школског листа*“ у Сомбор.

КО ТРЕБА ДА ПРЕДАЈЕ НАУКУ ВЕРЕ У СРБ. НАР. ШКОЛАМА?

(Свршетак).

Тај опште припознати успех наставе у вери, који показиваху српски народни учитељи са својим ученицима између 1859. и 1870. године, и добар глас што га тадашњи наши учитељи својим уредним религиозно моралним животом, својим самопрегоревањем и точним вршењем дужности у народу стекоше, као и оно узвишено педагошко начело, да цело васпитање школско и сва настава има бити у складу и сугласности, јамачно је пред очима имао српски црквено народни сабор од године 1871. када је донео закључак, по коме све наставне предмете у српској народној школи, дакле и науку хришћанску, има предавати учитељ односно учитељица. (Види у овом обзиру §. 23 највише кр. Уредбе за срб. нар. школе од 1872.)

Овим закључком, и на основу тога изданом највишом кр. уредбом ишло се само на то, да учитељ, као непосредни васпитатељ својих ученика а притом као верни и у духу своје цркве ваљано образовани човек васпитава и обучава децу и у науци хришћанској сходно прописима св. цркве наше, и на сваки начин под непосредним надзором местнога свештеника-пароха и по књигама, које св. архијерејски синод на предлог главне школске управе одобрио буде. (Види §. 22. горње уредбе.)

Наш школски савет као главна школска управа у том је погледу сходне предлоге св. архијерејском синоду учинио, и сами владини органи и комуналне школске власти тога ради су се на нашу највишу духовну власт често обраћали, и изишао је од 1870. године до данас читав низ учевних и спомоћ-

них књига за вероисповедну наставу у духу св. православне цркве на чисто српском језику и сходно данашњим потребама а по најбољим и припознатим у духовној књижевности православне цркве делима написаних, које се већ од неколико година у бољим школама нашим са успехом употребљују, али које на одобрење св. архијерејског синода још једнако изчекују.

Међутим с једне стране многи учитељи наши, под упливом из туђег света пренешених модерних научних теорија оладнише према своме светом позиву, и на срамоту своју искаше јавно од народног сабора, да се реше цркве, а сасвим престадоше или бар слабије и без одушевлења почеше науку вере у нар. школи предавати старајући се уобичајеним софизмама јавно и приватно доказивати, да они нису дужни науку вере предавати. С' друге стране подигоше се опет оштри гласови од стране неких виших и нижих свештеника, да је сабор од 1871. године отео од свештенства наставу у науци вере, да се настава и васпитање у религији не сме никако поверавати световним људма, него да је то једино посао свештеника, са којим се није слободно занимати световним учитељима као људма, који на то позива и опуномоћења од цркве немају.

Овако се јавно говори, али се тако не мисли и не ради, јер ето у комуналним школама ти исти свештеници као катихете, или нимало, или врло мало раде, а катихумени њихови ни издалека незнају све оно, што је за учење из науке вере у народним школама прописано, наиме незнају библијске повести старог и новог завета, незнају катихизис, незнају ни самих молитава и символа вере. Учитељи у шајкашком округу и у осталим пределима тврде да је тако, а неможе другчије ни бити, јер за један или за два сата на недељу неможе катихета децу научити и извештбати свему ономе, за што се иште много више времена и свакидањег неуморног рада, честог вештбања и понављања. Ја држим да и најревностнији свештеници-катихете морају признати, да они без сурадње учитељеве при најбољој својој вољи нису у стању добар успех у верозаконској настави у народној школи постићи, ни онда кад би катихетска дужност једино обавезно званично делање њихово била, као што је то н. пр. у Сомбору, где постоји обашка катихета са сталном учитељском платом, па и ту само у III. IV. V. и VI. разреду средсредних школа може он науку вере предавати, а у нижим разредима, у предградским и салашким школама мора да је предаје учитељ, јер иначе, нит би та деца прве основе вере, нит молитве и прописане библијске повести, нити би појање

научити могла, па ма се како катихета трудио и ревновао. Кад је тако тамо, где је стални катихета постављен, а да како мора бити тамо, где је катихетска дужност узгредна, и где тај исти катихета, мора да у само оно за школу одређено време различите парохијалне дужности врши, које одлагања не трпе!

После свега овога мислим, да се, у интересу напредка школске младежи наше у науци вере, на горестављено питање слободно може одговорити овако: „У србским народним школама науку вере треба да предаје учитељ, и то у духу православне вере и под надзором дотичнога свештеника катихете а по књигама од духовне власти одобренима.“ Само то једно могло би се овоме можда још придодати, да настава у пространом катихизису у V. и VI. разреду народних школâ и тумачење недељних и празничних евангелија и апостола на каталозима спада у дужност свештенику катихети.

Са овим би се одржало и право вероучитељско у рукама цркве и свештенства и постигло би се то, да се у народној школи васпитање и настава у вери и благонравности са добрим успехом врши без свакога терета и за свештеника и за учитеља.

У комуналним школама, где је учитељ Србин православне вере, дужан је исти већ по смислу вис. наредбе кр. угарског министра просвете црквено-славенско читање и разумевање и црквено појање предавати, децу у цркву водити и при богослужењу појати, а само старање за наставу у вери спада у дужност цркве. Катихете су за комуналне школе од духовне власти већ именоване и строго им је наложено, да науку вере предају али — како се са свију страна проносе гласови, — успех је у науци вере у тим школама досада веома слаб, и ваљало би да и тамо учитељи бар молитве и библ. повести прихвате, ако се хоће да дође до каквог таквог успеха у верозаконској настави.

Признајем, да су учитељи наши у новије време јако обтерећени са многим и разноврсним наставним предметима, а особито са наставом у туђим језицима, али баш ти придошли предмети немају онакве васпитне вредности, какву има настава у вери. Ова настава само даје круну васпитатељском раду учитељевом; она чини учитеља у правом смислу народним учитељем и добротвором младежи, она је од свију и најлакша и сваком ваљаном Србину учитељу најмилија, а по децу нашу најважнија и најспасоноснија.

Нама свима треба да су на уму последње речи потомка Обилићевог Августа Бојне, које је овај побожни Америка-

нац, пошто је велики део Србије прошао и с животом се народним упознао, пред смрт своју г. Чедомиљу Мијатовићу ондашњем к. с. министру финансије рекао: „Српски је народ заборавио за Бога. Њему су нуждне школе, да се у њима учи Бога познати и поштено и добродетељно живити. Ако се благо мојих праотаца нађе, ја га жртвујем на подизање хришћанских школа у Србији; то је засада народу српском нуждније него све остало! (Види „Јавор“ 1877. бр. 36.)

Овај предсмртни завет потомка Обилићевог, којега верни смисао, ако и у нечему другим речма, — овде наводим, нека је свагда пред очима и на уму свакоме Србину а особито народним старешинама, свештеницима и учитељима.

Народ је наш особито од 1848. године религиозно морално па усљед тога и материјално опао. Да се подигне, да се од зијајуће пропасти отргне нуждне су му праве српске народне вероисповедне школе и у њима хришћанским духом проникнути и за благо својих ученика одушевљени учитељи Срби, који ће децу учити и васпитавати, који ће у споразуму и под надзором честитих свештеника и прва семена побожности и добродетељи у њежна срца младежи српске сејати, и тим прави васпитатељи и добротвори истоњег нараштаја постати, а као што су добре хришћанске школе највећа потреба наша, тако је у овим школама према околностима нашима нуждно, да народни учитељи Срби и од сада предају науку вере у духу православне цркве и под непосредним надзором катихете свештеника, који би ову наставу у најстаријим разредима довршити имао.

В.

Један поглед на данашње народне умотворине наше околине и како може школа на њих да упливише.

(Свршетак.)

Први васпитаоци дечији јесу њихови родитељи, а у школи се надовезује то домаће васпитање. Али како су и ови родитељи пре тога постанка били деца, па одрасли, то видимо да и њихове добре и рђаве стране зависе од васпитања, ког су у детињству примили. У детету је јако развијено уображење, још у доба младости оно уображава себи разне узоре. О томе јасно говори она приповетка о синчићу онога несретника, што је онако окоро поступао са својим оцем и матером дељући: једном, на питање очево, шта деље, одговорио је: „Дубим валов, да те имам из чега хранити, кад једном будеш тако стар као деда

и мајка.“ Ако се још за рана настоји, да деца распознаду добро од зла, и да само добро присвоје, онда је ударен темељ ваљаноме начину живлења, јер ће дете своје добре навике и у живот пренети. Кад настојимо да се за рана код деце ваплоти прави и истинити морал, да заволе оно што је лепо, узвишено и истинито, онда ће избегавати све оно, што би у сукоб овоме долазило. Овакова деца пренеће то и у живот и владаће се по томе, а када се по томе владају, показаће добар пример млађима, а то је већ један корак к свесном и ваљаном васпитању. Они ће постати родитељи, па ће се трудити да своју децу на исти начин однегују.

Пошто знамо какве народ наш песме ствара, а не треба да буде без певања, то још за рана деци, коју ваља да сматрамо за будући народ, ваља омилити лепе и узорите песме, било вештачке или народне. И ових ваља највише да научи дете у школи, па зато свака школа ваља оберучке да пригрли певање, да што више лепих песама науче деца, да уз знање ових клоне се од оних, што се по улицама чују, да ваљане и узор — песме, што нису удешене за певање, уче на памет, али ово учење да не буде само пуко „театрисање“ или што је још горе „верглисање“, а да су песме што више сходне духу детињу. Оне речи у песмама, које казују какав прост израз ваља изоставити и бољима заменити. Ово измењивање може учитељ и сам да изведе, али би боље било да се сходне збирке за децу напишу, а особито да се пази на извор.*) У тој збирци налазило би се и песама по арији омиљене а ваљане песме, која се у народу пева, али није за децу сходна, да би ова пошто подрасту, ове лако научила и себи присвојила. И саме народне песме ваљало би деци прилагодити, ма и са малим изменама. Као што нису н. пр. за школу ове речи у песми *Смрт Краљевића Марка*: „А од Бога од стара крвника.“

Да деца радо слушају приповетке, то је свакоме познато, зато се од сваког ваљаног учитеља иште, да се што боље извежба у приповедању, да би своју наставу испреплео са лепим и згодним приповеткама. Ове приповетке ваља да су пуне морала, а учитељ ваља да упућује децу, да из њих изводе науку, а што је главно, да је запамте и после у животу употребе. Ове приповетке ваља деца да приповедају својим родитељима, млађој браћи и сестрама и другима у кући, да би се

*) Писац ове расправице саставио је таку збирку, те ће је скорим издати. У.)

мало по мало и ове одомаћиле у кругу породичном и замениле оне чудноватe старе.

И загонетке, које служе поради вежбања досетљивости и памћења, ваља да се обрађују у народним школама, али у овима не казивати деци значење, него тек код тежих децу руководити, како ће га сама изнаћи.

Пошто су пословице резултат, до којег се многим искуством долази, то се не могу довољно препоручити учитељима. Сваки учитељ ваља да их много знаде, како би их за поједине случајеве могао да употреби. Покрај пословица употребиће и изреке других знатних мужева, али и ту ваља пазити на избор.

Ако овако буду сви учитељи радили, то ће се мало по мало поболшати морално стање народно, и тако искоренити оне гадне псовке и клетве; јер где се благосиља, од туд се далеко клони клетва и псовка. Светозар Арсенијевић.

ШКОЛСКЕ ВЕСТИ.

(*Извештај о седници школског савета држаној 4. и 5. септ.*) у прошлом броју имамо да допунимо још овим предметима, који су решавани у истој седници. — На образложен поднесак П. Радуловића, управитеља горњокарловачке препарандије закључено је, да се школска година у истом заводу почиње одсад 1. окт. — Гл. шк. референат извешћује, да је прегледао школске архиве у Вршцу и Темишвару и да их је нашао у реду. Рештанција нема, али у Вршцу нема ормана за акта. Додаје, да је у тим двема дијецезама много посла и један човек да не може све да сврши. У реду су и архиве горњокарловачког и пакрачког школског одбора. У Новоме Саду није још у реду, али се уређује. Архива је тамо стојала у руци пок. бележника. Судећи по уредном шиљању аката, налази се и будимска архива у реду. Код архидијецезалног школског одбора нужне би биле општинске и учитељске матрикуле. Сваки учитељ да добије засебан лист, а за сад да се уводи у ову књигу и колико је деце ишло у школу и колико је школу свршило. — Гл. шк. референат поднео је свој извештај о раду анкетне комисије и своје примедбе на исти. Закључено је, да се записник анкетне комисије штампа у 200 екз. и да се разда одмах члановима Ш. С., а у своје време и члановима сабора; у идућој седници узеће се исти записник заједно са извештајем у расправу. — У погледу спорне ствари новосадских учитеља потврђено је решење новосадске општине, пошто се не нађоше разлози у

корист учитеља. — Призив Мирка Марјановића, учитеља у Кишфалуби уважен је. Стечај, што га је општина расписала, уништава се, а учитељу, који служи већ 40 година, има се издати декрет. — Најпосле је у овој седници расправљано и закључивано и у неким дисциплинарним стварима. Против једног учитеља изречена је касација.

(*У срп. учитељску школу у Сомбору*) уписало се у I. разр. 19 мушких и 12 женских, у 2. разр. 15 мушких и 23 женских, а у 3. разр. 16 мушких и 12 женских. Осим тога уписани су у I. разр. још 1 прив. ученик и 1 прив. ученица. Свега дакле слушалаца уписало се ове године у учитељску школу 99 (51 ученик и 48 ученица.)

(*Новосадске срп. основ. народне школе.*) — У Новоме Саду има 8653. православне душе. За минулу школску 1879|80. год. било је у Н.-Саду за свакидашњу школу обвезне: 623 мушке и 544 женске деце, свега 1167. За повторну школу било је 292 мушке и 251 женско дете, свега 543; а за свакидашњу и повторну школу заједно било је 1710. Од ових се уписало у српску свакидашњу школу 346 мушке и 242 женске деце, а у туђе основ. народ. школе уписало се 23 мушке и 44 женске деце; свега 655. Кад се овај број уписане деце сравни са оним за школу обвезне, види се, да је тек нешто више од половине у школу дошло. Ал кад се промотри, да је од те уписане деце било 27 нередовних (или немају године или су доцне дошла) и да је у течају године изостало од школе 77 а 3 умрло, па кад се изузму и она деца, што се у туђе основ. школе уписала; онда се види, да је до краја школ. године срп. основ. народ. школу походило само 481 дете, а од ових је оспособљено за прелаз у старије разреде 403 деце. — Кад упоредимо овај број од 403. са бројем за школу обвезне деце, види се, да тек $\frac{1}{3}$ будућег нараштаја корача лепшој будућности, а $\frac{2}{3}$ заостају у тами несвести своје, а из тога се може судити, колико смо далеко још иза осталих просвећених народа, код којих се на 100 деце школске једва нађе 1—2 да не зна читати и писати. За повторне школе нећу ни да говорим, јер се осим шегртских, где је било уписано 55 ученика (међу овима 6 туђе вероисповеди), једва њих 7 уписало на клисанској (салашкој) школи, а даље се није могло успети. Кад би се оно до 50 ученика новосадске деце, што у овдашње ниже гимназије полази, и оно 30 девојчица новосадских, што полазе овдашњу срп. вишу девојач. школу срачунало са 20 шегрта новосадске деце, онда се види, да ни $\frac{1}{6}$ деце наше не полази — повторну школу. — Ако се

узме, да од оне горње трећине што је оспособљена за прелаз у старије разреде свакидашње народне основ. школе, тек ¼ оде на више науке и занате, а остали, да ће без повторавања својих основних наука заборавити и то, што су за 5—6 година у свакидашњој школи попримала: онда се може казати, да нам по оваком полажењу наших основ. народ. школа у народ улази годишње само седми (1/7) део будућег покољења оспособљен за виши, лепши и кориснији живот наш, а то је врло мали перценат према оном „вухерском“ полету других просветних народа! — У Новоме Саду има у средишту униколајевској порти 4 разреда жен. основ. народ. школе са 4 учитеља и 6 разреда муш. основ. школе са 4 учитеља (А у истом здању налазе се и 4 разреда срп. више девојач. школе са 4 учитеља, 1 учитељице, катихете и 2 помоћне учитељице за музику и француски језик.) Има даље једна школа са два разреда код алмашке цркве, једна така код јовановске цркве и једна на алмашком гробљу, свуда по 1 учитељ. На Клиси (салашима) има једна школа са 1 учитељем и 6 разреда. Као што се види 22 разреда школска са 12 учитеља и 1 учитељицом за ручни женски рад. На ове школе троши се годишње 10.368 фр. 30 нов. Од чега 9000 фор. политична, а 1368 фр. 30 н. црквена општина подмирују. Општина црквена завела је уз ову основну народ. школу и воћарску башту, где има већ до 3000 комада облагорођеног воћа; а крај тога набавила је ова општина и три кошнице, (које се ове школ. године умножиле на 5,) на којима се деца школска обучавају практичном кованлуку. — Месни школ. одбор с одобрењем своје општине завео је неке извесне таксе за пратње погребске кад се деца школска на те позивају. Ако се цео разред школски позива, плаћа се 5 фр. Од тога иде учитељу, који с децом иде 2 фр. а 3 фр. иде у школски фонд. Кад се мање деце и без учитеља траже: онда се наплаћује за свако дете 10 нов., и то све одлази у школски фонд. Овај поступак је унео у школски фонд за 3 године преко 600 фр. — За идућу је годину то преиначено. Одредиће се за пратњу само старија деца чији родитељи то дозволе, такса ће за известан број деце бити с 1 фр. већа од 5 фр., ал ће трећина од тога ићи на одело и књиге оне деце, што буду дужности ове вршила. Тако ће и деца отуда имати хасне, а неће бити тужаба од родитеља да им се деца повлаче сваки час зими на пратње, па навлаче ове и оне болести отуда, с чим се млоги правдали, особито од отменији, да за то дају децу своју у туђе школе, што ће тамо мирнији бити од оваких неприлика. — За ову идућу школ. годину даровала

је овдашња срп. задруга за међусобно помагање и штедњу на одело сиромашној школској деци 200 фор.; општина даје на то и књиге 100 фр.; има осим тога скупљено од „банкета“ Милетићевог 62 фр. 50 н. на исту цел, а чујемо, да ће и овдашња срп. занатлијска задруга на исте цели дати 30—40 фр., те тако су изгледи повољнији идуће школ. 1880 1 године за посету школску. (А. В.)

(*Школска књижевност.*) Дође нам жељно очекивана „Читанка за други разред српске народне школе одобрена од црквено-народног школског савета.“ Цена 24 новч. У Новоме Саду издање штампарије А. Пајевића 1880. Читанка је тврдо укоричена и као што је нашим читаоцима познато иста је дело нашег велезаслужног Дра Ђ. Натошевића. — Добисмо и „Мађарско језикословље у практичним примерима. По наставном плану вис. министарства просвете од 29. јуна 1879. За српске основне школе удесио Јован Илијић, управ. учитељ. I. свеска — за II. разред. Издање књижаре Луке Јоцића и друга, у Новом-Саду 1881. — Већ на завршетку листа стиже нам „Земљопис за српске народне школе у Угарској по најновијим мађарским изворима израђен. *Друго поправљено издање са сликама.* Панчево 1881. Наклада књижаре браће Јовановића.“ Познато ово дело, које је школски савет препоручио за школску књигу, обогаћено је у другом издању са више слика, ко е су све чисто и јасно израђене. Већ прво издање овог земљописа било је лепо примљено у школским круговима, друго ово издање задовољиће за извесно још већма. Цена је земљопису 40 н. – Иста књижара браће Јовановића у Панчеву, којој има наша школска књижевност већ тако много да захвали, издала је почетком ове школске године, још и ова дела: „Мала свештена историја за српске народне школе (цена 6 н.). „Из часослова оупражненије чтенји церковних книг к оупотребленију в народних оучилишчах“ (цена 9 н.) и „Апостоли и јеванђеља недељна и празнична преко целе године српски превео † Платон Атанацковић, бив. епископ правосл. источне цркве у богоспасајемој епархији бачкој. *Превод на ново прегледан и исправљен*“ (цена 75 н.) — Најпосле добисмо још и „Упуство за наставу у рачуну у народној школи. II. књига (1—100) за други разред српско-народних школа по Ернсту Хенчлу израдио Аркадије Вуковић, учитељ. Нови-Сад 1880. Издање браће М. Поповића.“ (I. књига овог дела приказана је у 11. броју овог листа.)

(*Чутурилове писанке 1—5,*) које смо приказали у 2. броју, могу се усљед одписа високе ц. кр. генералне команде у

Загребу од 20. јула 1880., бр. 2150 употребљавати у свима народним школама у бившој војничкој крајини. Обраћајући пажњу гг. учитеља у војничкој крајнин на тај одпис, додајемо уједно, да је поменуте писанке издала књижара A. Pichler's Wittwe & Sohn у Бечу, преко које их ваља наручити.

(*Квинквенали учитеља у Тројединци.*) Како у смислу закона са 1. октобром 1880. настаје за гдекоје учитеље „пучких учиона“ уживање једнога петогодишњега доплатка, то је земаљска влада под 24. септ. издала наредбу, како се има поступати том приликом. Петогодишњи доплатак припада само оним учитељима, који су пет година непрекидно и *успешно* службовали. Ни један учитељ нема дакле апсолутнога права на исти, већ ће се ти доплатци давати само оним учитељима, за које буде доказано, да им је службовање учитељско било *успешно* и непрекидно. Како о том имају своју реч (наиме и о моралном, друштвеном и политичном понашању) да кажу општински школски одбор, кр. школско надзорништво, кр. поджупанија и најпосле земаљска влада, то се бојати, да прâво на квинквенале не постане илузорно за многе учитеље. Ни то није знак велике наклоности према учитељству, што је горња наредба издана истом 6 дана пре рока, кад треба учитељи већ да ступе у уживање доплатка, дакле и који га добију, неће га добити, кад је требало.

(*Сомборска црквена општина*) на издржавање својих српских вероисповедних народних школа' прима од грађанске општине сомборске годишње 14.280 фр. и овим новцем издржава 5 школа у вароши и 7 на салашима, у којима дела 13 учитеља, 2 учитељице и 1 катихета. На издржавање своје српске више девојачке школе троши иста црквена општина из свог просветног фонда годишње 3590 ф. — и тако свега на просветне цели издаје она 17.870 ф. Осим тога иста општина оправља и у добром стању држи здање срп. учитељске школе сомборске и прилаже овоме заводу 300 ф. годишње.

(*Четврта учитељска скупштина шајкашког округа*) сазвана је за 1. окт. о. г. у Жабаљ.

(*Просветни савет у Србији*) изабрао је нарочити одбор, да му поднесе извештај о преображају средњих школа. Из извештаја тог одбора видимо, да исти одмах у почетку помиње, да ваља добро разликовати између основних школа варошких и сеоских. Прве су општинске, приступачније деци и по рђаву времену, родитељи радије дају децу у школу, деца могу остати у школи више година, да изуче не само писати, читати и рачунати,

него и друга потребна и корисна знања за занатлију или трговца. На против, по селима често је врло далеко до школе, деца требају родитељима за понеке радове пољске привреде, с тога би ту ваљало сложити начело опште просвете са интересима родитељским и захтевима дечијега здравља. Ту би се можда могло препоручити: прво школска година од 7 зимских месеци као у Америци; друго, сеоска деца да пођу у школу од 9 година, и да је сврше са 11., за тим да дође продужено недељно учење; треће, да се место садашње већином теоријске земљоделско-шумарске школе, заведу окружне чисто практичне пољопривредне школе од године дана, у којима би дечаци из ратарства, вртарства, виноградарства, шумарства, радње око дувана, сточарства, пчеларства и свиларства — само оно учили на бољи и савршенији начин обрађивати, а уједно и практично радили, што се обично у њиховим окрузима ради или може радити. Таке пољопривредне школе, са једним само практичним учитељем и радником, неби управо ништа друго биле, до мале угледне економије на каквом државном, манастирском, општинском или и приватном добру. И деца и учитељ издржавали би се из заједничке зараде. Одбор мисли, да потребу, практичност и корист таких школа за $^{9}/_{10}$ нашега сеоског становништа не треба доказивати; довољна је сама напомена. — Даље одбор предлаже, да се у свима варошима и знатнијим местима установе *недељне занатлијске школе*, да се у неколико индустријских средишта земаљских мало по мало створе особите *занатлијске средње школе*, да се оснује у Београду *уметничко-занатлијска школа* у свези са *музејом за индустрију*, да се подигне једна особита *школа за занатлије металних заната*, једна школа *грађевинско-занатлијска, ткачка школа за женске* и још друге школе за разне гране индустрије.

(*Грађанска школа у Турч. Св. Мартину.*) Министар Трефорт послао је недавно у Турч. Св. Мартин секционог саветника Генци-ју, да са вароши води преговоре о оснивању грађанске школе. Али како би наставни језик у тој школи требао да буде искључиво мађарски, то варош Турч. Св. Мартин није са своје стране примила никакав предлог. Ипак се сад чује, да ће се поменути завод подићи о државном трошку.

(*Епископ мукачке унијатске дијецезе Пастељи*) издао је наредбу, да се свршени богослови његове дијецезе пре но што наступе парохијално звање имају подврћи испиту, на ком треба да покажу, да познају законе, нормалије, владине и епископатске наредбе, које се односе на основну наставу. Уједно је

исти епископ основао у свом семеништу у Унгвару катедру за методику основне наставе.

(*Кардинал арцибискуп Хајналд*) поклонио је за потпору 51 приправника калочке препарандије 5150 ф.

(*Једна од највеличанственијих заклада.*) Кад је недавно Њ. ц. кр. апостолско Величанство Фрања Јосиф I. походио Галичку, био је и у Дрховицу, где је прегледао закладу грофа Скарбека. Галички гроф Станислав Скарбек оставио је све своје имање, којег је вредност прелазила три милиона, да се отуд оснује завод за сирочад обојега пола, у ком се мушка деца настављају за занатлије а женска за господарство. Зграда за тај завод свршена је истом пре три године, зидана је на „глагољ“ и кошта 532.000 ф. Види се већ из далека са жељезнице. У заводу је нашао монарх највећи ред и чистоту. Около 400 деце нађоше ту склониште, а годишње се троши до 100.000 ф. Величанствена ова заклада може дакле достојно стати упоред уз закладе Американца Пибоди-ја.

(*Шведски краљ на учитељској скупштини.*) Четврта општа учитељска скупштина нордичких учитеља била је у Штокхолму од 10. до 13. авг. т. г. Учесника је било на 5000, и то учитеља народних, реалних, гимназијалних школа и универзитета, проповедника, лечника, чиновника и др., мушкиње и женскиње, из Шведске, Норвешке, Данске и Чудске. Кад је скупштина отворена, проговорио је сâм шведски краљ учитељству ову беседу: „Нордички мужеви и жене! Како нећу моћи са сваким од вас да се лично поразговорим, то се радујем, што могу овде свима укупно да прословим и да вам кажем, како високо ценим циљ вашега рада — просвету. Ширећи просвету, гоните незнање, лаж и предрасуде, које напредују само у тами. Подижите зато буктињу просвете, којом не просвећујете само своје питомце, него осветљавате и будућност. Али чувајте оне, који су вам поверени од блудња и погрешних назора, који одводе на странпутицу; водите их напред, водите их висини, с које звезде топлу светлост правде шаљу целом човечанству; а опоминући их, да иду напред, показујте им уједно и пут. Нордички мужеви и жене, примите захвалност мога срца!“ — Ово су предмети, о којима је скупштина расправљала: Васпитна задаћа школе; образовање учитељства народних школа; положај учитељства; уплив школе на развитак хришћанског живота; очигледна настава; важност ручног рада у школи; важност немачког, француског и енглеског језика у вишим школама; о трајању ферија у нордичким школама; важност недељних школа; чување животиња; природне

науке у народним школама; о настајању око изучавања литерарне историје.

(*О јубиларној прослави белгијске независности,*) која је обдржавана 21. јула о. г. добили су 20 учитеља и неколико учитељица народних школа највећи белгијски орден т. ј. Леполдов.

КЊИЖЕВНИ ПРИКАЗИ.

32. *Домаће животиње.* Ручна књига за учитеље основних школа приредио *Мита Нешковић* учитељ. У Сомбору, издање књижаре Мил. Каракашевића. 1880. С. 99. Цена 1 динар, или 50 нов.

Дело ово ставило је себи исту задаћу као и „Упутство к предавању познавања природе“ од Симеуна Коњевића, које смо приказали нашим читаоцима у 7. броју овога листа. И једно и друго радо би, да буде учитељима основних школа кажипут за наставу у природопису. Али како је г. Нешковић поставио себи скромнију циљ, то се мора признати, да му је посао боље испао за руком, него г. Коњевићу. Ипак се мора и њему пребацити, да је покупио материјал за своју књигу гдегод га је нашао и како га је год нашао без критичког разбора.

На с. 28. помињу се неке „дебелорепе овце,“ којих да има у Арапској и у јужној Африци. По опису (веома застарелом и нетачном) судим, да је та „дебелорепа овца“ Ovis Aries steatopyga Pallas. Али домовина тој овци су степе југоисточне Европе и целе средње Азије. Узгред да додам, да дебео реп те овце зову Бурјати, па по њима и Руси „курдјук.“ Маст у том репу има кус као и гушчија маст. У Сибиру је не само уређеници, него и Руси врло радо једу.

На с. 76. 77. реч је о голубовима, „који се *некад* употребљаваху за пренашање писама,“ а г. писац вели, да се „*сад* ти голубови већ неупотребљују тако, нарочито од како је пронађен *телеграм*“ (sic!) И у том пункту је г. Нешковић рђаво извештен. За опсаде Париза г. 1870—71 употребљавани су те како голубови за писмоноше. Од тог доба поклања им се опет особито у војничким круговима велика пажња. У самој Белгији, у којој гајење „поштанских“ голубова највећма цвета, постоје сад око 1000 задруга, које те голубове држе и негују. Задруге те организоване су по једном плану и међу собом су у вези. „Трке голубова“ потпомажу тамо премијама како општине и корпорације, тако и држава.

Поменуте нетачности могао је г. писац лако да обиђе, да није те ствари ни помињао у свом делу, у ком им по мњењу пот-

писанога није место. Таких ствари има још више. Који ће учитељ сматрати за нужно, да учи у основној школи, како се „кастрирају“ петлови (с. 72), па још да наводи онако значајно „*оне*“ болове. Сувише је отегнута и нега гусака. Ту (с. 84) читамо, „да се од гушчије масти прави уље за салату.“ Процедура та обавља се у некој великој „тегли“ на ватри. Кад се тегла с ватре скине, „из ње се све оточи у стаклета, *те се остави на сунце да се дестилира*.“ Врло би интересантно било, да чујемо, како представља себи г. Непковић то „дестилирање.“

Много би више дело добило, да је његов писац уместо на пикантерије обратио већу пажњу логици мисли и израза. Онда неби читали на с. 64. за сисаре и на с. 90. за птице, да се „зову и *кичмењаци*,“ јер „имају *ртењачне* кости,“ нити на с. 73., да ћурке гутају „*шљунак*, па и само *камење*,“ нити би као на с. 83. младе „*гуске*“ биле „*пачићи*,“ нити би слушали (с. 90), да се „све тице ране или биљем или *другим* ситним животињама.“ Дакле је биље ситна животиња! На с. 93. читамо, да сисари имају „по четири ноге (*домаће*).“ Јамачно је г. писац помишљајући на мајмуне (ако и без основа) хтео ту да каже, да домаћи сисари имају по четир ноге, али по вези речи излази, да постоји нека особита врста ногу: домаће ноге. На с. 57. прича, да човек, ког бесан пас уједе, побесни, па је „доказано, да се тада *ничим* излечити не да. *С тога, у томе случају треба с места наћи лекара.*“ Зашто, кад нема лека? По гдекојим местима излази као да је „во“ засебна животињска врста, а на с. 42. стоји, да свинче има „бураг.“

Иначе пише г. писац доста јасно — кад пази.

На неколико места позива г. писац читаоца између заграда, да ово или оно растумачи н. пр. шта је зоолошка башта? (С. 37.) Али ми мислимо, да читалац има права, да захтева то тумачење од писца.

Дело се свршује са неколико „приповетчица из живота животиња.“ Г. писац вели за те приповетке: „Шта ш њима ваља да се постигне, познато је сваком.“ Сумњамо, да је то сваком познато. Приповетке те не истичу се ни садржајем ни стилом („пастирче“ с. 95. је „заишао“ и „ишибао“), те је тешко погодити, какву им вредност г. писац приписује. М. Петровић.

РАЗНО.

(*Годишња скупштина „Матице српске“*) била је 8. септ. у Новоме Саду. Као лепу појаву бележимо, да је у истој учествовало и много чланова са стране. Међу осталим књижевним делима на-

грађено је и дело дра Војислава Бакића „Поуке о васпитању деце у родитељској кући“ са 50 дуката из фонда Терезије пл. Остојићке.

(*Платонеумски одбор*) држао је 21. септ. своју седницу, у којој су штипендије по 50 ф. подарене приправнику II. разр. Јовану Сивчеву из Кикинде, приправницима I. разр. Јовану Антићу из Рибице и Љубомиру Лотићу из Кикинде и приправници 1. разр. Анастасији Антонијевића из Мраморка. Припр. II. разр. Милошу Бандићу из Кикинде повишена је штипендија на 60 фр.

(*Књижевност.*) Добисмо „Nikole Tommasea savjeti mladeži. Preveo Božo Korlaet c. kr. školski nadzornik u Spljetu. U Zagrebu nakladom knjižare Mučnjak i Senftleben. 1880.“ Дело ово прештампано је из „Hrvatskog učitelja.“ Као већина дела Томазеових одликује се и ово дубоком религиозношћу. — Г. Јован Ђуричић Биорац трговац у Руми позива на претплату на прву књигу „Историје војничке крајине од Фр. Ваничека“, коју је с немачког на српски превео Јустин Милан Шимић. У књизи ће бити 30 табака, а стаје 2 ф. Хвала г. Ђуричићу, што се подухватио тог родољубивог подузећа, а надамо се, да ће превод бити бољи него у првој свесци, која је до сад изашла.

(*„Привреда.“*) Под тим насловом покреће штампарија А. Пајевића у Н. Саду од 1. октобра о. г. нов економски лист, који ће излазити сваког 1. и 15. у месецу на највећем формату осмине. „Привреда“ стаје 3 ф. на целу годину, а 80 н. до краја децембра о. г. Лист тај уређиваће Игњат В. Бурјан, главни надзорник срп. нар. црквен. добара и проф. Јован Живановић. Поред њих радиће на листу Др. Ђорђе Натошевић (воћарство), Стева Симоновић кр. културни саветник (виноградарство) и Јован К. Борјановић, управитељ „Геданке“ (вртарство).

(*Министрова кћи учитељица!*) Млађа кћи садањег председника енглеског министарства мис Хелена Гледстон дала је младом женском свету у Енглеској веома узорит пример. Она је недавно положила прописане испите, па се сад вратила у Неронхам-колег, у ком се учила, да тамо прими место секретарице. Кћи првога министра поднастојатељка у пансионату! Мали овај догађај направиће велику сензацију међу младим дамама, али он подиже и углед сиротих пансионатских учитељица и неби било згорег, кад би и друге отмене госпођице увиделе, да би без повреде свог достојанства могле исто да чине што кћи првога министра!

(*Издање библије на руском језику.*) Пре две године изишла је по благослову св. синода први пут подпуна библија на руском језику. Више свештенство руско увидило је, да је народу тешко подпуно разумети књиге св. писма, и да многи с тога или нечитају

св. писмо или га читају по преводима, што издаде на свет туђе друштво, па с тога је 1856. године доконано у св. синоду да се предузме под надзором самога синода превађање најпре новога а затим старога завета, али не за употребленье у цркви, у којој остаје и на даље црквено-славенски текст библије у подпуној својој важности и праву, него само зарад домаћег употребленья и као спомоћно средство за разумеваньe правога смисла св. писма. Дело је ово за 20 година свршено и сада је подпуна библија са благословом св. синода на руском језику издата у 24.000 примерака, а спрема се већ и друго издање у исто толико примерака. Највише су се око овог дела трудили петроградски митрополит Исидор и дворски протопресвитер Бажанов, од којих је првога цар наградио дивно украшеном митром с крстом на њојзи, а другога напрсним крстом с драгоцјеним украсима на златном ланцу. — Распространење св. писма у народу руском послужиће за њега као обилати извор духовне просвете и напредка у вјери и у врлинама (Церковни вјестник.)

ПРОМЕНЕ У ШКОЛСТВУ.

Свршени приправници Јован Јанић и Александар Јанковић постављени су за учитеље у Надаљу, Михаило Кузмановић за учитеља у Бршадину, а свршн. приправник Душан Пајташев изабран је за учитеља у Башахиду. За учитељицу у Темишвару изабрана је свршн. приправница Милица Ђомпарића, а у Беодри свршена приправница Софија П. Печановића. Свршн. приправник Емилијан Нинковић постављен је за пр. учитеља у Лединци. Учитељ у Мостару Јован Шестановић изабран је за учитеља у Ливну, а учитељ у Јабуци Никола Тајшановић и свршени приправник Светозар Арсенијевић за учитеље у Сарајеву. За учитељицу у Ђурђеву постављена је Милеса Брадваровића.

УПРАЖЊЕНА УЧИТЕЉСКА МЕСТА.

— Тражи се супленткиња за вероисповедну школу у Ст. Паланци. Плата је 250 ф. Молбенице се шаљу Николи Стојаковићу, председнику школског одбора у Ст. Паланку.

— Поново се тражи учитељ у Хрњакови, тамиш. међа. Плата је 131 ф. 50 нв., 25 кибла жита и толико кукуруза, 8 хв. дрва, 4 ланца сенокоса, у име писарине 5 ф., за послугу 12 ф. и слободан стан. Захтева се знање и романског језика. Рок до 15. нов. Молбенице се шаљу срп. правосл.-црквеној општини у Хрњаково посл. пошта Rekás.

ЈАВНА КОРЕСПОНДЕНЦИЈА.

Сл. општини у Сенти. 2. и 3. броја нема, за то сте добили у своје време „Основе хемије.“ — Сл. српској читаоници у Панчеву. Послату 1 фор. рачунаћемо у претилату за идућу годину, јер сте већ претилаћени за целу год. 1880. — Г. М. Нешковићу у Б. Цркви. За овај број стило касно, изићи ће у идућем броју. — Г. Матићу у Н.-Сад. Читаоница се није претилатила за посл. тречину, тој је лист обустављен. Сад шосласмо, али молимо за претилату.

Издаје и уређује: НИКОЛА Ђ. ВУКИЋЕВИЋ.

Штампа Ф. Битерман.

ШКОЛСКИ ЛИСТ.

Бр. 20. У Сомбору 15. октобра 1880. Год. XII.

„ШКОЛСКИ ЛИСТ“ излази сваког 1. и 15. у месецу. Претплата је за целу годину 3 ф., за 4 месеца 1 ф. а за Србију 8 динара годишње. Учитељи, који имају мању плату од 300 ф., богослови и приправници добијају лист у пола цене. Дописи и претплата шаљу се: Уредништу *„Школског листа“* у Сомбор.

РЕЧЕНИЦА ПО НАУЦИ СТЈУАРТА МИЉА.

Од. Ем. Мк.

Реченица је део говора, у ком се исказује нешто о нечем. Што се исказује, то је прирок. О чем у реченици говори прирок, то је подмет. Пример: Неколицина ђака из мога разреда купали су се јуче под мостом. Шта је то, о чем се у тој реченици говори? Је ли подмет сâмо реч „неколицина?“ Говорим ли ја само о „неколицини?“ Не! Говорим о „неколицини ђака“. Говорим ли о неколицини ђака у опште? Не, говорим о неколицини ђака из разреда. Из ма којег разреда? Не, из мога разреда. Дакле о чему говорим у тој реченици? О неколицини ђака из мога разреда. На кога се односи суд о јучерањем купању под мостом? На никога другог него на: неколицину ђака из мога разреда. Шта је дакле подмет по одредби о подмету у тој реченици? „Неколицина ђака из мога разреда“. — Шта је прирок по одредби о прироку? Оно, што се о подмету исказује. Шта се ту исказује о подмету? Да су се купали. Сâмо то? Не, да су се купали јуче под мостом. Прирок је: „купали су се јуче под мостом“.

Граматика, која при том иде за извесном цељи и има за то не мало дидактичких разлога, сматра оно за подмет, што је управо главна чест подмета и оно

за прирок, што је главна чест прирока. — Реченица је речима исказан суд. Ипак то није потпуно истина. Реченица је гдекад више. Него је то од чести истина. Упоредимо реченице са судом.

1. *Проста реченица.* Ђак пише. Пас лаје. Ружа спада међу ружичнице. У првој је реченици изостављено *неки* (ђак) или *тај* (ђак). У другој реченици изостављено је *тај* или *сваки* или *гдекоји.* Неко суди: сваки пас лаје, а заборавља изнимке. Други суди: гдекоји пас лаје, сећајући се на болесне псе, који не лају. Неко суди: сваки пас лаје, а мисли: сваки пас има подобност лајања. Други суди, да пас не лаје увек и непрестано и зато вели: гдекоји пас лаје. Ружа спада међу ружичнице — знамо, да се ту мисли свака ружа. Проста реченица не исказује обично суд мисли потпуно.

2. *Разграната или раширена проста реченица* може потпуно да изрази суд, ако је означен обим подмета (код опште именице; код особне не треба га означити). Обично — мерило је управо произвољно — сматрамо суд за потпун, кад је обим подмета (у логичком смислу) одређен. — Проста реченица је само тада потпуно речима исказани суд, кад је подмет или особна именица или кад заступа особну именицу н. пр. Павле је болестан. Здрав сам (ту је подмет *ја*, писац тога чланка).

3. *Сложене независне реченице.* Павле пише, а Марија чита. По Стјуарту Миљу заступа та реченица ове три реченице: 1. Павле пише, 2. Марија чита, 3. судови ти имају се узети за случене, упоређене, спојене. Така реченица заступа дакле три суда.

4. *Сложене независне супротне реченице.* Павле пише, али Марија чита. Та реченица застуна по Ст. Миљу ова четири суда: 1. Павле пише, 2. Марија чита, 3. та два суда су међу собом упоређена и 4. међу оба нађено је нешто несугласно (спор — нека

противност). Праве везе деле се најбоље у две групе: 1. у супротне и 2. у везујуће. Свака друга права веза може се mutatis mutandis можда увек заменити или везом везујућом или супротном.

5. *Сложена скраћена реченица.* Св. Петар и св. Јаков проповедали су у Јерусалиму и у Галилеји. Овде имамо: 1. св. Петар проповедао је у Јерусалиму, 2. св. Петар проповедао је у Галилеји; 3. св. Јаков проповедао је у Јерусалиму, 4. св. Јаков проповедао је у Галилеји. (5. Сви ти судови се спајају). Везе *а, и, али* и све друге сличне везе су скраћене речи — врста брахпологије, а свака од њих скрива — цео суд.

6. *Сложена скраћена рвченица са супротном везом у прироку :* Мој отац се или шета или седи код куће. Овде имамо: Или се мој отац шета или седи код куће. Друкчије: ако је мој отац код куће, онда се мој отац не шета; ако се мој отац шета, онда мој отац није код куће. То је пример за растављајући суд. Види се, да је то управо условни суд, растављајући судови могу се дакле заменити условним судовима. То не важи само онда, кад се раставља у приоку, него и у подмету. — Ил је била квочка пре или јаје. — 1. Квочка је била пре, дакле отуд: јаје није било пре, 2. јаје је било пре, отуд: квочка није била пре. Ту имамо облик хипотетичких судова.

7. *Условна реченица.* Ако је А, онда је Б. — — Чудновато! Наше логике тврде, да се сваки суд, и који није услован, даје превести у истоважећи условни суд. Вила је горски дух. Дакле би било: ако је вила, онда је горски дух. Али Стјуарт Миљ види и у условном суду врсту категоричких судова. Суд: ако је А, онда је Б, њему је скраћење овог суда: Суд *је Б.* нужна је посљедица суда *је А.*

Разлика између категоричког и хипотетичког суда није дакле тако велика, као што се чини на први

поглед. И у једном и у другом казује се пресуда о подмету. Али условни суд је суд, који се односи на суд, подмет тога суда је суд. Та особина не припада само хипотетичком суду. У погледу судова имамо још друге врсте сентенција. Суд има као и друге ствари своје знакове (атрибуте). Знак исказан условним судом о суду у подмету ово је: да је подмет (суд о Б) посљедак другога суда (суда о А). То је један од многих атрибута, који се могу исказати о суду. Може се рећи: Суд: „цело је веће него поједине његове чести“, математичка је аксиома. Свети Дух произлази једино од Бога Оца, догма је православне цркве. Науку о божанском прâву краљева оборио је парламенат у револуцији. У свакој тој реченици је подмет ономе, што се каже, цео суд. Они разни искази односе се на *суд:* „цело је веће него поједине чести“, на *суд:* „Свети Дух произлази једино од Бога Оца“, на *суд*: „краљеви имају прâво од Бога“.

8. *Сложене подређене реченице.* Споредна реченица у подмету није ипак суд, о ком се говори. Споредном реченицом у подмету означује се особа или ствар (или и ред особа и ствари), о којој се нешто казује. Ко је створио свет, зове се творац света. Не суд: ко је створио свет, зове се ту творцем света, него се тим означује особа, извесно биће. То је разлика! Напред смо имали категоричке судове и подмет је био суд. И овде је подмет суд — каже граматичар, али логичар додаје: подмет у пренесеном смислу. Реч је знамење појма, али појам нас одмах упућује правом стазом на свој предмет. Подмет у пренесеном, граматичком смислу је реч. Подмет у смислу логичком је појам. Подмет у потпуном, неограниченом, практичком смислу је особа или ствар, која се означује. Тако и одредба. Одредба у смислу граматике: то је реч или скуп речи. У смислу логике је то појам или скуп појмова. У практичком, истинском, потпуном смислу то

су спољашњи знаци, које означујемо на подмету (или и неозначујемо), о којима мислимо и говоримо, одређујући њихов положај к предмету, о ком је реч у подмету. — Све подређене реченице, означујући подмет, означују и јесу логичке чести (знаци) подмета. Тако и све подређене реченице, које се односе на одредбу, знаци су једине пресуде. Можда би се ту дала наћи и каква изнимка. Али реч је о правилу. — Човек, који верује, биће спасен. Шта је ту подмет? Човек, који верује. Ићи ћу, кад престане киша. Исто тако: ићи ћу по киши. Подмет: ја. Шта кажем о себи? Да ћу ићи по киши. „Ићи ћу по киши“ прирок је. Кад ме боле глава, не читам. Шта се каже о подмету? Шта кажем о себи? Да не читам, кад имам главобољу. Цело је то прирок и т. д.

Нисам прошао све реченице, нисам прошао све судове. Задовољио сам се, да кашем оно, што ми дође у памет о реченици, кад сам читао 4. главу прве књиге у логици Стјуарта Миља*.) Остадох на овом намерно, нехтедох тврдити што друго, већ само оно, што ми се видело да је нужно. Наклоњени читалац нека премишља даље сам. (Posel z Budče).

ИЗ ШКОЛСКИХ УРЕДАБА.

У школским уредбама по Немачкој налазе се између осталих и ова здравствена наређења, на која наше учитеље и местне школске одборе позорне чинимо.

а) Рад светлости: да се на школским собама отвори што више и што већих и што виших прозора, и то само с једне, с јужне и најслободније стране, — да се седишта тако ставе, да светлост деци с леве руке долази, а више ни с које стране, — да се прозори, када би кроз који падала зрака сунчана деци на артије и књиге платном застру; — да се табле као и дуварске таблице и слике тако према прозори ставе, да присен не пада с њих деци на очи.

*) По Ц. С. Миљу „и другим најновијим и најбољим писцима“ израдио је А. Васиљевић своју логику, која је изашла издањем и штампом државне штампарије у Београду г. 1873. У.

б.) Рад ваздуха: да се на школске собе рад вентилације поставе удесне справе; — да се иза сваког школског часа на четврт сата пусте деца и зими на поље, да се разоноде, а међу тим, да се школске собе проветре и то на широм отворене све прозоре и врата; ал' и кадгод погода допушта, да се држе школске собе непрестано отворене; — да се пукотине и клатови између дасака на патосу одмах лепом замажу, да не може прашина под патос падати, ни испод патоса дизати се; исто тако да се чува собњи ваздух од дима с пукотина на пећи; — и да се школска соба сваки дан мокром тестерином очисти, а за тим трпезе и столице и прозори мокром крпом утару.

в) Ради топлоте: да свака школа има термометар за мерило топлоте, и да зими никада не буде топлија од 14° R; да се око сваке особито гвоздене пећи дигне за висину пећи дрвени дувар као заклон, да не може јара на децу ударати; а чим топлота на њу пређе 14° R одмах да престане грејање, и да се држе школске собе широм отворене.

Учитељи да пазе: да деца при писању и читању не приносе очи артији ни књизи ближе од 30 центимет. или за добру стопу или за 1½ педи; — да забране деци вуцарати књиге и артије у школу и кући, које за онај мах не требају, него да носе само оно, што морају собом имати, и то да не носе под пазухом, ни у торбици о левом ил десном рамену, него преко среде леђа.

Закрађује се учитељима, децу осим другог тучења: ћушати, за врат, у леђа ил другче гурати, по прстима тући, и осуђивати на дуго стојање или клечање; — закрађује се оптерећивање деце многим домаћим особито писаћим задаћама; и да се никад не пусте деца из школе кући, ако је на њу мећава ил олујина ил пљусак, докле не пређе.

Учитељи строго да пазе, и децу да науче, да болешћу заражено дете ни једно у школу не дође, ни да се из болесних кућа здрава деца са другом здравом децом ни на улици не састају;

Уопште да учитељи упознају децу с условима здравља, и да не пропусте ни једне прилике децу у томе поучавати, разговарати се, препитивати их, и пазити да та правила сви држе.

* *

ШКОЛСКЕ ВЕСТИ.

(*Школе у нишком округу пре ослобођења.*) У лесковачкој нахији било је 18 школа, а у нишкој 7. У првој нахији било

је 22, у другој 9 учитеља. Распореда или некога плана није било у тим школама. Сваки учитељ казивао је својим ђацима оно, што је знао и то онако, како су њему казивали његови учитељи. Већина учитеља изучилм су само основну школу у Лесковцу, а по неки је свршио само коју сеоску школу. У Лесковцу је било учитеља, који су се учили у београдској богословији или у гимназији у Србији. Школе су биле већином у каквој собици црквене куће. Оне нису биле самосталне установе, него су постојале као црквенска задужбина. Сва настава била је ограничена на оно знање, које је цркви требало: часловац, псалтир и црквено појање. Спремање за свећенички позив као да је била једина циљ школе. Уз то је требала школа да спреми трговце, који ће умети да забележе, шта им ко дугује. Материјално стање учитеља зависило је од цркве и добре воље општине. Највећу плату имали су лесковачки учитељи, 120 дуката на годину. Али је било и плате од 10 дуката на годину. У свима сеоским школама нишке нахије вршили су учитељску дужност општински писари уз своју главну писарску дужност. У сеоским школама није било никаква намештаја. — По ослобођењу многи од старих учитеља сами су се одрекли свог посла, јер су увидели, да немају довољно спреме. Ове године послати су у Ниш нови учитељи и то одлични питомци учитељске школе у Београду. Јавне женске школе није нигде било пре ослобођења, а сада има три и то у Нишу, Лесковцу и Власотинцима. У целоме округу има сада још само 4 учитеља, који нису учили више од основне школе. (Пр. Гл.)

(*Којом мером мериш, том ће ти се одмерити.*) Читаоцима нашим биће познато, да је недавно министар Трефорт захтевао окружницом, да се напусте све вероисповедне правне академије у Угарској. Јегарски арцибискуп Јосиф Шамаша, који је на гласу као велики учењак, управио је усљед тога „отворено писмо“ министру Трефорту, у ком навађа дугачак низ различних које социјалних које научних разлога, који се противе укидању правних академија. Најпосле изјављује, да он није вољан, да напусти јегарски лицеј, који под његовом управом стоји и већ подруго столеће са успехом дела. Уз то критикује арцибискуп са много сарказма целу наставну политику угарске владе, те пита, стоје ли можда школе, што их издржава држава и пештанско свеучилиште на висини времена?

(*Штипендије за приправнике родом из Босне.*) Катарина Д. Јовановићка из Илока оставила је била г. 1873. суму од 1525 дуката као главницу, од које ће Васа Пелагић, некадањи

архимандрит у Босни, примати камату, догод узживи. После смрти његове имала би се отуд по гласу тестамента основати препарандија за српске учитеље у Босни. Док се та препарандија не подигне, остаје заклада иста под руковањем „Матице српске," која ће за речену цељ хранити главницу и прикупљати камату и половину употребити на приправнике у Босни. Али Васа Пелагић одрекао се већ г. 1874. доживотног уживања прихода од поменуте главнице у корист српским приправницима из Босне, који ће се на препарандији у Сомбору за учитеље у Босни изображавати и то тако, да се за његова живота цела камата издаје на ту цељ. Од остављене главнице могла је међутим „Матица" да добије само 743 дуката, којом сумом она као фондом Катарине Д. Јовановићке рукује. Како фонд тај показује сада сувишак од 198 фр., то је „Матица" у скупштини својој од 6. септ. решила, да се за сада оснује једна штипендија од 150 фр. за приправнике родом из Босне, који ће слушати приправничке науке у Сомбору.

(*У будимској епархији*) има 61 црквена општина, од којих 48 имају по једну народну школу. За школу способне деце има од 6—15 година 2365, од којих је полазило 1399 основну, 618 повторну школу, 13 више школе, а 335 није никако ни ишло у школу. У епархији има 44 учитеља, у 4 општине нема учитеља; од ових имају 16 декрете, од осталих су 28 оспособљени по старом начину и то 15 су свршили препарандију, а осталих 13 не. Главна је невоља, што многе општине још нису у стању да плаћају своје учитеље по шк. уредби од г. 1872.

(*У београдској богословији*) постављен је, како јавља „Хр. Вес.," за наставника синђел Фирмилијан, који је довршио овога лета на острву Халки у Грчкој своје духовно образовање и са степеном магистарским дошао натраг у домовину. Ово дана држао је већ приступно предавање из догматике и омилитике.

(*Школске штедионице.*) Скупштина учитеља из источне Пруске закључила је, да школске штедионице не смеју нипошто бити обавезне: 1. Што не испуњују оно, што обећавају, 2. Што су повод многим неповољностима, које могу веома убитачно да утичу на омладину и 3. што има и иначе доста начина и путева, да се деца привикну на штедњу.

(*Јефтина настава.*) У вароши Скалицу у Угарској постоји виша девојачка школа, у којој предају 11 учитеља, и то за — 24 ученице.

(*У конференцији доњоаустријских учитеља*) изнео је ин

шпектор Хилзенбек предлог, да учитељице, које ступе у брак, не могу даље учитељовати.

(*Женске полажу испит зрелости.*) Леонтина Хагемајер из Донауешингена, млада госпођица од 17 година, положила је на крају прошле школске године испит зрелости из свију гимназијалних предмета с најбољим успехом. Ово дана већао је и генерални конвенат угарских протестаната о том, да ли се могу женске пустити на испит зрелости. Начелно није ништа решено, али је конвенат дозволио, да Ана Рот, кћи дра Рота из Пожуна, може полагати испит зрелости.

(*Варош Берлин*) потрошила је прошле године на своје школе близу 7 милиона марака, а то је скоро седми део свију варошких прихода.

ПРИРОДНЕ НАУКЕ.

Фотофон.

Тек се одморисмо од узбуђења, што га произведоше телефон, микрофон а у најновије доба и фонофор претроградског лечника дра Вредена, а ево нам већ опет доносе северо-амерички листови извештаје о фотофону професора *Алвксандра Бела.* Беше ли већ чудновато, кад видесмо, како глас на крилима електричке снаге путује у даљину, а шта ћемо тек сад да кажемо, кад чујемо, да звук помоћу фотофона полази у свет на крилима светлости. Рецепат за то врло је прост: Помоћу једне сочивке рефлектује се светлост на једно огледалце, које се гласом човечијим или другим чим постави у стање трептања. У огледалу концентрована светлост однесе тада дотичне гласове или тонове даље, док их не прими у извесном растојању друго параболичко огледалс. У средини истога налази се комадић селена (елемент један, који по својим својствима веома личи сумпору). Кад светлост пролази кроз тај комадић селена, онда се понављају тонови, што их је светлост собом донела. Фотофон није дакле ништа друго него телефон, у ком глас односи огледало, а прима га комадић селена. Да је то збиља тако, о том се уверио славни изумелац телефона покушајем, што га је са неким г. Таинтнером правио између франклинове школе у Уешингтону и своје лабораторије у растојању од 213 метара. Кад је професор Бел наслонио ухо на телефон, чуо је разговетно ове речи: „Господин Бел, ако чујете, што говорим, дођите на прозор и машите својим шеширом". У својој лабораторији служио се Бел како електричком тако и светлошћу петролеумске лампе

и телеграфовао је на њиним зрацима артикуловане гласове. Најјасније тонове добијао је, кад је светлост пролазила кроз пробијен котур, који се брзо окретао. На месту примања чули су се тада музикални гласови, који се не могоше приметити на месту, где се котур налазио. И то је доказ, да тонове производи трептање. Бел је свом новом апарату давао већ најразличније форме и увек је доказано, да јачина звука промењује и светлост као пре електричку струју телефона. Нужно је само, да је огледало од еластичног материјала: Бел се служи посребреним глимером (или стаклом, што се употребљује под микроскопом).

Уздржавамо се од спекулација о значењу тог новог проналаска, који нас нехотично сећа на скаску о Мемновом стубу, који је одјекивао у сунчаној светлости. Ко може рећи, куда ће нас још довести тај проналазак! Али така дејства обарају сасвим прастари физикални појам „импондерабилија“, у које је бројана и светлост. Фотофон нам ето показује, да светлост може да обавља механичан рад.

КЊИЖЕВНИ ПРИКАЗИ.

33. *Систем земљодељске наставе* написао *П. Т. Тодоровић* агроном Београд 1880. 16° с. 52.

Писац ове мале брошуре побија мнење, да је за земљоделца довољна сâма практика и доказује, да практика и теорија морају бити у тесној вези, јер тек тако се постижу повољни резултати. Пошто је укратко изложио уређење „земљоделско-шумарске школе“ у Пожаревцу, предлаже, да се тај „за нас посве бескорисан“ завод укине, а уместо тога да се подижу *ратарске школе* — у сваком округу бар по једна. Школе те треба да су у савезу са имањем, те зато их ваља сместити по манастирским добрима, која ће држава секуларизирати. По мњу писца имале би ратарске школе три течаја: први за основе природно-математичких наука, други за општа употребна знања, а трећи за специјално проучавање појединих грана земљорадње. У њих би долазили младића између 14.—16. године, пошто по свршетку основне школе проведу неко време у практичком занимању са економијом. Да би се могли спремити учитељи за ратарске школе и управитељи већих добара предлаже писац, да се установи на великој школи у Београду земљоделски отсек, који би нолазили свршени гимназијалци или реалци са бар једногодишњом претходном практиком. Како је уређење земљоделске

наставе за наш народ од велике важности, то не сумњамо, да ће се предлози, који се износе у овој књижици, и од којих су неки достојни пажње, узети у обзир у позваним круговима.

34. *Немачки буквар*, за основне народне школе по разним изворима израдио *Стеван В. Поповић* епарх. школ. референат. Издање српске књижаре браће М. Поповића у Новоме Саду 1881.

Сва г. г. учитељи, који су морали да се муче са старим немачким букваром из бечке накладе, сагласиће се у том, да је потребно било, да добијемо нов немачки буквар. Да ли овај буквар г. Поповића одговара жељама учитељским и потреби школској, то ће моћи ваљано и праведно да пресуде они, који ће покушати, да га употребљују. Никако није довољно, да се овака књига само прочита, па да се о њој *повољан суд* изрече, јер тај може често да буде пренагљен, него је потребно да буквар (а то важи већином и за друге школске књиге) прође најпре кроз ватру праксе, те да се на тој окуша као и злато на огњу. То је разлог, из ког задржавамо за себе општи суд о овом новом буквару. Приметићемо само неке појединости. По овом буквару (с. 10) означавала би слова „ſ“ и „s“ два различна гласа, и то прво „з“, а друго „с“, дакле би читали „ſo“ = зо, „ſein“ = зајн, „los“ = лос, „ſauer“ = зауер, „las“ = лас и т. д., а то не стоји. За „ſt“ (с. 30) стоји, да је „шт“, за „ch“ (с. 31) да је „к“, дакле „Chriſt“ = кришт, „chriſtlich“ = криштлих, „Chriſtine“ = Криштине и т. д., а тако се не изговара нигде, где се лепо немачки говори. Није добро ни „chs“ = кс, јер би тада читали „окс, фукс, дакс“ и т. д., а не као што треба „охс, фухс, дахс.“ Штампарских грешака, које су често уједно и ортографске или граматичке, има толико, да постају у такој књизи права невоља. Тако видимо на с. 45. „Geh' mir aus den Wege!“, на с. 50. “ein Glaß mit friſchen Waſſer“, на с. 57. “Ueber die Erde iſt Luft“ и „damit wir auch in Stuben friſche Luft bekommen“ и сличних варваризама и на другим местима. У приповетчици „Wolken und Regen“ с. 59. налазе се 4 грешке, у „Der Menſch — Gott“ с. 60. чак 6. У приповетчици „Hunger iſt der beſte Koch“ (с. 62.) Гертруд је најпре мушко, па после женско име, а ипак се односи на једно исто лице. Господа, која буду употребљавала овај буквар, мораће добро да пазе на те ствари, које су у толико већма за осуду, што одмах на првом кораку убијају веру у књигу више, но што се разумно може желети. — На крају буквара налази се мали речник. — Буквар г. Поповића написан је на основу шван-

ске писменице, по мнењу рецензента има више разлога, да се немачки буквар за нашу децу састави на основу латинице.

35. *Упутство за наставу у рачуну* у народној школи. II. књига (1—100). За други разред српско-народних школа по Ернсту Хенчлу израдио *Аркадије Вуковић*, учитељ. Нови Сад, 1880. Издање браће М. Поповића.

Прву књигу овога упутства пропратили смо похвално у 11. броју овога листа, па истом похвалом морамо да се изразимо и о другој књизи. У главном придржава се г. писац начина, који је и референат препоручивао и изводио, кад му је у дужности било, да методику рачуна предаје у учитељској школи.

Ипак морамо поменути неке ствари. које нам се не допадају.

На стр. 12. каже г. писац, да није никаква погрешка, кад гдекоји учитељи допуштају, да деца 38 и 25 сабирају овако: 8 и 5 јесте 13, 30 и 20 јесте 50, 50 и 13 јесте 63. По нашем мнењу је тако поступање са гледишта методичког свакако погрешка!

Писац је примио у своју књигу и особене начине решавања, ако и помиње, да им не придаје особиту важност. Али ипак вели, да треба учитељ и у том да упућује. Ми нисмо никако за то упућивање. Деца сâма (разуме се најдаровитија) изналазе те особене начине и то често закључцима, о којима не знају да даду јасна рачуна. Тада је дужност учитељева, да им каже, како су радила. Где ученици не дођу сâми на то, ту није од никакве користи, да се предају таке ствари. Госп. главни школски референат тужи се у свом извештају о народним школама, да је успех из рачуна веома слаб. Неће ли томе бити узрок и у том, што учитељи сувише много из тог предмета захтевају, што не знају да погоде прâву меру? У књизи г. Вуковића налазе се ево на с. 16. ове задаће: „Један трговац хаснио је једне седмице на продатој роби 56 фор., друге седмице је штетовао толико и још 3 пута 5. део од 15 фор.; колика му је штета?“ и „Бранко има још један пут толико новаца колико Ђура, а обојица заједно имају 18 фор.; колико је имао Бранко, а колико Ђура?“ Таким задаћама обраћа се он седмогодишњем детету, у ком је јудициозна моћ још у повоју: по нашем мнењу је то права тортура!

На стр. 59. читамо, да се „број, који се дели, зове *у свима случајевима* делимак“. Не разумемо, нашто додатак „у свима случајевима“, кад тога нема у одредби делитеља и ко-

личника, те би се могло мислити, да одредбе за ове не важе за све случајеве.

Бројеви су на многим местима стављени врло незгодно, тако 40 3 пута, 40 7 пута и тако кроз целу књигу. Код таког начина је управо чудо, што нема штампарских грешака.

Нов нам је глагол „докнадити“ (с. 79.)

Код задаће (с. 80.): „Колико се пута 4 у 60 садржи?“ упућује писац, да деца треба „увек најпре да се обзиру на *десетоструčан делитељ.*“ Треба времена, да човек дође до тог, да г. писац хоће тим да каже, да ту ваља гледати најпре, колико се пута 4 налази у 40. Али ми уопште нисмо за такав начин решавања. На с. 83. вели н. пр. г. писац, да је „четвртина од 96 једнака четвртини од 40 и 40 и 16„. Ми налазимо много мање апстракције, кад се 96 раствори у десетице и јединице, па се изнађе 4. део од 8 дес. и за тим од 16. — Задаће на с. 81. „23 у 95“ и „који се број у 72 18 пута садржи?“ нису никако за овај степен. Деран, који би задаћу на с. 86. „Колико је $^5/_{14}$ од 70?“ решио онако као што г. писац наводи, био би прâви геније!

Отештава употребу, што све задаће нису нумериране.

Г. писац бори се јако и са тешкоћом израза. На с. 44. читамо н. пр. „Под *разрешењем* разумевамо ми оне закључке, којима се изналази, који рачунски начин (радњу) под задатим условима морамо употребити; *рачунање* се пак састоји у томе, да је исто употребљење већ следовало.“ Ко ће то да разуме? Сâм г. писац пита се одмах иза те магле од речи: „А да ли ће деца на овом степену већ моћи *образовати разрешења* (??) ове наведене врсте?“ и одговара: „Моћи ће“. Али ми велимо, да деца пре свега треба да знају шта се од њих тражи, па тек онда моћи ће да „образују разрешења“.

Најпосле не могу, а да не додам на крају ових редова: „Не захтевајто од ученика ништа сувише, да што више постигнемо! М. Петровић.

РАЗНО.

(*Књижевност.*) Изишао је „Орао велики илустровани календар за годину 1881. Уз сарадњу српских књижевника уређује Стеван В. Поповић. Година седма. Цена је 50 нов. или 1 динар. У Н.-Саду. Издање штампарије А. Пајевића.“ На првом листу су слике најновијих народних добротвора Атанасија Гереског, Леса Павковића, Димитрија Голубовића и Сте-

вана Бадрљице. Немогуће нам је, да саопштимо цео богати садржај овога календара. Само ћемо истакнути чланак „Реч две о народним добротворима“, који помиње истина многу горку истину, али који заслужује, да назори у њему изречени продру у што шире кругове. Познате су лепе слике у „Орлу“, у овогодишњем има их много више него у пређашњима. Међу сараденицима налазимо и имена дра Ђ. Натошевића и Ј. Јовановића Змаја. Накладник заиста не претерује, кад каже за „Орао“, да је то највећи, најбољи, најлепши и по томе најјефтинији српски календар. — Дође нам и 1. број „Привреде“ са одабраним садржајем. Желимо овом листу што више пријатеља у народу. Накладник обећава, да ће и слике кад треба доносити, како би „Привреда“ што више омилила и од користи била народу. Као што у прошлом броју јависмо, претплата се шаље штампарији А. Пајевића у Н.-Сад. — Књижара браће Јовановића у Панчеву нозива на претплату на други део „*Речника српскога и немачкога језика*“, што га је уредио Ђ. Поповић. Пре две године изишао је први, немачко-српски део, а сада излази *српско-немачки део*. У њему ће бити не само речи, које су у устима народа, него су протумачене и оне речи, које су у нашој књижевности стекле прâво грађанства, а исто тако и технички изрази свију струка, који се понајвише употребљују. Други овај део донеће до близу 60.000 речи и већ по том можемо судити о вредности овога речника. Књига ће изнети 28 табака штампаних из петита и стаје фр. 3.60. — Особиту пажњу наших читалаца обраћамо на „*Народну библиотеку браће Јовановића*,“ што ју је намерна издавати књижара тога имена у Панчеву. Иста библиотека доносиће најбоље књижевне производе старијих и новијих српских писаца и преводе најбољих списа словенских и несловенских литература. У њој ће бити заступљене лирске и епске песме, драме, приповетке и романи, али ће она доносити изабрана дела и из осталих струка литературе, нарочито историјска дела, којима је вредност припозната. У почетку ће скоро свака свеска доносити целокупно једно дело. „Народна библиотека“ излазиће у свескама од 4 табака сваких 14 дана по 1 свеска. Цена је свесци 16 нов., а ко се претплати у напред на 24 свезака, добија их за фр. 3.50, те ће му се свака свеска шиљати бесплатно. Учитељство наше има овде лепу прилику, да на лак начин дође до драгоцене библиотеке, из које ће пуно духовне насладе црпсти моћи. Књижара браће Јовановића даје скупљачима на 8 примерака 1 бесплатно. Прва свеска „Народне библиотеке“ већ је изашла и доноси попуњено „*Даворје Ј. С. Поповића*,“ оне класичке

елегије народнога певца, које ће увек остати прâви украс српске књижевности. — Проф. Н. Милаш у Задру позива на претплату на друго поправљено и попуњено издање дела „*Правила православне цркве.*“ Позивом својим обраћа се поглавито свећенству, које ће најбоље знати да оцени његов труд. Дело ће излазити свака три месеца у свескама од 9 печатаних табака, а цена је свесци 1 фор.

НЕКРОЛОГ.

Бела-Црква. Неумитна смрт потражила је грозан трибут свој и у школи. *Живко Војновић* учитељ у Калуђерову, једној малој но угледној српској општини у непосредној околини Беле-Цркве, упокојио се после кратког боловања $^{14}/_{26}$. августа т. г. у 51. години бурног живота свога, а након 27-мо годишњег, посве успешног учитељевања. Опште поштовани покојник доиста заслужује да му у овом листу успомену обележимо. Он бејаше у пуном смислу што но веле: „selfmade man“; т. ј. човек, који је само гвозденом вољом и неуморним трудом са струјом модерне културе корачати могао, јер у своје време ни средства ни прилика не имаде, да се спреми довољно за позив свој. Одушевљен и пун љубави к звању свом, дошао је до тог степена, да је у целој бившој српско-банатској пуковнији као узор-учитељ уважен и као такав много пута похвалама и новчаном наградом од високе власти одликован био. Ретком истрајношћу је он тешко своје звање обављао, а како га је општина, коју је кроз толико година тако верно и одано послужио, штовала и уважавала, види се из тога, што га је редовно председништвом црквене општине одликовала, које је поверење он увек и сваком приликом сјајно оправдао. Заузимањем својим склопио је он у тој малој општини и српско певачко дру-штво, које је хармоничном црквеном појању и српско народним песмама обучавао. Друштво то бејаше под његовом управом узор у целој белоцркванској околини, јер је њиме по сви околни српски мести беседе и сéла са сјајним успехом приређивао. Последњу пошту при погребу указало му је друштво то са опелом, које га је укупно са целом општином сузним очима до гроба испратило. Не мање бејаше покојник од своји садругова и осталих познатих ожаљен, јер то бејаше човек челична карактера, који је цигло „српска“ начела исповедао. Након себе оставио је покојник уцвељену породицу: сироту удову са четворо нејаке дечице. Општина је сиротна и при најбољој вољи тешко ће сиротама помоћи пружити. Хваљени пензиони фонд стоји — хвала нашим вредним ексекутивним органима — већ пуних десет година на папиру. До

сада баш ни словца не спроведоше. Ко ће тој остављеној удови по закону мировину, а сирочадма прилог за васпитање дати, то могу само они знати, који са судбом учитељевом располажу. Околности су по учитеље веома жалосне! Нека је драгом нам покојнику лепа успомена међу нама! Мир пепелу његовом!

Милош Нешковић, учит. немач. осн. школе.

ПРОМЕНЕ У ШКОЛСТВУ.

Кандидат професуре Паја Марковић изабран је за професора класичке филологије на српској великој гимназији у Карловцима.

Свршн. приправница Љубица Балашевића постављена је за учитељицу у Мошорину, свршн. приправница Анка Бута за учитељицу обосполне школе у Чортановци, а свршн. приправник Лазар Шушић за пр. учитеља у Шиду. Учитељ у Санаду Душан Петровић изабран је за учитеља у Врањеву.

УПРАЖЊЕНА УЧИТЕЉСКА МЕСТА.

— Тражи се учитељ у Белој Цркви за општинску српску школу. Плата је 300 ф., станарине 100 ф. и 3 хв. дрва. Рок до 7 нов. по римском. Молбенице (мађарски писане) шаљу се управном одбору тамишке жупаније.

ЈАВНА КОРЕСПОНДЕНЦИЈА.

Сл. српској читаоници у С. Бечеју. Послату 1 ф. рачунаћемо у претплату за идућу годину, јер сте већ претплаћени за целу год. 1880. — Г. А. Пајевићу у Н. Саду. За „Привреду“ шаљемо лист г. проф. Живановићу. — Гђци Јел. Павловића свршн. приправници у Н. Саду. Послату 1 ф. рачунали смо као претплату за две трећине, пошто као приправница добијате лист у пола цене.

НАР. ЦРКВ. ШКОЛСКИ САВЕТ

држао је 9. 10. и 11. окт. пре и после подна седницу у Карловцима, којој је председавао подпредседник др Ника Максимовић, а беху присутни др Ђ. Натошевић, чланови: Ј. Борота, Н. Ђ. Вукићевић, Т. Димић, др Св. Касапиновић, Ст. Лазић и народни тајник др И. Ћирић. — За суплента на карловачкој препарандији изабран је канд. проф. Димитрије Вујковић. — Народне штипендије добили су у Г. Карловцу приправници Лавр. Михајловић, Миле Драгаш, Пет. Наранџић, Раде Јањчић, Петар Ћалић и приправнице Даринка Радуловићева и Анђ. Вучковића. У Сомбору су добили нар. штипендије Ђ. Алексијевић из Земуна, Васа Поповић из Томашевца, Теодор Ракић из Лалића, Јован Кирић бив. учитељ у Пардању, Милан Црнојачки из Турије, Наталија Суботића из Н. Сада, Милана Кировића из Сомбора и Ангелина Георгијевића из Карловаца. — Закључено је, да се поново поднесе представка ген. команди у Загреб о изашиљању амбулантне комисије, која би на лицу места одредила, које су школе православно-конфесионалне. — Избор Пајташева за учитеља у Башахиду и Путника за учитеља у Батоњи није се могао потврдити. У овој седници углављен је предлог за срб. нар. вероисповедне школе. Обширније донећемо у идућем броју.

Издаје и уређује: НИКОЛА Ђ. ВУКИЋЕВИЋ.

Штампа Ф. Битерман.

ШКОЛСКИ ЛИСТ.

Бр. 21. У Сомбору 1. новембра 1880. Год. XII.

„ШКОЛСКИ ЛИСТ“ излази сваког 1. и 15. у месецу. Претплата је за целу годину 3 ф., за 4 месеца 1 ф. а за Србију 8 динара годишње. Учитељи, који имају мању плату од 300 ф., богослови и приправници добијају лист у пола цене. Дописи и претплата шаљу се: Уредништу „*Школског листа*“ у Сомбор.

ИЗВОД ИЗ ИЗВЕШТАЈА ГЛ. ШКОЛСКОГ РЕФЕРЕНТА О УЧИТЕЉСКИМ ШКОЛАМА.

(У извештају се најпре наводе статистички податци о учитељским школама у Сомбору и Г. Карловцу, али како су ти нашим читаоцима већ познати, то се обраћамо одмах предлозима, што их надовезује гл. шк. референат свом извештају.)

Није само тужба од моралиста и строгог свештенства, него је данас сваком очевидна ствар, да се морал и у простом народу јако губи, и то поводом баш оних, који треба народу за углед да служе. А како се при учењу науке хришћанске, куда и ово спада, све већма баш овај део занемарује, као да учитељи сами хоће ова правила да прећуте (а наука је ова не само у свима средњим, него и у вишим народним школама прописана), то је нужно, да се и на овим школама, где се учитељи изображавају, наука ова као засебни предмет и систематски предаје. За то да се позову управе ових школа, да с дотичним катихетама план направе, и још ове шк. године најмање 1 сат недељно од науке хришћанске специјално за ову науку одлуче, и да се и у испитске тезе ова питања уведу.

За развиће и оснажење моралног характера у деци одређене су у народној школи моралне приповетке за приповедање, и моралне изреке, цитати из св. писма и одабрате нар. пословице да се читају, разјашњују,

памте, у прописе пишу, са односним причама у свезу доводе и једно с другим утврди, да буду правила за живот, — и одређена је и одабрата песма, да се на изуст учи и пева. То има да буде и поглавити садржај читанака. Па и ово се у нашим школама запушта, мало учитеља држи ствар ову за онако важну, као што је. И том је много криво то, што се етика не учи засебно ни систематски. Па ни у нашим читанкама особито будимским није са оном озбиљношћу и строгошћу на ово пажено, него има и приповедака и изрека и песама, које би боље било да нису онде, и да се никако пред децу не износе. За то је нужно, да дотични професори на учитељским школама са приправници читанке ове дословце пређу и да означе сваку причу и изреку и песму, што је вредна, да се чита и разјашњује, преписује, памти и рецитује, да се морални характер развија; али исто тако да се означи и све оно, што је најмање зазорно, да се и не чита, а још мање да се пише и на изуст учи, уопште да се важност моралних прича, изрека и песама што већма на срце мене и да их приправници још ту што боље упамте.

Рачун иде у нашим многим школама доста слабо, па и код учитеља млађих, који су из препарандије лепе сведочбе изнели. Овом има више узрока. Један је, што има и данас школа, које немају рачуналке, а овом се деца најбоље у рачунским основима оразуму и утврде. Ал учитељ треба да уме у нужди и сам начинити и набавити рачуналке. Оно треба у учитељској школи да научи. — Ми имамо данас печатаних књига са рачунским задаћама (у панчевачком издању 6 књижица, у новосадском 4), ал има много учитеља, који и не зна за њих, који на главном испиту деци тако незгодне примере задају, да се одмах види, да нису ни завирили у оне књижице. За то је нужно, да дотични учитељи пређу с приправници све ил бар најглавније од оних примера, да их ови на уму имају, и да их могу

одмах наћи кад устребају. Са добрих примера најбоље се рачун научи. — Најпосле за наше учитеље немамо ни данас праве рачунице са означеним правилима различних рачунских видова, а без тога се лака она правилца у часу забораве (осим ко непрестано рачунска посла има), па кад се забораве, онда је без књиге тешко радити. За то да се сад писмено позову дотични професори, да за годину дана поднесу рукописе, да се за школске књиге прогласе, а онда ће се већ наћи и накладника.

Појање црквено треба у обе ове школе да иде боље. У Сомбору је пре боље ишло, док је течај 2 год. трајао. На појање мора се у обе школе ове много јача пажња обраћати. Дотични професори, ако нису доста строги, морају се усилити, да буду на ово много строжији; ако нису доста тврди у методу, морају се потрудити, да буду у том тврђи; ако немају доста часова на ово, мора им се по 1 час додати, само појање мора ићи боље и не сме се напуштати из узрока врло важних. Зацело је лошем појању криво и омаловажавање овог, као и осталих црквених предмета, које хоће и у учитељску школу да се увлачи. Па баш за то се има свом снагом на супрот стати, јер то би одуд имало много грђих последица, него кад би с друге стране долазило.!

При примном испиту ваља строго пазити на то, да онај, ко хоће да буде за редовног приправника примљен, има гласа за појање и певање, и ако у ког неби доста устројен био, да се преда учитељу хармонијског певања, да с њим шкалу истерује, док му се глас не ишчисти и не постане виткији, — или у противном случају, да се одмах на крају I. год. искључи из редовних ученика, и да му се и стипендија одузме, ако је има, и да се такав не може ни оспособити за учитеља, јер појање није нужно учитељу само за цркву,

него и за школу, то је прописан предмет, који морају сви ђаци учити, и то доста, не мало научити.

Још имам овде навести, да треба и приправнице много више црквене појања да науче, јер оволико као данас, оне већ као ученице основне и више девојачке школе науче.

Овде имам придодати, да је нужно, да учитељ хармонијског појања треба све приправнике да научи појање литургије у два гласа по књизи Борјановићевој, да сваки уме прикладно секунд држати, кад му ко за певницом поје и хоће да га одмене.

Исто тако је и певање у народној школи за васпитање деце ствар врло важна, за децу што су мања то важнија. И људи док певају у блаженом су осећању, за то се и каже, да добри људи певају, а зликовци не певају, а деца су најблаженија уз песму, нити има у васпитању мале деце ствари важније од певања. И овог се у нашој школи још мало ради. Досад имасмо мало песама згодних за певање у школи, а и држало се, да црквено појање то довољно заступа. Данас имамо и тих песама доста леп број, и има одређене и арије, и написане су у ноте, само да се певају. Ово је за старије учитеље тешко, немају прилике да науче. Најбоље се научи то у учитељској школи, у друштву, за младости, док се сваком и од себе пева; зато се има у учитељској школи на то што више важности полагати, и имају се дотични учитељи позвати, да настоје, да сваки приправник и приправница што више од ових песама научи, и то осим мелодије и текст на изуст.

(Наставиће се.)

МЕЂУНАРОДНИ ПЕДАГОШКИ КОНГРЕС Г. 1880.

У бр. 8. овога листа известили смо наше читаоце о том конгресу и саопштили смо питања, која су се имала на њему расправљати. Сад јављамо, да је конгрес отворен 22. авг. у Бриелу. На истом биле су заступљене скоро све европске државе, а од американских Чиле. Дошле су и многе женскиње,

особито Енглескиње, које су врло вешто учествовале у дебатама. Слушалачка публика била је многобројна.

У дебати о основним школама је препоручивано, да се оснивају школски музеји. У њима треба да се налазе таке ствари, које не може набавити свака школа. Њих би похађали учитељи са ученицима. Такав један музеј отворен је за трајања конгреса у Бриелу и многи су га походили. Много се говорило о фребловом забавишту. Више Француза изјаснили су се против забавишта по немачком систему, којим се мучи за школу недорасла омладина- Једна Женевкиња и једна Францускиња говориште за фреблов систем, незгоде, које се пребацују, извиру само из примљене праксе. У опште је конгрес признао забавишта за потребна; Фреблов систем одговара природи, само се не сме одступати од духа тог система. Али је исказана жеља, да буде још један степен између забавишта и осн. школе.

У питању о слободи наставе захтевао је Олен, ректор бриселског свеучилишта, да држава сваком уступи прâво, да школу оснује, а да не испитује његово знање и моралан живот. Желео је још, да се учитељ не сме под никојим уветом позивати на одговор за оно, што је рекао у школи, ни онда кад децу учи непоштовању закона. Многи учесници конгреса одобраваху његове назоре, али скоро сви Немци листом прогласише их за нецелисходне и захтеваху државни надзор за народне и више школе.

О учитељским школама реферовао је Браун, инспектор белгијских препарандија. Истицао је потребу предуготовних школа (просеминара). За препарандије предпоставља интернат екстернату, али жели у последњој години сву могућу слободу. Знатни учесници подпомагаху те назоре, али неколико говорника беху мнења, да је екстернат бољи.

Скоро са свију страна признало се да се на васпитање ученика мора пазити и у вишим школама. Али се мнења поделише, кад дође на ред питање, да ли треба и свећенство да учествује у васпитању предавањем веронауке. Сад се у Белгији нигде у вишим школама не предаје веронаука и белгијски учесници конгреса сматраху, да је то боље, јер (по њиховом мнењу) не зависи морал од религије. Залуду доказиваху Немци, да у Немачкој не желе ни либералци, да се свећенство искључи из виших школа. Већина конгреса делила је мнење Белгијанаца.

У дискусији о методама језикословне наставе појавише се тако разноврсни назори, да је немогуће било, да се темељито пређу разне методе код појединих језика. Референат *де*

Бер из Амстердама препоручивао је, да се треба особито користити стечевинама упоредне науке о језицима. *Ипо* из Париза био је мнења, да ваља подражавати детету, које тако лаке научи свој матерњи језик. Напротив је *Еркеленц* из Келна пажљивим учинио, да методе језикословне наставе морају бити различне по нарави сâмих језика, по цељи, ради које се језик учи и по језику, који је матерњи. Упоређивање језика било би могуће само у вишим разредима и ту врло мало. *Розенфелд* из Париза признаје, да су за старе и новије језике потребне различне методе. Али председник није могао расправу да одржи у том току. Јер један говорник устаде и рече, да је он изумео универзалну фонетичку азбуку, па кад се та свуд уведе, биће јако олакшана језикословна настава.

Плоднија је била расправа о спреми учитеља за више школе. Дебату је отворио проф. *Стој* из Јене, који управља таким педагошким семинаром. По његовом мнењу мора се такав семинар налазити у вароши, у којој је свеучилиште, а успешно ће само тако делати, ако је у вези са вежбаоницом, у којој кандидати трајно настављају. Управилац école normale-a у Паризу, *Фистел де Куланж*, хвалио је напротив добре резултате тог завода, из ког излазе изврсни педагози, ма да се у том заводу педагогика ни не учи. И овде је хвалио интернат и казао је, да је главно, да се чине темељита испитивања, педагошка окретност долази после сама од себе. Бивши министар просвете у Шведској, *Карлсон,* говорио је, да у његовој домовини кандидати најпре слушају предавања на свеучилишту, а после се шаљу ради педагошког образовања у најбоље школе у држави. *Писко* из Беча је приметио, да су у Аустрији намерни, да оснују таке семинаре, као што их захтева Стој, али да стоје на путу финанцијалне тешкоће.

Врло жива дебата отворила се о том, да ли је задаћа виших школа, да дају стручно или опште образовање. Референат у том питању, професор литишког свеучилишта *Стехер* препоручивао је опште образовање, али је направио утисак, као да предпоставља гимназијално образовање и да измењује образовање, што га дају реалке, са стручним образовањем. Руски изасланик *Хезен* изнео је пуно статистичког материјала, по ком би ђаци са гимназија заслуживали првенство. Професор историје на свеучилишту у Бриселу *фан дер Киндерн* говорио је напротив одушевљено за опште образовање, које се оснива на новијим језицима, математици и природним наукама. Пошто је немогуће, да се осим тога уче темељито још и стари језици,

то се мора грчки жртвовати, латински с'узити, а почети којим новијим језиком. Одговор референта био је тако неопредељен, да је њим једва било заступљено гимназијално образовање. *Штајнбарт* из Дуисбурга доказивао је уз много допадање, да једна заједничка школа није могућа, јер би се деца у њој морала претоварити. Али три нижа разреда могла би се сугласно устројити. Он иште, да се оставе реалке и да им се даду иста права као и гимназијама. Још много радикалније него фан дер Киндерн говорио је Белгијанац *Пренс:* он је тврдио, да је класичка древност за модерни свет мртва и сахрањена, да немачки и енглески језик и књижевност заслужују, да се предпоставе латинском и грчком, те је захтевао, да се напусти не само грчки језик него и латински.

Напред поменути говорници говорили су у општој седници, али пошто у њој нису заступници старога класицизма никако до речи дошли, то је дискусија доцније настављена у одсечној седници и дебата, што се ту развила, спада међу најзнатније целога конгреса. Са толиким говорничким сјајем није још нигде расправљано питање о класицизму и реализму. Одсечни председник, куратор свеучилишта у Генту, тако је ствар удесио, да је наизменце говорио по један представник модерног правца и први је ступио за говорничку трибину, да обрани свој обљубљени грчки језик. Кад би се, рекао је, у Белгији течај у вишим школама раширио као у Немачкој од 6 на 9 година, онда би се поред старих језика могли и новији као што треба да предузму. Дубок утисак изазвао је особито жар, којим је славио величанство древности, и тај није наравски изчезнуо ни тада, кад је следећи говорник доказивао, да су природне науке једина наука, а језик је само одећа, у коју се увија наука и тврдио је најпосле, да једнострано језикословно занимање одводи лаковерју и празноверју. *Пергам,* адвокат из Брисла, био је за напуштање старих језика, јер много више вреди немачка и енглеска књижевност. *Розенфелд* из Париза био је мнења, да се поред добре методе могу и стари и новији језици учити, а да се ученици непретерете. *Бровнинг* из Кембрица држи за немогуће, да се створи јединствена школа, него се морају установити тројаке школе, једна са класичким језицима, друга са новијим језицима и трећа са математиком и природним наукама као главним струкама. Најпосле узе опет реч *Штајнбарт.* Он пориче могућност јединствене школе, искуство из најновијега доба говори за реалке и пруске кадетске школе имају сад сасвим исти наставни план као и реалке. Али

он не захтева зато да се укину гимназије, него треба само допустити да се поред њих под једнаким околностима развијају реалке, те да и оне свој плод доносе. Може се рећи, да је тако мислила и већина конгреса. (Свршиће се).

ШКОЛСКЕ ВЕСТИ.

(*Седница нар. црквен. школског савета 9., 10. и 11. окт.*) Најважнији посао, што је у овој седници обављен, био је предлог за уредбу о српским вероисповедним наставним заводима. Исти ћемо у своје време донети у свој опширности у овом листу. У главном је примљен онако, како га је поднео гл. шк. референат. Ово су главније измене: Школска година почиње у Угарској 1. септ., у тројединој краљевини 1. окт. Погодишњи испити су остављени, а за недељни је одмор решено, да буде један цео или два полудана обзиром на дан трга. О већим пољским радњама ваља наставу у вишим разредима тако удесити, да се или јутром рано или око подне држи, како би одрасла деца својим родитељима могла бити од помоћи на послу. Стављено је у дужност паросима, да настављају децу у оним малим местима, која не могу да држе ни полудневну школу. За минимум учитељске плате стављено је 400 фор. Установа учитељских помоћника није примљена. Код квинквенала додата је још допуна М. Петровића, како ју је ставио у анкетној комисији (Ш. Л. с. 210). Кад се учитељи позивају на конференције, припада им од општине безплатан подвоз и 2 ф. дневнице. Настава у „повторним или продужним“ школама траје зими 5, лети 2 часа недељно; за те школе припада учитељима засебна награда, која не може бити мања од 60 фр. За привремене заменике могу се у случају нужде узимати и неиспитани кандидати, ако су учили учитељску или богословску школу. Сваки је учитељ за прве две године службе привремен, а по том, ако не буде с никоје стране законитог приговора, наименује се за сталног. Ни један учитељ не може своје место оставити пре свршена годишња испита, а општина не може никако отказати учитељу службу. Удовице добијају за годину дана половину мужевљеве плате и половину стана. Ако учитељ учи у дневној школи више од 80 или у продужној више од 40 деце, онда има право на сразмерну награду. Више народне школе примљене су такође по предлогу гл. шк. референта. Оне могу бити мушке или женске или обосполне, а дужне су их оснивати општине са преко 7000 душа. Помоћницима у вишим нар. школама одређено је 50 фр.

награде од недељног сата. Међу наставне предмете увршћено је и црквено славенско читање и разумевање. Штедионице ће бити обавезне у тим школама. Учитељи истих полагаће или испит за ту школу или за професоре средњих завода. Управитеља именује по предлогу ЕПО (под којим ће стојати те школе) црквено-школски савет; исти је и управитељ основних школа у месту. Међу обавезне предмете у учитељским школама увршћена је и логика и психологија. Плате професора једнаке су за све препарандије и то 1200 фр. и 200 фр. станарине. Квалификацији професорској додано је још религиозно-морално владање. Уз учитељске школе има се завести конвикт. Протопресвитер као срески управитељ добија помоћника од учитеља тог среза, који ће се звати срески учитељ. — Даље су у истој седници решени још и ови предмети: За Балину штипендију предложени су Милош Маширевић, Милош Влашкалић и Ст. Бугарски. — Милана Лалошевића из Сомбора и Наталија Лујановића из Бечкерека примају се као редовне ученице у препарандију у Сомбору. Олга и Милева, кћери Самујила Остојића пароха у Жировцу, моле да се приме у учитељску школу у Карловцу. Упућују се, да продуже вишу девојачку школу. — Избор Душана Пајташева за учитеља у Башахиду не одобрава се, док општина старом учитељу Мати Грујићу не осигура мировину. Док то не буде, сматраће се Грујић за учитеља. — Тужба четворице новосадских учитеља предата је на извиђење дру Ђ. Натошевићу. — Бачки ЕПО подноси рекурз учитеља Паје Михајловића у погледу накнађивана часова, које пропусти, кад као ђакон прати у школско време. Просилац се одбија у смислу дисциплинарних правила, јер се у прописано школско време не сме никакав други посао обављати. — Издани су декрети: Милици Ђомпаријевој за учитељицу у Темишвару, Софији П. Печеновића за учитељицу у Беодри, Лазару Илијевићу за учитеља у Чакову, Светозару Бајићу за учитеља у Ђали, Св. Миладиновићу за учитеља у Немету, Милану Кириловићу за учитеља у Ст. Бечеју, Алекси Михалџићу за учитеља у Срп. Ковину и Стевану Павковићу за учитеља у Будиму. — Јован Фарановић, умировљени учитељ у Модошу, моли за потпору из пензионог фонда. Поднети саб. одбору са препоруком, да му се издаје припомоћ из пензионог фонда, у колико је у исти улагао. — Темишварски ЕПО подноси рекурз батоњске општине. Иста је изабрала за учитеља Драгомира Путника, а ЕПО није тај избор потврдио, јер је за то место требало изабрати учитељицу. Потврђена је одлука епархијске власти, а општина се упућује да

распише стечај за учитељицу. — Расправљано је више дисциплинарних ствари. — За Раљину штипендију предложен је Александар Рафајиловић, сомборски приправник. — Закључено је изискати табличне исказе од епархија. — По предлогу гл. шк. референта закључено је, да се печатају нови таблични искази на малим табацима, у којима ће бити означена главна питања, на која ће имати општине да одговоре. Искази ти да се шаљу свима епархијама. — Стављена је у протокол захвалница гл. шк. референту дру Ђорђу Натошевићу. — Остале ствари јављене су у прошлом броју Ш. Л.

(*У горњокарловачку препарандију*) уписао се ове шк. године свега 21 ученик и то у I. разр. 5 ученика и 1 ученица, у II. разр. 4 ученика и 4 ученице и у III. разр. 4 ученика и 3 ученице.

(*У вишој девојачкој школи у Новоме Саду*) уписала се у сва 4 разреда 51 ученица (лане 45).

(*У Богословију у Ср. Карловцима*) уписало се ове шк. године у I. разр. 19, у II. разр. 11, у III. разр. 6 и у IV. разр. 15 — свега 51 слушалац.

(*У кр. препарандије у Загребу*) уписано је почетком ове школске године и то у мушку препарандију 84 приправника (у I. разр. 33, II. разр. 27, III. разр. 24) а у женску препарандију 91 приправница (у I. разр. 33, II. р. 39, III. р. 19).

(*Трошак на наше препарандије.*)На учитељску школу у Сомбору потрошено је прошле шк. године 7500 ф. и 4000 фр. стипендије, свега 11500 ф. По томе сваки од 88 ученика стаје на 130 ф., а од 21 оспособљених сваки на 550 ф. На учитељску школу у Г. Карловцу потрошено је заједно са стипендијама 7500 ф. По томе сваки од 20 ученика стаје 375 ф., то је скоро 3 пут више него сомборски ђак, а сваки оспособљени стаје на 1877 ф., то је више него 3 пута као у Сомбору.

(*Трошак на више девојачке школе.*) На панчевачку потрошено је пр. школске године 4840 ф., на новосадску 4720 ф., а на сомборску, коју издржава просветни фонд сомборске црквене општине, 3770 ф. По броју ученица стала је у Панчеву 1 ученица 64 ф., у Новоме Саду 86 ф., а у Сомбору 134 ф.

(*Српске школе у Сарајеву.*) Основна мушка школа има четири разреда и ове школске године уписано је у исту у 1. разред преко 100 ученика, у 2. разр. 40, у 3. разр. 37 и у 4. разр. 24. У гимназији, што ју издржава сарајевска српска општина, има у 1. разр. 25, у 2. разр. 9, у 3. разр. 7 и у 4.

разр. 5 ученика. (Пријатеље наше у Сарајеву молимо, да нас известе и о женској школи. У.)

(*Виши женски завод на Цетињу.*) Госпођице Надежда и Александра Пацевић, које су кроз пуних десет година на пуно задовољство управљале тим заводом, отишле су 5. окт. са Цетиња и вратиле су се натраг у Русију .Исте остављају за собом најлепше успомене, а српски народ у Црној Гори и Приморју остаје им вечно благодаран на великој ревности и труду, које полагаху око унапређења вишег женског завода. На њихово место дошла је на Цетиње гђа Наталија Месарош рођ. грофица Салтикова и преузела је већ управу завода.

(*Школе у Угарској*). По извештају, што га је недавно дао министар Трефорт у финанцијалном одсеку државног сабора, имају сада у Угарској 10,000 општина своје школе, а 302 немају никакве основне школе. Од школа, које постоје, 13,500 су верозаконске. Држава издржава сада 207 основних школа (лане 159), а даје потпору 1538 општинским школама. У заводима за чување мале деце било је 1878. год. 18,000 деце, год. 1879. већ 24,000. Год. 1878. издато је на ту цељ 20,000 ф., г. 1879. већ 23.000 ф., а сад се ишту 25.000 ф. Са манипулацијом школских штедионица баве се сада у целој земљи 224 учитеља и као препорука за ту установу наводи се да су 7300 ученика уштедили већ 54,000 ф. Да би се учитељима што већма омилиле школске штедионице, добили су 7. окт. о. г. од оних 224 учитеља њих 4 награду од 50 ф. и 52 награду од 25 ф. Награде те делило је народно-економско друштво у Будапешти, ком је за ту цељ дало министарство просвете 1000 ф., а Б. Вајс, председник одбора школских штедионица, 500 ф. Имена награђених извучена су срећкама.

(„*Средишна матица школска.*“) Тако се зове друштво, које је ово дана основано у Чешкој, а већ са свију страна чешке земље јављају му се чланови са прилозима, јер цео чешки народ, и племство и клир и чиновништво, сви без разлике партаје признају цељ тога друштва за еминентно патриотичну и преко потребну за одржање и снажење чешке народности. Цељ је „Средишне матице школске,“ да притекне у помоћ оним чешким општинама на народносном размеђу, које сâме не могу да издржавају чешку школу. Читајући у чешким листовима проглас, што га је средишни одбор у тој ствари управио на чешки народ, дођоше нам одмах на памет оне многе наше општине у Банату, Барањи и другде, које без школе, немајући да је одкуд издржавају, рапидно гину за српство. Ево неколи-

ко места из прогласа, којима се мотивује потреба „школске матице“: „Циљ је матице, да пружи могућност свој деци чешке народности, да се изобразе у свом матерњем језику. На језиковном размеђу видимо ужасан број чешких општина, које су приморане да шаљу своју децу у немачке школе у помешаним општинама, а у многим местима, која су проглашена за немачка, тако је велик број чешке младежи, да би се тамо напунила и препунила школа са много разреда. Још горе је то у Моравској, најгоре у Шлезкој. Та чешка младеж у немачким школама не само што тешком муком долази до опште просвете, него кад најпосле победи све тешкоће, престаје бити чешка, одпади се од свога народа, однароди се, изгуби се за нас. Доказ су томе многе општине, које су још пре 20, 30 година биле потпуно чешке; данас знају тамо чешки само стари људи, омладина је већ немачка. Све то израдиле су и израђују немачке школе. Тако губимо општину за општином, од поколења на поколење све је мање чешкога земљишта. Ми, који у средини земље живимо, не опажамо и не осећамо то тако као они на граници. Многе су се општине из све снаге опирале том притиску, иштући чешке школе за своју децу, али узалуд. Велико место Будјејовице у пола је чешко, али сви напори чешких родитеља, да им се деца изображавају у матерњем језику, беху узалудни. Великодушном помоћу свог родољубивог владике основали су школску матицу. То исто учињено је недавно у Литомјержицима. Из тог узрока постале су матице школске и у Моравској у Оломуцу, Брну и др. Али шта да буде са оним осталим местима, која нису у стању да оснују месну матицу, него која напуштена губе већ свест своје народности? Зар да их оставимо њиховој судби? Може ли то допустити народ жив и здрав? Зато пружимо тим нашим напуштеним сународницима руку помоћи, да осете, како је врела чешка крв, да се зарадују, што имају свога, који им не да, да угину. Помозимо им, да дођу до школе и у места, која се спремају да буду гроб наше народности, ући ће нов живот и усхићена чешка омладина певаће: „Кде домов муј!“ Где је тај Чех, који би могао рећи, да га се то ништа не тиче? Где је тај Чех, који неби хтео да буде чланом „Средишне матице школске?“ — Ето и нама светлога примера, који нас учи, како се чува народност и шта вреди народна школа!

(*Бугари на загребачкој препарандији*). Како „Napredak“ јавља послао је ове године г. Груев, директор за просвету у Источној Румелији (јужној Бугарској) 11 даровитих младића на

загребачку препарандију, да се изобразе за учитеље народних школа. Међу њима су и двојица родом из Македоније. Сви свршише малу реалку које у Пловдиву, које у Сливну, а један гимназију у Болграду (у Бесарабији), те имају сви врло добре сведочбе. Сваки од ових младића добија годишњу подпору од 600 ф. — И у препарандији у Сомбору налази се ове године један Бугарин из Рушчука, врло ревностан и ваљан младић, који је пре тога већ учитељовао у Бугарској.

КЊИЖЕВНИ ПРИКАЗИ.

36. *Сто прича* за поуку и опомену малој и доброј деци. Скупио, превео и прерадио *Лука Поповић* свештеник. Панчево 1880. Наклада књижаре браће Јовановића. 8⁰ с. 96. Цена 30 н.

Наша дечија књижевност тако је сретна, да су јој посветили своје перо наши понајбољи књижевници. Али тим је постало уједно мерило за оцењивање дечијих списа строжије и није мала одважност, кад се који од нових књижевника реши, да се јави на том пољу. Г. Поповић је то покушао и кад имамо пред очима да је то његов први покушај, мора се рећи да је сретно покушао. Приче његове ставиле су себи задатак, да практичким примерима уче моралу. Добра им је страна, што су већином добро изабране и кратке, те се могу лако запамтити. Мана им је, што нису увек писане лепим и коректним језиком, али на срећу се даје та мана поред добре воље лако исправити и можемо поуздано очекивати, да ће нам се писац првом приликом јавити у том погледу савршенији. Ако дође до другог издања ових прича, онда би по нашем немеродавном мњењу ваљало приче 82., 85., 89. и 91., које са педагошког гледишта имају слабу вредност, заменути другима. Чујемо да су неки од г. г. учитеља већ покушали, да читају дело г. Поповића са својим ученицима и хвале се, да постижу тим у гајењу морала добар успех.

37. *Наука о земљодјелству* израдио *Др. Ђорђе Радић*. I. Опште и посебно ратарство са 197 слика у тексту. У Београду, у државној штампарији 1879. Цена 4 1/2 динара. 8⁰ с. 458 и две литографисане таблице.

Ово највеће дело нашег вредног економског писца служиће на понос нашој књижевности. Исто одговара потпуно потребама наше школе и нашег народа. Награда од 100 дуката, коју је добило од министарства финанције, може бити само мален део признања, које оно у истини заслужује. Основ овом

делу налази се у једном старијем делу истога писца, које је под насловом „Гајење пољских усева“ г. 1870. у Београду изашло. Али то дело је овде сасвим препорођено, умножено и усавршено и најбољи је сведок, како је јако његов писац за ових десет година у својој струци напредовао. „Наука о земљоделству“ дели се у два дела: на општи део, у ком се расправља о разним врстама земље, њиховом обрађивању и питомљењу и о пољским радовима уопште — и на посебни, у ком се говори о гајењу појединих пољских усева. Слике, управо вештачки израђене, задовољиће и најстрожија изискивања. По распореду судимо, да се г. писац у многом угледао на изврсно дело Шлипфово о истом предмету, које је, што се тиче потпуности, у неколико и претекао (особито у набрајању варијетета пољских усева). С тога се надамо, да ћемо видети и остале партије, које се налазе у Шлипфовом делу, обрађене у идућој књизи г. Радића. „Наука о земљоделству“ могла би се корисно употребити за ручну књигу и у препарандијама, ако јој ту на пут не стане цена, која је према величини и финој изради дела управо мала, али ипак веома знатна за тако сиромашне ученике, какви већином полазе наше учитељске школе.

М. Петровић.

РАЗНО.

(*Књижевност.*) Добисмо „Поуке о васпитавању деце у родитељској кући. За образованије српске матере и за употребу у вишим девојачким и учитељским школама написао Др. Војислав Бакић професор. Ово је дело наградила „Српска Матица“ из закладе Ј. и Т. Остојића. Сомбор, наклада Миливоја Каракашевића. 1880. Цена 60 нов. или 1 дин. 20 пара.“ Дело ово нашег врсног педагога нека је што топлије препоручено.— Изишао је „*Српски соко* велики илустровани календар за просту годину 1881. Уређује Др. Милан Ђорђевић. Комисионо издање српске књижаре браће М. Поповића у Новом Саду.“ Цена 50 н. или 1 динар. Кад у прошлом броју јависмо, да је изишао „Орао,“ нисмо још имали у рукама „Сокола“, иначе би нам било најмилије, да смо обе ове ваљане народне књиге, које у једнакој мери заслужују хвалу и признање, у исто време препоручили. Садржај „Сокола“ је разноврстан, а највећу пажњу заслужује патриотички чланак проф. Савковића „Руку на срце!“ којим почиње забавни део. Особито су лепе слике у „Соколу.“ — Дође нам и „Народни лечник поука о животу и здрављу

пише Др. Милан Јовановић *књига четврта.* У Новом Саду. Издање штампарије А. Пајевића 1880.“ са овим садржајем: 1. Хоћемо ли се пратити? 2. Дечије болести. II. Глисте. 3. Шта не ваља у женској одећи? 4. Како ваља неговати кожу. 5. За што нам гину деца? 6. Премного и премало. 7. Обичаји што нас тару и море. IV. Жалосно би било, да са немара публике ово ваљано и корисно подузеће угине, јер да је одзив публике какав треба да је, зар би онако елегичним тоном дисао први чланак ове четврте књиге. И овом приликом понављамо, да „Народни лечник“ излази 4 пута на годину и да све четири свеске стају 1 ф. Претплату примају осим накладне штампарије све српске књижаре.

(Јавна захвала). Благородној госпођи Марији Радојчићевој у Земуну, која је овд. српској школи поклонила 33 књиге, благодарим овим јавно од моје стране и у име ученика. Н. Сланкамен, 25. септ. 1880. М. Бизумић учитељ.

(Учитељ као поклон.) У опширном извештају, што излази у „Просветном Гласнику“ о основним школама у кнежевини Србији, читамо да је пре ослобођења у лесковачкој нахији у селу Накривњу постојала школа, у којој је учитељ служио безплатно, *„јер је и цркви поклоњен, да до века ту остане.“* Штета, што се у извештају не помиње, ко је тог учитеља поклонио и зашто.

(*Споменик Матији Ант. Релковићу,*) славонском песнику из 18. столећа, који је написао „Сатир,“ поетско дело, у ком је народним језиком и начином, који је целом нашем народу омилио, упућивао своје сународнике, да пођу бољим путем у свима односајима живота, откривен је свечано 27. септ. на винковачком римокатоличком гробљу, где почивају земни остатци заслужнога покојника. У западној половини нашега народа удостојило се већ више писаца, да им народ над гробом подиже споменике, те је то леп знак народне захвалности, којом се половина, којој ми припадамо, не може на жалост још да подичи.

(*Распис награда.*) „Матица српска“ расписала је из *фонда Јована Наке В. С. Миклушког* ове награде са роком до Петровдана 1881., тражећи да се за њих напишу ова дела и чланци: 1) Роман, драма или шаљива игра, приповетка или новела из српског живота. Награда 50 до 500 фр. 2) Срем и Фрушка Гора са историјског, географског и народописног гледишта, популарно написано. Награда од 200—300 фр. 3) Живот и задужбине народних добротвора у нашим крајевима. Књига за народ, у величини до 10 штампаних табака. Награда од 100—200 фр. 4) Књига за народ о породичном и наследном праву у Угарској и тројединој краље-

вини. Награда 200—300 фр. 5) Књига за народ о заражљивим болестима. Награда 100 до 300 фр. 6) Монографија Новога Сада. Награда 200 до 300 фр, 7) Естетична, научна или историјска расправа из српске књижевности. Награда од 100 до 300 фр. и 8) Путописне слике из српских крајева. Награда до 200 фр. — „Матица српска“ расписала је даље из закладе *Јована Остојића и жене му Терезије рођ. Зозукове* награду од 50 дуката за популарно написану естетику за одраслије женске. Рок до 31. дец 1881.

(*Јавна библиотека у Крагујевцу*). Иста постоји од год. 1866. и како „Пр. Гл.“ јавља, врло је добро уређена. Њен библиотекар даје радо књиге учитељима са села, и појединн од њих врло му се често ради тога обраћају. Библиотека ова броји сада 2767 дела у 4195 комада. У овој години набављено је нових књига 271 у 361. комаду. Ове се године много читало: узето је било на читање 846 књига, а прошле године само 466.

ПРОМЕНЕ У ШКОЛСТВУ.

За учитеља српске основне школе у Сарајеву изабран је свршн. приправник Ђорђе Крајиновић. Свршн. приправница Ева Манојловића примила се места суплентките у Паланци. Учитељ у Надлаку Стеван Аћимовић постављен је за пр. учитеља у прњавору Крушедолу, а пр. учитељ у Ком. Моравицама Ђуро Докмановић за правог учитеља у истом месту.

УПРАЖЊЕНА УЧИТЕЉСКА МЕСТА.

— Тражи се учитељ у Санади. Плата је 163 ф., 35 кибли жита и толико јечма, 4 ланца земље, 4 хв. сламе, од погреба и царастоса 1 ф. и слободан стан. Рок до 12. нов. Молбенице се шаљу Станикином Деспоту, председнику шк. одбора.

— По трећи пут се тражи учитељ у Срб. Пардању. Плата је 136 п., 40 кибли жита, 20 кукуруза, 12 ф. као перовођа, два и по ланца земље, 80 н. од погреба, слободаи стан и огрев. Рок до краја новембра. Првенство имају, који се лично пријаве. Молбенице се шаљу месном шк. одбору.

— Тражи се учитељ у Жумберку. Плата је 340 ф., 4 хв. дрва, од венчања 50 нв., од укопа 50 нв. слободан стан и два комада земље. Рок до 12. новембра. Молбенице се шаљу црквено-школском одбору у Жумберак, пошта Mohács.

ЈАВНА КОРЕСПОНДЕНЦИЈА.

Г. М. Б. у Н. С. „Јавну захвалу“ саопштисмо, а „На знање“ и „Свима родитељима“ нису за наш лист. — Г. И. П. Сарајево. С драге воље. Срдачно поздравље.

Издаје и уређује: НИКОЛА Ђ. ВУКИЋЕВИЋ.

Штампа Ф. Битерман.

ШКОЛСКИ ЛИСТ.

Бр. 22. У Сомбору 15. новембра 1880. Год. XII.

„ШКОЛСКИ ЛИСТ“ излази сваког 1. и 15. у месецу. Претплата је за целу годину 3 ф., за 4 месеца 1 ф. а за Србију 8 динара годишње. Учитељи, који имају мању плату од 300 ф., богослови и приправници добијају лист у пола цене. Дописи и претплата шаљу се: Уреднишству „*Школског листа*“ у Сомбор.

ИЗВОД ИЗ ИЗВЕШТАЈА ГЛ. ШКОЛСКОГ РЕФЕРЕНТА О УЧИТЕЉСКИМ ШКОЛАМА.

(Наставак).

У нашим учитељским школама има и ручног рада много да се дода, што се и на државним школама учи. Код нас је сав рад оно мало вртарства и за приправнице плетиво, вез и шав. Данас се иште и за приправнице више рада. Обе наше учитељице женских радова врло су веште радилице и неће нам требати ни за оне друге женске радове других учитељица, само се имају ове послати на државне школе, да виде и науче, што још треба, и треба ће трошка, ваљда ће по 150 или 200 фор. довољно бити.

Овде имам навести, да се осим оних обичних и осим предпоменутих новијих индустријских радова женских још свуда на то иде, да одраслија женска деца науче и оне друге домаће радове, од којих су неки исто онако важни, ако не и важнији од плетива и веза, — и подижу се школице, па већ уче и приправнице, да умеју добар хлеб умесити и друго тесто, добар сир начинити и масло, два три најобичнија јела добро зготовити, скувати и испећи, два три најнужнија расада у врту својеручно подићи, то као и воће за зиму сачувати, краву и живину добро држати, па желити је, да се учење ово и код нас заведе, а код наше обе

врло добре учитељице ово ће се још лакше постићи, само да се овима изјави жеља више власти и можда само по 60 фор. годишње на ово у помоћ дода, као што се оно за физикалије и хемикалије додаје.

Данас већ код свих женских учитељских школа има дигнута забавишта, школице и вртови за малу децу; а наша деца по варошима и варошицама дају се у туђинске руке, где се туђинском језику приволе и на туђински, по народ наш шкодљив дух привикну. За то је нужно, да се и код наших учитељских школа отворе оваке школице, и да се приправнице извеџбају држању исте. Школице ове стају врло мало, довољно је 1 учитељица и згодан за то врт и соба, и мало справица. Те учитељице плаћају дечији родитељи, и требају од учитељских школа само неке припомоћи, где треба. Ја молим да се позову управе учитељских школа, да и о овом свој предлог поднесу, па да се то и код нас заведе.

Како сад већ има много наших свршених приправница без ухлебљења, а по варошима и варошицама непрестано постоје тако звани лерови, што их код нас све туђинке држе, и највише наше деце тамо иде и плаћа тако, да оне учитељице отуда добро живе; а онако би и наше могле и туђу, камо ли нашу децу учити, и отуд хлеба имати; то да се позову обе управе учитељских школа, да са учитељицама ствар ову добро расмотре и да и о томе приправницама упутства дају.

Овде имам да споменем и дечије штедионице. Око ових води се већ од неколико година доста жестоко препирање међу учитељима. Једни их држе за ствар корисну и навели су владе, да их уведу и хвале се с њима; а други их куде и грде и навели су владе да их закрате. Резултат је тај, да они, који су их увели, Белгија, Холандија, Француска, показују врло лепе успехе. На сваки начин треба да се и о овоме

приправницима упутство да, да бар у варошким школама покушају са старијом женском децом, која имају прилику по неку крајцару заштедити, што је друкче напразно потрошено.

Данас се уводе у препарандијама и за мушке ручни радови неки, не само вежбање с главнијим домаћим алатима, него и неке индустријске радње, те мора се ово увести и код нас не само да и наше школе ове одговоре државних закона захтевима, него још главније потребама данашњег времена за напредак народа. За то да управе учитељских школа своје предлоге начине поглавито у том, да којег од ондашњих вештијих и вољних учитеља предложе за стипендију, па да се изашљу, да науче и да се за учитеље тих радова на нашим учитељским школама што пре наместе.

И ова наша наука у вртарству мора се на нашим учитељским школама друкче и боље устројити. Овако као данас мало вреди, што се најбоље види на пољу, јер готово ни један учитељ, ни од млађих, ни по селима не ради ни за себе, нити децу учи овоме; а на обе школе се код нас на три места о томе говори. Говоре професори при предавању ботанике и економије, и говоре учитељице при предавању кућарства, и говоре вртари. Ту није можно избећи, да њих троје у истој ствари не рекну друкче, особито они, који немају праксе; а чим се друкче рекне, падне у ученика и воља, и падне учитељски ауторитет и сва вера и за друге науке, што их тај предаје; и то се неда друкче избећи, него или се морају сви троје договорити, па једнако казивати, или се мора поверити једном а други нека се на тог позивају, па да прелазе оно, да не дангубе; или се мора сваки строго својих граница држати, и не улазити у туђе. Ал и осим тога мора се ово учење удесити практично с више рада. Сваки приправник и приправница треба да има у врту своју леју, да је сам својеручно прекопа,

посади, плеви, залива и сам да подигне неколико врсти најглавнијих поврћа, воћа, лозе и цвећа. Ако нема врта, да сваки има по 1 или 2 проста сандучета од дасака, које ваља сваки сам да начини, па у њима оно да диже, а и дотични учитељ да онако за углед има код школе.

Већ из тога се види потреба и нужда, да се мора у учитељској школи подићи редовна катедра за економију, да се ова преважна знања особито за наш народ преко учитеља шире, а учитељи да се науче од изучених учитеља и стручњака, а не као ово сад, да се ова најкорисније и лепа наука цепа и да се поверава невештацима, да уче учитеље. Зарад ових катедара мора се предлог учинити сабору, ал и донде може се много више радити: нека учитељске школе држе само ова два бечка листа: „Oekonom“ 1 ф. годишње и „Praktischer Landwirth“ 4 ф. годишње, па нека дотични учитељи то са ученицима уредно прочитају, одбирајући оно, што је за наше прилике важније. Том приликом има да се приправници науче, како се држе ратарске касине, села, читаонице и да се задахну да их свугде дижу и држе. Најпосле нужно је да слушају економију и приправнице, јер су знања ова нужна и за учитељице као и за учитеље.

Ни гимнастика се не предаје у препарандијама онако, како за учитеље треба, који имају гимнастичка вежбања дечија да руководе. Ово је и узрок, што учитељи гимнастике с децом ретко где и раде, за то, да се дотични учитељи на препарандијама на ово обазиру. Сад има за ово доста добра књижица од професора Глибоњског. Ову треба сваки приправник и приправница да има, а дотични професори да је са приправници дословце пређу, и према томе да се у будуће и испити наређе и тезе.

Најпосле нужно је, да и наши приправници од сад добијају упутство и о томе, како се поступа с де-

цом слепом, немом, тупоумом и с децом у васпитању занемареном, као што га сад и на државним препарандијама добијају.

За све ово што има препарандским наукама да се дода иште се пре свега времена, више недељних сати, а ових имају наши приправници већ много, по 35 до 40, и већ не могу се већма отеретити, и не остаје друго, него да се од мање важних предмета одузме по 1 час недељно, и на ове употреби, а то су предмети гимназијски ил реалачки или они, с којима треба сви у препарандију спремни да дођу. О томе имају управе да се с дотични професори споразумеју и одмах наставни план и поделу часова начине и на одобрење поднесу. (Свршиће се).

МЕЂУНАРОДНИ ПЕДАГОШКИ КОНГРЕС Г. 1880.

(Свршетак.)

У последњој седници истога одсека говорило се о вишим девојачким школама. Највише времена заузеше сјајне беседе више њих женскиња, нарочито госпођице *Гамон* из Брисла, која је интересантно нацртала особени развитак девојке у разним периодама дегињства и младости и после је на основу тога извела своје назоре о устројству виших девојачких школа. Енглескиња госпођица *Архер,* управитељица женског лицеја у Берлину, развила је своје назоре у дужој беседи; по њеном мнењу треба у нижим школама дечаке и девојчице заједнички да настављају учитељи и учитељице, у средњим школама морају девојке настављати само учитељице, у вишим школама морају бити уз учитељице и учитељи, али боље је, да управа остане и ту у женској руци. Референат у том питању, *Еркељенц* из Келна, који је заступао мушку управу на свима степенима, одговорио је на то сасвим сухопарно: Или је управитељица неудата, онда није узор за младе девојке, или је удата, онда или она заповеда мужу или он њој. Ако је прво, онда је то врло рђав пример за будуће супруге, ако је друго, онда је по себи мушка управа ту. Нема дакле смисла, да се захтева женска управа.

Свеучилишта. У питању наставне слободе беху, као што је то наравски, мнења подељена. Једни беху за то, да професори

своје мишлење сасвим слободно исказују, други су желели да се бар погледом на форму обзиру на религиозно осећање народа. Сви су били за то, да се за студенте утврди план студија, али у философском факултету да буде већа слобода. Од чести је нападана белгијска установа, по којој студенти у току својих студија морају више пута да полажу испите (зато не постоје сад у Белгији испити зрелости) и препоручивано је слободније кретање за студенте, као што влада по немачким универзитетима. Много се расправљало о том, како би се могао осигурати успех у студијама. Примећавано је, да немачки ђаци често не присвоје онолико знања колико треба; као средство против тога препоручиване су писмене радње, испитивање чрез професоре, својевољна вежбања, али су истакнуте и тешкоће, које стоје на путу таким установама.

У општој седници беху сви сложни у том, да универзитети не треба да изображавају само за будући позив, него да морају да буду и гајилишта чисте науке, али се разилазише у питању, да ли би било целисходно, да се за научно испитивање створи засебан завод као што је Collége de France. За то је био известилац *Др. Крок*, професор бриселског свеучилишта, те је тврдио, да немачки универзитети спајање обих задаћа не остварују довољно. Сад се на њима, противно од некад, прецењује „наука, која хлебом храни," а то води мало по мало опадању науке. Против тих назора оградио се *Таниел*, президент école modéle-a. Он је доказивао, да би, кад би се оба правца раздвојила, универзитети пали са своје висине, а завод онај, пошто неби имао ученика, неби могао опстојати. Уређење немачких свеучилишта хвалио је као једино добро. Њему се придружио и *Босир*, који је поменуо, да су у Француској најзнатнији учењаци већином изашли из стручних школа, из école normale и école polytechnique, а само мало њих из Collége de France. И *фан дер Киндерн* био је противан, да се одели од свеучилишта засебан научни завод.

Неки захтеваху, да држава оснива и *трговачке академије*, други су опет мислили, да је то задаћа приватних друштава.

Опште је мнење било, да је нужно полагање испита пре ступања на свеучилиште. Многи говорници живо препоручиваху, да се врата свеучилишта отворе женскињу.

Стручне школе. Неки захтеваху да се садања реална оделења белгијских атенеја преобразе у чисте стручне школе, што други говорници опет не одобраваху. Други су хтели, да се са школама, па и са основним, сједине радионице, против чега

је нарочито говорио *Хампсон* из Келна. Великом вештином препоручиване су најразличније стручне школе за оба пола, али пошто се те школе не односе јако на опште васпитање, то не беше великих противности у назорима. У погледу теловежбе (гимнастике) изражена је жеља, да се учитељи боље изобразе у тој струци и предлаган је за то један централан завод за теловежбу. Говорено је много и о методи наставе у цртању. *Франколен* из Париза, најсјајнији говорник на конгресу, заступао је што већу слободу учитеља и опомињао је, да се не гради државна естетика.

Продужне школе. Известилац *Лапорт,* надзорник основних школа у Мелену, суди врло неповољно о досадањим успесима продужних школа. Други говорници констатоваху задовољавајући успех за своје пределе. Да се народ што већма опријатељи са тим школама предлагано је делење награда. У општој седници расправљало се о питању, у колико могу школе да буду на услузи војсци и обратно каква би се корист могла имати од војске за опште образовање. Неки говорници беху мнења, да основна и продужна школа треба да приме многа војничка вежбања, да постану нека предуготовна школа за војску, јер тим ће се морати да скрати време службовања у војсци. Капетан *ди Нор* из Беча оградио се против тога, он сумња, да школа може темељито да предуготовљава за војништво: за војску је довољно, ако школа научи своје питомце да читају како треба. Боље би било да се свуд заведе облигаторна основна настава. Једна енглеска женскиња, госпођица *Хесар*, заузимала се истина ватрено за војничка вежбања, као што су заведена у школама њене отаџбине, али школски саветник *Бертрам* пристао је уз ди Нора и препоручио је за школе гимнастику једино као телесно вежбање. Изрекао је жељу, да војничке власти шаљу војнике у продужне школе. — Што се тиче вредности војске за општу образованост, то је иста с једне стране порицана, с друге се стране опет доказивало бројевима, да многи момци за време службе науче да читају и пишу.

Много се расправљало на конгресу и о школској дијететици. Проглашено је за најбоље, да светлост само с једне стране долази у школску собу. Школске клупе са једним седиштем проглашене су за најбоље. Најпосле је препоручивано, да се уведе тачна статистика о упливу школе на здравље ученика.

ШКОЛСКЕ ВЕСТИ.

(*Српске школе у Старом Бечеју*) налазе се у врло добром стању. Величанственом здању, у ком су школе смештене,

биће мало где пара. Досад се уписало у школу до 400 деце. У сâмом месту налазе се 6 учитеља и 1 на селишту. Школа је, као што прописује закон, шесторазредна. Општина је решила, да установи још једно учитељичко место и поднела је већ свој закључак надлежној власти на одобрење. Свећенство, сва интелигенција, па и велики део земљеделског сталежа јако се за школу интересује. Поуздано се надамо од тамошњег учитељства, да ће оно и у школи и ван школе сву своју снагу уложити, да не ослаби то заузимање публике, без ког нема школи прâвог напредка.

(*Школе у Земуну*). Спор између срп. православне општине земунске и вис. војеног заповедништва у погледу плаћања српских учитеља односно у погледу одржања вероисповедног карактера наших школа, још није свршен. Као што је у 8. бр. о. л. споменуто, војн. заповедништво у Загребу издало је наредбу, да се срп. учитељи почев од 1. јануара 1881. не смеју више из благајне политичне општине наплаћивати. Наредба ова стигла је у Земун још априла месеца, па тек једва је општина на њу прошлог месеца одговорила. Страначко препирање не даде, да се до редовне општине и по том до редовног рада у општини дође, тога ради и није могла општина на речену наредбу одговорити и своје школе у обрану узети. Па и овај садањи одговор послао је привремено намештени одбор, и то у дванаестом часу. Варошко веће је одговор узело на знање и као што чујем, ставило је и за будућу годину у варошки прелиминар и плату за срп. учитеље, те ће послати војн. заповедништву на потврду с тим, да је морало то да учини, почем нема редовне општине, која је једина компетентна да о својим школама решава. Шта ће војн. заповедништво на то рећи идемо да видимо. Али толико знамо да је овде последња брига за учитеље. Или зар није, кад се на питање о опстанку десет учитељских породица тек у предпоследњем месецу одговара? Свему том немару криви су они, који подмећу ногу редовној општини. Но нека добро промисле о томе што су чинили и сад још чине, јер посљедице ове распре, која ће се огледати у губитку вероисповедних школа, имаће по срп. живаљ у Земуну врло штетног уплива. Сад пак да наведем у кратко одговор привременог одбора. Привремени одбор је одма у почетку одговора нагласио, да се не може упуштати у мериторно решење ове ствари, пошто то спада у делокруг редовне скупштине, која за сада не постоји. Привремени одбор не може располагати приходом шк. фонда у тој мери, да из-

држава учитеље, пошто о томе само редовна општина може закључак да донесе. Баш кад би се приход на то и употребио, ипак исти не би био довољан за издржавање свију учитеља, а пошто за сада нема других расположиви средстава, одбор не зна од куд би могао мањак да подмири. На даље је истакнуто начелю равноправности међу овдашњим становништвом, које је и руководило варошко веће, да прими на се издржавање свију срп. школа. Пре преустројења целокупне управе, у крајини издржавала је политична општина један део немачких и један део срп. школа. Друге немачке школе издржавала је држава и срп. општина. Приликом пак преустројства целокупне управе у крајини морала је политична општина примити све немачке школе на издржавање, па је на основу равноправности закључила, да и српске школе све на издржавање прими. Овај чин је и законит. Јер §. 16. најв. ц. кр. рескрипта од 1868. наређује да у оним општинама, у којима учитељ своју плату из политичне општине ужива и на даље уживати има, док тај терет у обзиру на друге вероисповести са политичких општина свађен не буде. Овом установом одређено је да политичке општине по дотадањем начину учитеље срп. шк. издржавати а по том настојати имају, да сразмерно на све вероисповести троше, које у општини школе имају. Што се пак управе срп. шк. тиче, она је услед превишње одлуке од 29. маја 1871. искључиво аутономним органима задржана, те је у смислу ове превишње одлуке војно министарство 19. јуна 1871. и наредбу издало, а не може се сматрати да су ове установе *„прописом за пучке школе"* који је 8. јуна 1871. дакле пре министарске наредбе изишао — измењене, тим мање што се исти прописа §. 3. ods. III. може и на наше школе применути, јер наше су школе приступачне свима вероисповестима а и похађају их деца разних вероисповести, те по томе се могу оне као јавне сматрати. Ово је отприлике у главном одговор привременог одбора а крајњи је захтев да се и на даље српске школе из благајне политичне општине издржавају. (С. М.)

(*Српска школа у Новом-Сланкамену.*) Нови-Сланкамен насеље г. 1873. Срби правосл. вере већином из Старог Сланкамена. Све до 1. окт. 1867. год. одлазила је школска младеж у Стари Сланкамен на науку, а тада је отворена и у Н.-Сланкамену српска школа. Први учитељ је био Цветко Поповић. Ново школско здање подигнуто је трошком новосланкаменачкâ трговца *Ђорђа Т. Анђелковића* г. 1873. Исти је у завештању свом од 12. маја 1848. оставио пет хиљада сребра у звечећем новцу, да се од интереса,

кад толики нарасте, подигне српска школа и да се после од интереса учитељ плаћа. Управо годину дана после тога 12. маја 1849. преминуо је овај неумрли српски добротвор. Основ школе освећен је 20. јуна 1873., али довршено здање чека још и данас на освећење. На исто је заједно са оградом и побочном стајом, што све запрема 6290 кв. м., потрошено преко 6000 фр. Осим Ђорђа Т. Анђелковића броји новосланкаменачка српска школа у своје меценате још и *Никивора Роксића,* који јој је оставио 50 ф. и *Проку Натошевића,* који јој је оставио 300 фр. авр. Свима тим добротворима српскога народа чини се о св. Сави годишњи спомен у старосланкаменачкој цркви. Неумрли *Ђорђе Т. Анђелковић* оставио је још и једну суму, да се у спомен његов пред српском школом подигне велики мраморни крст. То завештане покојниково извршено је 23. јула о. г. Подигнут велељепан крст освећен је свечано 10. авг. о. г., којом је приликом дотични парох г. М. Живковић говорио слово о значењу часнога крста и о заслугама упокојеног Анђелковића и најпосле је изјавио признање г. Јовану Шомањи, каменорезцу из Н.-Сада и општ. начелнику г. Паји Сајферту за неуморни труд, који је полагао око подизања крста. — Мојсије Бизумић срп. учитељ.

(*Богословија у Ср. Карловцима.*) У прошлом броју погрешно је стављен број уписаних слушалаца, те с тога донесене податке исправљамо овако: у 1. разр. уписало се 14, у 2. разр. 14, у 3. разр. 11, а у 4. разр. само 4 — свега дакле 43 богослова, а не 51 као што смо били јавили.

(*У српској великој гимназији у Новоме Саду*) уписано је 247 ученика. Никад досад није био број ученика тако велик. Лане их је било 218.

(*Школе и учитељи у Будапешти.*) 6. нов. п. р. држао је варошки финанцијални одбор у Будапешти седницу, у којој се поводом саветовања о наставним трошковима повела реч и о стању народних школа у престоници. Многи учитељи — тако тврдише — не одговарају свом позиву ни у интелектуалном ни у моралном погледу, и ма да комуна тако велике жртве приноси на школе, ипак је учитељско тело а по том наравски и стање школа тако, да се обзиром на глас престонице само са највећом резервом може разговарати о том предмету. Што је стање тако, крив је поглавито магистрат, који при избору учитеља ретко кад гледа на квалификацију, него већином на сродство и препоруку. У истој седници још је жестоко приговарано начину, како се намештају учитељице и закључено је, да се муниципалном одбору поднесе предлог: да расуди, неби ли из

финанцијалних и педагошких разлога било добро, да се као норма постави, да свака учитељица, чим се уда, тим самим престаје бити учитељица.

(*Женску препарандију у Опаву*) походило је приликом свог последњег пута у Шлезкој Његово ц. кр. Величанство. Ту се нађе побуђен, да запита, да ли се у заводу учи чешки језик, а кад му рекоше: не, изјавио је своје чуђење. Али кад се повела реч о практичком изображавању кандидаткиња у разредима вежбаонице, рече цар и краљ: „*Да, само што деца имате јако са таке праксе.*“

(*Једна средња школа.*) Аустријски енжењери и архитекти држали су ове године у Бечу скупштину, на којој су донели одлуку, да је потребно, да образовање омладине, која се спрема да полази свеучилиште и технику, буде заједничко. Захтеву том одговориће средње школе, које су уређене по једном плану. Да се та циљ постигне, ваља *постојећу гимназију* тако реформовати, да цртање буде обавезно и да се већи обзир узме на реалије у вишим разредима.

(*Уређење монашког реда у Србији.*) Кад се јесенас састао архијерејски сабор у Београду, управио је на исти тадањи министар просвете г. А. Васиљевић једно писмо, у ком је изложио своје мнење, како би се могао уредити монашки ред. Најпре наводи, како би се према малом броју монашких лица (127) могао смањити број манастира (од 54 на 25) тако, како ће у сваком округу остати по један историјски или иначе значајан манастир, с тим, да се при сваком таком манастиру заведе по једна пољопривредна практичка школа, у којој би монаси обучавали децу науци о вери, читању, писању, рачунању уз једног стручног учитеља, који би деци предавао пољопривредна и друга неопходна знања, Тим би се по мнењу г. Васиљевића подигао манастирима углед у народу. Даље мисли, да би требало задржати још четири знаменита историјска манастира на удесним местима тако, како би се у једноме од њих основала црквена и духовна уопште печатња, где би монаси били радници и коректори књига. У другоме манастиру имала би се завести црквенска сликарска школа, у трећем школа резарства, где би се монаси изучавали изрезавати крстове, иконе и уопште сав резачки посао за иконостасе и црквенске украсе, а у четвртом могао би се основати један богоугодан завод, где би напуштена сирочад и она, која су остала без родитеља, нашла себи склоништа и помоћи, да се спреме за корисне раднике у друштву. Уједно би се ту прикупљала и сва она деца,

која су непажњом или иначе осакаћена, — те би и прва и ова друга имала да, поред првих знања из књиге, изуче по један или и више заната, које узмогну према свом телесном недостатку. Даље предлаже г. Васиљевић, да се од свију манастира одузму земље и да се општинама уступе на повремену отплату. Манастирима пак задржало би се само толико земље, колико им је нужно ради практике пољопривредне школе и домаће потребе. Новац од продатих земаља манастирских употребио би се на образовање духовног фонда, *из кога би свештенство оба реда добијало своје издржање.* Подаци, који се имају у рукама, јасно сведоче, да богате шуме, ливаде, вотњаци, виногради и т. д. манастирски изложени су случајности и доносе користи онолико, колико воље и вештине има онај, који рукује с њима. Може се одсечно тврдити, да је сувише не знатна корист од оваквог као до сада руковања манастирским добрима. С тога је природно желети, да се монашка лица ослободе бриге по њих не угледне, а по државу не корисне, те да добију занимања, која ће душама њиховим говети, завету њиховом одговарати, а друштву од велике користи бити. Најпосле обраћа г. Васиљевић пажњу архијерејског сабора и на Богословију. Крајње је време, да се иста тако преуреди, како би се знанствена страна у њој узвисила на већи ступањ.

(*Земаљска учитељска задруга у Крањској*) изјавила је у својој главној скупштини жељу, да се укину једногодишњи учитељски течајеви као не довољни, да се на учитељским школама не постављају само професори, него поред њих и практички учитељи, наиме са грађанских школа. Установа суплената, као што је сада има у учитељским школама, проглашена је за шкодљиву. Најпосле се признала потреба, да се кандидати учитељства не уче само теоретички, него и практички у вођењу званичних списа.

КЊИЖЕВНИ ПРИКАЗИ.

38. Српски архив за целокупно лекарство одељак други књига осма *О школским клупама од дра Јарослава Кужела.* У Београду у државној штампарији 1880. 8° с. 67.

Образовање, што га даје школа својим питомцима, било би од слабе, јер краткодобне вредности, кад се она не би старала, да развијајући дух не оназади тело. Модерна педагогика сматра заиста за једну од својих најважнијих задаћа, да одржи сугласност између тела и духа и идући за том циљи подигла

је она гимнастику до оног уважења, које јој данас сви педагози одају. Али се она није задовољила само тим, да слободним телесним вежбањем изравна незгоде, које долазе од дугог борављења у школској дворани, него је она своју задаћу схватила далеко више, идући за тим, да те незгоде сведу на што мању меру. Пошто ученици проседе највећи део школског времена у скамијама, то је са свим наравски, да се конструкцији скамија обраћа велика пажња. И лечници и учитељи не могу доста да осуде наше досадање старинске скамије и на све стране избија тежња, да се исте замену целисходнијима. Питање о скамијама има већ читаву своју литературу и многи даровити мужеви не сматраху за маловажно, да свој труд уложе у решење тога питања. Најважнији моменти из те литерарне утакмице прибрани су у књизи, којој горе стависмо наслов и коју је „српско лекарско друштво“ у Београду, добро схватајући свој позив у нашем народу, на свет издало.

Као што је познато, школска клупа састоји се из два главна оделења, и то из предње половине са даском за писање и из стражње половине са даском за седење. Хоризонтално растојање између стражње ивице прве и предње ивице друге даске назива се *дистанција школске клупе* и иста износи на нашим обичним клупама 15—30 центиметара. Код новијих клупа иста се мења, те може да буде плус- и минус-дистанција. Вертикално растојање између обе даске зове се *диференција школске клупе*. И дистанција и диференција веома су важне, јер од тога колико су оне велике, зависи, хоће ли се тело, кад седи, налазити у стражњем положају, као што је то нужно, јер седење у предњем положају веома је штетно за здравље.

Г. писац, испитујући све клупе, које су у новије доба предлагане, даје првенство т. з. *кунцеовој клупи*. У овој има сваки ђак засебну даску за писање, која се може у жљебовима помицати, тако да ђак исту при писању к себи привуче и тиме добије минус-дистанцију од 2 цнм. (т. ј. за толико пређе стражња ивица те даске преко предње ивице даске за седење), а кад је писање свршено, врати даску на старо место и тиме задобије плус-дистанцију од 9 до 10 и 11 цнм. У клупи овој има даље сваки ђак засебну даску за наслањање. Кунце-ове клупе праве се за два и више ђака. Осим тих клупа праве се још и простије са непокретном минус-дистанцијом од 2 цнм. и само за два ђака и таке клупе препоручују се сеоским и у опште сиротнијим општинама.

За диференцију школске клупе је изнађено, да иста треба да одговара седмини величине тела са постепеним до-

датком 1 до 8 цнм., а код девојака треба да дође још 1·5 цнм. због дебљине сукања,

Даље је нужно, да свака школска клупа има наслон, и то таки, на који се ђак може ослањати и при писању. Наслон треба управо само да подупире крста, али за девојке и слабу децу, која брзо расту и којима би тешко било, да без икаквог наслона леђа дуже време седе управно, препоручује се над наслоном за крста још мало продужење, на које се могу наслонити и леђа и које треба да је нешто натраг нагнуто. У досадањим клупама, вели др. Кужељ, ђак се не ослања или никако или је он подупрт само седњачама и одељком плећа; слабински и доњи грудни део кичме немају никаквог наслона и падају у линију, која иде оздо и напред, горе и натраг. Пошто пред десетим грудним обртњем лежи тежиште човечије, а кичма у поменутом свом делу остаје без сваког ослонца, то се мора тај део кичме натраг да изгрби као какав штап, који је подупрт само на оба краја, а оптерећен у средини; усљед тога згрчи се цело тело у напред, трбушни органи се стесне и дисање се отежава. Узрок је томе тај, што мишићи леђа могу тело да одрже на рђавим клупама при обичном седењу само за кратко време при управном правцу, а кад се они уморе и малакшу, поклизну леђа на наслону на ниже и седњача на дасци за седење у напред и тако се згрчено држање све више увећава. Из тога се види, да досадањи наслон није ни за седење добар, а за наслањање при писању не може се у опште ни употребити. — За клупе са два седишта препоручује се један заједнички наслон, а клупе, у којима седи више ђака, треба да имају засебне наслоне.

Висина даске за седење над патосом треба да је 27·5 до 29% висине целог тела, за девојке за подруг цнм. ниже. Површина те даске треба да је у стражњој половини издубљена, а у предњој се оставља дебља и слабо обла са ивицом лепо заокругљеном. Дубина даске за седење т. ј. растојање предње ивице од стражње, треба да је 23—34 цнм. За мале ђаке неопходно је нужна још и подножница.

Ми смо намерно опширније говорили о овом делу, да читаоце наше боље упознамо са његовим садржајем, који је за учитеља веома занимив и важан. Надамо се, да ће овај приказ побудити у многом жељу, да прочита и сâмо дело. Онда ће се и уверити, како су трудни били путеви, којима се дошло до

начела, што их напред истакосмо. А света је дужност свију нас, да око остварења тих начела свима могућим средствима порадимо.

М. Петровић.

РАЗНО.

(*Земљотрес од 28. окт.*), који је сав Загреб продрмао и грдне штете нанео како вароши тако и целој околини, осетио се и овде у Сомбору. Сарадннку нашем пише о истом г. Коста Берић, професор овд. више девојачке школе, ово: „Данас 28. окт. осетио сам лежећи у кревету између 7¼ и 8 сати изјутра љуљање. Кревет се љуљао уздуж као да неко испод кревета леђима љуља или као да се нешто уздуж миче по сламњачи. Потрес је ишао од запада истоку. Друга особа у истој кући осетила је наслоњена на кревет неко љуљање и држала је, да јој је несвест. У гвожђарницама почеле су лупати гвоздене ствари једно о друго. На једном месту почела су врата шкрипити сама од себе као да се отварају. У једној кући почео се при доручку љуљати сто и све на њему.“ У многим кућама стали су сатови. — То је био последњи изданак страшнога загребачког потреса. Лица, која су у то доба на улици била, нису ништа приметила. — Узрок земљотресима није још јасно познат и постоје у том погледу више теорија. Толико је извесно, да се сви потреси не дају свести под један узрок. За најглавније се сматрају вулканске силе и рушење подземних грдних пештера у унутрашњости земљине коре. За загребачки потрес тврде стручњаци, да није у вези са вулканским силама. Потрес се у Загребу више пута опетовао, особито јако 30. окт. и 4. нов. а 9 километра од Загреба (код Ресника) отворила се земља на више места и из пукотина је покуљао муљ, који је заударао по сумпорном водику. Свакако нам таке појаве показују, да фундаменат, на ком живимо, није тако сигуран, као што су људи обично наклоњени да мисле.

(*Књижевност.*) Календари су највећма распрострањене књиге у народу и с тога се само радовати можемо, што се њихови издаваоци старају, да им даду ваљан садржај. Бољи наши календари попели су се већ високо на лествици литерарне производње, јер им се мора признати, да су прâве народне књиге, да су промишљено уређени и састављени, те да су подобни да буде и просвећују. То показује од овогодишњих ка-

лендара и „Панчевац,“ кога је издала штампарија браће Јовановића у Панчеву и који је ушао већ у десету годину. Од слика, које се налазе у овом календару, поменућемо слику оне куће у Хебу, у којој је несретни српски деспот Ђорђе Бранковић II. своје последње дана проводио и у којој је и умро. Нека места из чланка уз ту слику многе ће занимати. Чланком „Ђакова буна у Банату“ умеће се у повесницу нашег народа један лист, ког не беше до сада у њој. — Од књижаре браће Јовановића у Панчеву добисмо даље ове нове *илустроване* књиге: „Кита цвећа за добру децу“ цена 10 новч.; „Дечији врт“ (у тврдим корицама) цена 24 н.; „Зверница поука и забава за децу“ цена 30 н.; „Прича о црвенкапи“ цена 30 н.; „Прича о пепељузи“ цена 30 н.; „Прича о мачку у чизмама“ цена 30 н. Све те књижице написане су за децу, пуне су бојадисаних слика и нема сумње, да ће деци правити велику радост. Цена је сасвим умерена. За даривање деце о долазећим празницима дошле су ове књиге као наручене, те их препоручујемо пажњи српских родитеља.

ПРОМЕНЕ У ШКОЛСТВУ.

Усљед промене владе у Србији одступио је досадањи министар просвете А. Васиљевић, а на његово је место дошао познати српски књижевник Стојан Новаковић.

Нр. учитељ у Чепину Ђура Јовановић постављен је за пр. учитеља у Зрињској. Досадањи учитељ 1. и 2. разреда централне школе у Сомбору Стеван Коњовић изабран је за учитеља 5. и 6. разреда исте школе.

Из Лијевна добисмо изјаву тамошње српске црквене општине (али без печата општинског), у којој се вели, да су тамо за учитеља и учитељицу изабрани Пера и Јелка Борић, а Јово Шестановић да је учитељ само једне партаје.

ЈАВНА КОРЕСПОНДЕНЦИЈА.

Сл. српска школа у Модошу. Кад доплатите још 82 н., добијаћете лист до краја 1881. А ако додате томе још 1 ф. 50 н. добићете и све друге бројеве од ове године, осим 2. 3. и 6., којих више нема.—Сл. црквено-школској општини у Д С. Иван. Од Вас смо примили 3 ф. као претплату на Ш. Л. за г, 1880. Ко признаницу жели, молимо да нам пошље биљегу и марку. — Г. Сави Теодоровићу, богосл. IV. год. у Карловцима. Срдачна вам хвала, што нам посласте исправак.

Издаје и уређује: НИКОЛА Ђ. ВУКИЋЕВИЋ.

Штампа Ф. Битерман.

ШКОЛСКИ ЛИСТ.

Бр. 23. У Сомбору 1. децембра 1880. Год. XII.

„ШКОЛСКИ ЛИСТ“ излази сваког 1. и 15. у месецу. Претплата је за целу годину 3 ф., за 4 месеца 1 ф. а за Србију 8 динара годишње. Учитељи, који имају мању плату од 300 ф., богослови и приправници добијају лист у пола цене. Дописи и претплата шаљу се: Уреднишшву *„Школског листа“* у Сомбор.

НОВИ ДОБРОТВОР СРБСКЕ НАРОДНЕ ШКОЛЕ.

Ретлични добротвор народни, поштовани у целом србству старина Атанасије Герески, који је недавно основао уз новосадску српску гимназију „благодјејаније“ за прихрањивање сиромашних а добрих ученика и који је заједно са покојном побожном супругом својом многе цркве српске богатим даровима украсио, учинио је ових дана опет једну велику задушбину у месту Черевићу, где се родио и где сада проводи дане живота свога.

Као што нам „Застава“ јавља честити овај старина купио је 25. октобра сгодно сготовљену и нуждним просторијама снабдевену кућу у сред Черевића за 2300 ф. и поклонио ју је одмах православној српској црквеној општини черевићкој на корист српске вероисповедне школе.

Знатне су речи врлога овог добротвора, које је рекао изасланству местног школског одбора, кад му се ово преко воље свога родољубивог свештеника Јована Максимовића на поклону том захвалило. Речи те карактеришу најбоље смерног и родољубивог добротвора. С тога их и ми овде наводимо. Он рече: „Хвала вам на почасти! Верујте, да не чиним за то, да ми се част чини, већ што се сећам, да је овде моја колевка била, и што вас љубим, као децу мојих савременика,

желећ се одужити месту где сам рођен, а у једно и подпомоћи вас, да нашу милу народност и књигу чувате и да све чвршћи у том чувању будете! Примите од купљене за вас куће кључеве и држите је у добром реду, пак што пре отворите вероисповедну школу!“

Ове речи вечног спомена ради увршћујемо и ми, са жељом, да их помњиво читају учитељи српски и старешине школске по свима крајевима, где се српска реч говори, па нека од учитеља и школских старешина школска дечица чују за новог добротвора народне школе, и нека се у црквама, у општинама и у зборовима српским на углед ставља ово родољубиво дело Атанасија Гереског, па ће се у сваком српском месту наћи добротвора, који ће се по примеру Герескога, заузимати за одржавање српске вероисповедне школе, и на њено издржавање и процветање жртве прилагати.

Сад је томе време! Школа нам је покрај цркве најнуждија у свакоме месту. Цркве имају своје закладе, а које немају, ипак су обезбеђене, докгод има православног српског народа у месту. Али народне вероисповедне школе наше слабо где имају својих заклада и у многим пределима, где народ наш живи, школе су му против воље његове покомуњене. С тога су нам сада од потребе у сваком месту добротвори, који ће оснивати закладе за српске вероисповедне школе, да нам се ове у супрот сваког насртаја одржати и напредовати могу.

Живио на многа љета нови добротвор српске народне школе; узор православног Србина и ваљаног српског трговца и грађанина!

Дај Боже, да се на овај светли и родољубиви пример Атанасија Гереског угледају и други Срби, које је Бог земаљским богатством обдарио!

ИЗВОД ИЗ ИЗВЕШТАЈА ГЛ. ШКОЛСКОГ РЕФЕРЕНТА О УЧИТЕЉСКИМ ШКОЛАМА.

(Свршетак.)

Још имам у погледу испита следујуће предлоге: Да се писмени испити сврше 15 дана пре усменог, да приправницима ово последње 15 дана остане само на то, да се за усмене испите спремају, и да их у том ништа не прекида; да се на испити за учитељско оспособлење питају и предмети из I. и II. разреда, у колико се не садрже у предметима III. разреда; — да се за све предмете вуку тезе, и да су у њима главнија питања, што требају за учитеље, не оно, што морају знати они, који желе да се приме у препарандију; — да сви они, који добију дозволу да учитељски испит полажу, пре тога морају пријемни испит полагати и поднети књиге, по којима су се спремали и тек онда да се пусте на јавни испит; — најпосле при испиту самом да чланови испитне комисије имају у попису ових, који ће се испитивати и оцене њихове, и да имају дотичне књиге или рукописе пред собом означене са бројевима од теза.

Према оном, што је у допуну наука наведено имају и испитске тезе да се допуне; и: у тезе из науке хришћанске да уђе по 1 питање из етике или моралне; и у више теза да уђе по 1 питање из историје српске цркве и цркве хришћанске, и по 1 о дужностима учитеља у цркви и о манама истих у служби црквеној; — у тезе из црквеног појања, које да су засебно за приправнице, да уђе више питања и да текст не само разумеју него и на изуст знају; — у тезе из педагогије да уђе осим питања о дужностима учитеља у школи и ван школе и о дужностима родитеља према школи, још и о манама учитеља и родитеља у овом погледу, и у више теза да уђу питања о писарским дужностима учитеља и о држању архиве

школске. И ове тезе да су башка за приправнице, и у ове да уђу питања тичући се више женског живота, о васпитању, науци, друштвеном стању женскиња, о школама женским, забавиштима, о дужностима и манама учитељица и о недељној школи; — у тезе из језика српског да уђе у сваку по 1 прича, коју има дотични да приповеди онако, како ће имати деци да приповеди, и по 1 песма да је на изуст изговори, и по 1 морална изрека или цитат из светог писма, да се сведе у свезу са сродним, по 1 загонетка да се решава осим других питања, која у ове тезе долазе; — у тезе рачунске да уђе по једно питање и рачун из општинског и народног живота; — у тезе из антропологије да уђу с питањима из дијететике и питања из школске хигијене и ове тезе да се оделе за приправнице, па у ове да уђу и питања о неговању болесника; — исто тако да се оделе и тезе од природних наука и економије за приправнике и приправнице, и према томе да уђе по једно питање из зоологије, ботанике или минералогије, и 1 питање из физике или хемије и из економије, како се које већма тиче мушког или женског живота; — у тезе из земљописа и историје да уђе осим других и по 1 из математичног и физикалног земљописа, и по 1 из културне историје; — најпосле, да се уведу тезе из црквеног хармоничног појања у два гласа и у ове да уђу и оне друге песмице школске за певање; и да се уведу тезе из гимнастике, и у њих да уђе по 1 питање из теорије, и од свију ових врсти игара по 1, и да се пази на називе.

У погледу ученика предлажем: Ма да се приправницима закраћује и силовито пиће и пушење, опет крадом и пију и пуше, и како сад пушење и међу децом у основној школи узима мах, то морам да предложим, да се особито на оне приправнике строго пази, који народне стипендије уживају, нека се бар за то време док се за народне учитеље спремају помоћу на-

родних стипендија од истих страсти уздржавају и привикну на уздржање. Зато да се при раздавању народних стипендија на то пази и у ноту узима, и да им се на почетку школске године то објави.

Најпосле у погледу учила: Осим физикалних апарата нужни су за обе школе још и кућарски апарати, да их приправнице познају и њима се служити науче; осим шиваће и плетаће машине, по 1 парни котао за прање рубља и ново праљско корито, и справе за цеђење, рољање и сушење рубља, 1 парни лонац за кување, 1 огњиштанце петролејско и за ово два-три најглавнија суда, апарат за чишћење пијаће воде и друге ситније справице; за то да се позову управе да се ради овог обрате и на одборе госпођа и друге добротворе, ако нема с друге стране, да се што више ових справица набави и то онаких, којима се олакшава рад у нашој кући и породици, и којом се већи трошак заштеди.

ИЗВОД ИЗ ИЗВЕШТАЈА ГЛ. ШКОЛСКОГ РЕФЕРЕНТА О ВИШИМ ДЕВ. ШКОЛАМА.

Све три више девојачке школе (у Панчеву, Новоме Саду и Сомбору) стоје у црквеним зградама, штета је само, што је ово све на пијацама и главним пролазима, где је највећа вика и прашина, и не може се на дворишту дићи парк, па да деца што више могу на пољу буду, ту да раде и да се играју, које је по ову децу врло важно, јер ове данашње многе и тешке науке и с тога много седење у затвореним собама прави децу ову као и ону у основ. школи све већма анемичну, и ако се око школа не дигну паркови, или воћњаци и вртови са сеницама, и не узради више гимнастике и ручна рада баштена и кућарска, а на школским собама не начине најјаче вентилације, сви родитељи ће, који буду на децу пазили, листом ове школе оставити.

Собе су школске доста велике и високе и по обичним пазорима добре, кад неби само у онаком жагору и прашини стојале, и кад би било бољег ваздуха, да у њих допире. Намештаји су доста добри и понајвише нови. И са училима су школе

прилично већ збринуте и сваке године се допуњује, које купом, које поклонима, међу којима их има врло знатних. Новосадска и панчевачка школа имају већ приличне библиотеке за своју потребу и добре мале природне збирке и физикални апарат, само је кућарских справица још врло мало.

За више девојачке школе имам следујуће предлоге: Пре свега да се позову општине, односно патронати и управе, да имају процветање ових школа, које су код нас још нове, на уму, и да помоћу придодатих им женских одбора све можно покушају, да ове најкорисније од свих школа и гласа у народу добију. Ово ће се знатно олакшати, ако буду патронати и управе држали главније немачке и друге листове тичући се и више девојачке школе и у опште женског живота. Тако су библиотеке за женскиње, које се имају набавити.

Код ових школа прва брига да буде здравље деце, јербо су деца ова по себи слабија а у најопаснијим годинама, где много седење највећма науди, особито у затвореним собама, у заптивеном ваздуху, што не само спречи развијање тела, које је у овим годинама најјаче, него отрује крв, које у овом развитку тела највише треба, те отуда и ова свуда мах преузимљућа анемија и слабост и бледоћа у женскиња, које се у школама развијају. За то да се препоручи општинама, да школе ове сместе у засебне зграде, са великим двориштима, засађено дрвљем, воћем и сеницама, подаље од вике и прашине, да деца ова, кадгод погода допушта на пољу седе и уче и играју се; на школским собама да се удеси што боља вентилација, а управе да настоје, да се што више гимнастике ради и игара игра, и што више ради ручна рада у врту и у кући, и предавање гимнастике да се одмах преда учитељицама, а овима да се набаве потребне књиге и слике за ово.

Ручног рада у овој школи према телесној потреби ове деце врло је мало. Ово мало плетива, веза и шва није ни близу довољно за развијање тела у овим годинама. Зато се имају управе старати и настојати, да деца ова особито из старијих разреда уче помало рубље прати, тесто месити, у врту радити и други мало тежи домаћи рад. Желити је, да учитељице на овим школама имају и воде сопствен ма најмањи али примерни домазлук, да ученице и те и друге домаће радње у њих воде; и имају управе са учитељицама настојавати да деца то и код својих родитеља раде и у кућама где су на стану.

Нужно је даље, да се позову општине да се с одборима постарају, и нађу врт и вешта вртара да се деца с радњама

у врту практично упознају, да свака ученица добије своју леју, и да има своје сандучиће и лонце, да свака сама научи земљу спремити, семе посејати и расадити, сама плевити и заливати и ђубрити, да сама по неко цвеће, поврће и воће дигне и однегује. Уједно позвати управе и одборе да одмах набаве најглавније кућарске справице за прање, цеђење, рољање и сушење рубља, справе за спрему јела, за кување и пециво, за чишћење воде, за осветлење, и друго, да се науче, како се тим служи и олакшава посао.

Најпосле и самог плетива, веза и шва што се ради у овој школи мало је, кад се зна, да већина деце то још у нижим разредима основне школе науче. И овог се има дакле радити и више и боље, за то је нужно, да се уведу радничке књижице, да се уписују сви радови и време, кад је који започет и кад је свршен па да се похваљују оне радилице, које више и боље рада нараде.

Уједно да се уведу и штедионичке књижице и да је свака ученица дужна сваког семестра бар по један комад израдити за продају или изигравање, и новац тај да се по таксирању подели и свакој на дотичну књижицу у штедионицу уложи, и да се приликом надгледана школе и те књижице надгледају, и похвале оне ученице које то заслужују: у погледу штедње имају учитељице строго критику водити с ученицама о свима трошковима кућевним и упућивати ученице непрестано на разумну штедљивост, која је уз радљивост главна вредност на женскињи. Најпосле: што се тиче новијих индустријских радова, што се данас и у мушке а особито у женске школе уводе, нужно је, да општина да својој учитељици припомоћи, да оде на једну од оних школа, где се радње те најбоље раде, да виде и науче, па да ону и ову одраслију децу у својим школама уче.

(Свршиће се).

ШКОЛСКЕ ВЕСТИ.

(*Виша девојачка школа у Н.-Саду.*) Од новаца, што су скупљени у српском народу на споменик оцу дра Светозара Милетића, било је преостало 700 фр. Одбор за скупљање тих прилога у споразуму са др. Светозаром Милетићем поклонио је ту преосталу своту новца у спомен матере дра Св. Милетића *Теодосије* на фонд српске више девојачке школе у Н.-Саду. Још је и црквени одбор новосадске општине решио, да у будуће прилаже из општинских прихода годишње по 100 фор. на оснивање истог фонда.

(*Школе у Угарској.*) По гласу извештаја кр. угар. министра преосвете у Угарској има 15.715 школа. Ове су школе у 10.681 општини и на 318 пустара. Има још у Угарској 2201 место без школе, али из 1899 места иду деца у суседна села у школу а из 202 места неиду деца ни у какву школу. Од тих школа су: 15.550 основне народне школе; 71 виша народна а 94 грађанске школе. Међу тим школама има 215 државних, 1538 комуналних, а 13.688 вероисповедних. Осим тога има 379 такозваних буџак школа, а то су понајвише у саболчкој, сатмарској и угочанској жупанији. *По наставном језику* има: 7197 мађарских; 953 немачких; 2848 романских; 1837 словачких; 260 српских; 66 хрватских; 471 руских народних школа. Мешовитих школа са два наставна језика броји се 1969, а са три наставна језика 1.4. *Број школске деце 1879. г.* износи: 2,114.864. Од ових за свакидашњу школу: 1,507.558, а за повторну: 607.306. Од укупног становништва $15^1/_2$% спада међу обавезне за школу. У школу иде: 1,664.803, а неиде: 470.061. или у % рачунајући 78.08 иду а 21·92% неиду у школу. Од деце за свакидашњу школу обавезне иде у школу 85%, а од оне за повторну 55·%. По полу у основне школе иде 666.621 мушко 590.886 женске, свега: 1.257.507 деце. Повторну школу полази 180.581 мушко, 15584 женске, свега: 336.475 деце. У више народне и грађанске школе иде: 5635 мушких, 5822 женских, свега; 11.457. У приватне заводе иде: 8859 мушких, 10.981 женских, свега: 19.840. У средњим школама било је: 19.524 деце. *По вери* има школске деце римске вере: 862.808, унијатске: 133.634, православне: 170.728, калвинске: 238.787, луторанске: 156.789, унитарске: 6630, израиљске: 75.427. *По народности*: 794.915 Мађара, 271.513 Немаца, 205.374 Романа, 263.624 Словака, 36.710 Србаља, 27.076 Хрвата, 45.591 Русњака. Најбоље *полазе школу* деца у моношњској и торнанској жупанији. У обе иде 96·2% обавезне деце у школу. Најслабије нолазе школу деца у жупанијама солноко-дубокој (44·6%) и у мармарошкој (36·7%) Општине, у којима сва деца иду у школу јесу: Бољхад, Дуна-Патај, Јегар, Ђенђеш, Ј. Ладањ, Кунхеђеш, Угарски Стари град (Magyar Óvár), Шопроњ, Темишвар, Тренчин и Залаегерсег. Од свију већих општина у Угарској најгоре полазе школу у Старом-Станару. Тамо, на велику жалост и срамоту нашу, само 20% деце школске иду у школу. Ово је у толико жалостније, што су пре 1848. године Станарци скоро сви знали читати, а многи и појати.

(*Школе у троједној краљевини.*) Приликом последњег за-

седања сабора троједне краљевине изродила се у прорачунском одбору дебата о школама, која је за нас у толико интересантна, што показује, да најодличнији мужеви и у самој Хрватској не сматрају садање уређење тамошњих школа за нешто дефинитивно, нити виде, да је исто спасоносно по земљу. Заступник владе др. *Мухић* тужио се на *велик број* гимназија и препоручивао је реалне гимназије са 4 разреда, грађанске школе, а заст. *Врбанић* подизање обртничких школа. Више се расправљало о управи нар. школа и препарандија. Заст. *Михаловић* тужи се на жупанијске шк. надзорнике и жели, да се надзор народне школе поврати у руке свећеничке, као што је пре било. И заступник владе др. *Мухић* изјавио је, да садања институција шк. надзорника не одговара садањем устројству земље, јер је њих 8, а поджупанија има 20. Влада међутим не може сада већ рећи, какав ће надзор бити у напред. То ће зависити од закључка владине конференције, која ће се одмах по престанку овог заседања држати. Али треба и на то мислити, шта ће се учинити с овим надзорницима. Неки чланови кажу, да се ти надзорници имаду вратити на учитељске столице. Заступник *Стражимир* критизовао је садању наставу. У народној школи уче сељачка деца знаности, не практичне науке; деци се само мозак помути, а кад сврше, не знају честито ни читати, ни писати ни рачунати. Уче рисање, геометрију, економију, земљопис, природопис, историју, још само фали „плес.“ *Заст. владе* брани сустав, који није крив, већ у првом реду учитељи, затим месни шк. надзорници и жупанијски. И сама је влада опазила, да се уче многе сувишне ствари. Многи су учитељи захтевали помоћне књиге, али је влада то кашње забранила, те упутила учитеље на читанке. Заст. *В. Ђурђевић* напоменуо је, да кад је овај нови школски закон уведен, онда се дигла против њега граја због конфесионалних школа, а том је био крив једино начин, којим су шк. надзорници извађали закон, а исте су подупирале и поджупаније. Закон допушта конфесионалне школе уз комуналне, а многи су поджупани одредили ферманом, да у њиховом подручју не сме бити конфесионалних школа. Пита предстојника наставнога оделења: хоће ли се у преинаци шк. закона обзир узети и на конфесионалне школе. — *Заст. владе* одговорио је, да би му на то питање било лако одговорити, кад би наше општине биле подељене по конфесијама. Овако је гдекоја општина имала по две школе: комуналну и конфесионалну, али ради превелика трошка спојиле су се обе школе у једну. Нема противности међу обе врсте школа, како се то мисли, науке су без

конфесионалног карактера, осим науке вере. Зато је састарано школским књигама, које су штампане латиницом и ћирилицом: где су православни у већини, учи се најпре ћирилица, у противном случају обратно. Наука вере учи се по закону. Хоће ли се силом уведене комуналне школе раставити моћи, то не може рећи. — Заст. *Михаловић* тврди, да су свећеници, премда им по закону припада чланство у мест. шк. одбору, искључени од свакога уплива у школи, а где га желе добити, ту их искључују учитељи. Он остаје код тога, да се укине досадање надзорништво и опет поврати на старо. Биће јефтиније и боље. — Заст. *Мишкатовић* разлаже, да се управо под надзором свећенства почео раздор између свећенства и учитељства. То је управо дало повод новом шк. закону. Требало би гледати пре свега, какви учитељи излазе из препарандије, требало би увести строжији надзор, пак би се онда већ показао успех. Не треба зато мењати систем. — И заст. *Кукуљевић* држи, да садање надзорништво не одговара својој задаћи. — Није се дошло до никаквог закључка, ма да је било више предлога.

(*Скупштина учитеља града Загреба*) била је 28. окт. На истој су се искупили сви учитељи и учитељице народних школа у Загребу и *учитељство кр. препарандија.* Међу питањима, што их је влада поднела скупштини, да се о њима изјасни, беше и ово: „Код којих би се предмета могло учевно градиво, прописано досадањом учевном основом за пучке школе, стегнути, да се што више помње узмогне посветити знатнијим предметом.“ Известилац тога питања Мирко Ткалец сматра пре свега учење ћирилице за излишно и дангубно, те је предложио као прву резолуцију: „*Да се на пучких школах неучи ћирилица.*“ То се учинило неопортуним и сâмој загребачкој скупштини, те је решила: „Ћирилица нека се почме у пучких школах учити тек у IV. разреду.“ — Скупштина је прихватила још и предлог учитељице Јамбришакове: „Број учевних ура нека се у пучких школах у обће, а напосе у дјевојачких са здравственога гледишта умањи.“

(*Француски министар просвете*) изразио се недавно приликом раздавања награде о начелима, која га руководе у његовим реформама. Из беседе његове вадимо ова места: „Ретка је истина, која је тако опште припозната у напредној педагогици као та, да се детињи дух пре свега образује гледањем предмета, да му нису нужне формуле, него посматрање, не учене апстракције, него стварни појмови, исто као што мало тело не треба узде, него хоће да се покреће, хоће свеж ваздух, хо-

ће слободу. — Пре је била школа тавница; данас се озбиљно мисли о том, да је претворимо у башту. Обилно се снабдева светлошћу и ваздухом, па тежи се да и зидови привлаче и поучавају. Све то тражимо ми за ниже разреде наших лицеја. Ми им све то дајемо. — Водити децу од осам година у теснаце граматике, давати им као главну храну шипраг основа, није ли то толико, као да се враћамо повоју, тавници, није ли то баш противно од оног, што учи искуство, истина, здрав разум? — Ми се опет враћамо здравом разуму. Ми живимо у вери, да у оном сретном добу, у ком се омладина отвара животу у њеној наравној безазлености, у чежњи да што научи, у пуној свежини њених растећих подобности — да ту мора рад да буде забава, а учење цватња. Због тог долази код нас стварна настава пред деклинацијом, наравна логика пред граматичком логиком, елементарна физика и умни рачун пред апстрактним правилима и синтаксом мртвих језика, јер смо уверени, да тим новим путем у исто време освајамо дух деце и срце матера.“

КЊИЖЕВНИ ПРИКАЗИ.

39. *Читанка за други разред српске народне школе* одобрена од црквено-народног школског савета. У Н.-Саду, издање штампарије А. Најевића 1880. Цена 24 новчића.

Један од најважнијих послова народне школе је учење читања и вештбање у правилном, течном, разумљивом и лепом читању. Читање је данашњим даном нуждно постало људма сваког реда и сваког стања, јер њиме се могу најлакше набављати користна знања и упутства за живот, и читањем човек сам себе може учити и усавршавати док год је жив. За вештбање у читању нужне су ваљане читанке за народне школе, које ће деци послужити још и за сабирање корисних знања за образовање разума, оплемењење срца и управљање воље на добро, за путоказ у правилном говору и писању на матерњем језику, в које ће у маломе сачињавати дечију прву библиотеку, те побуђивати у њима вољу за читањем и даљим самообразовањем посредством ваљаних књига и листова.

Ми досада неимадосмо на овој страни читанака, за које би се могло казати, да су у сваком погледу ваљане. Читанке покојног епископа Платона биле су преведене с немачког и написане језиком, који се одавна већ у књижевности неупотребљује. Такозване Будимске читанке имају у себи предмета и израза што за децу нису, и местимице у опреци стоје са мо-

ралом и естетиком; те с тога се с њима морало и мора у школама доста злопатити.

С тога с радошћу поздрављамо ову нову српску читанку за други разред, која је, као што се поуздано мисли, из пера нашег првог српског педагога и обновитеља школа наших Дра Ђ. Натошевића потекла, и која и по богатом садржају свом и лепом распореду, и по простом слогу и чистом и правилном језику, подпуно одговара потребама православне српске народне школе и васпитању младежи наше у духу свете вере, благонравности, и миле наше народности.

Богати садржај ове читанке расположен је на дванајест одсека. За основу поделе служи очигледна настава у нижим разредима народне школе, по томе ће се свагда моћи најпре дотични предмети из очигледне наставе с децом предузимати а затим у свези са овом наставом сходни предмети из читанке за читање, разумевање и меморирање употребљавати. Деца ће се дакле у читању вежбати на оним предметима, који су им из очигледне наставе већ добро познати, те ће им садржај прочитаних предмета много милији бити и за образовање ума и срца, као и за правилност у изразу и лепом говору моћи ће им читање то, у толико већма служити.

Држимо да би ради лакшега прегледа ваљало, да се у другом издању у самом тексту читанке означи обашка сваки одсек, и да се и сами предмети у сваком одсеку а и у садржају такође означе; јер без тога је деци тешко наћи, кад им се што зада преко реда да читају.

Први одсек читанке ваљало би да добије наслов: „Школа и црква.“ Одсек се тај налази од 1—25. стране у читанци овој. У њему се уз призив за помоћ Божију садрже лепе расправе о школи и шта се у школи учи и ради; о добром ђаку, кога учитељ воли; о узроцима зашто се иде у школу; зашто се учи и како ваља учити; (од 1—7.) даље излажу се школски закони (стр. 9.), које треба деца слушањем и читањем да науче и да их за правило живота и владања узму; красне молитве пре и после учења (стр. 6. и 9.) служе за буђење и неговање чувства побожности у млађаним срцима невине дечице; песмица: „Хајд у школу!“ (стр. 4.) буди у деце вољу школи и љубав учитељу; прича под насловом: „Кушање“, буди у деце чувствовање дужности ђачке, а мудра изречења о знању (8) у језгровитим речма представљају деци важност школе и учења. Затим долазе описи дечијих учила и упутства за употребљење ових; описи школске дворане, школских учила и намештаја, школске куће, и дво-

ришта, а свуда се напомиње шта се има где радити и како се имају ту ученици владати (од 9—17. стр.). Затим (од 16—25.) долази опис цркве; упутство за владање у цркви; поуке о достојном светковању недеље и о празницима, о „отцевима“ и „материцама,“ и три народне песмице о Божићу.

У првој песмици ваљало би за избећи неприлике, да се други стих измене овако: „*Носи сува злата,*“ а у трећој песмици трећи стих овако: „И по њиме три свезчице цвећа.“ Разумнији родитељи и на дому тако дају ове песме учити, а у школи би се то свакојако морало само овако а не другчије читати и учити. — Особито је високим хришћанским духом задахнут опис порте и гробља, са буђењем наде на вечни живот, а томе су опису још придодате и две лепе народне песмице о праведном суду Божијем. (24.) Цео одсек завршују осам загонетака о училима и о цркви.

Други одсек могао би добити наслов: „Деца и родитељи.“ У њему се (од 25—48. стране) садржи богато градиво за унутарње посматрање, за образовање свести и унутарњег чула, за упознавање отношаја дечијег према родитељима, браћи и сестрама, друговима и другима људма. То је управо елементарна и најбоља етика за овако малу децу, а уједно и најзгоднији путоказ за учитеље и родитеље, како им ваља с децом поступати и каква начела деци из ране младости у нарав уливати. Срећна ће бити од сада деца наша, ако им учитељи буду хтели и умели света начела што су у овом одсеку брижљиво сакупљена и изложена, с вољом и одушевљењем у млађану душу њихову уливати. Најглавнији су предмети у овом одсеку: „Деца и родитељи. Како се брину родитељи? (стр. 26.) Како учине деца радост родитељима; браћа и сестре (28. и 29.); старешине и млађи; деца и млађи (31.).

У првом делу овог одсека су по избор лепе приповедчице, као: Болна мајка (26.); захвално дете; добри син (27.); добра сестра 29.); учтиви и неучтиви (32.); буди послушан; мило дете; свети Никола (33. и 34;) из „Школског Листа“ 1859. три поздравља од П. Деспотовића (28.); две народне песмице о сестри и брату, и три краљичке песме (стр. 30.). — Народна песма „Мајка св. Петра“ (35.), по мњењу мом, никако се не би смела у читанци налазити, нити деци за учење задавати. Њу би дакле ваљало свакојако и из ове читанке изоставити. На против врло су добро стављена: Дела милости и науке из св. писма (стр. 35. и 36.), као и песма „Завет,“ коју је много боље по овом тексту читати и певати, него по досадањем у будимској читанци III.

У другом делу овога одсека најпре су стављене: Две највеће заповеди и нова заповед, а затим 15 моралних приповедака, од којих су многе из прећашњих букварова и читанака и из бисера и драгог камена пренешене, као: Будите мирољубиви; не свађајте се; две козе; говори истину; не лажи; ко вара зло проће; држите своју реч; лупеж, два циганчета, чворак; Бог све види. А друге су нове, као: Бежи од рђава друштва (40.); ко краде зло проће (41.); крадена јаја (42.); котарица јабука (45). Неке су од ових приповедака двоструке, са представом два сродна догађаја, од којих у једној се о мушком, а у другој о женском детету нешто приповеда, а у свима су очигледно представљене најкорисније поуке, које ће децу од зла чувати а на добро упућивати, и које ће им највеће благо у животу бити.

Одсек се овај завршује са три низа одабраних по азбучном реду сложених пословица, за учење и писање.

Трећи одсек садржи у себи поуке о човеку. Он се простире од 49—73. стране. Наслов би за овај одсек могао бити: „Човек.“ — У првом чланку овога одсека последња тачка чини нам се да није правилно изведена; јер обличије Божије у човеку—по науци св. цркве наше,— не састоји се у лепоти лица, него у врлинама срца и душе и у светости воље и богоподобности којој човек може тежити, и у способности умној за примање највиших истина о Богу и о вечном спасењу: (види пространи катихизис и кратки катихизис стр. 7.). У чланку: створ човечији (стр. 49.), подкрала се ваљда случајно правописна погрешка: „у луцком телу“ место „у људском телу.“ — Иначе је и овај одсек пун прекрасне поуке за децу. Из њега се упознају деца са човечијим телом и овога деловима и употребљењем и са најглавнијим правилима за чување здравља много боље него из других мени познатих наших и туђих читанака; види се да је вештак и зналац науке о човеку и познавалац природе дечије ово написао; стихови нашег најславнијег песника Змаја Јована Јовановића пред описима: Очи, ухо, уста (51., 53., 55.); питања (57.) и срце (59); дају овом одсеку живот и особиту васпитну снагу а сходне загонетке (53. и 56.) бистре разум и оштроумље дечије.

Приповедка: „Здравље је највеће благо“ (стр. 60) очигледно нам пред очи ставља истину свога наслова, а одмах затим долазе најважније лекције из дијететике, које би ваљало не само деца да проучавају, него и учитељи и други одрасли људи, и ваљало би да о њима често свештеници у цркви, а лекари

на јавним популарним селима и иначе сваком приликом народу казују. Такви изврстни дијететични чланци су: Ваздух је извор животу (61); храна, млеко, жита и хлеб; вариво, воће и поврће; добра и хрђава храна; вода и друго пиће; рад и игра (од 61—70.) „а за објашнење ових по живот и здравље важних правила служе приповедчице „Посно јело“ (62); Не лакоми се (66); Кад си загрејан чувај се хладноће. – Одсек се завршује с препоруком различитих радња и заната људских коме су придодате две песме под насловом: „Млади занатлија“ (70 и 71) и са поуком о одмору и спавању (стр: 72) којој су придодате две народне песмице о санку и неколико побожних народних молитвица за децу пре спавања.

(Свршиће се.)

РАЗНО.

(*Саборски одбор*) сазван је за 24. нов. у Карловце.

(*Парастос пок. епископу Платону,*) који платонеумски одбор сваке године приређује, обдржаван је ове године 16. нов. у овд. св. Ђурђевској цркви. Чинодјејствоваху г. прота са четири свештеника и ђаконом, а беседу у спомен покојнику говорио је катихета учитељске школе г. Ђ. Петровић. На парастосу присуствоваху сви учитељи и ученици учитељске школе.

(*Књижевност.*) Изишао је из штампе: „Извештај о српским народним школама и о вишој девојачкој школи српске православне црквене општине сомборске за 1879|80. школ. годину. Саставио Никола Ђ. Вукићевић школски управитељ. Издала православна срп. црквена општина Сомборска. Сомбор, штампарија Ф. Битермана.“ Велика 8⁴ с. 67. — Као прилог 46. броју „Јавора“ изишла је у ноте стављена песма „Светозару Милетићу 15. новембра 1879.“ од Змаја Јовановића, а компонована од младога нашег уметника Јосифа Маринковића. Г. Маринковића познаваће многи наши читаоци, пошто је исти пре свога ступања у прашку консерваторију свршио у Сомбору учитељску школу, где је оспособљен за нар. учитеља. — У новембарској свесци часописа „Paedagogium“, што га у Бечу издаје Дитес, почео је да излази под насловом „Das Schulwesen Montenegro's“ већи чланак од проф. дра Е. Шацмајера из Трста о црногорским школама. Исти дише топлим пријатељством и правдом према Црној Гори, што као реткост у немачкој журналистици радо бележимо. У поменутој свесци преведена су дословно правила, што их је пок. Милан Костић саставио за црногорске школе.

(*Како се слави крсно име.*) Г. Коста Берић, учитељ више дев. школе у Сомбору предао је на св. Архапђела Михаила као на дан свога патрона управи препарандије у Сомбору 6 фор., да их раздели међу најсиромашније ученике и ученице. Управи је пријатна дужност, да г. К. Берићу на његовом дару у име обдарених ученика и ученица изрече овим јавну захвалност.

(*Тестаменат Илије Коларца*) уништен је као што је познато нашим читаоцима (в. бр. 6. и 11.) пресудама прво- и другостепеног суда. Али касациони суд, који је имао у том да каже последњу реч, оборио је те пресуде и вратио је акта првостепеном суду, да донесе нову пресуду. Тако има сад надежде, да ће се задужбина великог народног добротвора ипак сачувати српском народу.

НЕКРОЛОГ.

15. октобра преминуо је у Требињи у Хрватској *Јово Жутић*, бивши катихета на државној препарандији у Петрињи. Покојника хвале као вредна српска родољуба. — 29. октобра преставио се после дужег боловања приправник III. разреда учитељске школе у Сомбору *Сима Мијић*. Умро је код своје куће у Сомбору. Покојник је пре но што је ступио у препарандију свршио гимназију и положио испит зрелости. На опелу изговорио му је беседу приправник Ђорђе Алексијевић. — У Требињу у Херцеговини преминуо је *Вучко Томић*, слепац по невољи, али будне свести. Цела његова тековина састојала се из 14 наполеондора; отуд је у својој последњој оноруци оставио 12 наполеондора фонду српске народне школе у Требињу, а 2 учитељу и ученицима, да га испрате до гроба. Овај слепац био је дакле достојан потомак неумрлог Филипа Вишњића!

ПРОМЕНЕ У ШКОЛСТВУ.

За учитеља у Дески изабран је Душан Стакић, у Црној Бари Владислав Стакић, а у Великом Гају Павао Борјановић. Свршн. приправница Катарина Јанковића постављена је за пр. учитељицу у Шатринци. Милан Чобановић изабран је за учитеља у Осеку.

Г. Ђуру *Љубиши* учитељу у Праскви̇ци. Лист се шаље редовно праскивичкој школи у которском пакету. Ако који број не дође, треба га одмах рекламовати. Ипак Вам шаљемо бројеве, за које кажете да их нисте добили, али Вам препоручујемо, да у будуће бирате начин писања, који више доликује учитељу.

Издаје и уређује: НИКОЛА Ђ. ВУКИЋЕВИЋ.

Штампа Ф. Битерман.

ШКОЛСКИ ЛИСТ.

Бр. 24. У Сомбору 15. децембра 1880. Год. XII.

„ШКОЛСКИ ЛИСТ“ излази сваког 1. и 15. у месецу. Претплата је за целу годину 3 ф., за 4 месеца 1 ф. а за Србију 8 динара годишње. Учитељи, који имају мању плату од 300 ф., богослови и приправници добијају лист у пола цене. Дописи и претплата шаљу се: Уредништу „*Школског листа*“ у Сомбор.

ПОЗИВ НА ПРЕТПЛАТУ НА „ШКОЛСКИ ЛИСТ“ ЗА ГОДИНУ 1881.

Овим бројем завршује се дванаести течај „Школског листа“ и излази претплата скоро свима нашим претплатницима. Кад смо се пре године дана решили, да наново покренемо овај лист, знали смо за све тешкоће, које су нам предстојале. Оне нису изостале, али хвала одзиву српског учитељства и остале српске публике, која са интересом прати развитак наших школа, ми смо све тешкоће победили и можемо сад задовољно да се осврнемо на живот овога листа у минулој години, јер смо учинили све, што смо могли, да лист што боље одговори својој задаћи. Са особитим задовољством бележимо, да су уредника у постизању те цељи потпомагали и други старији и млађи педагошки књижевници. Захваљујући им се на њиховом труду и пријатељству, молимо их да и одсада не одреку своје потпоре овом листу, јер само удруженим силама могуће је постићи, да лист овај буде орган, око кога ће се сво српско учитељство скупљати и у ком ће веран израз налазити живот српске школе.

Отварајући претплату на „Школски лист“ за годину 1881., морамо најпре поменути, да ће програм

листа и у идућој години остати досадањи. У оквиру верозаконске школе радићемо за даље развијање и усавршавање наших школа. Прибирајући пажљиво све, што се односи на школство у нашем народу, пратићемо бодро све важније појаве, које се догађају на школском пољу и у других народа, да би се туђим примерима колико је могуће користили. Као што смо ту дужност савесно испуњавали ове године, бележећи и таке појаве, с којима се ми у битности не слажемо, тако ћемо то чинити и у идућој години у уверењу, да тим најбоље извршујемо своју публицистичку дужност. Чувајући се сваке једностраности тежићемо да сво српско учитељство под заставом општег човечанског напредка а у духу православне вере и миле наше народности скупимо у једно коло.

Велике сметње чинио нам је ове године ограничен простор нашега листа. С тога смо намерни, да — без повишења цене — од године формат листа повећамо. Тада ће се моћи у њему посветити већа пажња и родитељској кући, што је ове године само у малој мери било могуће. Али повећање формата зависи од броја претплатника, те ћемо, пре но што се коначно решимо за већи формат, причекати, какав ће одзив бити у идућој години. Из тог узрока мењујемо начин излазења тако, да ће „Школски лист“ одсада излазити сваког 15. и последњег у месецу, а пријатеље листа молимо, да претплату најдаље до нове године пошљу, да се знамо према том равнати. Први број за г. 1881. добиће по том наши претплатници о св. Сави.

Цена је „Школском листу“ у аустро-угарској монархији за целу годину 3 ф. а. вр., а за по године 1 ф. 50 н.; у Србији за целу годину 8 динара, а за по године 4 динара, Који од гг. учитеља пошље новце за шест претплатника, добијаће лист на дар, а који три претплатника скупи, добијаће лист у пола цене. Исто тако добијаће лист у пола цене и она гг. учите-

ли, којима је годишња плата мања од 300 ф., даље сва гг. слушаоци богословије, приправници и приправнице.

Молимо да нам се претплата шаље поштанском упутницом, а гг. претплатнике у Србији опомињемо, да не шаљу претплату преко књижарнице г. Пурића.

Позивом на претплату обраћамо се и нашим славним црквено-школским општинама, којима је високи школски савет управо у дужност ставио, да „Школски лист“ за своју школу држе. Али ове године беше многих, па и највећих наших општина, које се нису одазвале тој дужности.

Уједно позивамо уљудно високодостојнике и имућне чланове народа нашег, да изволе и за год. 1881. даривати „Школским листом“ сиромашне школе наше, особито у будимској и горњокарловачкој епархији, у источном Банату, Босни, Херцеговини, Далмацији, Боки и Црној-Гори.

Претплата се шаље уредништву „Школског листа“ у Сомбор. (Zombor. Ungarn).

☛ Новим претплатницима дајемо све бројеве „Школског листа“ за г. 1880. (осим 2. 3. и 6., којих више нема) за само 70 н. Како се у тим бројевима налазе радови, који се тичу будуће организације наших школа, то се надамо, да ће се том приликом користити особито она господа, који су у почетку ове године били наши претплатници, а после престали да лист држе. Како број листова, којим можемо да располажемо, није велик, то молимо, да се са наручбинама пожури. За Србију дајемо све горње бројеве за 2 динара. ☚

У Сомбору 15. децембра 1880.

НИКОЛА Ђ. ВУКИЋЕВИЋ
уредник „Школског листа.“

ЗАШТО СЕ СРПСКА ОМЛАДИНА НЕ ОДАЈЕ УЧИТЕЉСКОМ ЗВАЊУ?

У 17. броју цењеног „Шк. Л.“ читамо чланак „Спремајмо синове за учитеље,“ у ком се позива учећа се омладина српска да се одаје учитељском и свештеничком чину. Тај чланак су изазвале жалосне данашње околности, јер заиста мора сваком искреном родољубу тешко на срцу бити кад види, да *два* скупа народна завода дају ове године овостраном народу српском цигло *13 испитаних учитељских кандидата.* Заиста жалосна слика данашњег уређења школе и учитељства. Шта ће бити од наших школа, шта ли од наше српчади, ако ово зло и на даље остане, сваком ће доста јасно бити, а поменути је чланак то доста јасно изнео. Ми ћемо да се позабавимо сад са узроцима тих жалосних појава. Зашто се српска младеж не одаје свештеничком чину, чија је дотација тако лепо уређена, не ћемо за сад да испитујемо, главно нам је да се задржимо код учитељства.

Наши досадањи сабори, па и овај последњи, свагда су узимали прво у претрес оне ствари, у које нико не дира, нити ће дирати, а школу, за коју се свако граби, у Мађарској — Мађари, у Хрватској — Хрвати, свагда су остављали на послетку и свагда или неуређену или уређену онако што но реч с ногу. Зато данас и јадамо за толиким нашим вероисповедним школама. Зато данас тражимо средства да их повратимо; али лакше би било сачувати, него пропало повратити. Тако су дакле свагда наше школе и плата учитељска или остале неуређене или уређене на брзу руку.

Уређење учитељске плате у „Уредбама од 1872.“ тако је површно изведено, да не може површније бити. То уређење не може се ни издалека сравнити са сјајним уређењем свештеничке дотације. Овима је законом одређено, да им се плата уредно у готовом новцу издавати има, да им се за поједине дужности законом одређена такса мора платити и т. д. А сиротом учитељству је одређен минимум, а како ће тај минимум примати и да ли ће га свугде потпунце примати, то није брига закона, за учитеља се закон не брине. Зато и има учитељских места са платом: *од 16 фор., 5 акова кључа и пар чизама!* Зато има учитеља са платом: *од 80 фор., толико и толико мерова ђубревитог жита, толико фунти свећа, по дебелог свинчета, неколико фуната соли и пасуља* и т. д. Но доста ових сведока чемерног стања учитељског и очинске бриге дотичних за учитеље.

Сваки човек тежи за тим да своју породицу обезбеди од сиротиње и да јој обезбеди биће. Па на то мора и учитељ да тежи. Сад настаје питање, да ли се може поред овако уређене плате породица од беде обезбедити? Заиста да је немогуће. Па шта следи отуда? Ово двоје. Учитељ који се већ у том злу нашао, да би могао колико толико своју породицу да одржи, мора да арендира по који ланац земље, па му је сва брига око земље, а школа — она на страну. Јер је овде борба за опстанак. Тиме дакле нема ни школе ни учитеља. А оно мало уде плате вуче учитељ једино тога ради, што у цркви поји. Друго, ако се догоди у таком месту учитељ, који је свестан свога позива, па види да га не може како ваља да врши, а он напусти учитељство и на другој страни тражи себи опстанка. Тако дакле имамо на једној страни школу с учитељем без учитеља, с друге нас пак стране учитељи напуштају, траже боља места, сигурнију екзистенцију и тако на њихова места долазе за учитеље људи, који се у свом занату одржати не могаху, да нам киње млађану српчад. Тим начином смо дошли и до учитеља, који су пре тога били — свињари. Жалосно је, али је истина! Па кад се све то види и зна, питамо онда: ко се сме одавати том позиву где му је и младост и старост необезбеђена од бриге и беде? Јели нам дакле чудо, што сваке године све мање испитаних учитеља добијамо? Не треба да нам је чудо, јер све дотле док се стање учитељско не поправи, не ћемо имати нити добијати довољан број испитаних учитеља. Ту неће помоћи ни оно пропагирање за приправничке штипендије. Јер шта је асна имати у школи добру штипендију, а као учитељ мораш с породицом да гладујеш. *Неуређење учитељске дотације је један узрок, што се наша учећа омладина слабо одаје том толи важном и по народ најкориснијем позиву.*

Други важан узрок са кога су нам празни приправнички заводи јесте неуређена мировина учитељска.

Кад се оно пронео глас да је шк. савет израдио предлог за учитељску мировину и да ће га саборском заседању од 1879. на претрес поднети, сваки је учитељ душом дануо и једва чекао да чује кад ће се на сабору повести реч о том давно изгледаном моровинском фонду. Но како се преварисмо у свом праведном очекивању. У један пут сабор се распушта а учитељска мировина оста на — папиру. Но ипак зебња за њу није била тако велика; само кад је ствар покренута, пред сабор мора доћи, тога ради смо с нестрпљењем чекали да нам бар предлог до руке дође, да видимо на који начин хоће да нас у ста-

рим годинама нашим обезбеде. Истину исповедамо, да нас није предлог задовољио, а особито *два* његова наређења која нам се колико неумесна толико и неоправдана чине. Ми ћемо укратко та два наређења овде да пропратимо.

У §. 1. поменуте мировинске уредбе јасно се опредељује цел томе фонду, наиме: „Да се стари изнемогли учитељи у потоњим својим годинама као и њихове удовице и сирочад од крајње сиротиње обезбеди.“

У колико је оснивање оваког фонда прека потреба да би се учитељство наше од крајње сиротиње обезбедило, у толико од њега и много моралне користи има. Јер самосвест једног учитеља, да ће му живот у старим изнемоглим годинама од крајње сиротиње обезбеђен да буде, да ће мирно моћи своје очи да склопи на последњи вечити санак, знајући да му је његово најмилије добро — његова породица — обезбеђена од сваког јада и чемера, од сваке моралне пропасти, значи управо толико колико: *подстрекавање тога човека, да правом вољом, верно и истрајно уложив сву своју снагу дела на оном пољу које је толико важно по народни напредак у опште а по наш на по се.*

Ми смо уверени да је сваки *прави пријатељ* свога народа у тишини жељно исчекивао да види једном и тај предмет пред форумом нашег сабора; да је сваки радосно поздравио ову уредбу и да ће сваки у њој сматрати полугу, која ће покренути наше учитељство на свесрднији рад а нашу учећу се омладину да се одаје том трудном али и толи важном и узвишеном учитељском позиву.

То је наше уверење о мировинском фонду. Но као што споменусмо има у овој уредби поглавито два наређења која нас не задовољавају.

Сви смо ваљда у том већ сложни да је учитељско звање једно од најтежих. Учитељ је разним непогодним околностима изложен. Све те околности рђаво утичу на његов организам, те чини, да су учитељи саразмерно према другим званичницима далеко краћег века. Па поред свега тога, ипак уредба мировинска својим §. 3. иште, да учитељ који хоће пуну пензију *мора 40 година да служи.* По нашем мнењу је овај захтев сасма неоправдан. Јер штатистика нам јасно доказује, да врло мали проценат учитеља доживи толико година службовања, а према томе би врло мали проценат уживао пуну пензију. А неоправдано је захтевати да учитељ у својим млађим годинама закида од својих и уста своје породице, па да улаже у мировински фонд безнадеждно, да ће доживити време када ће пен-

зију уживати, јер му се не да прилика за то. С тога би тај §. по нашем мнењу ваљало изменути и одредити године службовања највише на 30 год. Остану ли пак године службовања по уредбама, онда то *неће бити мировински фонд учитељски*, него неки *велики фонд* за *удову припомоћ учитељских удовица и сирочади.*

У §. 5. односно 30. иште се да учитељи од целокупне плате одређени проценат уплаћују, а одређује му се мировина на 300 односно 400 фор. Ко усхге ову већу мировину, мора и знатно већи проценат да уплаћује. Ово је неоправдано. Јер кад се иште да се на целокупну плату извесни проценат уплаћује, онда је са свим доследно да човек и онолику пензију ужива, на колико је уплаћивао. Пензија дакле треба да је толика, колика му је и последња плата. §. 30. иште још и то, да учитељи, који су испод 55 година једном за свагда уплате 5 % своје плате и по томе годишње 2 % кроз 35 година па тек онда да добије 300 фор. пензије. Ово је са свим неправично. Наравно да у први ма не изгледа да је 2 % много, но узмимо један пример да видимо камо то односи. Један је учитељ 30 година са 500 фор. плате. Прве године уплати он 5% дакле 25 фор. а по том сваке године 2 % или 10 фор. што за 35 година чини свега 375 фор. А по томе ће уживати 300 фор. пензије док је жив, а и његова породица ће имати после смрти му отуд користи. Но да промотримо мало ту ствар. Истина да ће он уплатити само 375 фор. али то постепено уплаћивање са интересом на интерес рачунајући само по 6 % износи за 35 год. капитал од преко 1200 фор. — Од овог капитала би улагач имао веће користи, кад би за себе га основао, јер би тај после остао својина његове породице. Истина, да кад би он доживео те године, не би могао од тог капитала уживати 300 фор., али ту је питање да ли ће тај улагач у мировински фонд доживити 65 год. и да ли ће после тога живити још коју годину да би могао пензију уживати. Ако би и живио толико година и још једну годину уживао пензију опет је мало од оноликог капитала. А о сирочади не може ни спомена бити, јер човек од 65 година и то још учитељ неће имати децу од 15 или мање година, којима би потпора нужна била. С тога би требало овај §. са свим изменути и према 30. годишњем службовању дотерати.

То је дакле што смо имали приметити у главном на тај предлог о уређењу мировинског фонда. *Мировински фонд дакле треба збиља тако основати, како би он заиста постао полугом, која би могла нашу учећу се омладину покренути, да се одаје*

учитељском позиву. Учини ли се то, онда ће и овај други узрок пасти, који уздржава нашу омладину од учитељства.

Трећи узрок са ког се наша омладина слабо одаје учитељском позиву јесте тај, што та омладина или њени старији виде, да учитељи у општинама или врло мало или ни мало угледа немају. Па с тога неће своју децу да одају на тако неугледно звање.

Истина да ваља и учитељи сами да својим понашањем и владањем угледа себи стеку, али и власт школска ваља свом силом да настоји на том и да енергично одклони све оно, што би угледу учитељевом опасношћу грозило. Каква угледа може да стече себи српски учитељ у Вуковару и Осеку. Онамо самовоља једног богаташа прогања учитеља, овде опет себичност свештеног лица меће црн комад у торбу бедној породици учитељевој. Да, и опет питамо, каква угледа може у таким општинама учитељ да стече, и у опште какав ће углед учитељство да има дотле, док од људи и самовоље појединаца за висе. Истина да има закона који то забрањује, но каква вајда, кад нема тај закон обавезне моћи и за силнике наше. Па по мнењу моме и сама наша правила за владање учитеља, народне учитеље понижавају. Да, сама дисциплинарна правила чине учитеља играчком сваког ћудљивца, подчињеним сваком па ма и крајње ограниченом члану општине. Да богме док се така правила прописују за учитеље, да неће ни он моћи себи угледа стећи. С тога би било већ крајње време да се „дисципл. правила“ укину. Ми не ћемо тиме да останемо без икаквих дисципл. правила, не ћемо да се извлачимо испод сваког надзора и да будемо што но реч „банови слободњаци“ не, ми то не ћемо. Шта више ми баш очемо и тражимо реда, али очемо да та правила која ће нам за владање прописана бити буду човечна, позиву нашем и угледу ког ваља у народу да имамо, ако хоћемо да нам рад користан буде, прилагођена, а не да нас по њима свако тиранисати и презирно гледати може. С тога држимо, да *би власт требала сваком неоправданом нападају на учитеља свагда енергично на ноут да стане и досадања дисциплинарна правила блажијима и учитељском позиву прикладнијима да замене.* Тиме држимо да би и овај трећи узрок наших празних учитељских школа изчезнуо.

Ово су по нашем мњењу и искуству главна три узрока са којих се наша учећа се омладина тако преслабо одаје учитељском позиву. С тога на завршетку ових редака кличемо онима којих се тиче: *Отклоните бригу учитељства за насушни хлеб*;

наградите му достојно труде његове; осигурајте му старе изнемогле дане; дајте му утеху да може спокојно за часак очи да склопи знајући, да га ви у породици му замењујете; подајте заосталој му сирочади леба, и извађајте на пут децу онога који је целог свог века вашу децу на добро упућивао; осигурајте достојан положај учитељу у друштву, па онда ће бити отклоњене препреке, које су задржавале нашу учећу се омладину од учитељевања, онда ћете имати ваљаних и избраних учитеља у своме народу.)* *М . . . . ћ.*

ИЗВОД ИЗ ИЗВЕШТАЈА ГЛ. ШКОЛСКОГ РЕФЕРЕНТА О ВИШИМ ДЕВ. ШКОЛАМА.

(Свршетак.)

Што се тиче других учевних предмета, позвати управе, да имају непрестано на уму, да је морална наука овде најпретежнија, за то да настоје, да се осим науке хришћанске, у којој да је морална овде најпретежнија, поглавито читанке не само на језик него и на развијање и утврђење моралне свести употребе, да сви примери при изучавању језика науку моралну у себи имају, и да се морална прича што већма израђује, да се изводи строга критика и суђење оних дела и лица наведених у причама, ради утврђења и оснажења моралне свести осећања и воље. На ово да се пази и при избору задаћа за писање, за рецитовање и декламовање, и при избору песама за певање, да буду ове школе у том погледу много јаче од основне, а никако да се одпочета у основној школи морална наука пресече, па само филологија изтерује.

После моралне науке да иде у овој школи кућарство и дијететика, у старијим разредима и педагогија као предмети много важнији од географије и историје и од природних наука, које овде само у толико вреде, у колико се примењују на предозначене те. Према томе имају се за ове школе написати читанке, и позвати управе, да за тим настану.

Код ових школа и ове деце врло је важно, да се што чешће надгледају и потичу како на лепо владање, чистоћу и

*) За доказ, да евачије образложенено мнење поштујемо, дајемо места овом чланку са врло малом изменом у последњој тачки, примећујући да смо од своје стране уверени, да дисциплинарна правила нимало непонижавају, него баш чувају углед ваљаних учитеља, а написана су једино из љубави к правом напредку српских православних вероисповедних школа, и из уверења, да сваки учитељ треба са самопрегоревањем и правом љубави дужности учитељске и ваепитатељске да врши, да се како у школи тако и у животу узорито и примерно влада, и да оно што као српски народни учитељ говорн и учи, сам својим животом потврђује и признаје. Уредник.

ред, тако и на учење и на рад, и не само да учитељи децу ову гледе као своју најрођенију и најмилију, па да сваки поглед и покрет, сваки рад и сваку реч и мисао изречену и осећање свако љубавно критикују, исправљају, дотерују, усавршавају, и да им главни смер буде извести од њих добре жене, те непрестано говорити и поучавати у свему што је добро, лепо и користно; него ово да буде и патронатима и одборима главна тежња и рад: зато да установе ред, и да сваког месеца неко децу ову и школу обиђе и дечије радове и учење прегледа, па да се трудољубиве и вредне ученице особито радилице похваљују и разгласе, а невеште тим постичу, да се отимљу за онима. Са овим прегледачима да увек дође по неко и стран, бар ко није деци сасвим познати и обичан, и да нико не пролази и не одлази, да децу не потакне, не похвали, да се отимљу, да буду боља од других, и које иду и које не иду у школу. Како у ове школе долази све више ученица са стране то да управе све већма назе на оне куће, које ову страну децу узимљу на стан, да су онаке породице и куће и суседство, де ће деца ова и добар пример породичког живота гледати и практично се поучавати у разумном кућарству и штедњи.

Још би имале управе и одбори, да за тим настану, да се уза сваку ову школу отвори по једна малодечија школица и врт, да ова одраслија женска деце ту код школе виде и науче се држању и учењу мале деце. Зато да управе и одбори општинама својим згодне предлоге учине, и да дотле настоје за тим, докле год се школице ове не отворе.

Најпосле треба и управе и одбори да се старају за ову децу и после, кад сврше ову школу, особито за ону из сиромашних кућа. По варошима има данас приватних школица, где ова одраслија деца женска иду учити машином шити, и онда за дуго раде о свом хлебу, само у корист оних жена, од којих уче, још с почетка за учење то и плаћају, па и после, кад се у раду извеште, раде за врло малу награду оним истим женама, тако да од свега рада врло мало за себе заслуже. То учење може да се удеси, да буде за децу не само без трошка, него с много већом користи. Нека се одбори и управе ових школа заузму, да се уз ове школе отворе те школице за шав, да деца то безплатно науче. Нека одбори стоје добри трговинама од шиваћих машина, да ови дају колико устреба, и да их ученице ове помало одплаћују. Машина ових има данас и премного и трговине ће их радо дати да им се на дуго време одплаћују. Управе и одбори треба да нађу једну учитељицу

ил само настојницу, и једну собу и да се постарају за материјал, што ће овде кројити и шити, а после да отворе канцеларије и продаваонице, где ће се наруџбине и предујмови примати и давати. Зато предлажем да се позову управе и одбори, да за овим одмах настану, и још ове школске године да се ове школице отворе и своју радњу одпочну.

Има и различних других школица, што треба уз ове више девојачке школе да се подижу, којима се унапређује женски рад, и заслуга, како сам већ у извештају прошле године навео. Све оно може се дати и код нас, где управе и одбори буду за овим својски настали, јер то само до њих стоји.

Најпосле требало би, да се управе од све три школе заједнице заузму, и да покрену лист за женскиње, како их у свих образованих народа има, којих је рад у нечем још благотворнији и од самих школа, јер читајући лист могу и оне куће своју одраслу женску децу да уче даље, које нису у стању, да их у ове школе доведу; а треба управе да заједнички подузму, да издају и библиотеку за женскиње у духу школе и науке женске. У свију напреднијих народа има пуно и листова и књига ових, и не треба нам друго, него само да се добри изводи праве и добри преводи. За овај лист и ову библиотеку могу се правити колекте и основати фонд, као што има школски лист, и треба радити с почетка чисто у корист ствари без свог интереса, па кад се ствар подигне, биће после користи и писцима као и читаоцима.

Тако да буде и одборима, а особито управама и учитељским телима ових школа брига једина унапређење и ширење ове школе ш њом целокупнога живота женског, па да се то види у свима и конференцијама и извештајима, што се подносе.

ШКОЛСКЕ ВЕСТИ.

(*При православно-богословском Сјеменишту у Задру*) уписало се у св. Богословију почетком шк. године 1880.—81. у IV. годину 4, у III. год. 7, у II. год. 9, у I. год. 3 — свега 23 слушаоца. — Дан 23. Новембар о. г. остаће у летопису истог Сјеменишта забиљежен као знаменити дан. У ново подигнутој згради, камо је данас смјештено Сјемениште, у недјељу тога дана обављена је свечаност освећења домаће капеле, у којој ће се одсад свршавати свакидање Богослужење. У очи самог дана предходило је по лепом православном обичају свеноћно бденије,

а по том на сам дан свршено је освећење, а капела посвећена је св. Апостолу и Евангелисту Јовану Богослову, а по том је одслужена прва божествена Литургија. Цјео тај величанствен церемонијал обавио је Ректор Сјеменишта Г. Архимандрит Никодим са више свештеника и ђаконом. Свечаност ову увеличала је својим присуством Његова Преузвишеност Господин Намјесник Далматински барон Родић, преосвештени Г. Епископ, пресветли Г. витез Сајферт и многи одлични гости — цвјет овдашње српске интелигенције. Том приликом провео је Ректор Његову Преузвишеност и остале високе госте по цјелом заводу, и по том се задовољно опростише са заводом. А у вече истог дана беше у Сјеменишту сјајно осветлење; а цјела зграда у знак свечаности беше преко цјелог дана окићена саговима и царском заставом.

(*У Г. Карловцу*) установило се на предлог велетржца г. Косте Барака „Друштво св. Саве“ за потпомагање сиромашних Срба ђака на тамошњим српским заводима. У чланове тога друштва уписало се много српских грађана и то са месечним прилозима од 50 н. до 2 фр. Желимо најлепши напредак друштву са таком племенитом замисли. Да се није основало друштво св. Саве, једва да би се одржало и оно мало ђака у карловачкој препарандији, јер са 80 фр. народне штипендије не може се живети у Карловцу (а ни у Сомбору.)

(*Школе у Црној-Гори.*) Цетињска варошка школа оправљена је изнова и сада је тако лепо уређења, да ће служити на дику Црној-Гори. Школа је довршена 1. нов., а предавања су у њој отпочела 3. нов. У 1. и 2. разреду учитељ је протођакон Филип Радичевић, у 3. и 4. Симо Мартиновић. У школу се уписало до 120 деце из цетињског округа, који са неописаном радошћу редовно походе школу. — Главна школска управа послала је у *Подгорицу* две ваљане учитељице Милицу и Персиду Илић, да отворе девојачку школу, у коју ће се примати све хришћанске девојчице, које буду желеле да изучавају српску школу и женски рад. Осим те девојачке школе постоји у Подгорици и основна мушка школа са четири разреда и два учитеља за православну децу. За већину деце турског становништва послат је у Подгорицу нарочити учитељ Душан Бркановић. („З.“) — Као што читамо у „Г. Ц.“, изишла је на Цетињу у тамошњој државној штампарији „*Друга читанка* за II. разред основнијех школа.“ Исту је саставио надзорник школа г. Стево Чутурило.

КЊИЖЕВНИ ПРИКАЗИ.

39. Читанка за други разред сриске народне школе. (*Свршетак.*)

Четврти одсек ове читанке садржи у себи расправе о кући и о кућњем намештају, и простире се од 73—85 стране. Њему би се могао главни наслов дати: „Кућа.“ Ту се описује кућа, одашта се прави, и како се прави, и делови куће а особито собе и у њима собни намештаји и кујна. Између описа, и у самим описима дају се добри савети о становима, особито је од неоцењене важности поука под насловом: „Стан ваља да је здрав“ (74). И овом је оделењу придодато неколико лепих приповедчица, међу којима је за децу школску врло важна она на стр. 84. под насловом: „Жишка.“ На почетку одсека уврштена је красна песмица: Станови (74); а пред свршетком одсека (82) изложене су поуке о том *како* ваља ред у соби држати, и придодате су за вештбање оштроумља и досетљивости загонетке о свећи, светљаку, пећи и прозорима (83) и о кујнским стварима (85). —

У петом одсеку описује се домаћа стока и живад (од стр. 85 — 93.) С тога би му ваљало и ставити наслов: „Домаћа стока и живад.“ Започиње се познатом песмицом: „Рано пођох на пазар. — и набрајањем домаће стоке и корисне живади. Затим се обашка говори о коњу, крави и волу, и овци, кози и свинчету, о користи ових, о поступању с њима и о чувању од њих, а и о чувању од масних јела. — Езопова басна: „Јаре и вук“ (88) очигледно представља како пролази слабији, који вређа јачега од себе. После тога сљеди опис петла, коме су придодане две народне песмице; и опис кокоши са басном о квочки и кобцу. Још су ту и описи врабца и мухе (90 и 91), и опис јајета (91), а одсек се завршује збирком загонетака о крави, овци, свинчету, петлу, и јајету.

Пети одсек у води читаоце у „врт.“ У њему је поређано цвеће (93 и 94) са сличним народним песмицама и приповедком „о Милици и Ружици.“ Затим воће и воћњаци и опис дрвета (95 и 96); поврће са упутством, како га ваља заливати, (97); и описи тице, (98) челице (99) и гусенице и са сходним приповедчицама, које уче да су нам тице корисне по наше воће и поврће, да ваља гусенице требити, а да неваља чеље дирати, (97, 98, 99, 100); две баснице о челици и лептиру упућују ђака да учи и да озбиљно ради, а не само да се игра.

И овај се одсек завршује збирком загонетака о воћу и поврћу, о чели, кошници и нужу, (101).

Шести одсек води нас у „*поље*“ (Од 102—109). Ту се описује цветна ливада и на њој различите траве и пољско цвеће а особито љубичица, и о њој народна песмица (104); уз то долази прича о највећој трапези (103) са побуђењем на захвалност преблагом Отцу небесном, који милостиво храни све, што живи на овоме свету; ту је и поучна приповедка: „Не лежи на младо сеио!“ — Са ливада прелази се на „*Њиве*“ (105) и ту се посматрају различита жита наша, зелена и зрела; жетва, возитба и вршитба; уз то долазе лепе песмице о житу и зрну пшеничном, песма орачу, краљичка песма домаћину, и приповедка о житном класу са поуком о смерности. Уз то иду описи: „Попци и мрави“ и позната о њима басна, и „лептири“ са две красне за децу удешене приповедчице с поуком да пазе на себе кад што раде или се играју.

Седми одсек води нас у „*шуму*“, (109), коју нам најпре у сличној загонетци приказује а затим је описује и казује шта се у њој налази. Ту нам се у познатој приповедчици о одјеку приказује истина оне пословице: „Какав поздрав, онакав и одздрав! (110); још су ту и две басне: „Дрво и тица“ и „Ветар и младо дрво“ (111); позната тичија песмица и загонетке о пчурки и одјеку. (112).

У осмом одсеку (112—114) приказује нам се „*вода*“ као један од највећих дарова Божијих и описују се жабе и рибе; у приповедци: „Деца код воде“ даје се поука како ваља помоћи ономе, који у воду упадне; басна у стиховима: „Рибица и удица“ показује како пролази онај који неслуша своје старије, а одсек се завршује (114) с загонеткама о извору, лађи, воденици и жаби.

Девети одсек „*о Земљи*“ захвата само једну (115) страницу. У њему нам се представља земља као општа наша мајка, која нас храни и држи и из које добијамо све што нам треба. Овоме се придодају два описа: „Земља и камење,“ и „бакар сребро и злато.“

Десети одсек (од стр. 116—118) приказује нам наочигледно „*ваздух*“ и говори у прози и у стиховима о ветру и о киши, а затим долази коло најлепших народних загонетака о дуги, снегу, киши, роси и о другим природним појавама.

Последњи одсек (118), показује деци „*небо*“ као што изгледа и на њему сунце месец и звезде са сличним песмицама; затим говори о времену и поделама овога; (121 и 122).

И овде су додане песмице о зори (120 и 121) и загонетке о светлости и мраку; о сунцу, месецу и звездама; о дану и ноћи, недељама, месецима и годинама (123).

Завршује се читанка са познавањем Творца из природе и са доказима о свемогућности, свезнању и милости Божијој (123—124) и са две песмице (125) које побуђују децу на молитву. —

Читанки је придодат садржај који показује на којој је страни који предмет, и две странице са образцима за цртање.

Ово је кратки управо летимични преглед богатог садржаја ове наше нове чнтанке, коју приказујући учитељству и општинству српском, честитамо школи и народу нашем, што добисмо ову у сваком погледу ваљану и за наш подмладак велекористну народну и школску књигу, а много заслуженом писатељу захваљујући на овом дару, молимо га у име учитељства српског, да нас идуће године усрећи са Читанкама за трећи и за четврти разред, а по времену и за више разреде српских народних школа, у којима ће бити и одабраних предмета из реална знања и градива за граматичка и стилистичка вештбања, и желимо од свег срдца, да му преблаги Бог подари здравља и живота све дотле док недочека плодове труда свога најобилније у школи српској, коју је он преустројио и унапредио, и у народу српском, за којега благо он већ скоро тридесет година на просветном пољу неуморно и славно дела.

Н. Ђ. Вукићевић.

РАЗНО.

(*Књижевност.*) Од јануара 1881. год. покреће Никола Димитријевић, деловођа „српске нар. задр. штампарије“ нов лист за народне, јавне, привредне, просветне и забавне ствари под насловом „*Српско коло.*“ Издаватељство се у напред побринуло, да за ово подузеће задобије наше припознате књижевне снаге у Н.-Саду и у околини. „Српско коло“ излазиће сваке недеље на читавом табаку на великих 8 страна, а стаје за наше крајеве 5 фр. на годину, за Србију 12 динара. Сиромашнији народни учитељи, учитељски приправници и приправнице са свију учитељских школа и гимн. ученици добијаће лист за 90 нов. квартално. Претплата се шаље издаваоцу у Нови-Сад.

(*Папир и култура.*) Свега живе на земљи 1456 милиона људи, а од тих троше папира сâмо 364 милиона, велика већина не треба га дакле. Свега се потроши папира годишње 1140 милиона килограма. Потрошња папира заиста је много сигурније

и јасније мерило за културу, него потрошња сапуна, као што је Либиг тврдио.

(*Зло је прошао.*) У Берлину осуђен је један занатлија на тромесечно тавновање, јер је послао два погрдна писма учитељу због тога, што је казнио његовог сина.

ПРОМЕНЕ У ШКОЛСТВУ.

Пр. учитељ у Пакрацу Јован Павловић постављен је учитељем у Ульанику. Свршн. приправница Софија Будимлића постављења је за пр. учитељицу у Орловату.

УПРАЖЊЕНА УЧИТЕЉСКА МЕСТА.

— Тражи се учитељ у Ст. Паланци. Плата је 420 фр. и ¼ сесије земље са два врта Молбенице шаљу се г. Николи Стојаковићу, председнику шк. одбора у Ст. Паланку.

— Тражи се учитељ за женску школу у Товаришеву. Плата је 360 фр., стан са две собе, кујном, шпајзом, шталом и великом баштом. Рок до 20. јан. 1881. Молбенице се шаљу школском одбору.

Јавна захвалност.

Сл. учитељском збору Вршачком и многобројним Г. Г. учитељима и учитељицама из свију српских крајева од Сент-Андрије до Скадра и Кратова, који су имали доброту мени о Никољу о. г. имен дан честитати овим најсрдачније захваљујем.

У Сомбору, 7. Дек. 1880.

Н. Ђ. ВУКИЋЕВИЋ с. р.

ЈАВНА КОРЕСПОНДЕНЦИЈА.

Ј. проф. М. Ш. у Задру. Примамо свесрдно Вашу родољубиву понуду. — Г. М. Бизумићу у Н.-Сланкамену. По жељи Вашој исправљамо у школској вести у бр. 22, да Срби нису населили Н.-Слаикамен г. 1873., него г. 1783. На друга питања не можемо овде одговарати. — Г. В. Г. Н. ђаку учит. шк. у Београду. Дописима из Београда даћемо увек радо места у нашем листу. — Г. М. Т. у Ђурђеву. Извештај је стигао за ову годину касно. Донећемо га идуће године. — Сви радови, који су нам послати за лист, а нису још изашли, изаћи ће идуће године. Молимо за то гг. писце, да се претрпе, јер поред најбоље воље немогуће нам је било, да све у лист сместимо.

Дужнике молимо, да се што пре одуже. Никоме без разлике нећемо више лист на вересију шиљати.

Издаје и уређује: НИКОЛА Ђ. ВУКИЋЕВИЋ.

Штампа Ф. Битерман.